

**ΟΙ ΤΡΕΙΣ
ΜΕΓΑΛΟΙ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΛΑΟΙ
ΚΑΙ
Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ.**

Ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀναφέρει, ὅτι σταυρουμένου τοῦ Ἰησοῦ ἐτέθη ὑπερᾶνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τίτλος γεγραμμένος ἑβραϊστὶ, ἑλληνιστὶ καὶ ῥωμαϊστὶ: « Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. » Ὁ σύνδεσμος οὗτος τῶν τριῶν γλωσσῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος ὑπελήφθη ἀνάκαθεν ὡς σύμβολον τῆς τῶν τριῶν λαῶν συνδρομῆς εἰς τὴν σύστασιν καὶ διάπλασιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Τῷ ὄντι ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εἶναι ἑβραϊκὴ ἅμα καὶ ἑλληνικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ· ἑβραϊκὴ διὰ τῆς πίστεως, ἑλληνικὴ διὰ τοῦ δόγματος, ῥωμαϊκὴ διὰ τῆς διοργανώσεως. Τὴν μὲν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ῥώμην ἀνέδειξεν ἑαυτῆς πρωτευούσας, τῆς δὲ Ἱερουσαλήμ ἀντεποίησατο καὶ περὶ αὐτῆς ἠγωνίσασατο πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Καθιερώσασα τὰς τρεῖς γλώσσας διὰ τῶν τελετῶν τῆς, ἐδίδαξε μέχρι τινὸς τὸν πολιτισμὸν τῶν τριῶν λαῶν τὰ εἰς αὐτὴν ἐπιστρέψαντα ἔθνη. Τῇ ἐπιδράσει αὐτῆς ὁ κληρὸς, τὰ πανεπιστήμια, αἱ κοινότητες, αἱ κυβερνήσεις αὐταὶ καὶ αἱ κοινωνίαι ἐμόχθησαν μετ' ἀκαμάτου ζήλου ἵν' ἀποκαταστήσωσι καὶ ἀναπτύξωσι πᾶν ὅ,τι ὑπελείφθη ἐκ τοῦ πνεύματος τῶν Ἑβραίων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων. Ὁ νεώτερος λοιπὸν πολιτισμὸς παρίσταται κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὴν γένεσιν ἀληθῶς κοινὴ πλάσις, καὶ κοινὸν ἔργον τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Μεσογείου λαῶν. Στενὴ τῶντοι συγγένεια συνέδεε τὰς τύχας καὶ προσήγγιζεν ἀλλήλαις τὰς προσπάθειας τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑβραίων· ἡ ἱστορία των εἶναι ἱστορία μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἀνθρώπινοι κοινωνίαι μετέβησαν ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου ἀσιατικοῦ πολιτεύματος εἰς τὸν νεώτερον πολιτισμὸν.

Α'.

Πανταχοῦ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀσίας βασιλείων τὸ πλῆθος διατελεῖ ὑπὸ κηδεμονίαν· τὰ διακρήματα καὶ τὰς πράξεις του διευθύνουσι δύο τάξεις, ἡ τῶν ἱερέων καὶ ἡ τῶν μαχίμων. Οἱ ἱερεῖς μόνοι κατέχουσι τὰς παραδόσεις, τὰ δόγματα, καὶ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς. Διὰ τούτων μόνοι προσφέρονται θυσίαι τοῖς θεοῖς, καὶ ἀποκαλύπτονται τοῖς ἀνθρώποις αἱ τῶν θεῶν βουλαί· μόνοι οὗτοι θεραπεύουσι τὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδίως τὰ τῆς ἀστρονομίας στοιχεῖα, κανονίζουσι τὴν τοῦ χρόνου πορείαν, καὶ ἀγγέλλουσι τὴν ἐπάνοδον τῶν μεγάλων ἐπετείων ἑορτῶν· μόνοι οὗτοι οἶδασι τοὺς νόμους καὶ τὴν πολιτικὴν δικονομίαν. Ἐντεῦθεν πρόδηλος καθίσταται ἡ μεγάλη αὐτῶν ἠθικὴ δύναμις. Οἱ μάχιμοι ἀπ' ἐτέρου μεταχειρίζονται τὰ ὄπλα, ἀπολαύοντες πάντων τῶν προνομίων, ἅπαντα πηγάζουσιν ὡς ἀναγκαῖα τοῦ ἔργου των συνέπεια. Ὑπεράνω τῶν δύο τούτων τάξεων, ἡ τοῦλάχιστον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, παρ' ἀμφοτέρων ὑποστηριζόμενος ἀνυψοῦται ὁ βασιλεὺς, ὀφείλων νὰ τηρῇ τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἰσορροπίαν καὶ νὰ προστατεύῃ τὸ πρωτεῖόν των. Ὁ βασιλεὺς ἀπολαύει δεισιδαίμοσος σεβασμοῦ. Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Μανῦ, « ὁ βασιλεὺς ἐπλάσθη ἐκ μορίων ἐξαχθέντων ἀπὸ τῶν πρωτίστων θεῶν· τούτου ὁ ἕνεκα ὑπερβάλλει κατὰ τὴν λαμπρότητα πάντας τοὺς ἄλλους βροτούς. Καθ' ὃν τρόπον ὁ ἥλιος, οὕτω καὶ αὐτὸς καίει τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὰς καρδίας, οὐδεὶς δὲ ἐπὶ τῆς γῆς δύναται νὰ τὸν ἴδῃ κατὰ πρόσωπον . . . Θέλω νὰ βοηθῆσθῃ τὸ βασιλεῖα ἐν ταῖς λειτουργίαις του, ἐκάλεσεν εἰς τὸ εἶναι τὴν ποιήν, ὡς προστατῆν πάντων τῶν ὄντων, ὡς ἐκ ἐλεστήν τῆς δικαιοσύνης, ὡς ἴδιον τέκνον του, οὔτε ὅς ἡ οὐσία εἶναι ὅλη θεία. Ἡ ποιή κυβερνᾷ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἡ ποιή τὸ προστατεύει· ἡ ποιή διαγρυπνεῖ ἐνῶ τὰ πάντα καθεύδουσιν· ἡ ποιή εἶναι αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη. »

Εἰς τῶν ἐξόχων παρ' ἡμῖν δημοσιογράφων ἔγραφε πρὸ τινων ἐτῶν· «Τὰ ἔθνη ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ άτομα. Ἐν τῇ νηπιότητι αὐτῶν χρῆζουσιν ἀδιαλείπτως χειρὸς ὑποστηρικτοῦς, καὶ διανοίας διευθυνοῦς αὐτά. » Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀνθρωπότης, ἐν τῷ συλλήβδην βίῳ της, ἔχει τὴν νηπιότητα ἢ ἡλικίαν της· ταύτην δὲ περισταῖ ὁ παλαιὸς ἀσιατικὸς κόσμος. Οὐδὲν ἄλλο δύναται κάλλιον νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἡμῶν, ἢ τὸ θέαμα τοῦ ἀρχαίου τούτου ὀργανισμοῦ.

Ἐν τούτοις τὸ νήπιον αὐξάνεται καὶ μεγαλύνεται προσεγγίζει ἢ χρισμὸς ὥρα τῆς ἐφηβίας. Τότε δὴ νέα τις ἀποκαλύπτεται λειτουργία, συμπληροῦσα τὸν βίον καὶ ἐντυποῦσα εἰς ὅλον τὸν ὀργανισμόν νέον τιὰ χαρακτῆρα. Μετὰ τῆς ἰκανότητος τοῦ ἀγαπᾶν συναναπτύσσονται ἅπασαι αἱ δυνάμεις τῆς συμπαθείας, ὁ ἔρωσ τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ, καὶ τὸ αἰσθημα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας. Ὁ ἔφηβος εἶναι ἤδη ἀνὴρ. « Χθὲς μέλος τῆς οἰκογενείας, σήμερον μέλος τῆς πολιτείας, » λέγει ὁ Τάκιος. Ὁ νόμος κηρύσσει αὐτὸν ὑπεύθυνον τῶν πράξεών του. Περιβάλλεται τὴν ἀνδρικὴν τήβεννον, ἀρχεται συγκοινωνῶν μετὰ τῆς πατρίδος, μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ τῆς φύσεως, μετὰ τοῦ ὄντος τῶν ὄντων. Ὁ λόγος του, ὑπεριτχέων τῆς φαντασίας, συλλαμβάνει τὸν συνειρμὸν τῶν πράξεων καὶ τῶν ἰδεῶν, καὶ ἀνυψοῦται εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ νόμου καὶ τοῦ ὀρισμοῦ. Καταστάς ἰκανὸς νὰ συναρμολογῇ τὰ διανοήματα καὶ τὰς πράξεις του, ὁ ἔφηβος ἐπιθυμεῖ νὰ διευθύνῃ αὐτὸς ἑαυτόν· ποθῶν τὴν ἐλευθερίαν, ἀποκρούει τὴν ἤδη ὀχληρὰν καὶ ἤττον ἀναγκαῖαν ἀποβαίνουσαν κηδεμονίαν· συγχρόνως ὁμως μνηθεὶς τὸ αἰσθημα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς προνοίας, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νόμου ὀρίσματος τὰ τε δικαίωματα αὐτοῦ καὶ τὰ καθήκοντα, καὶ γνώμοσος κοινοῦστος τὰς πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῷ σχέσεις του. Ἡ ἐν αὐτῷ ἐξεγερθεῖσα δύναμις μεταδίδει καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀργάνοις τοῦ ἐνανθεῖσθαι καὶ τοῦ πράττειν νέαν ἐνέργειαν. Ἐπήλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς τεχνικῆς μαθήσεως.

Τοιαύτη ἡ ἐκτύλιξις τῆς ἐφηβίας, ἢ τὸ παρ' ἡμῖν οἰκτρὸν σύστημα τῆς παιδείας περιτυλίσσει καὶ διαστρέφει, ἕως οὗ τὸ καθιστᾷ σχεδὸν δυσδιάγνωστο, ἢ ὁποῖα ὁμως, ἐν τῇ κανονικῇ τοῦ βίου ἀναπτύξει εἶναι ἀναντιρρήτως ἢ χρισμωτάτη ἐποχῇ, ἢ τὸ ἀτομον διέρχεται πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν. Ἡ ἐκτύλιξις αὐτῆ ἔχει τι ἀνάλογόν καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος· εἰσπίπτει δὲ ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν ἐν τῇ Μεσογείῳ λαῶν.

Ἡ Μεσόγειος εἶναι ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἡμισφαιρίου ἐξαιρετικόν τι. Καμμένη μεταξὺ Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, ὑπάρχει κέντρον καὶ δεσμὸς τῶν περιτοιχιζουσῶν αὐτὴν τριῶν ἡπείρων. Διὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου, ὅστις εἶναι παράτασις αὐτῆς, διὰ τοῦ περσικοῦ καὶ τοῦ ἀραβικοῦ κόλπου, οἵτινες εἶναι προσαρτήματά της, ἔθνη μὲν ἐκτείνεται μέχρι τῆς μέσης Ἀσίας, ἔθνη δὲ εἰσδύει μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ διὰ

τοῦ Ῥοδανοῦ καὶ τοῦ Δουνάβεως ἀναβαίνει μέχρι τῆς Ἄρκτου διὰ τοῦ Νείλου καταβαίνει μέχρι τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου· τελευταῖον διὰ τοῦ πορθμοῦ τῶν Γαδεΐρων ἔχει πύλην ἀνεωγμένην ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης, καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ.

Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς μεσογείου, ὡσανεὶ ἐπὶ τῶν βαθμίδων εὐρυτάτου τινὸς ἀμφιθέατρον, ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων συνήλθον τεμάχια τῶν κυριωδεστέρων ἀνθρωπίνων φυλῶν. Πρὸς τὸ δυτικὸν καὶ βορειοδυτικὸν μέρος, οἱ Ἴθηρες, οἱ Κέλται, οἱ Τυβήρηοι, οἱ Λατῖνοι πρὸς τὸ ἀνατολικὸν καὶ βορειοανατολικὸν μέρος, οἱ Λυδοί, οἱ Ἕλληγες, οἱ Ἀλθανοί, οἱ Ἰλλυριοί· πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν καὶ τὸ νότιον μέρος, οἱ Σημίται, οἱ Χαμίται, οἱ Νομάδες ἢ Βέρβεροι, τελευταῖον οἱ μαῦροι, ἀχθέντες ἐκ Σουδάν ὑπὸ τῶν ἐμπορικῶν συνοδίῶν τοῦ Νείλου ἢ τῶν τῆς Σαχάρας.

Εἰς τὸ προνομιοῦχον τοῦτο μέρος τῆς γῆς ἐδώρησατο ἡ φύσις τὰ πολυτιμότερα δῶρά της· τὸ κλίμα εὐκρατον καὶ κανονικόν, ὁ οὐρανὸς αἴθριος καὶ ἀκτινοβολῶν, ἡ θάλασσα γλαυκὴ. Μεγαλοπρεπεῖς ὄρεων σειραὶ ὅτε μὲν περιγράφουσι τὸν ὄριζοντα, ὅτε δὲ βαπτίζουσι τὰς ρίζας τῶν εἰς τοὺς κόλπους τῶν κυμάτων. Πανταχοῦ, ὅπου μακροὶ αἰῶνες πολέμων, καταθλίψεως καὶ ἀναρχίας, δὲν παρέτειναν τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὸν ὀλεθρον, ὡραῖα δάση, πλούσιοι θερισιμοί, ἀμπελος, συκῆ, ἐλαία. Ἐν τοιούτοις εὐδαίμοσι τόποις ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται εἰς νέαν ζωὴν. Ἡ τοσοῦτον ἐναρμόνιος φύσις, τὸ τοσοῦτον ἐξαστράπτον φῶς, ὁ τοσοῦτον διαφανὴς καὶ βαθὺς οὐρανός, ἡ γῆ ἢ μεγαλοπρεπῆς ἅμα καὶ μειδιῶσα, πληροῦσι τὸν ἄνθρωπον θρησκείας, ἀγάπης, ποιήσεως. Τίς δύναται ἀπαριθμῆσαι τὸ πλῆθος τῶν ποιητῶν, τῶν προφητῶν, τῶν καλλιτεχνῶν, τῶν φιλοσόφων, τῶν νομοθετῶν, οἵτινες ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τούτων ἠρύσαντο τὴν ἔμπνευσιν μετὰ τῆς ζωῆς;

Οἱ τῆς Μεσογείου λαοὶ ἐδιδάχθησαν παρὰ τῆς Ἀσίας τὴν πρώτην εἰς τὸν πολιτισμὸν πρόσοδον. Παρὰ ταύτης ἔλαβον τὰ προϊόντα τῆς τέχνης καὶ τῆς βιομηχανίας της, τὰς ἀποκαλύψεις τῆς ἐπιστήμης της, τὰς ἱεροτελεστίας αὐτῆς καὶ τὰ δόγματα, καὶ τελευταῖον τοὺς ἀποίκους της. Ἀποδεξάμενοι ὅμως τὰ εὐεργετήματα τῆς Ἀσίας, ἀπέχρυσαν πόρρω ἑαυτῶν τοὺς καταθλιπτικούς θεσμούς της καὶ τὴν ὀλέθριον κυριαρχίαν της. Ἐκαστος τῶν λαῶν τῆς μεσογείου διαπλάσσετα, καὶ ἀναπτύσσεται ἐν σφοδροτάτῳ ἀγῶνι κατὰ τινος ἐν τῇ Ἀσίᾳ κράτους ἢ

ἀποικίας· ὁ Ἰσραὴλ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀσσυρίας καὶ τῆς Χαλδαίας· ἡ Ἑλλάς κατὰ τῆς Τρωάδος καὶ βραδύτερον κατὰ τῆς Περσίας· ἡ Ῥώμη κατὰ τῆς Ἐτρουρίας καὶ τῆς Καρχηδόνας. Ἐκαστος τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου κραταιοῦται, ἀποδεχόμενος τοὺς ἀπόλλιδας καὶ ἐξορίστους, τοὺς ὁποίους ὁ παλαιὸς τῆς Ἀσίας κόσμος ἀποβάλλει ἐκ τῶν κόλπων του. «Τρία ἄσυλα (λέγει μέγας τις ἱστορικός), ἡ Ἰουδαία, αἱ Ἀθῆναι, καὶ ἡ Ῥώμη, ὑπῆρξαν αἱ ἐστίαί τοῦ βίου τῆς Δύσεως. Ἡ φιλόξενος πολιτεία, ὁ νέος οὗτος κόσμος, ὁ ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ παλαιοῦ διαπλασθεὶς, τὰς περιλαμβάνει καὶ διακαθαίρει.»

Ἐξάλλοι καὶ ἐνθουσιῶντες ἐπὶ τε τῷ ἀγῶνι καὶ ἐπὶ τῇ λαμπρότητι τῆς ἰδίας πατρίδος των, οἱ τῆς Μεσογείου λαοὶ φέρουσιν εἰς τὸν κόσμον νέαν ζωὴν. Θέλουσιν ὅ,τι θέλει ὁ ἔφηθος, πρῶτον τὴν ἐλευθερίαν εἶτα τὸν κανόνα, τελευταῖον τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην. Οὐδεμία τοῦ λοιποῦ τάξις οὔτε ἱερέων οὔτε μαχίμων· οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ βασιλεύς. Ἄντι κυβερνητικοῦ συστήματος, ἐρειδομένου ἐπὶ προνομίῳ, αἱ νέαι κοινῶναι καθιεροῦσι τὸ κοινὸν δίκαιον ἀντὶ τῆς κληρονομικῆς τῶν βασιλέων δυνάμεως, τὴν συγκατάθεσιν πάντων καὶ τὸ πρόσκαιρον κύρος ἀρχόντων αἰρετῶν· ἀντὶ τῆς αὐθαιρέτου ἐξουσίας ἐνὸς ἀρχηγοῦ, τὸ ὁμοίμορφον καὶ ἀμείλικτον κράτος τοῦ νόμου. Κατὰ τὰς νέας ταύτας ἀρχάς, ἡ ἐλευθέρα κοινῶναι διοργανοῦται παρὰ τῷ Ἑβραίῳ, τῷ Ἕλληγι, τῷ Ῥωμαίῳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς κοινότητος, τοῦ ἁσ τε ο ς, τῆς πολιτείας. Συγχρόνως δὲ τὸ ἄτομον εἶδει ἐλευθέραν τινὰ πτῆσιν εἰς τὴν ἐνέργειάν του. Ἡ ἐπιστήμη, ἐξερχομένη ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀδύτων, προσφέρει τοῖς πᾶσι τοὺς θησαυροὺς της. Ἡ ἐκπαίδευσις μεγαλύνει τὴν διάνοιαν, ἀνυφοῖ τὴν ψυχὴν, ἐνισχύει καὶ καλλύει τὸ σῶμα. Νόμοι προστατήριοι ἐγγυῶνται ἐκάστῳ τὴν προσωπικὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἰδιοκτησίας του. Εἰς τὸ αἶσθημα τοῦ ἄστεος καὶ τῆς πατρίδος προστίθεται μετ' ὀλίγον τὸ τῆς φιλανθρωπίας, ἡ δὲ ἔκωσις πάντων τῶν λαῶν εἰς μίαν μόνην κοινῶναι, ὑπὸ κυβερνητικὸν σύστημα καθολικῆς εἰρήνης, ἀνακηρύσσεται ὡς ὁ ὕψιστος σκοπός, πρὸς ὃν τείνουσιν οἱ τῆς Μεσογείου λαοί.

Καὶ αὕτη δὲ ἡ θρησκεία προσλαμβάνει νέαν τινὰ ὄψιν. Κυριωδέστατον τῆς θεότητος χαρακτηριστικὸν ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶναι τὸ τοῦ Πλάστου καὶ τοῦ Κυρίου. Ὁ ἄνθρωπος γονυπετεῖ καὶ ταπεινοῦται ἐκώπιον δυνάμεως, ἀφ' ἧς ἐξήρτηται ὅλη ἡ ὑπαρξίς του. Λαλεῖ καὶ ἐπικαλεῖται τὴν θεότητα, συνειδῶς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀσθένειαν. «Δός, ποιη-

τά πάντων Ὁρομάξῃ, ἵνα λαλῶ ἀγῶς καὶ ἐν αἰσθήμασι ἀγίοις. Δὸς ἵνα διακρίνω ἐν τῷ κόσμῳ τὸ ἀγαθὸν ἐγὼ ὁ δούλος σου.» Ἀλλὰ παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Μεσογείου ἡ ἰδέα τῆς πλάσεως ἢ τέλεον ἐξαλείφεται, ἢ κατέχει ἀπλῶς δευτερεύσαν τινα θέσι ἐν τῷ θρησκευτικῷ συστήματι. Ἡ τῆς θεότητος πρὸς τὸν ἄνθρωπον σχέσις παρίσταται ὑπὸ διαφόρους μορφάς ὡς συνέντευξις φιλικῆ καὶ φιλόφρων, χρησιμεύουσα εἰς τὴν τελειοποίησιν πατῶν τῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων. Ὁ χειραφετηθεὶς ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὅτι προτήγγισε τῇ θεότητι, καὶ ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ αἵματος. Πιστεύει ὅτι ἀγαπάται παρ' αὐτῆς· ἀνταγαπῶν δὲ αὐτὴν, τὴν συνδέει μετὰ πατῶν τῶν χαρμοσυνην καὶ τῶν ἀλγυθῶν τῆς υπάρξεώς του. Ἐπικαλεῖται αὐτὴν ὡς κυρίαν πηγὴν τῆς ἐλευθερίας, τοῦ δικαίου, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης.

« Ἐχομεν ἡμεῖς δεσπότην νόμον (λέγουσι οἱ Σπαρτιῶται πρὸς τοὺς Πέρσας), ὃν ὑποδεμαίνομεν πολλῶ ἔτι μᾶλλον, ἢ ὑμεῖς τὸν μέγαν βασιλέα.»— «Δὲν ἐδοκιμάσατε τὴν ἐλευθερίαν, δὲν γινώσκετε τὰς γλυκύτητας αὐτῆς. Ἐάν ἠθέλετε γευθῆ αὐτῆς, θά συνεβουλεύεσθε ἡμῖν νὰ μαχώμεθα περὶ αὐτῆς οὐ μόνον ἐδῶ αὖτις, ἀλλὰ καὶ πελέεσσι.»— «Ἐφ' ὅσῳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐτυραννεύοντο (λέγει ὁ Ἡρόδοτος) καὶ εἰργάζοντο χάρι' δεσπότη, ἐθελοκάκου, δὲν εἶχον θέλησιν ἕνα πρωτεύωσι· ἅμα δὲ ἀπαλλαγέντες τῶν τυράνων, ἔσχον τὴν θέλησιν ταύτην καὶ τὴν ἐξετέλεσαν, διότι ἕκαστος εἰργάζετο τότε ὑπὲρ ἑαυτοῦ.»— «Παρ' ἡμῖν (λέγει ὁ Πλάτων) ἡ ἐξουσία ἀνήκει εἰς ὅλον τὸν δῆμον, ὅστις προχειρίζεται ἄρχοντας τοὺς ἀρίστους. Οὔτε πτωχεῖα, οὔτε γένους ἀφάνεια ἀποκλείουσι τινα τῆς ἀρχῆς, ὡς συμβαίνει ἄλλοι. . . . Κατὰ τὰς ἡμετέρας ἀρχάς, ὁ σοφώτατος καὶ ὁ ἀριστος τυγχάνει τοῦ πρωτείου καὶ τῆς ἀρχῆς.»— «Ὁφείλει ὁ νομοθέτης (λέγει ὁ αὐτὸς φιλόσοφος) νὰ καθορίῃ τὰ τοῦ πολέμου, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν εἰρήνην, οὐχὶ δὲ καθυποβάλλων ταύτην εἰς τὸν πόλεμον.»— «Οἱ περὶ πολέμου θεομοὶ (λέγει ὁ Ἀριστοτέλης) ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν ὡφελίμοι, δὲν πρέπει νὰ ᾖναι ὁ κύριος τῆς πολιτείας σκοπός, ἀλλὰ μέσον πρὸς ἐπέτευξιν σκοποῦ. Ὁ ἀληθὴς νομοθέτης ὀφείλει πρὸ πάντων νὰ φροντίῃ ὅπως δώσῃ εἰς τὸ ἄστυ, εἰς πᾶσαν ἄλλην κοιότητα, καὶ εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινο γένος τὸ ἀνῆκον αὐτοῖς μέρος τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας.» Καὶ ὁ Ξενοφῶν δὲ παρακεῖ ν' ἀσχολῶνται αἱ Ἀθηναῖοι ὅπως παγιώσωσι τὴν καθολικὴν εἰρήνην μεταξὺ πάντων τῶν λαῶν κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ὁ γηραιὸς Ἡρόδοτος λέγει:

Καὶ νῦν δίκης ἐπάκουε, βίης δ' ἐπιλίθεο πάμπαν τὸν δὲ γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων, ἰχθύσι μὲν καὶ θηροῖ καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς, ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐν αὐτοῖς· ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἢ πολλὸν ἀρίστη γίγνεται.

« Ἡ ἐλευθερία (λέγει ὁ τὴν βασιλείαν ἀποκρούων Ῥωμαῖος) συνίσταται οὐχὶ εἰς τὸ ἔχειν ἀγαθὸν δεσπότην, ἀλλ' εἰς τὸ μὴ ἔχειν μηδένα δεσπότην.»— «Ὅπου βασιλεύει τύραννος δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν ὅτι εἶναι κακὴ ἢ πολιτεία, ἀλλ' ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει πολιτεία.»— «Λαὸς λέγεται μόνος ὁ τὸ δίκαιον ἀποδεχόμενος.»— «Ἐάν ᾖναι ἀδύνατος ἢ ἰσότης τῆς περιουσίας καὶ τῆς διαδοίας, πρέπει τοῦλάχιστον νὰ ὑπάρχῃ ἰσότης δικαίου μεταξὺ τῶν πολιτῶν μίας καὶ τῆς αὐτῆς πολιτείας.»— «Ὁ ἐλεύθερος λαὸς ἐκλέγει ἄνδρας, πρὸς τοὺς ὁποίους διαπιστεύεται τὴν τύχην του· χάριν δὲ τῆς συντηρήσεως ἐκλέγει τοὺς ἀρίστους.»— «Ἡ δικαιοσύνη ἐπιβάλλει ἡμῖν τὸ καθήκον τοῦ εὐλαβεῖσθαι τὰ δίκαια πάντων, τοῦ ἀποδέμειν ἐνὶ ἐκάστῳ τὰ ἑαυτοῦ, τοῦ ἐργάζεσθαι ὑπὲρ τῆς εὐημερίας σύμπαντος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.»— «Ἐπάρχει νόμος κατ' ἐξοχὴν, σύμφωνος τῇ φύσει καὶ τῷ ὀρθῷ λόγῳ, ἐγγεγραμμένος ἐν πάσαις ταῖς καρδίαις, ἀναλλοίωτος καὶ αἰώνιος, οὗτινος ἢ φωνὴ ὑπαγορεύει ἡμῖν τὰ καθήκοντα ἡμῶν, καὶ οὔτινος αἱ ἀπειλαὶ ἀποτρέπουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. . . . Ἐκ τοῦ νόμου τούτου δὲν δύναται ν' ἀφαιρεθῇ καὶ νὰ μεταβληθῇ οὐδέν· οὐδεὶς ἰσχύει νὰ τὸν καταλύσῃ· οὔτε σύγκλητος, οὔτε δῆμος δύναται νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ αὐτοῦ. Οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην σχολιαστοῦ ἢ ἐρμητέως. Ἐἶναι ὁ αὐτὸς ἐν Ἀθήναις, ὁ αὐτὸς ἐν Ῥώμῃ, ὁ αὐτὸς σήμερον, ὁ αὐτὸς αὔριον· αἰετοτε εἷς, αἰώνιος καὶ ἀναλλοίωτος, περιλαμβάνει πάντα τὰ ἔθνη καὶ πάντας τοὺς αἰῶνας. Ὁ τοῦ παντός κύριος, ὁ Θεὸς αὐτὸς τὸν συνέλαβε, τὸν συνεζήτησε, τὸν ἐξέδωκεν. Ὁ μὴ ὑπακούων τῷ νόμῳ τούτῳ ἀρνεῖται ἑαυτὸν, ἀπεκδύεται τὸν ἀνθρώπινον χαρακτήρα του, ἐπιβάλλει ἐκυτῶ τὴν φοβερωτέραν τῶν ποιῶν, ἔστω ὅτι ἠθέλε διεκφύγει πᾶσαν ἄλλην αὐστηρὰν καταδίκην.»

«Ἐγὼ εἰμι (λέγει ὁ Ὡν πρὸς τὸν λαόν του) Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, ὁ ἐξαγαγὼν ὑμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἵνα μὴ ᾖτε δούλοι αὐτῶν καὶ συνέτριψα τὸν δεσμὸν τοῦ ζυγοῦ ὑμῶν, καὶ ἤγαγον ὑμᾶς μετὰ παρρησίας.»— «Ἐμεῖς δὲ ἐσεσθέ μοι βασιλεῖον ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον,» (τουτέστι σύμπας ὁ λαὸς θὰ μετάσχη τοῦ χαρακτήρος τῆς ἀγιότητος καὶ τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων, ὧν ἄλλοι ἀπολαύουσι μόνοι οἱ ἱε-

ρεῖς).—«Πᾶσα ἡ συναγωγὴ πάντες ἅγιοι καὶ ἐν αὐτοῖς Κύριος.»—
 «Εἶη ἅπας ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου προσήται, καὶ ἐπιθέη Κύριος τὸ πνεῦ-
 μα αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς.»—«Οὐκ ἄρξω ἐγὼ, καὶ οὐκ ἄρξει ὁ υἱός μου
 ἐν ὑμῖν (εἶπεν ὁ Γεδεὼν τοῖς θέλουσιν ἵνα προχειρίσωσιν αὐτὸν βασι-
 λέα Ἰσραηλίταις): Κύριος ἄρξει ὑμῶν.»—«Δότε ἑαυτοῖς ἄνδρας σο-
 φούς καὶ ἐπιστήμονας καὶ συνετοὺς εἰς τὰς φυλάς ὑμῶν, καὶ καταστή-
 σω ἐφ' ὑμῶν ἡγουμένους ὑμῶν.»—«Κριτὰς καὶ γραμματοισαγωγεῖς
 ποιήσεις σεαυτῶ ἐν ταῖς πόλεσί σου, αἷς Κύριος ὁ Θεός σου δίδωσί σοι
 καὶ κρινούσι τὸν λαὸν κρίσει δίκαια.»—«Οὐκ ἐπιγνώση πρόσωπον ἐν
 κρίσει· κατὰ τὸν μικρὸν καὶ τὸν μέγαν κρινεῖς, οὐ μὴ ὑποστελεῖ πρό-
 σωπον ἀνθρώπου, ὅτι ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ ἐστίν.»—«Κύριος ὁ Θεός ὑ-
 μῶν, οὗτος Θεός τῶν θεῶν καὶ Κύριος τῶν κυρίων, ὁ Θεός ὁ μέγας
 καὶ ἰσχυρὸς καὶ φοβερός, ὅστις οὐ θαυμάζει πρόσωπον, οὐδ' οὐ μὴ λά-
 βη δῶρον· ποτὶ κρίσει ὀφραῶν καὶ χήρα, καὶ ἀγαπᾷ τὸν προσήλυτον
 δοῦναι αὐτῷ ἄρτον καὶ ἱμάτιον. Καὶ ἀγαπήσετε τὸν προσήλυτον, προ-
 σήλυτοι γὰρ ἦτε ἐν γῆ Αἰγύπτῳ.»—«Ἴδετε, δέδειχα ὑμῖν δικαίωμα-
 τα καὶ κρίσεις, καθὰ ἐνετείλατό μοι Κύριος. . . . Καὶ φυλάξεσθε αὐτάς
 καὶ ποιήσετε· ὅτι αὕτη ἡ σοφία ὑμῶν καὶ ἡ σύνεσις ἐναντίον πάντων
 τῶν ἐθνῶν, ὅσοι ἂν ἀκούσωσι πάντα τὰ δικαίωματα ταῦτα· καὶ ἐροῦσιν,
 Ἰδοὺ λαὸς σοφός καὶ ἐπιστήμων τὸ ἔθνος τὸ μέγα τοῦτο.»—«Καὶ
 συναχθήσονται πάντα τὰ ἔθνη εἰς Ἱερουσαλήμ, τὸν θρόνον τοῦ Κυρίου,
 καὶ οὐ πορεύσονται ἔτι ὀπίσω τῶν ἐλυθημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν
 τῆς πονηρίας. . . . Καὶ ἀναπαύσεται ἕκαστος ὑποκάτω τῆς ἀμπέλου αὐ-
 τοῦ, καὶ ἕκαστος ὑποκάτω τῆς συκῆς αὐτοῦ, καὶ κατακόψουσι τὰς φομ-
 φαίας αὐτῶν εἰς ἄροτρα καὶ τὰ δόρατα αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐκέτι
 μὴ ἀντήρη ἔθνος ἐπ' ἔθνος φομφαίαν, καὶ οὐκέτι μὴ μάθωσι πολεμεῖν...
 Ὁ νόμος ἐξελεύσεται ἐκ Σιών, καὶ ὁ λόγος Κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ.»

Ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς διαφόροις τύποις τίς δὲν διοραῖ μίαν καὶ τὴν
 αὐτὴν διάνοιαν, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἄσμα, τὸ ἄσμα τῆς
 ἀνθρωπότητος, ἐξερχομένης ἀπὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας καὶ συναισθα-
 νομένης τὴν ἐλευθερίαν, τὸ ὄρθον καὶ τὸν ἔρωτα τῆς δικαιοσύνης; Τὰ
 πάντα φαίνονται αὐτῇ σαφῆ καὶ βέβαια ἐν τῇ αἰφνιδίῳ ταύτῃ θεοπτεῖα.
 Συναισθάνεται ἡ ἀνθρωπότης ὅτι διατελεῖ ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τῆς καθο-
 λικῆς τάξεως, μετ' αὐτῆς τῆς θείας διανοίας, ἥτις, ἐν τε τῇ ζωτικῇ ὁ-
 τητι καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιθυμεῖ ὑπὲρ πάντων τὴν ἐλευθερίαν, τὴν πει-
 θαρχίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν προσέχρυσεν εἰσέτι

εἰς τὰς πρακτικὰς δυσχερείας· δὲν ἐννοεῖ ὅποια ἀπόστασις χωρίζει τὴν
 διάνοιαν ἀπὸ τῆς πράξεως, καὶ τὴν ἐλπίδα ἀπὸ τῆς πραγματικότητος·
 εἰσέτι δὲν κατεπονήθη, δὲν ἐξησθένησε, δὲν ἀπεπλανήθη ἐν τοῖς ἀγῶσι
 καὶ ἐν τοῖς συναλλάγμασιν· ἐλπίζει καὶ θέλει μετὰ τῆς ἀφελοῦς καὶ
 ἀταράχου πίστεως, ἣν ἔχει ὁ ἔφηβος κατὰ τὸ πρῶτον βῆμα τοῦ ἀνε-
 ξαρτήτου βίου του.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τῇ ἁρμονίᾳ ταύτῃ τῶν τριῶν μεγάλων τῆς
 Μεσογείου λαῶν ἕκαστος ἔχει τὸ ἴδιον μέρος του, ἕκαστος διαδραμα-
 τίζει τὸ ἰδιάζον αὐτῷ πρόσωπον. Ἐὰν οἱ λαοὶ οὗτοι ἐν τῇ ἐνώσει των
 παριστώσι τὸ σύνολον τῶν ὁμοφώνουσῶν ἠθικῶν, πολιτικῶν καὶ θρη-
 σκευτικῶν τῆς ἀνθρωπότητος δυνάμεων, ἕκαστος ὅμως ἀφ' ἐτέρου πα-
 ριστᾷ ἰδιαίτερος μίαν τάξιν, ἐν σύμπλεγμα δυνάμεων. Ἐνταῦθα ὑπάρ-
 χει ἀντικείμενον σπουδῆς λίαν διαφερούσης εἰς τε τὸν φυσιολόγον καὶ
 εἰς τὸν ἱστορικόν· διότι αἱ σχέσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐτελέσθη τὸ φαι-
 νόμενον, ἐπιτρέπουσι ἡμῖν νὰ τὸ παρατηρήσωμεν μετὰ μείζονος σα-
 φηγείας καὶ ἀκριβείας, παρ' ὅσον ἠδυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ αὐ-
 τὰ ἐν τῷ ἀπλῷ ἀτόμῳ.

Ἡ Ἑλλάς ἐπιζητεῖ πρὸ παντός ἄλλου τὴν ἐλευθερίαν, οὐ μόνον
 τὴν ἐλευθερίαν τὴν πολιτικὴν, τὴν καταπολεμοῦσαν τὰς καταπιέσεις
 τῶν ξένων ἢ τὰς ἀρπαγὰς τῶν ἐγγχωρίων, ἀλλὰ τὴν ἐλευθερίαν ἐν τῇ
 εὐρυτάτῃ αὐτῆς ἐκδοχῇ, τὴν ἀναπτύσσουσαν καὶ γονιμοποιούσαν πά-
 σας τὰς δυνάμεις τοῦ εἶναι. Ἐξωτερικῶς μὲν ἠγωνίσαστο ἡ Ἑλλάς
 κατὰ τῆς Ἀνατολῆς, ἐσωτερικῶς δὲ κατὰ τῶν τυράννων καὶ τῶν ὀλι-
 γαρχικῶν διὰ τῶν περιφανεστάτων νικῶν, ἃς ἤρατο ἐν τῷ διττῷ τού-
 τῳ ἀγῶνι, ἐξησφάλισε τὸν θρίαμβον τῆς τε ἀστικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς
 ἐλευθερίας ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Τοῦ θαυμασμοῦ ὅμως καὶ τῆς εὐγνω-
 μοσύνης τῶν λαῶν ἠξιώθη ἡ Ἑλλάς πρῶτιστα καὶ μάλιστα δι' ἣν
 ἔδωκεν ὠθησιν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Ἡ μεγάλη τέχνη τῆς ἐγ-
 κειται ἐν τῇ καλλιέργειᾳ τοῦ ἀτόμου, ἐν τῇ παιδείᾳ· τὴν λέξιν παι-
 δεῖα, μεταχειρίζεται ἡ Ἑλλάς ἐπὶ πάσης τοῦ βίου ἡλικίας ὡς ἐπὶ
 τῆς παιδικῆς, καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων ὡς
 ἐπὶ τῶν διανοητικῶν. Πολυτρόπως μὲν κήδεται περὶ τῆς συστάσεως
 τῶν πολυαρίθμων πολιτειῶν τῆς, τῶν ἀδιαλείπτως ἐπιζητουσῶν τὴν
 εὐρεσιν βελτίονος καὶ τελειοτέρου τινὸς πολιτικοῦ συστήματος, ἀλλ'
 ὅπωςδήποτε ἡ Ἑλλάς ὑπολαμβάνει τὴν τῆς πολιτείας διοργάνωσιν ὡς
 ἀπλοῦν μέσον, δι' οὗ ἐξασφαλίζεται εἰς τὸ ἄτομον ἡ τελειοτάτη προ-

σωπική ανάπτυξις του και ή λυσιτελεστάτη εξέσκηρις τής ενεργείας του. Το ἀληθές τής Ἑλλάδος σύμβολον, τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐν τῷ ναφῶ τῶν Δελφῶν και ἀσπαστὸν γενόμενον τοῖς πᾶσι, μικροῖς τε και μεγάλοις, σοφοῖς τε και ἀσώτοις, ἦτο τὸ «γῶθι σεαυτόν». Ἐντεῦθεν ή περιέργος τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου σπουδή, ή διερευνώσα και ἀποκαλύπτουσα τοὺς νόμους τής λογικῆς και τής μεταφυσικῆς· ἐντεῦθεν ή θεραπεία τής ἐπιστήμης καθόλου, τῶν μαθηματικῶν, τής φυσιολογίας, και τελευταῖον τής φυσικῆς ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς σημασίᾳ, τῇ περιλαμβανοῦσῃ τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν φαινομένων· ἐντεῦθεν ὁ ἔως τοῦ καλοῦ και ή σοφῆ ἐκπαίδευσις τῶν αἰσθημάτων διὰ τής καλλιτεχνίας, τουτέστι τής μὲν διανοίας διὰ τής τῶν λόγων τέχνης (μουσικῆς), τοῦ δὲ σώματος διὰ τής γυμναστικῆς· ἐντεῦθεν οὐ μόνον τὸ πνεῦμα τής ἀνεξαρτησίας, ἀλλὰ και ή τοῦ ἀτόμου ὑπεροχή, ή οὐδαμοῦ τῶν ἄλλων φυλῶν ἀπαντωμένη, και ή παρασχούσα τῇ Ἑλλάδι ἄνδρας ἐνδόξους ἀπειράκις πολυαριθμότερους τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι. Ἄλλ' ἐντεῦθεν ὡσαύτως τὸ ζῆλότυπον πνεῦμα και φθονερὸν και φιλοτάραχον· ἐντεῦθεν ή πρὸς πᾶσαν ὑπεροχὴν και πᾶσαν πειθαρχίαν ἀποστροφῆ, ή καταστήσασα τὴν Ἑλλάδα σύμπλεγμα λαῶν και ἀτόμων, ἰσχυρῶν μὲν καθ' ἑαυτοὺς και ἀξίων ἵνα τηρήσωσι τὴν πρὸς ἀλλήλους ἰσορροπίαν των, ἀλλ' ἀνικόνων ὅπως διοργανωθῶσι σταθερῶς ἅμα και διαρκῶς πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν και πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ τινος σκοποῦ. Ὡστε, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀριστοτέλους, οὐδὲν ἄλλο ἔλλειπεν εἰς τοὺς Ἑλληνας ὅπως ἄρξωσι πάντων τῶν λαῶν ή ή δύναμις τοῦ ἀποθῆναι πρότερον αὐτοὶ εἰς μόνος λαός (δυναίμενος ἄρχειν πάντων μιᾶς τυγχάνων πολιτείας).

Ἡ Ῥώμη ἐν τῷ κόσμῳ τής Μεσογείου εἶναι πολιτικῶς ἅμα και γεωγραφικῶς τὸ ἀντίθετον τῇ Ἑλλάδι (1). Ὅτι εἶναι διὰ τὴν Ἑλ-

(1) Λίαν εὐφυῶς ποιεῖ τὴν διάκρισιν ταύτην ὁ Κ. Φ. Ἐρμάννος ἐν τῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων και τῶν Ῥωμαίων διὰ τῶν ἑξῆς λόγων.

« Ὑπὸ πολλὰς ὄψεις ή Ῥώμη εἶναι τὸ ἀντίστροφον τής Ἑλλάδος. Τοῦτο ἰσχύει οὐ μόνον ἐπὶ τῶν θεμελιωδιστάτων ὄρων τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτήρος (ἐν Ἑλλάδι ὁ «θυμός», ἐν Ῥώμῃ ὁ «νοῦς», ἐν Ἑλλάδι τὸ «ἔθος», ἐν Ῥώμῃ τὸ «δικαίον»), ἀλλὰ και ἐπὶ τής ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ ἀμφοτέρων. Φορεὺς τοῦ ἐκπολιτευτικοῦ προορισμοῦ εἶναι ἐν μὲν τῇ Ἑλλάδι ή δημοκρατία, ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ ή ἀριστοκρατία. Ἐκεῖ ἀκμάζει πρῶτῃ ή πόλις, ἐνταῦθα ὁ πεζὺς λόγος· ἐκεῖ συγκεντρῶνται ἅπαντα ή λαμπρότης εἰς μικρὰν τινα γωνίαν γῆς· ή Ῥώμη ἐκτείνεται μέχρι τῶν ἐσχάτων τής γῆς ὁρέων. Καὶ τῷ ὄντι οὕτως ἔπρεπε νὰ συμβῆ, ἐὰν ἄλ. θῶς ἐπέπρωτο νὰ συμπληρώσωσιν ἑκατέρω τὴν ἑτέραν.

λάδα ὁ ἔρος τής ἐλευθερίας, τοῦτο εἶναι διὰ τὴν Ῥώμην ή λατρεία τοῦ νόμου. Ὅτι ἐμπνέει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ συμφέρον τοῦ ἀτόμου, τὸ ἐπιβάλλει εἰς τὴν Ῥώμην ή μέριμνα περὶ τής πολιτείας. Ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐλευθερία ἐθεμελιώθη ὑπὸ πατρός θυσιάσαντος τὸ ἴδιον τέκνον εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν· ὅλη τής Ῥώμης ή ἱστορία ἐμπεριέχεται ἐν τῇ θυσίᾳ ταύτῃ· «Πειστέον τῷ νόμῳ εἰ και αὐστηρῶ ὄντι (dura lex, sed lex). Ἔστω νόμος ὑπέρτατος ή τοῦ λαοῦ σωτηρία (salus populi suprema lex esto).» Τελευταῖον, ἀφοῦ διὰ τής αὐστηρίας και ἀμειλίκτου πειθαρχίας τής ἐθριάμβευσεν ή Ῥώμη κατὰ τῶν ἀπειλησάντων τὴν νηπιότητά της πειρασμῶν και κινδύνων, ἀφοῦ οὐ εἴσθε τὴν ἰδέαν νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος της μέχρι τῶν ἐσχάτων ὀρίων τής γῆς, ήθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ τοῖς λαοῖς τὴν ἐξανθρωπιστικὴν νομοθεσίαν της κηρύξασα ὅτι πᾶσαι αἱ πολιτεῖαι ὀφείλουσι νὰ ἐπωποιοῦν τοῖς ἐθίμοις και τοῖς νόμοις τής Ῥώμης (debere omnes civitates consuetudines et leges Romae sequi). Ὡς ή Ἑλλάς, ἔχει και ή Ῥώμη σκοπὸν ὑπέρτατον τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην τὴν πολιτικὴν τὴν ἀποκαλυπτομένην ἐν τῇ παγίῳσει τοῦ δικαίου. Δικαιοσύνη ἐστὶν ή σταθερὰ και διηρκῆς θέλησις τοῦ ἀπο ἐμειν ἐκάστῳ τὸ ἑαυτοῦ δίκαιον (justitia est constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuere). Ἄς θε ἀπέυσιν ἄλλοι τὴν ἐπιστήμην, τὴν τέχνην και τὸν λόγον· ἄς ἀνυψῶσι και ἐξευγεῖζωσι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· σύ, Ῥωμαῖτε, ἐθυμοῦ νὰ κυβερνᾷς τοὺς λαοὺς διὰ τοῦ κράτους σου· ἰδοὺ ή σὴ τέχνη· ἐπιβάλλε εἰς πάντας τὸν νόμον τής εἰρήνης, φείδου τῶν ταπεινῶν, δάμαζε τοὺς ὑπερηφάνους (1). Ἡ Ἑλλάς εἶναι φυτῶριον ἐνδόξων ἀτόμων, οὐχὶ λαός. Ἡ Ῥώμη τοῦ ἀντίον εἶναι κατ' ἐξοχὴν λαός, μᾶλλον δ' εἰπεῖν, πολιτεία, κράτος, τοσοῦτον μὲν ἰσχυρότατον ὅσον δύναται τις νὰ φαντασθῆ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ ἀνθρώπος τρόπον τινὰ ἐξαφανίζεται. Ἡ Ῥώμη κέκτηται μεγάλους πολίτας, μεγάλους στρατηγούς, μεγάλους πολιτικούς, μεγάλους διο-

Τὸ πνεῦμα ὁμοιάζει πρὸς «ἄρνην ὀδοιπύρον»· πρῶτον ὀφείλει νὰ καταλάβῃ ὅλην αὐτοῦ τὴν προμήθειαν, εἶτα δὲ νὰ προβῆ περαιτέρω· ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ και ἄλλας χώρας, ἐὰν ἐν αἷς μέχρι τοῦδε ἐπλανήθῃ, ὁ ἄρνη και ή ὥρα δὲν ἦσαν εὐνοϊκοὶ πρὸς αὐτόν.»

- (1) Tu regere imperio populos Romane memento!
Hae tibi erunt artes. pacisque imponere morem,
Parcere subjectis, et debellare superbos.

γανιστάς, μεγάλους νομομαθείς. Ἀντιπαραβαλλομένη πρὸς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχει οὐδὲ ἓνα μέγαν ἄνδρα (1).

Ἡ Ἑλλάς θέλει τὴν ἐλευθερίαν, ἡ Ῥώμη τὴν ἀρχὴν ἀμφοτέραι ὠσαύτως θέλουσι μὲν τὴν δικαιοσύνην, ἀλλ' ἀπλῶς ὡς τελευταῖον σκοπὸν καὶ τρόπον τινὰ ὡς κορωνίδα τοῦ ἔργου τῶν.—Διὰ τὸν Ἰσραὴλ ἡ δικαιοσύνη εἶναι τὸ ὀρηκτήριον καὶ ὁ τελικὸς σκοπός. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀρχή, ἡ εὐημερία τῶν τε ἀτόμων καὶ τοῦ ἔθνους εἶναι συνέπεια τῆς δικαιοσύνης· ἐπιτυγχάνονται λοιπὸν δι' αὐτῆς. «Καὶ ποῖον ἔθνος μέγα (λέγει ὁ νομοθέτης) ὃ ἔστιν αὐτῷ δικαίωματα καὶ κρίματα δίκαια κατὰ πάντα τὸν νόμον τοῦτον, ὃν ἐγὼ δίδωμι ἐνώπιον ὑμῶν σήμερον; . . . Φυλάττου καὶ ἄκουε καὶ ποιήσεις πάντας τοὺς λόγους, οὓς ἐγὼ ἐντέλλομαι σοι ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ τοῖς υἱοῖς σου δι' αἰῶνος, ἐὰν ποιήσης τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ δίκαιον ἐναντίον Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου.» Ἡ αὐτὴ διδασκαλία ἀναφαίνεται πανταχοῦ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Πιστὸς διαμένων εἰς τὴν διδασκαλίαν ὁ λαὸς θὰ ἀποθῆ ἰσχυρὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἐλεύθερος, εὐημερῶν· θὰ ἴδῃ τοὺς οἴκους του πληθυνομένους καὶ τὰ πλοῦτή του πολλαπλασιαζόμενα. Ἐὰν ὅμως μὴ διατελέσῃ πιστὸς, πάντα τὰ δυστυχήματα θὰ ἐπισκῆψωσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, θάνατος καὶ λοιμὸς θὰ ἐρημώσωσιν τὸν τόπον του, ὁ ἐχθρὸς θὰ ὑποκύψῃ. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη δὲν εἶναι τὸ παράπαν μυστικὴ· ὁ ἀθετῶν τὸν νόμον ἀθετεῖ τὴν δικαιοσύνην, ἀνατρέπει τὸ μόνον ἔρεισμα κοινω-

(1) Τὸ κάλλιστον μέρος τῆς ἀξίας τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀποτελοῦσι τοῦ πνεύματος ἡ καλλονή, τὸ τῆς ψυχῆς μεγαλεῖον, ἡ ἀφιλοκέρδεια, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ πρὸς τὰ πάντα ἱκανότης. Τοιοῦτος ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Φωκίωνος, τοῦ Ἐπαμεινώνδα, τοῦ Φοιλοπόλεμου, καὶ τοῦ πολίτου ἄμα καὶ φιλοσόφου Σωκράτους. Ἐν Ῥώμῃ διὰ τῆς συναναγκάσεως μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, οἱ Σικηπῖνες μετέχουσιν ὅπως τῆς ἀτομικῆς ταύτης ἐξοχότητος, ἀλλὰ δὲν τὴν καταφθάνουσι τελείως. Τὸ πολιτικὸν πνεῦμα, ἡ φιλοδοξία, ἡ ἐν πάσῃ βωμαϊκῇ ψυχῇ ἔμφυτος τῆς κυριαρχίας ἀνάγκη, ὑπερισχέει ἐπὶ πολὺ καὶ παρ' αὐτοῖς.—Τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀτόμου ἐκδηλοῦται ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ ἄλλῃν ἔποψιν. Τὸ ἄτομον εἶναι μείζον τοῦ λαοῦ. Τὴν ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ξέρξου ἀγῶνι κινδυνεύουσαν Ἑλλάδα σώζει οὐχὶ ἡ Ἑλλάς, εὐδ' αὐτὰ αἱ Ἀθῆναι ἢ ἡ Σπάρτη, ἀλλ' εἰς μόνος ἀνὴρ, ὁ Θεμιστοκλῆς· τοῦτο αἰσθάνεται ἕκαστος ἀναγινώσκων τὸν Ἡρόδοτον. Τοῦναντίον ἐν τῷ κατὰ τῆς Καρχηδόνος ἀγῶνι τῆς Ῥώμης, καὶ κατὰ τὴν κρισιμωτάτην αὐτοῦ στιγμήν, τὸν βωμαϊκὸν λαὸν ἔσωσε, κατὰ τὸ ὠραῖον λόγιον τοῦ Σαίντ-Ἐβρεμόν, αὐτὸς ὁ βωμαϊκὸς λαός. Ἐνταῦθα ἡ εὐταξία, ἡ σταθερότης, ἡ καθολικὴ περὶ τοῦ κοινῆ συμφέροντος σύμπνοια ἔσωσαν τὴν Ῥώμην, ὅποτε αὕτη ὤθειτο εἰς τὸν ὄλεθρον διὰ τῶν σφαλμάτων καὶ τῆς ἀσυνεσίας τῶν στρατηγῶν τῆς.

νας ἐλευθέρως, ἦτις, ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς δικαιοσύνης, οὐδένα ἔχει βέβαιον ὄρον ὑπάρξεως. «Βάθρον πόλει» ἀσφαλὲς δίκαια,» κατὰ Πίνδαρον. Ἀρκεῖ ἐν παράδειγμα πρὸς διασάφησιν.

Μετὰ τὰς ἐπαινετημένους ἦττας τῶν βασιλέων τοῦ Ἰούδα, οἱ Χαλδαῖοι ἐπιδείκνυνται πολὺ ἀπειλητικώτεροι ἢ πρότερον. Ἐπίκειται ἡ τῆς Ἱερουσαλήμ πτώσις, ἣν μόνον τὰ ἕκτακτα μέτρα δύναται νὰ προλάβωσι. Τότε ὁ Ἱερεμίας ἀνέμνησε τοὺς Ἰουδαίους τὸν νόμον, ὃν ἐπέβαλεν ὁ Μωϋσῆς κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἠδύνατο οὐδεὶς Ἑβραῖος νὰ διατελέσῃ ἐν δουλείᾳ μακρότερον τῆς ἐξαετίας. Προστάττει λοιπὸν ἐνὶ ἑκάστῳ ν' ἀπολύσῃ ὅσους συναδέλφους του Ἑβραίου ἐκράτει δούλους. Εἰς τὸ μέτρον τοῦτο προσέφυγον ἐν παραπλησίοις κινδύνοις οἱ τε Ἕλληνας καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ὅπως παράσχωσι τῇ πολιτείᾳ νέους καὶ ἀφωσιωμένους προμάχους. Μετὰ τὴν χειραφέτησιν ὅμως, οἱ τῶς δεσπόται, μεταμεληθέντες, ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς δούλους τῶν. Τί λέγει ὁ προφήτης; οὐκ εἶπεν ἄρα γε τοῖς ὁμοφύλοις αὐτοῦ τὴν τύφλωσίν τῶν; τοὺς παραινεῖ ἴσως ὅτι διὰ τῆς ἀσυνέτου φιλαργυρίας τῶν καταστρέφουσιν αὐτοὶ τὴν τελευταίαν ἀγκυραν τῆς σωτηρίας τῶν; Οὐχί· ἀλλὰ λαλεῖ πρὸς αὐτοὺς ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης· τοὺς καταδικάζει ἐν ὀνόματι τῆς δικαιοσύνης. «Ἐγὼ διεθέμην διαθήκην (λέγει Κύριος) πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἣ ἐξειλόμην αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας, λέγων, ὅταν πληρωθῆ ἕξ ἔτη, ἀποστελεῖς τὸν ἀδελφόν σου τὸν Ἑβραῖον, ὃς πραθήσεται σοι· καὶ οὐκ ἤκουσάν μου, καὶ οὐκ ἔκλιναν τὸ οὖς αὐτῶν. Καὶ ἐπέστρεψαν σήμερον ποιήσασαί τε οὐθὲς πρὸ ὀφθαλμῶν μου, τοῦ καλέσαι ἄφεςιν ἕκαστον τοῦ πλησίον αὐτοῦ. Καὶ ἐπεσρέψατε, καὶ ἐβεβηλώσατε τὸ ὄνομά μου, τοῦ ἐπιστρέψαι ἕκαστον τὸν παῖδα αὐτοῦ, καὶ ἕκαστον τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὓς ἐξαπεστείλατε ἐλευθέρους τῇ ψυχῇ αὐτῶν, τοῦ εἶναι ὑμῖν εἰς παῖδας καὶ παιδίσκας. Διὰ τοῦτο, ἰδοὺ ἐγὼ καλῶ ἄφεςιν ὑμῖν εἰς μάχαιραν, καὶ εἰς τὸν θάνατον καὶ εἰς τὸν λοιμὸν ποιήσω τὰς πόλεις Ἰούδα ἐρήμους ἀπὸ τῶν κατοικούντων, καὶ δώσω ὑμᾶς εἰς διασποράν πάσαις ταῖς βασιλείαις τῆς γῆς.» Τὸ ἀνάθημα τοῦ προφήτου πληροῦται μετ' ὀλίγον. Ἡ Ἱερουσαλήμ ἀλίσκεται, τὸ βασίλειον καταλύεται, ὁ λαὸς ἀπάγεται αἰχμάλωτος εἰς Χαλδαίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐξορίᾳ φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τὴν διδασκαλίαν του καὶ τὴν πίστιν του. Δύναται νὰ ἀναβαπτισθῆ εἰς τὰς πηγὰς τῆς δικαιοσύνης· ἀμέσως δὲ, ἅμα συμπληρωθέντος τοῦ χρόνου τῆς δοκιμα-

σίας, επανέρχεται εις τὸν βίον, ανοικοδομεῖ τὸν ναόν του, ἀναλαμβάνει τὴν πορείαν τῆς ἱστορίας του, τότε δὲ μεταδίδει καὶ τοῖς ἄλλοις λαοῖς τὸ δόγμα περὶ δικαιοσύνης, ἥτις τὸν ἀπέδειξεν ἀφθαρτόν, καὶ ἥτις μέλλει νὰ ἀναμορφώσῃ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.

Παρά τῶν Ἰσραὴλ ἡ δικαιοσύνη εἶναι ψυχὴ τοῦ κοιωνικοῦ συστήματος. Τῆς πολιτείας προϊστάται κριτής, ὃς ἂν ἐκλεχθῆ ὡς ἰκανώτατος παρά παντός τοῦ λαοῦ· περιστοιχίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῶν ἀρίστων. Κρίνει δικαίως ἀναμέσον ἀνδρῶν καὶ ἀναμέσον προσηλύτου αὐτοῦ. Οὐκ ἐκκλίει κρίτην, οὐκ ἐπιγιώσκει πρόσωπον, οὐδὲ δικαιοῖ τὸν ἀσεβῆ ἕνεκεν δώρων· κρίνει κατὰ τὸν μέγαν, κατὰ τὸν μικρόν, οὐ λαμβάνει πρόσωπον πτωχοῦ, οὐδὲ θαυμάζει πρόσωπον δυναστοῦ.

Γινώσκωμεν τὴν ὠραίαν τοῦ Σωκράτους περὶ δικαιοσύνης θεωρίαν, ἣν ἤρμήνευσαν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ἐν ἧ, ὡς ἐν ἔργῳ τελειοτάτῳ, ἀνάγεται ὅλη ἡ σοφία τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν Σωκράτην, ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἀστική ἀρετὴ, ἥς ἐν τῷ ὀνόματι, πάντες ἴσοι ὄντες ἐνώπιον τοῦ νόμου, πλούσιοι καὶ πένητες, μεγάλοι καὶ μικροί, μετέχουσιν ἐπίσης πάντων τῶν δικαίων καὶ πάντων τῶν κοιωνικῶν προνομίων. Ἡ δικαιοσύνη, ὡς ὀρίζεται παρά τοῦ Σωκράτους, εἶναι ἡ ἀρετὴ, ἥτις ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐν τῷ ἀτόμῳ τίθῃται ἕκαστον ὄν, ἕκαστον πρᾶγμα, ἕκαστην δύναμιν εἰς τὴν ἑαυτῆς θέσιν, χορηγεῖ εἰς πάσας τὰς λειτουργίας τὴν καὶ οὐκὴν ἀνάπτυξίν των, καὶ τηρεῖ μεταξὺ πάντων συνετὴν ἰσορροπίαν καὶ συμφωνίαν σωτήριον. Οὕτως ἐνοουμένη ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀρχὴ παντός ὀργανικοῦ βίου, πηγὴ πάσης ἀρμονίας, ἔτι δὲ μᾶλλον κυριωδέστατος ὅρος πάσης ζωῆς, διότι ἡ ζωὴ συίσταται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν αἴσιον ἰσορροπίαν τῆς ἐπιδράσεως καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῶν στοιχείων, ἅτινα ἐμφυχοῖ καὶ συνδέει. Οὕτως ἐνοουμένη ἡ ἀρετὴ εἶναι διὰ τε τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ τὴν θεότητα αὐτὴν ἡ ὑπερτάτη τῶν ἀρετῶν.

Ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου, ἡ δικαιοσύνη κατὰ τὴν εὐρυτάτην τῆς σωκρατικῆς σχολῆς ἔνοιαν, δὲν ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ ἄλλως πῶς ἢ διὰ τῆς ἐνώσεως καὶ τῆς συνεργείας ἐκείνων τῶν λαῶν, συνιδεόντων τὰ διάφορα ἔργα των καὶ τὴν διάορον εὐφυΐαν των ὑπὲρ κοινοῦ τιος σκοποῦ. Περιπλέον, ἡ οὕτως ἐνοουμένη δικαιοσύνη ἀνήκει ἀληθῶς εἰς ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, συγκεντροῦσαν ἐν τινὶ κοινῇ ἐνεργότητι τὰς διαφόρους ἰκανότητας πασῶν

τῶν συναποτελουσῶν αὐτὴν οἰκογενειῶν καὶ τὰς ποικίλας πάντων τῶν κλιμάτων δυνάμεις. Πλὴν ἀλλ' ὅμως, ἐὰν ἐκ τῶν μεγάλων τῆς Μεσογείου λαῶν, ἐὰν ἐκ πασῶν τῶν οἰκογενειῶν τῆς ἀνθρωπότητος ὑπάρχῃ μία οἰαδήποτε, ἀξιοθεῖτα ἐν τῷ παρελθόντι μᾶλλον ἢ ἄλλη τις τῆς ἐπωνυμίας τοῦ δικαίου· ἐὰν ἐκ τῶν διαφόρων κοιωνικῶν ὑπάρχῃ μία οἰαδήποτε, σχεῦσα μείζονα παρά τὰς ἄλλας ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς προσαγορεύσεως ταύτης, ἀναντιβῆρητος· αὕτη εἶναι ἡ ἑβραϊκὴ οἰκογένεια, ἡ τοῦ Μωϋσέως νομοθεσία. Τῶντι, πλεον παρά πάντα ἄλλον νομοθέτην ἔγνω ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ προοίᾳ του νὰ συμπεριλάβῃ, νὰ παροτρύνῃ εἰς ἐνέργειαν καὶ νὰ τηρήσῃ ἐν ἰσορροπίᾳ τὰ σημαντικώτερα στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· δὲν ἐθυσίασεν οὔτε τὴν διάοριαν εἰς τὸ σῶμα, οὔτε τὸ σῶμα εἰς τὴν διάνοιαν· δὲν ἐθυσίασεν οὔτε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν νόμον, οὔτε τὸν νόμον εἰς τὴν ἐλευθερίαν· δὲν ἐθυσίασεν οὔτε τὸ ἄτομον εἰς τὴν κοιωνίαν, οὔτε τὴν κοιωνίαν εἰς τὸ ἄτομον. Ἐφ' ὅσον ἐπέτρεψαν αὐτῷ αἱ τοῦ καιροῦ ἀνάγκαι ἠθέλησεν ἵνα ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύξῃ πάσας τὰς ἑαυτοῦ ἰκανότητας, πάντας τῆς ὑπάρξεώς του τοὺς τρόπους χάριν τοῦ ὑπερτάτου προορισμοῦ του, τῆς ἐκτελέσεως δηλοῖ ὅτι τῆς δικαιοσύνης.

Ἀφ' ἐτέρου ὁ Μωϋσῆς ἤρωςεν ἀδιασπᾶστος τὴν δικαιοσύνην μετὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ἀναίεις ἀμφοτέρων τὴν πηγὴν εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν. «Οἴεσθαι οὖν χρὴ (λέγει ὁ Σωκράτης ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασι) καὶ τὴν ἐν παντὶ φρόνησιν τὰ πάντα, ὅπως ἂν αὐτῇ ἠδῆ ἦ, οὕτω τίθεσθαι, . . . καὶ μὴ τὴν τοῦ Θεοῦ φρόνησιν μὴ ἰκανὴν εἶναι ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι.» Τοῦ κόσμου ἡ σύστασις, τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὀργανισμὸς μαρτυροῦσι τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν πρόνοιαν· «καὶ ταῦτα φιλόφροντα, καὶ τοῦτο προνοητικόν.» Κατὰ τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον, ὁ Οὐάρρων ὤριξε τὸν Θεόν «ψυχὴν κυβερνώσαν τὸν κόσμον διὰ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ λόγου.» Τοιαῦται περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φύσεως ἰδέαι εἶναι μεγάλαι καὶ ὀρθαί (1).

(1) «Οἱ ἀληθεῖς τῆς Ἑλλάδος φιλόσοφοι (λέγει ὁ Ἰώσηπος) δὲν ἠγνόησαν ὅσα ἔγω εἶπον περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ· ἐνόησαν τὴν ματαιότητα τῶν πλασμάτων τῆς δημοτικῆς φαντασίας, καὶ τὴν περιεφρόνησαν δικαίως· ἔσχον δὲ ὡς ἡμεῖς ἀληθῆ καὶ ἀρμολίαν περὶ Θεοῦ ἰδέαν. . . πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐφιλοσόφουν διὰ τοὺς ὀλίγους, μὴ τολμῶντες νὰ καταγγείλωσι τὴν ἀλήθειαν ἐνώπιον τοῦ προκατειλημμένου πλήθους.» Ὁ Ἰώσηπος ὅμως, προβαίνων προσωπέρω, ἰσχυρίζεται ὅτι τὴν σοφίαν ταύτην παρέλαβον οἱ Ἕλληνας παρά τῶν Ἑβραίων. «Οἱ πρῶτοι παρά τοῖς Ἑλλήσι φιλοσοφῆσαντες (λέγει ὁ αὐτός) ἠκολούθησαν

καὶ ἐνταῦθα, κατὰ τινὰ θαυμασίαν ἀνατροπὴν, ὅ,τι εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους εἶναι τὸ τέλος, εἰς τὸν Μωϋσέα εἶναι ὀρηγήριον καὶ ἀρχή. Ἄμα λαβὼν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὴν ἐντολὴν τοῦ ἐλευθερωτοῦ καὶ τοῦ νομοθέτου, ὁ Μωϋσῆς ἀνυψοῦται εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς τε ἐνό- τητος καὶ τῆς καθολικότητος τοῦ Θεοῦ. Ἀκούει φωνὴν ἠχοῦσαν πρὸς τὸ οὖς του τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ Θεοῦ. «Ἐγὼ εἰμι ὁ Ὡν, . . . ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, ὁ Ὡν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς. . . . Καὶ ὤφθη πρὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, Θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομά μου ὁ Ὡν οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς. Ἐγὼ ὁ Ὡν, καὶ ἐξάξω ὑμᾶς ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Αἰγυπτίων καὶ ῥύσομαι ὑμᾶς ἐκ τῆς δουλείας.»

Παρά τῷ Μωϋσεῖ τὰ πάντα συνέχονται μετὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐνιαίου καὶ καθολικοῦ, τοῦ Ὄντος. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης πηγάζει ὅλη ἡ δι- δασκαλία αὐτοῦ καὶ τὸ πολίτευμα. Τὸ ὄν, τὸ ἐν ἑαυτῷ συγκεντροῦν πάντα τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς, ἀφ' ἑαυτοῦ συμπαθεῖ πρὸς ἅπαντα τὰ ὄντα, θέλει ἵνα ζήσῃσι, προστατεύει δὲ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν. «Εἰς τὴν φύσιν τοῦ κατ' ἐξοχὴν ὄντος (λέγει ὁ ἱερὸς Αὐγουστῆ- νος) οὐδεμία φύσις ἀνίσταται ἢ ἡ μὴ οὔσα.» *Ei naturae quae sum- me est, contraria natura non est nisi quae non est. . . .*

Ἄλλ' ὁ Ὡν εἶναι οὐ μόνον σωτήρ ἀλλὰ καὶ δίκαιος ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τοῦ ὄρου σημασίᾳ, καὶ πράττει τὴν δικαιοσύνην. «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ ποιῶν ἔλεος καὶ κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι ἐν τούτοις τὸ θέλημά μου.» Φροντίζω, ὡς διδάσκει καὶ ὁ Σωκράτης, περὶ πάντων τῶν τῆς οἰκουμένης μορίων, θέλει ὁ Κύριος

μὲν πρὸς τὸ φαινόμενον ἐθνικὴν τινὰ ὀρηγίαν, ἀληθῶς δὲ ἐν τε ταῖς πράξεσιν αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς δόγμασιν ἐγένοντο ὁπαδοὶ τοῦ Μωϋσεῦς, ἐπαγγελλόμενοι τὰ αὐτὰ περὶ Θεοῦ φρονήματα, διδάσκοντες τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν ἀνθρώπων.»—Βραδύτερον ἐπανελήφθη κατὰ κόρον ἡ αὐτὴ θέσις παρὰ τῶν Πα- τέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Βασσουέτος, εἰ καὶ μὴ ἀνασκευάζων αὐτήν, φαίνεται ὁμῶς δικαιοτέρος πρὸς τὴν Ἑλλάδα. «Τὰ ἐν Ἑλλάδι γινόμενα (λέγει) ἦσαν προ- παρασκευὴ τις εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Οἱ φιλόσοφοι τῶν ἐνόησαν, ὅτι ὁ κόσμος ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ Θεοῦ ἄλλου παρὰ τὸν λατρευόμενον ὑπὸ τοῦ πλήθους, καὶ τὸν ὁποῖον ἐτίμων ὅμα τῷ δημοτικῷ. Οἱ Ἕλληνες ἱστοριογράφοι διαβεβαιού- σιν, ὅτι ἡ ὠραία αὐτῆ φιλοσοφία προῆλθεν ἐξ Ἀνατολῆς, καὶ ἰδίως ἐκ τῶν τόπων ἐν οἷς διεσπάρησαν οἱ Ἰουδαῖοι· ἀλλ' ὁποθενδήποτε καὶ ἂν προῆλθεν, ἡ σημα- ντικὴ αὐτῆ ἀλήθεια, ἡ παρὰ τοῖς ἔθνεσι ἀναφαινομένη, ἤρξατο διεξεγεῖρουσα τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ παρέχουσα ἐκ τῶν προτέρων νόμους τινὰς περὶ ἐκείνων ἅτινα ἐμελλόν ποτε νὰ τοὺς ἐξαγάγῃσιν ἀπὸ τῆς πλάνης.» Καὶ Κλήμης δὲ ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέγει πού: «Βικτόως οὖν Ἰουδαίοις μὲν νόμος δέδοται, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία.»

ἵνα πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ γίνωνται κατ' ἀριθμὸν, σταθμά τε καὶ μέτρα· ὡσαύτως θέλει ἵνα πάντες οἱ ἄνθρωποι ῥυθμίζωσι τὰς ἑαυτῶν σχέσεις κατὰ τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης. Τὸν Ἰσραὴλ ἐξε- λέξατο ἑαυτῷ ὁ Κύριος ἐκ πάντων τῶν λαῶν, ὅπως ὁ Ἰσραὴλ κατ' ἐξο- χὴν πράττη δικαιοσύνην καὶ παράσχη τοῖς λοιποῖς λαοῖς τὸ παράδειγ- μα· ἐντεῦθεν ἡ προτίμησις του, ἐντεῦθεν τὸ μεγαλεῖόν του. «Ἐάν ἀκοῆ ἀκούσῃτε τῆς ἐμῆς φωνῆς καὶ φυλάξῃτε τὴν διαθήκην μου, ἔσσεθέ μοι λαὸς περιούσιος ἀπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν· ἐμὴ γὰρ ἐστὶ πᾶσα ἡ γῆ.» Μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἰσραὴλ δὲν ὑπάρχει κυριαρχία ἀφ' ἑδὸς καὶ ὑποταγὴ ἀφ' ἑτέρου· ὁ σύνδεσμος αὐτῶν καλεῖται διαθήκη, συνάλλαγμα ἐλευ- θερίας ἐκατέρωθεν συμολογηθέν. Οὐδέποτε ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐλευθερίᾳ καθιερώθη τρανότερον. «Τὸν Θεὸν εἶλου σήμερον εἰ αἰ σου Θεὸς, καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ φυλάσσεσθαι τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα καὶ ὑπακούειν τῆς φωνῆς αὐτοῦ. Καὶ Κύριος εἰλετό σε σήμερον γειῆσθαι σε αὐτῷ λαὸν περιούσιον, καθάπερ εἶπε, φυλάτ- τειν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, καὶ εἶναι σε ὑπεράνω πάντων τῶν ἐθνῶν, ὡς ἐποίησέ σε ὀνομαστόν καὶ κούχημα καὶ δοξαστόν, εἶναι σε λαὸν ἅγιον Κυρίου τῷ Θεῷ σου.» Οἱ νόμοι, οἱ θεσμοί, αἱ ἐντολαὶ αἱ διδόμεναι τῷ Ἰσραὴλ δὲν εἶναι πλαστοὶ ὑποχρεώσεις, οὐδ' ἀναγκάζουσιν αὐτὸν ἵνα ἀσκή ἔργα δεισιδαιμονίας. Ὁ τοῦ Ἰσραὴλ Θεὸς εἶναι ὁ Ὡν. Λατρεία αὐτοῦ ἐστὶ ἡ ἀνάμνησις ὢν παρ' αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ λαὸς ἀγαθῶν, ἡ τε- λετὴ τῶν μεγάλων ἐπετείων ἡμερῶν τῆς φύσεως, ὁ δεσμός ὁ ἐν ταῖς κοιναῖς ἑορταῖς μέλλων νὰ συνδέσῃ ἅπαντα τοῦ ἔθνους τὰ μέλη, τὸν κύριον καὶ τὸν δούλον, τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, τὸν πατέρα καὶ τὸ τέκνον. Ὁ νόμος κυριώτατον προτίθεται σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων ἐν τε ἐνὶ ἐκάστῳ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης. «Ἡ ἐντολὴ αὕτη, ἣν ἐγὼ ἐντέλλομαι σοι σήμερον, οὐκ ὑπέρογκός ἐστιν οὐδὲ μακρὰν ἀπὸ σοῦ. Οὐκ ἐν τῷ οὐρα- νῷ ἄνω ἐστὶ, λέγων, τίς ἀναβήσεται ἡμῖν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ λήψεται ἡμῖν αὐτὴν καὶ ἀκούσαντες αὐτὴν ποιήσωμε; οὐδὲ πέραν τῆς θαλάσ- σης ἐστίν. . . . Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ταῖς χερσὶ σου ποιῆν αὐτό.»

Ἐν ὅλῃ τῇ Ἑλλάδι, λέγει ὁ Φίλων, δὲν ὑπάρχουσι δύο πόλεις ἔχου- σαι τοὺς αὐτοὺς νόμους. Ἡ Εὐρώπη ἔχει ἰδίους νόμους· ἡ Ἀσία ἔχει τοὺς ἑαυτῆς. Ἄλλ' οἱ νόμοι τοῦ ἡμετέρου νομοθέτου, οἱ φέροντες τὴν σφραγίδα τῆς φύσεως, εἶναι ἀκλόνητοι καὶ ἀναλλοίωτοι ἀπὸ τῆς πρῶ-

της ημέρας, ἀφ' ἧς ἐξεδόθησαν, ἕως τῆς σήμερον δὲν μετεβλήθησαν τὸ παράπαν, θὰ ὑπάρχωσι δὲ διὰ παντός ὡς τὰ ἄστρα καὶ ἡ φύσις τῶν ὄντων. Ὁ πατήρ, ὁ ποιητὴς τοῦ κόσμου εἶναι παρ' ἡμῖν καὶ νομοθέτης τῆς ἀληθείας· ὁ τηρῶν πιστῶς τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ τοὺς νόμους τῆς φύσεως θὰ βιώσῃ ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ μετὰ τοῦ κόσμου, θὰ ἔχη δὲ καὶ ἐν ἑαυτῷ πλήρη ἀρμονίαν τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων, τῶν ἔργων καὶ τῶν λόγων.»

Ὅσα ἀγαθὰ ἐκτίσαντο Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι μόλις μετὰ μακροχρονίους προσπάθειάς καὶ μετὰ αἱματηροὺς ἀγῶνας, καὶ δὴ καὶ λίαν ἀτελῶς, τουτέστι τὴν ἐσότητά πάντων ἐν τῇ πολιτικῇ, ἀστικῇ καὶ θρησκευτικῇ τάξει, τὸν σεβασμὸν τοῦ προσώπου, τὴν ἐπιεικῆ διακομὴν καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς ἰδιοκτησίας, τὴν προστασίαν τῆς ἐργασίας, τὴν ἀνακούρῃν τῆς τῶν ὀφειλετῶν τύχης, τὴν ἀγαθὴν τῆς δικαιοσύνης διαχείρισιν, τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀσκησιν τῶν εἰρηρικῶν τεχνῶν, πάντα ταῦτα παρὰ τῷ Ἰσραὴλ ἀποβρέουσι ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια τῆς εἰς τὸν ἑαυτοῦ Θεοῦ πίστεώς του.

Ὁ νομοθέτης, ὁ ἐντελλόμενος τῷ λαῷ ἵνα τηρήσῃ τὴν πίστιν ὡς αὐτὴν τοῦ βίου τὴν ἀρχήν, ἐμπνέει αὐτῷ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὄν τὸ ἀπελευθεροῦν καὶ ἀγαθῶν αὐτόν. «Ἄκουε, Ἰσραὴλ, κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, κύριος εἷς ἐστὶ. Καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς διακίνας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. Καὶ ἔσται τὰ ῥήματα ταῦτα, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι σοὶ σήμερον, ἐν τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν τῇ ψυχῇ σου. Καὶ προσβιάσεις αὐτὰ τοὺς υἱούς σου, καὶ λαλήσεις ἐν αὐτοῖς καθήμενος ἐν οἴκῳ, καὶ πορευόμενος ἐν ὁδῷ καὶ κοιτάζομενος καὶ διανιστάμενος. Καὶ γράψετε αὐτὰ ἐπὶ τὰς φλιάς τῶν οἰκιῶν ὑμῶν καὶ τῶν πυλῶν ὑμῶν.»

Καὶ ἀληθῶς ἕως τῆς σήμερον οἱ ἱεροὶ οὗτοι λόγοι ἀποτελοῦσι τὴν πίστιν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ. Τούτους ἐπαναλαμβάνει καθ' ἑκάστην ἕκαστος ὁ εὐσεβὴς Ἰσραηλίτης, τοὺς ἐγχαράττει εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων του, τοὺς γράφει ἐπὶ τοῦ φλιοῦ τῶν πυλῶν του· αὐτοὶ οὗτοι οἱ λόγοι φεύγουσι τὰ θνήσκοντα χεῖλη του, ὅποταν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς.

Εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν δ' ἀγάπην προστίθεται ἀμέτῳ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. «Καὶ οὐκ ἐκδικᾷται σου ἡ χεὶρ· καὶ οὐ μνηιεῖς τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ σου· καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· ἐγὼ εἰμι κύριος. Ἐάν δὲ συναντήσῃς τῷ βροῦ τοῦ ἐχθροῦ

σου ἢ τῷ ὑπόζυγι αὐτοῦ πλακωμένοις, ἀποστρέψας ἀποδώσεις αὐτῷ. Ἐάν δὲ ἴδῃς τὸ ὑπόζυγιον τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον αὐτοῦ, οὐ παρελεύσῃ αὐτὸ, ἀλλὰ συναρεῖς αὐτὸ μετ' αὐτοῦ. Ὡς ὁ αὐτόχθων ἐν ὑμῖν ἔσται ὁ προσηλύτος, ὁ προσπορευόμενος πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀγαπήσεις αὐτὸν ὡς σεαυτόν· ὅτι προσηλύτοι ἐγεννήθητε ἐν γῇ Αἰγύπτῳ· ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν.»

Ἀγάπη! ἰδοὺ ὁ τελευταῖος λόγος τοῦ μωσαϊκοῦ πολιτεύματος· Μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπου Ἀγάπη! Ἐκ δὲ τῆς Ἀγάπης ἡ Δικαιοσύνη! Γινώσκωμεν τίνα ἀπάντησιν ἔδωκεν ὁ Ἰησοῦς τῷ φαρισαίῳ νομικῷ, τῷ πειράζοντι καὶ ἐπερωτῶντι αὐτόν· «Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;— Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ δικαιοσύνῃ σου· αὕτη ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.» Διὰ τοιούτων ἀξιολογησόμενων λόγων ἐπαναλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς αὐτολεξεί τὸ ἐπίσημον καὶ δημοτικὸν σύμβολον τῆς μωσαϊκῆς πίστεως. Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰησοῦ, τὸ σύμβολον τοῦτο παρέμενε ἰδιάζον μόνῳ τῷ λαῷ τῶν Ἑβραίων· καθιερωθὲν ὁμοῦς ἐκ νέου παρὰ τοῦ Ἰησοῦ, κατέστη κοινὸν παντὶ χριστιανῷ.

B.

Γινώσκωμεν ἤδη τὸν Ἰσραὴλ, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ῥώμην. Ἐδείξαμεν πῶς οἱ τρεῖς οὗτοι λαοὶ ἐν τῇ κοινῇ αὐτῶν ἐνεργεῖα παριστῶσι τὴν τῆς ἀνθρωπότητος ἐφηβίαν, ἐν ἧ ἀρχεται ὁ ἠθικὸς βίος, εὐρύνεται ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου τὸ αἰσθημα τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ νόμου, διὰ δὲ τῆς ἀνατελλούσης ἀγάπης κοινωνεῖ ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῆς πολιτείας, τῆς ἀνθρωπίνης οικογενείας καὶ τῆς καθολικῆς ἱεραρχίας. Πρὸ τῆς ἱστορικῆς ἐν Μεσογείῳ ἀναπτύξεως, στοιχειωδὲς στάθμῃ ἐφάνετο πᾶσα τοῦ πολιτισμοῦ ἐργασία. Οὐδεμίαν πρότερον ἀνεφάνη ἰδέα περὶ προορισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, συμφώνου πρὸς τοὺς νόμους τῆς καθόλου δικαιοσύνης, καὶ συναρμολογουμένου μετὰ τοῦ κατ' ἰδίαν προορισμοῦ τῶν προσώπων καὶ τῶν ἐθνῶν· οὐδεμίαν ἐπομένως συνέστη πρότερον κοινωνία κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Τοιοῦτος ἀπ' ἐναντίας παρίσταται ὁ χαρακτήρ τῆς ἐβραϊκῆς, τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Σύμπασαι προσέθεντο

ἵνα φθάσωσι, ἐκάστη δι' ἰλίας ὁδοῦ, εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ. Φθάνει δὲ εἰς τούτον ἡ Ἑλλάς μὲν διὰ τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀγωγῆς, ἡ Ῥώμη διὰ τῆς κυβερνήσεως, ὁ δὲ Ἰσραὴλ διὰ τῆς θρησκείας. Ἐκαστος τῶν τριῶν λαῶν κατέλειπεν ἡμῖν ῥήτραν ὑψηλοτάτην ἅμα καὶ βραχυτάτην, περιέχουσαν τὸ μυστήριον τοῦ βίου του καὶ τὴν σύνοψιν τῆς ἱστορίας του.

«Γνωθὶ σαυτόν» — ἰδοὺ ἡ Ἑλλάς.

«Ἐπίβαλλε τὸν νόμον τῆς εἰρήνης» — ἰδοὺ ἡ Ῥώμη.

«Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, κύριος εἰς εἰρήν» — ἰδοὺ ὁ Ἰσραὴλ.

Ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ἐλευθέρως καὶ συνετῶς χωροῦσα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ τῆς, ἀνευρίσκει ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἐν τῇ Ἑλλάδι τὴν ἀρχὴν πάσης ἀγωγῆς, πάσης κυβερνήσεως, πάσης θρησκείας.

Καὶ ὅμως, ὁποῖον παράδοξον ἐκ πρώτης ὄψεως θέαμα! Οὐδεὶς τῶν τριῶν τούτων λαῶν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ἀπὸ τοῦ μεσουρανήματος, εἰς ὃ ἐφθασαν, πρέπει καὶ οἱ τρεῖς νὰ ἐκπέσωσι, νὰ ὑποστῶσι ριζικὴν μεταμόρφωσιν, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τέλειον νὰ καταστραφῶσι. Ἐπὶ τινὰ χρόνοι συγγέονται καὶ οἱ τρεῖς ἐν τῇ μεγάλῃ ἐνότητι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου· εἶτα δὲ, ἀφοῦ καταλυθῇ καὶ οὗτος, ἡ μὲν Ἑλλάς μεταποιεῖται εἰς βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ δὲ Ῥώμη χωρίζεται εἰς αὐτοκρατορίαν καὶ εἰς ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως, ὁ δὲ Ἰσραὴλ, ἄπατρις, διασκεδάζεται πανταχόσε τῆς ὑψηλίου. Βραδύτερον πάλιν ἕκαστος τῶν τριῶν λαῶν ὑφίσταται νέαν φάσιν, ὡσανεὶ πρόδρομον τῆς τελικῆς αὐτοῦ καταστροφῆς. Κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνα ἡ Ἑλλάς ἀποβαίνει λεῖα ξέου κατακτητοῦ· ἡ Ῥώμη λεηλατεῖται καὶ ταπεινοῦται· ὁ ἐξόριστος Ἰσραὴλ ἐκδιώκεται ἐξ ὅλης τῆς Δύσεως . . . ἕως οὗ μετὰ παρέλευσιν τριῶν αἰῶνων μεγάλη τις ἐπανάστασις, ἄγουσα τὰς νεωτέρας κοινωνίας εἰς τὴν πραγματίωσιν τῶν ὑπὸ τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου πρότερον ἐπισημειωθῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης, προοικονομεῖται συγχρόνως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν ἐκείνων τῶν λαῶν. Συνεπεία τῶν δοήσεων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως σὲ Ἰσραηλῆται, πανταχοῦ ἀπελευθερωθέντες, ἀνακτῶνται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ τὴν τε ἐλευθερίαν καὶ νέαν ἠθικὴν δύναμιν· ἡ ἑλληνικὴ ἐθνικότης ἀποκαθίσταται. . . Τελευταῖον, αὐτὴ ἡ Ῥώμη ἐξεγερθεῖσα ἐκ τῆς προαιωνίου νάρκης τῆς, συνοιδεν ὅτι προπαρασκευάζονται αὐτῇ νέα καὶ μυστηριώδεις τύχαι.

Πόθεν δὴ ἡ τοιαύτη κατατροπὴ ἐν τῷ βίῳ τῶν τῆς Μεσογείου λαῶν; Διὰ τὸ παρ' αὐτῶν ἐναρχθὲν ἔργον δὲν ἐξηκολούθησε τακτικῶς, καὶ δὲν διεδόθη ἐν εἰρήνῃ εἰς τὸ λοιπὸν μέρος τῆς γῆς; Διὰ τὴν ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς αὐτῶν ἐποχῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τουτέστιν ἐν διαστήματι τοσούτων αἰώνων, καθ' οὓς πολλὰ ἔξοχα πνεύματα θαύματα καὶ διέδοσαν τὰς ἀρχὰς ἐκείων καὶ τὸ παράδειγμα, εἰ λαοὶ ἐκεῖνοι δὲν συγκατελέχθησαν εἰς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ζωογονωμένων κοινωνιῶν; Τὸ γεγενησὸν οὗτο φαίνεται μὲν παράδοξον, εἴαι ὅμως εὐεξήγητον.

Οἱ τρεῖς λαοὶ τῆς Μεσογείου συλλήβδην καὶ ἐν οἷς ἤκμαζον χρόνοις παρίστων, οὕτως εἰπεῖν, τὸν συμπαθητικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος· ἕκαστος ὅμως τῶν λαῶν τούτων καθ' ἑαυτὸν παριστᾷ μίαν μόνην τοῦ βίου τούτου ὄψιν. Ἡ Ἑλλάς ἀνέπτυξε κατ' ἐξοχὴν τὸν βίον τὸν ἀτομικόν, ἡ Ῥώμη τὸν βίον τὸν κοινωνικόν, ὁ δὲ Ἰσραὴλ τὸν θρησκευτικόν. Οὐδεὶς λοιπὸν τῶν λαῶν τούτων ἔτχεν ἐν ἑαυτῷ τὴν κατὰ Σωκράτην τελείαν δικαιοσύνην, οὐδεὶς ἐπομένως ἤνωσεν ἐν ἑαυτῷ τοὺς ἀποχρώντας τῆς διαρκείας ὄρους· ἕκαστος ἐξέπεσεν ἕκαστος παρεκτροπῶν, καὶ δὴ καὶ τῆς ἐλλείψεως μιᾶς ἀποκλειστικῆς ἀρχῆς. Ἡ Ἑλλάς, εἰς ἑαυτὴν συγκεντρωθεῖσα καὶ χωριθεῖσα ἀπὸ τῶν ἄλλων λαῶν, οὓς ἀπεκάλει βαρβάρους, ἀπώλετο διὰ τῆς ὑπερβολῆς τοῦ ἀτομικοῦ πνεύματος, διὰ τῆς ἀδιακόπου ἐριδος τῶν ἀτόμων ἐν τῷ κόλπῳ τῆς πατρίδος, διὰ τῶν σοφισμάτων καὶ διὰ τῆς ἀναρχίας. Ἡ Ῥώμη τολμῶντιον, ἀκαταπαύστως ἐπεκτείνουσα τὴν κυριαρχίαν τῆς, καταστρέφει ὅποι ἂν πορευθῇ πᾶσαν ἰσχυρὰν ἀτομικότητα καὶ πάντα ἠθικὸν βίον ὥστε ἐπὶ τέλος τὸ εὐρύτατον αὐτῆς κράτος ὁμοιάζει πρὸς κείον τύπον, ἐν ᾧ ἀποκαθίστανται οἱ βάρβαροι ἀνευ κόπου. . . . Ὁ Ἰσραὴλ, ὅπως εἰς τὴν θρησκευτικὴν αὐτοῦ πίστιν ἀσπασίμως, παραμελεῖ καὶ τῆς ἐπιστήμης τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τῆς δημοσίας δυνάμεως τὴν διοργάνωσιν· καὶ αὐτὸς λοιπὸν πρέπει νὰ κατακτηθῇ ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ὄπλων τοῦ ξένου. Δικνηστικῶς ἢ πολιτικῶς ὅτε μὲν Χαναταῖος, ὅτε δὲ Χαλδαῖος, ὅτε Ἕλληνας, ὅτε Ῥωμαῖος, ὅτε δὲ κοσμοπολίτης. . . Ἐνῶ τηρεῖ ἀναλλοιώτως καὶ σταθερῶς τὴν ἀποθήκην τῆς ἐθνικῆς διδασκαλίας του, παύεται ἀνήκων εἰς ἑαυτόν.

Ἀφ' ἐτέρου αἱ κοινωνίαι τῆς Μεσογείου, εἰ καὶ διαφέρουσαι ἀλλήλων κατὰ τὸ πνεῦμα, εἶλον ὅμως ἐν τῇ διοργανώσει αὐτῶν κοινόν τι καὶ ὁλέθριον ἐλάττωμα, ὅπερ θάττον ἢ βράδιον ἔπρεπε νὰ ἐπειέγκη

τόν ὀλεθρόν των. Γεννηθεῖσαι ἐκ μιᾶς ἰδέας ἀπελευθερώσεως, συστηθεῖσαι ὅπως ἀγωνίζονται κατὰ τῶν ἀρχαίων ἐξουσιῶν, ἠναγκάσθησαν εὐστυχῶς ἵνα περιορίσωσι ὑπὲρ τὸ μέτρον τὴν τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς ἐνέργειαν, ἥτις, ὑφ' οἰονδήποτε τύπον πρέπει ἄλλως νὰ ἐξασκῆται, ἀποβαίνει ἀείποτε εἰς τὰς κοινωνίας στοιχείον ἀπαραίτητον δυνάμεως καὶ διαρκείας. Αἱ Ἀθηναίαι μετὰ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ των, ἡ Ῥώμη μετὰ τῶν κατ' ἔτος ἐλλεγομένων δύο ὑπάτων, ὁ Ἰσραὴλ μετὰ τῆς δημοκρατίας του ἀνευ οὐδεμιᾶς κεντρικῆς δυνάμεως, ἔθηκαν αὐταὶ ἑαυτὰς ὑπὸ ἰδίου ὄρους, ἀναγκασθεῖσαι ἀναμφιβόλως ὑπὸ τῆς ἰδιαίτης φύσεως τῆς ἱστορικῆς ἐντολῆς, ἣν εἶχον νὰ πληρώσωσι, ἀλλ' ἀσυμβίβαστου πρὸς τὴν ὑπαρξίν πάσης στερεᾶς καὶ κανονικῆς κυβερνήσεως. Οὕτω δὲ, δι' ἀναπορεύκτου ἀντιδράσεως ἅμα φθάσαντες εἰς τινὰ μεγαλείου βαθμὸν οἱ τρεῖς λαοί, ἃ τε δὴ μὴ μετασχόντες ἀποχωρῶντως τῆς νομίμου ἐξουσίας τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, βιαίως ἀπήχθησαν εἰς τὴν πολλακίς παρ' αὐτῶν μιτηθεῖσαν καὶ καταπολεμηθεῖσαν δεσποτείαν, μετὰ δὲ τῆς δεσποτείας ἤλθον ἅπασαι αἱ ἀθλιότητες καὶ αἱ ἀτιμίαι, αἵτινες εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὀλεθρία συνέπεια αὐτῶν.

Τελευταῖον, εἰς τὰς πολιτικὰς ταύτας τῆς πτώσεως αἰτίας προστεθήσαν ἄλλαι γεωγραφικαί.

Ἡ Μεσόγειος εἶναι, ὡς εἶπομεν, ἐξαιρετικόν τι πέλαγος. Ἡ εὐκόλος καὶ ἀδιάκοπος συγκοινωνία, τὸ εὐκραές κλίμα, ἡ εὐφορος γῆ, ὁ λαμπρὸς οὐρανὸς κ.τ.λ. διευκολύνουσι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καλλίστων τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων. Εἰς ταῦτα πάντα ἀποδοτέον κατ' ἐξοχὴν τὴν ἔνδοξον ἀνάπτυξιν, εἰς ἣν ἐφθασαν οἱ μεγάλοι τῆς Μεσογείου λαοί. Πέριξ ὅμως τῶν λαῶν τούτων, ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ των, συνωθῶντο ἄλλαι ἐθνικότητες, αἵτινες ἤττον ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοούμεναι, δὲν ἠδύναντο ν' ἀνυψωθῶσι εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν, ἐτήρουν δὲ εἰσέτι ἢ τὰ ἀγρία ἦθη τοῦ βαρβάρου βίου, ἢ τοὺς δεσμοὺς τῆς ἀσιατικῆς δεισδαιμονίας καὶ δεσποτείας. Οὕτω λ. χ. κύκλω τοῦ Ἰσραὴλ ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ νομαδικὰ στίφη Ἐδῶμ, Ἀμαλήκ, Μωάβ, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἀκμαῖοι μὲν ἀλλ' εἰδωλολάτραι λαοὶ τῆς Φοινίκης, τῆς Ἀσσυρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Κύκλω τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὸ βασίλειον τοῦ μεγάλου βασιλέως, πρὸς βορρᾶν δὲ ἡ Μακεδονία. Κύκλω τῆς Ῥώμης, πρὸς βορρᾶν μὲν οἱ ὄρειοι τῶν Ἀπεννίνων, πρὸς νότον δὲ ἡ ἀσιατικὴ Ἐτρούρια, ἐφ' ὅσον δὲ ἐκτείνεται ὁ κύκλος τῆς ἀρχῆς τῆς οἱ Γαλάται, οἱ Ἰλλυριοὶ, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ βάρβαροι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς οἱ

στρατολογηθέντες διὰ τῆς Καρχηδόνης ἢ τῆς Μακεδονίας. Ἐντεῦθεν ἐπέκειτο ἐπὶ τῶν μεγάλων τῆς Μεσογείου λαῶν διπλοῦς τις κίνδυνος, ἢ μάλλον διπλῆ τις καὶ ἀναπόφευκτος αἰτία ὀλέθρου· ὀλεθρος ἕνεκα τῆς ἐπ' ἀόριστον χρόνον παρατάσεως τοῦ πολέμου, ὀλεθρος ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν βαρβάρων ἐθίμων καὶ τῶν ὀπισθοδρομικῶν δογμάτων.

Οἱ μεγάλοι τῆς Μεσογείου λαοί, ἀγωνισθέντες ἐναντίον τῶν ἀκαμμάτων ἀντιπάλων των ὑπὲρ τῶν ἐστιῶν, τῶν θεσμῶν καὶ τῶν θρησκευμάτων αὐτῶν, ἀνεδείχθησαν μὲν νικηταί, ἐμεγαλύνθησαν καὶ ἐκρατύνθησαν διὰ τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον αὐτῇ ἡ νίκη κατέστη αὐτοῖς ὀλεθρία, διότι ἐχαλάρωσε τοὺς θεσμοὺς τῆς ἀρχαίας πειθαρχίας, ἀπέλυσε τὰ πάθη, προήγαγε τὴν ἀκολασίαν τῶν ἡθῶν, εἰτήγαγεν εἰς τὸν κόλπον τῆς πολιτείας πλήθη ἀλλοτρίων· τελευταῖον, πολλαπλασιάσασα τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποτελῶν καὶ τῶν δούλων, κατήνεγκε τὴν καιρίαν πληγὴν κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ πολιτεύματος. Τοιαύτη ἡ ἱστορία τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σολομῶντα, τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τὸν Περικλέα, τῆς Ῥώμης μετὰ τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Αὐγούστον.

Οἱ λαοὶ τῆς Μεσογείου λοιπὸν διὰ τὸ ἀτελές τοῦ πολιτισμοῦ των, διὰ τὸ ἀργέγονον ἐλάττωμα τῶν πολιτευμάτων, καὶ διὰ τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν παρακμὴν τῶν αὐτῶν πολιτευμάτων των, μὴ δυναθέντες νὰ διατηρηθῶσι, ὑπέκυψαν ἢ εἰς τὰς ἐμφυλίους ἐρίδας, ἢ εἰς τὰς προκολὰς τῶν ἀκαταμαχητῶν αὐτῶν ἀντιπάλων. Ὁ Ἰσραὴλ ἔπεσεν ἡττηθεὶς ὑπὸ τῆς Χαλδαίας, ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ῥώμης, ἡ Ῥώμη ὑπὸ τῶν βαρβάρων· καὶ αἱ τρεῖς δὲ, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν ἡ Ῥώμη καὶ ἡ Ἑλλάς, κατεστράφησαν ὡσαύτως διὰ τοῦ ἀδιαλείπτου ἀγῶνος τῶν φατριῶν, διὰ τοῦ μίσους τῶν πενήτων κατὰ τῶν πλουσίων, τῶν ἀθηνῶν κατὰ τῶν ἰσχυρῶν, τῶν δούλων κατὰ τῶν ἐλευθέρων. Περιπλέον, αἱ ἰδέαι καὶ αἱ θρησκευτικαὶ δοξασαὶ τῶν μεγάλων τούτων ἐθνῶν ἐδέησαν ἵνα ἀναμιχθῶσι, ἢ καὶ πρὸς καιρὸν ὑποχωρήσωσι, εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰς δοξασίας τῶν ἀξέστων ἢ δεισδαιμόνων κατακτητῶν των. Ἐντεῦθεν ἡ μακροχρόνιος καὶ ὀλεθρία παρακμὴ, ἣτις ἐμελλε νὰ διαρκῆσθαι μέχρις οὗ βραδυποροῦσά τις καὶ ἐπίπονος ἀναγέννησις, μεταπλάττουσα βαθμηδὸν τοὺς νικητὰς κατ' εἰκόνα τῶν ἡττηθέντων, παγιώσῃ ἐν τῷ κόσμῳ καθολικόν τινα πολιτισμὸν κατὰ μὲν τὰς ἀρχὰς ὅμοιον, κατὰ δὲ τὴν ἀνάπτυξιν ἀνώτερον παρὰ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀρχαίου παρὰ τὴν Μεσόγειον κόσμου.

Ἐξοχοι τῶντι παράδειγμα προορητικῆς δικαιοσύνης, ἥτις οὐδεμίαν ἐπιτρέπει ἐν τῷ κόσμῳ μεμονωμένην τελειότητα, ἥτις καθιστᾷ ἕκαστον ὃν ἀλληλέγγυον τοῦ ἐλλείμματος ἢ τοῦ παθήματος τῶν περὶ αὐτὸ ὄντων, καὶ ἥτις οὐδεμίαν ἀνέχεται διαρκῆ δόξαν καὶ εὐημερίαν, κειμένην ἔξω τῆς δόξης καὶ τῆς εὐημερίας ἀπάντων!

Ἔργον λοιπὸν νέον, ἔργον διπλοῦν ὤφειλεν ἵνα ἐπιχειρήσῃ ἡ ἀνθρωπότης, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ὑστερος τῶν ἐπελθόντων τριῶν μεγάλων τῆς Μεσογείου λαῶν, κατακτήσας καὶ συμπεριλαβὼν εἰς ἑαυτὸν τοὺς δύο ἀντιζήλους του, καὶ εἰς τὸ μεσουράνημα τῆς ἀναπτύξεώς του προβάς, ἀπέκλινεν ἢ πρὸς τὴν ἀναπόφευκτον αὐτοῦ παρακμὴν.

Ἀφ' ἐνὸς ὤφειλεν ἵνα συνδυασθῶσι μὲν τὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον ἀποκεχωρισμένα τέως ἀπ' ἀλλήλων τρία στοιχεῖα, ἑβραϊκὸν δηλοῖοτι, ἑλληνικὸν καὶ ρωμαϊκόν, προκύψῃ δὲ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτων πολιτισμὸς καὶ νέος καὶ πλήρης, ὁ ὀριστικὸς πολιτισμὸς τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Ἀφ' ἐτέρου ὤφειλεν ἵνα διαδοθῇ ὁ πολιτισμὸς οὗτος παρὰ τοῖς λοιποῖς τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν μὲν Ἀνατολὴν ἀναγεννήσῃ, ἐλευθερῶν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τῶν παλαιῶν θεολογιῶν συστημάτων καὶ τῶν ἀγροίκων δεισιδαιμονιῶν, τὴν δὲ Δύσιν διαφωτίσῃ, διδάσκων αὐτὴν πάσας τὰς προόδους τῶν προκατόχων τῆς. Τῇ συνδρομῇ τῶν νέων τούτων προσηλύτων, τῶν προσοικειωθέντων τὸν τῆς Μεσογείου πολιτισμόν, ὤφειλεν αὐτὸς οὗτος ὁ πολιτισμὸς νὰ προβῇ εἰς τὴν τελειοτάτην τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ βαθμίδα. Τῇ συνδρομῇ τῆς βαθμηδὸν τελειοποιουμένης ἐπιστήμης καὶ βιομηχανίας, ἔπρεπε νὰ βελτιωθῇ, ἐκχερσωθῇ καὶ καλλιερηθῇ ἡ φυσικὴ σύστασις τοῦ κόσμου, οὕτω δὲ νὰ διαπλασθῶσι πανταχοῦ τῆς ὑψηλοῦ ὄροι τρεῖς εὐεξίας καὶ εὐημερίας, ὅμοιοι τοῖς αὐτομάτως πρότερον προσερχεθεί. πρὸς τοὺς τῆς Μεσογείου λαούς. Ἐπρεπε νὰ καταργηθῶσι ἢ μεταμορφωθῶσι τὰ ἄξεστα τῶν βαρβάρων θρησκευματα καὶ αἰ μυστικά τῆς Ἀνατολῆς δοξασίαι· ἐπὶ δὲ τῶν ἐρειπίων των νὰ θεμελιωθῇ ἡ ἀληθινή καὶ ὀριστικὴ θρησκεία, ἡ ἐρειδομένη ἐπὶ τε τῶν μεγάλων ἀποκαλύψεων τοῦ πνεύματος τῆς Μεσογείου, ἐπὶ τῆς συμφωνίας τῆς πίστεως καὶ τοῦ λόγου, καὶ ἐπὶ τῆς ἁρμονίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς θεότητος. Πρὸς τελείωσιν δὲ τῆς μεγάλης ταύτης καὶ ἐπιμόχλου μεταμορφώσεως, ἔπρεπε νὰ ἐμπνευσθῇ εἰς πάσας τὰς καρδίας ἰσχυρά τις ἐλπίς καὶ ἀήτητος πόθος· ἔπρεπε νὰ ἐξεγερθῇ παρὰ πᾶσιν ἅμα μὲν ὁρμὴ τις πρὸς γόνιμον ἐλευθερίαν, ἅμα δὲ καιρὴ ἀποδοχὴ μιᾶς δραστηρίου καὶ ἰσχυρᾶς κυβερ-

νήσεως. Διὰ τοιαύτης καθολικεύσεως ἐμελλε νὰ τελειοποιηθῇ ὁ πολιτισμὸς, οὔτι ος οἱ ἐν τῇ Μεσογείῳ λαοὶ καὶ τὰ θεμέλια κατέβαλον καὶ τὴν ὀριστικὴν ἐπίδοσιν προεβίον τε καὶ παρεσκευάσαν. Διὰ τοιούτων καὶ ποσούτων ἐπιμόχλων δοκιμασιῶν τῆς νεότητος ἔπρεπε νὰ μεταβῇ ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τῆς ἐφηβείας εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀνδρός.

Τὸ πελώριον τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον ὤφειλεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας νὰ ἐτασχολήσῃ τὰς ἐξοχωτάτας τῆς ἀνθρωπότητος δυνάμεις, καὶ τὸ ὁποῖον σήμερον, εἰ καὶ ἀτελές, προβαίνει ὅμως βήμασι ταχυτάτοις εἰς τὸ ἑαυτοῦ τέρας, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸ τὸ ἔργον τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἦρξατο δὲ ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Χριστὸς, ἐρωτηθεὶς ἐν τῷ ναῶ «εἰ ἐξῆν τέλει κήρσον τῷ Καίσαρι,» ἐξήγγεκε τοὺς ἀξιωματικοῦς εὐτους λόγους: «Ἀπόδοτε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.» Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ κατεβλήθησαν τὰ θεμέλια τῆς συνδιαλλαγῆς τοῦ τε Ἰσραὴλ μετὰ τοῦ Καίσαρος, καὶ τοῦ Καίσαρος μετὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν.

Τῶντι, τί ἄλλο εἶναι ὁ Καῖσαρ ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ καθολικωτάτου βασιλείου, τοῦ μέλλοντος νὰ συμπεριλάβῃ ἅπαντας τοὺς λαούς, καὶ ἡ τοῦ μηδὲν ἄλλο πέρασ ἀναγνωρίσιμος ἢ τὰ πέρατα τῆς γῆς; Ἰδίως δὲ μήπως ἄρα γε δὲν σημαίνει ὁ Καῖσαρ τὸν κοινὸν ἀντιπρόσωπον ἀμφοτέρων τῶν πολιτισμῶν, ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ, οἵτινες καθ' ἑκάστην ἡμέραν συναπαντῶνται καὶ ἀναμιγνύονται ἐν τῷ κράτει, καὶ ἀπὸ μιᾶς ἤδη ἑκατονταετηρίδος κείνται πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀπέναντι τοῦ μωσοϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἱερουσαλήμ; Τὸ τέλει γόρον τῷ Καίσαρι, τὸ συμβιβάζεσθαι μετ' αὐτοῦ, τὸ ἀποδέχεσθαι μὲν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν του, τηρεῖν δὲ τὸν ἴδιον θρησκευτικὸν νόμον, τί ἄλλο ἄρα γε σημαίνει ἢ τὸ συμβιβάζεσθαι μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ μετὰ τῆς Ῥώμης, διὰ τοιαύτης δὲ συνδιαλλαγῆς τῶν μεγάλων τῆς Μεσογείου λαῶν προπαρασκευάζει καὶ θεμελιῶν τὴν ἐπίτητα συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος;

Ἀφ' ἧς ἡμέρας πρῶτον ἐξηγγέθη ὁ μέγας οὗτος λόγος, ἡ ἱστορία ὑπῆρξε μία συνεχῆς τῶν τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν ἀπόπειρα, ὅπως ἐξασφαλίσωσι καὶ ἐπισπεύσωσι τὴν τελείωσιν τοῦ λόγου ἐκείνου. Ἄλλοτε θὰ ὑποδείξωμεν τὰ κυριωδέστερα ἴχνη τῆς μεταμορφώσεως ταύτης. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ἀπλῶς, ὅτι ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος νῦν φάσει τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, τὸ εἰσέτι ἐνεργὸν καὶ ἐνδοξον μέρος τῶν μεγάλων τῆς Μεσογείου λαῶν ὑπῆρξεν ἤττον προφανές ἢ ἐν τῇ

ἐποχῇ τῇ προγενεστέρᾳ. Πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ μυσταγωγουμένου δὲ πρέπει ἄρα γε αἰετοτε νὰ κλίνη πρὸς καιρὸν ἐνώπιον τούτου ὁ μυσταγωγῶν, Ἄμα τελεσθείσης ὅμως τῆς μυσταγωγίας, ὁ μυσταγωγῶν καταλαμβάνει τὴν προσήκουσαν αὐτῷ θέσιν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου, ἀποβάσης καὶ αὔθις τὸ κέντρον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὑπὸ τοὺς οἰωοὺς ἐκείνου, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ Χριστὸς τοῦ Ἰσραὴλ, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ρώμη, ἡ Ἱερουσαλήμ, συνδιαλλαχθεῖσαι καὶ συνδεθεῖσαι ἀλλήλαις καὶ γενόμεναι ἀληθῶς καθολικαί, δύνανται νὰ ἐλπίσωσι νέαν λαμπρότητα πολλῶν μείζονα ἐκείνης, ἧς ἔτυχον ἐν τῷ παρελθόντι.

GUSTAVE D'EICHTHAL.

ΚΑΙΣΑΡ ΚΑΙ ΚΙΚΕΡΩΝ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ο ΚΙΚΕΡΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΝ ΓΑΛΑΤΙΑΙ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ.

Δὲν ἐλανθάνετο ὁ Κικέρων ὅτε ἔλεγε μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Καίσαρα, «Μεθ' ἡμᾶς πολλὰ θὰ γίνωσι περὶ σοῦ ἀμφισβητήσεις, καθὼς πολλὰ ἐγένοντο καὶ μετὰξὺ ἡμῶν.» Ὁ Καίσαρ εἶναι τῶντι πρόσωπον ἱστορικόν, περὶ τοῦ ὁποίου μᾶλλον ἢ περὶ παντὸς ἄλλου γίνεται πεισματώδης φιλονεικία μέχρι σήμερον. Οὐδεὶς μᾶλλον τοῦ Καίσαρος ἐκίνησεν ὑπὲρ αὐτοῦ πλείονας συμπαιθείας, οὐδὲ διήγειρεν ἐμπαθεστέραν ὀργήν· καὶ ὁμολογητέον ὅτι εἰς ἀμφοτέρα φαίνεται ὅτι παρέσχε δικαίας ἀφορμάς. Οὔτε νὰ θαυμάσῃ τις αὐτὸν, οὔτε νὰ τὸν κατακρίνῃ δύναται ἀδιστάκτως, καὶ ὅσοι τὸν ἀποτροπιάζονται ἀφ' ἐνός, εὐρίσκουσιν ἀφ' ἑτέρου ἐπαγωγόν τι εἰς αὐτὸν θέλητρον. Ἐτι καὶ οἱ μᾶλλον ἀποστρεφόμενοι τὸν Καίσαρα διὰ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν αὐτουργός, ὅσάκις ἀναπολώσι τὰς νίκας του, ἢ ἀναγιώσκωσι τὰς συγγραφάς του, αἰσθάνονται ὅτι μυστικῶς πῶς χαρίζονται πρὸς αὐτόν.

Ὅσον λοιπὸν γριφῶδες καὶ ἐξηρευνημένον εἶναι τὸ πρόσωπον τοῦτο, τοσοῦτον σεμφέρει νὰ ἐξετάσωμεν τοὺς δυνηθέντας νὰ γνωρίσωσιν αὐτό, θέλοντες νὰ σχηματίσωμεν περὶ αὐτοῦ ὀρθὴν ἰδέαν. Ὁ Κικέρων, καὶ τοι ἐφ' ὅλης του ζωῆς ἀρίστατο ἀπὸ τοῦ Καίσαρος διαφωνῶν πρὸς αὐτὸν ἐπὶ πραγμάτων σπουδαίων, συνέβη δις νὰ ἔλθῃ εἰς στενάς μετ' αὐτοῦ σχέσεις, ἐπὶ μὲν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Γαλατῶν γενόμενος πολιτικὸς σύμμαχος του καὶ ἐνδελεχῆς ἀνταποκριτῆς, μετὰ δὲ τὴν ἐν Φαρσάλαις νίκην, συνδιαλλαχθεὶς μετ' αὐτοῦ πάλιν καὶ μεσιτεύσας μετὰξὺ τοῦ νικητοῦ καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ καταδικασθέντων εἰς τὴν ἐξορίαν. Ἄς ἐξετάσωμεν τί μᾶς λέγει περὶ Καίσαρος κατὰ τὰς δύο

ταύτας περιπτώσεις τοῦ βίου του, ὅτε εἶδεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ ἄς ἀρυσθῶμεν ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας του αὐτῆς, ἥτις ἐχρησίμευσε τὰ μέγιστα πρὸς σπουδὴν τῶν διαστίμων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅσας περιέχει πληροζορίας ἰδίως περὶ αὐτοῦ, τοῦ ἐπικρατεστέρου πάντων.

Α'.

Πρῶτον, εἶναι χρεῖα νὰ μάθωμεν ἐκ τίνων περιπτώσεων ὁ Κικέρων παρεκινήθη ν' ἀποσκιρτήσῃ ἀπὸ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε προσκολληθῆ ἀπὸ τῆς ὑπατείας του ἵνα συμβοηθῆσῃ τὴν τριανδρίαν, καὶ πῶς ὁ γενναῖος φίλος τοῦ Ὀρτενσίου καὶ τοῦ Κάτωνος χαρίζομενος εἰς τὸν Πομπήϊον καὶ εἰς τὸν Κάϊταρα κατέστη ὄργανον αὐτῶν. Αὕτη ἡ περίοδος τῆς ζωῆς του ἄληθῶς δὲν τῷ περιποιεῖ τιμὴν, καὶ ταύτην οἱ προθυμότεροι τῶν θιασωτῶν του ἀποσιωπῶσιν ὅσον δύνανται. Ἄλλ' οὐκ ὀλίγον ἐνδιαφέρει, ἵτως δὲ καὶ ὠφελεῖ, νὰ ἐνδιατρίψωμεν πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Ὅταν ὁ Κικέρων ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς ἐξορίας, ἡ ἐπιστροφή του ὑπῆρξεν ἀληθῆς θρίαμβος. Ἀπέβη εἰς τὰς Βρίνδας, καὶ ἡ πόλις αὕτη ἐπανηγύρισε τὴν ἀφίξιν του διὰ δημοσίων ἑορτῶν. Ἄπας ὁ λαὸς τῶν δήμων οἵτινες ἔκειντο ἔβλεν καὶ ἔβλεν τῆς Ἀππιαῆς ὁδοῦ τὸν περιέμενον ἐπὶ τῆς διαβάσεώς του, καὶ κατέφθαιον ἐξ ὅλων τῶν πλησίων ἐπαύλεων πατέρες σὺν γυναῖξί καὶ τέκνοις ἵνα τὸν ἴδωσι διερχόμενον. Εἰς τὴν Ῥώμην ἄπειρον τὸν ὑπεδέχθη πλῆθος, συνηγμένον εἰς τὰς πλατείας ἢ ἐπὶ τῶν βαθμίδων τῶν ναῶν. «Ἐνόμι'έ τις, ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, ὅτι ἅπανα ἡ πόλις ἀπεπάσθη ἀπὸ τῶν θεμελίων αὐτῆς ἵνα ἔλθῃ πρὸς χαιρετισμὸν τοῦ λυτρωτοῦ της.» Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅπου ἔμελλε νὰ καταλύσῃ, εὔρε τοὺς περιφανεστέρους τῶν ἀνδρῶν τῆς γενουσίας περιμέοντας αὐτόν, καὶ ἐνταῦθ' συγχαρητηρίους ἐπιστολάς, ἐξ ὅλων τῶν δημοτικῶν ἐταιριῶν τῆς πόλεως. Καὶ ἐνδέχεται μὲν ὅτι μεταξὺ τῶν ὑπογεγραμμένων εἰς αὐτὰς ἦσαν καὶ ἐξ ἐκείνων οἵτινες πρὸ ἐὸς ἔτους εἶχον ψηφίσει ἐπίσης προθύμως τὸν νόμον καθ' ὃν εἶχεν ἐξοριθῆ, καὶ ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπευφημούντων εἰς τὴν ἀπέλασίν του ἐπευφήμου εἰς τὴν ἐπάνοδόν του, ἀλλ' οἱ λαοὶ ἔχουσι ἐπίστευτον τοιαύτας ὁρμὰς παραδόξους καὶ γενναίας. Ὑπὸ αἰφνιδίου οἴστρου συναρπαζόμενοι ἀποβάλλουσι πᾶσαν μνησικακίαν, πᾶσαν δυσπι-

σῖαν, τὴν μικροπρέπειαν τοῦ φατριαστικοῦ πνεύματος, καὶ καθ' ἣν ὦραν τὰ πάθη φαίνονται φλογερώτερα καὶ αἱ διεξέξεις ἐμπαθέστεραι, ἐνοῦνται καὶ γεραίρουσιν ὀμοθυμαδὸν μέγαν τινὰ νοῦν ἢ χαρακτῆρα, νικῆσαντα αὐτούς, οὐκ οἶδα πῶς. Καὶ συνήθως μὲν αἱ τοιαῦται ὁρμαὶ εὐγνωμοσύνης ἢ θαυμασμοῦ κοπάζουσι ταχέως· ἀλλὰ καὶ μίαν μόνην ἡμέραν ἂν διαρκέσωσι περιποιούσι τιμὴν ἀθάνατον εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπενεμήθησαν, καὶ ἡ αἴγλη τῆν ὁ οἶαν ἀπολείπουσιν ἀρκεῖ ἵνα φωτίσῃ ὀλόκληρον μίαν ζωὴν. Συγγνωστὸν λοιπὸν νομίζομεν τὸν Κικέρωνα, ὅτι ἀναφέρει τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἡμέραν τοσοῦτον ἐπαεὶλημμένως καὶ λεπτομερῶς. Εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν ὀλίγη τις ἐπαρσις ἦτον εὐλογος καὶ φυσική. Ψυχὴ οὕτως εὐαίσθητος πρὸς τὰς δημοτικὰς ἀνευφημίας ἦτον ἄρα γε δυνατόν ν' ἀθέξῃ κατὰ τῆς μέθης ἢ ἐπροξέει τοιαύτη θριαμβευτικὴ ἐπάνοδος; «Ὅχι μόνον ὅτι ἐπιστρέφω ἐκ τῆς ἐξορίας μου νομίζω, ἔλεγεν· ἀλλὰ φαίνεται μοι ὡς νὰ ἀέροχῶμαι εἰς τὸν οὐρανόν.»

Δὲν ἐβράδυνεν ὁμως νὰ κατέλθῃ ἐκ νέου εἰς τὴν γῆν. Ὅτι καὶ ἂν ἐνόμιζε κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν, τάχιστα ἀνεγνώρισεν ὅτι αὕτη ἡ πόλις, ἥτις τὸν ὑπεδέχετο μετὰ τοσοῦτων ἑορτῶν, οὐδόπως εἶχε μεταβάλλει φύσιν, ἀλλ' ἦτον ὡς τὴν ἐγίνωσκεν ὅταν ἀνεχώρει ἐξ αὐτῆς. Ἡ ἀναρχία ἐπεκράτει ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ἀναρχία τοιαύτη, ὁποῖαν καὶ μεθ' ὅλα τὰ παραδείγματα ὅσα μᾶς ἔδοσαν αἱ ἐπαναστάσεις, δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν αὐτήν. Ἀφότου ἡ τριανδρία, θέλουσα νὰ σφετερισθῇ τὴν δημοκρατίαν, εἶχε ἀπολύσει τὴν δημοαγωγίαν, αὕτη ἀπολύτως ἐξουσίαζε. Θρασὺς τις ῥήτωρ, αὐτομολήσας ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ φέρων ὄνομα ἐν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς Ῥώμης, ὁ Κλαύδιος, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ὅσον οἶόν τε χαλίωσιν αὐτῆς. Κατέβαλε δὲ εἰς τὸ χαλεπὸν τοῦτο ἔργον καὶ ἐπιτηδειότητα πολλὴν καὶ τόλμην, καὶ ἀρκούντως ἠδοκίμηται ὥστε νὰ ἐμποίησῃ εἰς τοὺς ἀγαθοὺς πολίτας τρόμον. Ἀναφέροντες τὴν Ῥωμαϊκὴν δημοαγωγίαν, μὴ λησμονώμεν ὅτι ὑπῆρχε πολὺ φρικωδεστέρα τῆς γαλλικῆς, καὶ ὅτι συνεκροτεῖτο ὑπὸ στοιχείων πολὺ φοβερωτέρων. Ὅσῃν καὶ ἂν μᾶς προξενῇ φρίκην ὁ ὄχλος ἐκεῖνος, ὅστις, ἐν ἡμέραις στάσεως, ἐξέρχεται αἰφνιδίως ἀπὸ τὰ κατώτατα τῶν βιομηχανικῶν μεγαλοπόλεων τῆς Γαλλίας, εἰς τὴν Ῥώμην τὰ ὑποχθόνια στρώματα ταῦτα ἦσαν ἐτι βαθύτερα. Κατωτέρω τῶν ἀνεστῶτων ξέων καὶ τῶν ἀσίτων ἐργατῶν, αὐτῶν οἵτινες εἶναι τὸ σύνθημα ὄργασι τῶν ἐπαναστάσεων, ὑπῆρχεν ὅλη ἐκείνη ἡ πλῆθὺς τῶν ὑπὸ

της δουλείας διεφθαρμένων ἀπελευθέρων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ ἐλευθερία παρέτχεν ἀπλῶς καὶ ἕτερον μέσον κακοποιίας· ὑπῆρχον οἱ μονομάχοι ἐκεῖνοι οἱ γεγυμνασμένοι ἵνα καταβάλλωσι θηρία ἢ ἀνθρώπους καὶ παρ' οὐδὲν τιθέμενοι τὸν θάνατον τοῦ πλησίον ἢ ἑαυτῶν· πρὸ πάντων δὲ ὑπῆρχον οἱ πρόσφυγες ἐκεῖ οἱ δούλοι, πάντων χεῖριστοι, διότι, ἀφοῦ ἔπραττον εἰς τὰ ἴδια κλοπῆν ἢ φόνον τινὰ καὶ καθ' ὁδὸν ἐτρέφοντο ληστεύοντες, ἤρχοντο πανταχόθεν τῆς Ἰταλίας ἵνα εὗρωσι καταφύγιον καὶ νὰ κρυβῶσιν ἐν τῷ σκότει τῶν δημοτικῶν τῆς Ῥώμης συνοικιῶν, συρφετὸς βδελυρὸς καὶ ἄγριος, ἄνθρωποι ἄμοιροι οἰκογενείας, ἀπάτριδες, ἄνθρωποι οἴτινες, ὡς ἔξω τοῦ νόμου ἀποβέβλημένοι ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ὑπὸ τῆς κοινῆς, καὶ ὡς μηδὲν ἔχοντες νὰ χάσωσι, μηδὲν ἐπέβοντο. Ἐξ αὐτῶν ἐστρατολόγηι ὁ Κλαύδιος τὰς συμμορίας του, καὶ ἡ στρατολογία ἐγένετο ἐν σταλερᾷ μεσημβρίᾳ, φανερῶς, εἰς τὰ πολυανθρωπότερα μέρη τῆς Ῥώμης, πλησίον τῶν Αὐρηλιανῶν βάρων. Διωργανίζοντο ἔπειτα οἱ νεοσύλληκτοι εἰς δεκαρχίας καὶ εἰς ἑκατονταρχίας ὑπὸ δραστηρίους ἀρχηγούς. Συνηθροίζοντο κατὰ συνοικίας εἰς ἑταιρίας μυστικὰς, ὅπου ἐρχόμενοι ἐλάμβανον τὸ σύνθημα καὶ εἶχον τὸ κέντρον καὶ τὸ ὄπλοστασίον τῶν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κάστορος. Κατὰ δὲ τὴν προσδωρισμένην ἡμέραν, καὶ ὅταν ἦτο χρεῖα ἐπιδείξεως τινος δημοτικῆς, οἱ ῥήτορες διέταττον νὰ κλεισθῶσι τὰ ἐργαστήρια· καὶ τότε ὅλοι οἱ τεχνῖται οἱ ἐξερευγόμενοι εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς καὶ ὅλος ὁ στρατὸς τῶν μυστικῶν ἑταιριῶν, ἔτρεχον ὁμοῦ πρὸς τὸν Φόρον. Ἐκεῖ ἀπῆλθον, ὄχι τοὺς χρηστοὺς πολίτας, οἴτινες αἰσθανόμενοι ἑαυτοὺς ὑποδεστέρους ἔμενον οἴκαδε, ἀλλ' ἀλλήτας καὶ ποιμένας, τοὺς ὁποίους ἡ γερουσία, πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῆς, ἐκάλει ἐκ τῶν ἀγρίων χωρῶν τοῦ Πικηνοῦ ἢ τῆς Γαλατίας, καὶ ἤρχετο ἡ σύγκρουσις. «Φαντάσθητε τὸ Λονδῖον», λέγει μεταγενέστερός τις ἱστορικὸς, ὁ Mommsen, συμπεφυρμένον μετὰ τῶν δουλοπαροικῶν τῆς Νέας Αὐρηλίας, τὴν ἀστυνομίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν βιομηχανίαν τῆς σημερινῆς Ῥώμης, καὶ ἐνθυμήθητε τὴν ἐν ἔτει 1848 πολιτικὴν τῶν Παρισίων κατάστασιν, ἵνα οὕτω λάβητε ἰδέαν τινὰ τῆς δημοκρατουμένης Ῥώμης κατὰ τὰς τελευταίας αὐτῆς στιγμάς.»

Οὐδεὶς νόμος ὑπῆρχε σεβαστὸς, οὐδεὶς πολίτης ἢ δικαστῆς εἶχε κατὰ τῆς βιαιοπραγίας καταφύγιον. Σήμερον συνετρίβοντο τὰ σύμβολα (1)

(1) Faisceaux, σύνδεμα βάρδων ἐχουσῶν ἐν τῷ μέσῳ πέλεκυν ἄνω πρ.

γερουσιαστοῦ τινος, αὐριον δημαγωγὸς τις παρητεῖτο ὡς τεθνηκώς. Ἡ σύγκλητος αὐτῇ, ὑπὸ τοῦ παραδείγματος παρατυρομένη, κατήντησε ν' ἀπολέσῃ καὶ τὸ ἔσχατον ὃ ἀπελείπετο εἰς πάντα Ῥωμαῖον, τὴν σοβαρότητα. Εἰς τὴν συνέλευσιν ἐκείνην, τὴν συγκεκριμένην ἐκ βασιλέων, ὡς εἶπεν Ἑλληνας, κατήντων οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἰς κτηνώδεις διαπληκτισμούς. Οὐδεὶς ἐξεπλήττετο ἀκούων τὸν Κικέρωνα ἀποκαλοῦντα τοὺς ἐναντίους του χοιρίδια, βδελύγματα καὶ κρέατα σεσηπότα. Τόσοι ἐξήπτοντο ἐνόστε αἱ συζητήσεις, ὥστε αἱ κραυγαὶ ἤκούοντο μέχρι τοῦ συγκεκριμένου πλήθους, τὸ ὁποῖον ἐπλήρου τὰς στοάς, τὰς παρὰ τὸ πρυτανεῖον τῆς συγκλήτου. Ἐλάμβανε δὲ τότε καὶ αὐτὸ μέρος, καὶ τοσοῦτον ἐμπαθῶς, ὥστε οἱ γερουσιασταὶ ἔσπευδον νὰ φεύγωσιν ἐντρομοί. Ἐνοεῖται λοιπὸν ὅτι εἰς τὸν Φόρον τὰ πράγματα ἦσαν ἐτι χεῖρονα. Ὁ Κικέρων ἀναφέρει ὅτι ἀφοῦ ἀπηύδων καθυβριζόμενοι, ἐπτύοντο εἰς τὸ πρόσωπον ἐξ ἀμοιβῆς. Ὁ θέλων ἵνα εἴπῃ τι εἰς τὸν λαὸν ἔπρεπε νὰ κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου τὸ βῆμα, καὶ ἵνα διατηρηθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἀφοῦ ἀέθανεν, ἔπρεπε νὰ κινδυνεύσῃ τὴν ἰδίαν του ζωὴν. Οἱ δημαγωγοὶ ἐφεύρον νέον τινὰ τρόπον ἵνα παμφηρεῖ ἐπιδοκιμάζονται οἱ νόμοι τοὺς ὁποίους προέτεινον· ἔβαλλον τὸ πλῆθος νὰ δέρῃ καὶ ν' ἀποβάλλῃ τοὺς τολμῶντας νὰ ἐκφέρωσιν ἐναντίαν γνώμην. Ἄλλ' οὐδαμοῦ ἡ ἔρις ἀπέθανε τόσο ἐμπαθῆς, ὅσον ἐν ἡμέρᾳ ἐκλογῆς εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Ἄρεως. Κατήντησεν ὁ κόσμος νὰ μακαρίζῃ τὸν καιρὸν ὅτε ἐπωλοῦντο καὶ ἠγοράζοντο δημοσίως αἱ ψῆφοι τῶν ἐκλογῶν, καὶ ἐγίετο τις ὑπατος ἐὰν εἶχε νὰ δαπανήσῃ 800 τάλαντα. Τώρα δὲ, οὔτε ἄξιον τοῦ κόπου ἐνόμιζέ τις τὸ νὰ παρουσιασθῇ ἀγοραστῆς δημοσίῳ ἀξιώματι· εὐχερέστερον εθεώρει τὸ νὰ καθέξῃ αὐτὰ διὰ τῆς βίας. Αἱ φατρίαὶ ἤρχοντο πρὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Ἄρεως. Συνέβαινε νὰ συναπαντῶνται εἰς τὰς ἐκεῖ ἀγούσας ὁδοὺς. Ἐσπευδον τίς νὰ φθάσῃ πρώτη, καὶ αἱ κατόπιν ἐρχόμεναι ἐπετίθεντο κατὰ τῶν ἤδη ἐλθουσῶν ἵνα καθέξωσι τὰς καταληφθείσας θέσεις· φυσικῶς τῷ λόγῳ τὰ ἀξιώματα ἀνήκον εἰς τοὺς ἀναδεικνυμένους κυρίους τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἐν τῷ μέσῳ τούτων ὅλων τῶν ἐνόπλων συμμοριῶν, οὐδεὶς ἔχαιρεν ἰδίαν ἀσφάλειαν. Ἠναγκάζοντο εἰ ἄνθρωποι νὰ ὀχυρῶνται ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τῶν φοβούμενοι ἐφοδῶν. Οἱ ἔχοντες ἀνάγ-

δεικνύοντα τὸ στόμα, σύμβολον τῆς δυνάμεως προπορευόμενον τῶν ὑπάτων καὶ ἄλλων ἀρχόντων, ἐν χερσὶ τῶν λεγομένων βαβδούχων. Εἶχον ἐξ οἱ μὲν δικτάτες 24 βάρδους, οἱ δὲ ὑπατοὶ 12, καὶ οἱ στρατηγοὶ 6.

κην νὰ ἐξέλθωσι παρέλαμβανον σωματοφυλακὴν ἐξ ἀθλητῶν καὶ δούλων. Θέλοντες ἵνα μεταβῶσιν ἀπὸ συνοικίας εἰς ἄλλην, τόσων προφυλάξεων εἶχον χρεῖαν, ὅσων ἂν ἐπρόκειτο νὰ διέλθωσι χώραν ἐρήμην, καὶ κάμπτοντες τὴν γωνίαν τοῦ τινος κατεῖχοντο ὑπὸ φόβου ὡς ἂν ἐμελλον νὰ περιπέσωσι εἰς ἐνέδραν. Ἐν τῷ μέτῳ τῆς Ῥώμης συνεκροτοῦντο ἀληθεῖς μάχαι, κανονικὴ πολιορκία. Ἦτο πρᾶγμα συνηθέστατον τὸ νὰ πυρπολῶσι τὴν οἰκίαν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τοὶ ἐκινδύνευε νὰ πυρποληθῆ καὶ ὅλη ἡ συνοικία, καὶ οὐδέποτε ἐγένετο ἐκλογὴ ἢ δημοτικὴ συνέλευσις χωρὶς νὰ ρεύσῃ ἐπὶ τέλους ἀνθρώπινον αἷμα. «Ὁ Τίβερις, λέγει ὁ Κικέρων ποῶν μνησὶν τοιαύτης τινὸς συμπλοκῆς, ἐνεπλήρθη ἀνθρώπινων σωματῶν, αἱ ἀμάραι τῆς πόλεως ἐνεφράχθησαν ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐδέησε νὰ κρατηθῆ διὰ σπόγγων τὸ ἐκ τοῦ φόρου κατάρξεν αἷμα.»

Ἐν τοιούτοις ἐλευσιῶσι σφαδασμάσιν ἐξέπνεεν ἡ ρωμαϊκὴ δημοκρατία καὶ ἐν τοιούτοις αἰσχροῖς ἀτακτήμασιν ἐφείροντο αἱ τελευταῖαι δυνάμεις αὐτῆς. Ὁ Κικέρων καλῶς ἐγίνωσκε τὴν αἰματηρὰν ταύτην ἀναρχίαν καὶ τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους ἐμελλε νὰ διέλθῃ ἐντὸς αὐτῆς. Διὰ τοῦτο, πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ εἰς Ῥώμην, ἀπεφάσισεν ἀμετατρέπτως νὰ προσειχθῆ φροῖμως, ὥστε νὰ μὴ ἀναγκασθῆ εἰς ἑναν ἀναχώρησιν. Ἡ ψυχὴ του δὲν ἦτον ἐξ ἐκεῖων τὰς ὁποίας αἱ συμφοραὶ καθιστῶσιν ἰσχυροτέρας, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀπολαύουσι πικρᾶς τινος τέρψεως ἀντιπαλαιούσαι κατὰ τῆς δυστυχίας. Ἡ ἐξορία τὸν εἶχεν ἀποθαρρύνει. Κατὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ μακροχρόνιον διαμονὴν του, μετεμελήθη ἐν τῇ ἀκηδίᾳ του διὰ τὸ παρελθὸν αὐτοῦ πολίτευμα. Ἦλεγχεν εἰς ἑαυτὸν ὡς ἐγκλήματα τὴν πρώην εὐτολμίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν του, τὸ θράσος δι' οὗ κατεπολέμηε τοὺς κραταιοὺς, καὶ τὸ σφάλμα τὸ ὁποῖον ἐπραξε λίαν στενῶς συνδεθεὶς μετὰ τῆς πατρίας ἢ ἐνόμιζε καλλιτέραν, ἐνῶ αὕτη ἦτο ἡ ἀσθενεστέρα προφανῶς. Καὶ ἐπαλινύσσει λοιπὸν στερεὰν ἀπόφασιν ἔχων ν' ἀπορύγῃ ὅσον οἶόν τε τὰς στενάς σχέσεις μεθ' ὁποῦ ἤηστοτε, νὰ ἀφοπλίσῃ τοὺς ἐχθροὺς του χαριτικῶς φερόμενος πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἠπίως περιποιούμενος πάντας. Ταύτην ἠσπασθη ἐπιστρέψας καὶ ταύτην ἠκολούθησε τὴν διαγωγὴν, αἱ δὲ πρώται αὐτοῦ δημηγορίαι εἶναι ἀριστοῦργημα πολιτικῆς. Ὁφθαλμοφανῶς φαίνεται ῥέπων εἰσεῖτι πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν, ὡς πολὺ ἐνεργήσασαν πρὸς τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, καὶ ἐκφέρει περὶ αὐτῆς ἐπαίνους, ἐν οἷς διαλάμπει ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ὁ πατριωτισμὸς· ἀλλ' ἤδη ἤρχησε νὰ κολακεύῃ τὸν

Καίσαρα, καὶ ν' ἀποκαλῆ τὸν Πομπήιον «ἐναρετώτατον, συνετώτατον καὶ μέγιστον πάντων τῶν ἀνδρῶν τοῦ αἰῶνός του καὶ πάντων τῶν αἰώνων.» Συγχρόνως δὲ μᾶς λέγει ὁ ἴδιος ὅτι πόρρω ἀπέχετο τῆς συγκλήτου ὡς ἄκις ἐπρόκειτο περὶ παροξυντικῶν ζητημάτων, καὶ ἀνεχώρει ἐκ τοῦ φόρου μετὰ σπουδῆς ἅμα ἐβλεπεν ἐρεθιζομένην τὴν σύζήτησιν. «Ὅχι πλέον δραστικά φάρμακα, ἀπεκρίνετο πρὸς τοὺς πειρωμένους νὰ τὸν προσωθήσωσιν εἰς σκανδαλώδη τινὰ πράξιν· μόνον εἰς διαίταν θέλω νὰ ὑποβληθῶ.»

Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ ἐννοήσῃ ὅτι αὕτη ἡ ἐπιτηδεῖα ἀποχὴ δὲν ἤρκει ὅπως ἀποτρέψῃ ἀπ' αὐτοῦ πάντα κίνδυνον. Ἐνῶ ἀκωχοδόμει τὴν ἐν Παλατιῶν οἰκίαν του, ἤτις μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του εἶχε κρημνισθῆ, οἱ περὶ τὸν Κλαύδιον, ἐφορμήσαντες κατὰ τῶν ἐργατῶν, πρῶτον τοὺς διεσκόρπισαν, ἔπειτα δὲ, ἀποθρασυθέντες ἐκ τοῦ κατορθώματος τούτου, ἐπυρπόλησαν τὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Κουίντου, ἐκεῖ παρακειμένην. Μετὰ δὲ τινὰς ἡμέρας, ἐνῶ περιεπάτει εἰς τὴν Ἰεράν ὁδόν, ἤκουσεν αἰφνιδίως μέγαν θόρυβον, καὶ στραφείς ὀπίσω του εἶδε ῥάβδους παλλομένας καὶ ξίφη γυμνά. Οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες ἤρχοντο εἰς ἐπίθεσιν κατ' αὐτοῦ, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἐπρόφθασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν πυλῶνα οἰκίας τινὸς φιλικῆς, ἐνῶ οἱ δούλοι του, ἀντικρούοντες τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐπάλαιον κατ' αὐτῶν ἀνδρείως ἵνα λάβῃ καιρὸν νὰ σωθῆ. Καὶ ὁ μὲν Κάτων δὲν θά ἐπτοεῖτο ἐκ τῶν βιαιοπραγιῶν τούτων, ἀλλ' εἰς τὸν Κικέρωνα ἐνεποίησαν, ὡς φαίνεται, φόβον ὅχι μέτριον, πρὸ πάντων δοῦναι εἰς αὐτὸν νὰ ἐννοήσῃ ὅτι τὸ σύστημα τοῦ πολιτεύεσθαι πάντας ἐπιτηδεῖως δὲν ἐξησφάλιζεν ἀρκούντως τὴν ἡσυχίαν του. Καὶ ὄντως, οὐδὲν ἴσως τῶν κομμάτων θά ἐξετίθετο πρὸς ὑπεράσπισίν του, ἐνόσω μόνον προσαγορεύσεις εἰς αὐτὸ ἀπένευμε, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ μόνος καὶ ἀνευ βοηθείας ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐνόπλων τούτων ὄλων φατριῶν, ἀνάγκη ἦτο, πρὸς ἀπόκτησιν ἐρείσματός τινος, νὰ στέρξῃ εἰς στενοτέρας σχέσεις μετὰ τινος ἐξ αὐτῶν.

Ποῖαν ὅμως νὰ ἐκλέξῃ, τὸ ζήτημα ὑπῆρχε σπουδαῖον· τὸ συμφέρον του ἀντέκειτο πρὸς τὰς συμπαθείας του. Κατὰ πάντα τρόπον ἐπρότιμα τὴν ἀριστοκρατίαν, μεθ' ἧς εἶχε συνδεθῆ στενῶς ἐπὶ τῆς ὑπατείας του, καὶ ἔκτοτε ἐπηγγέλλετο ὅτι ὑπηρετεῖ αὐτὴν δι' αὐτὴν εἶχεν ἀφηγήσει τοῦ λαοῦ τὴν ὀργὴν καὶ ἐξορισθῆ. Ἀλλ' ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἐξορίας ἐδιδάχθη ἐνταῦθα ὅτι ἡ χρηστοτέρα μερίς ἦτο καὶ ἡ ἀκροσφαλεστέρα. Κατὰ τὴν ἐσχάτην στιγμὴν ἡ σύγκλητος οὐδὲν ἄλλο

μέσον εἶχεν εὐρεῖ τελεσφορώτερον πρὸς σωτηρίαν του, εἰμὴ τὴν ἔκδοσιν ἀνωφελῶν ψηφισμάτων· πρόσθε καὶ ὅτι εἶχε συγχρόνως μελανειμονήσει, καὶ πορευθεῖσα εἰς τοὺς ὑπάτους ἀθρόα, εἶχε πέσει εἰς τοὺς πόδας των. Ὁ Κικέρων ἐστοχάζετο ὅτι τοῦτο δὲν ἦτον ἀρκετόν. Βλέπων ὅτι ἐπροστατεύετο τόσο ἀσθενῶς, ὑπωπτεύθη ὅτι ἄνθρωποι οἵτινες δὲν ἀντελαμβάνοντο τῶν συμφερόντων του θαρραλεώτερον, οὔτε διὰ τὴν ἀτυχίαν του θὰ δυσηρεστοῦντο, καὶ ἴσως κατὰ τοῦτο δὲν ἐλανθάνετο. Μεθ' ὅσα καὶ ἂν ἔπραξεν ὑπὲρ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας, αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ ὅτι ὁ Κικέρων ἦτο νέηλυς. Οἱ Ἄππιοι, οἱ Κορνήλιοι, οἱ Μάνλιοι, ἐθεώρουν πάντοτε δυσαρέστως πως τὸν μικρόν τοῦτον πολίτην τοῦ Ἄρπίνου, ὃν ἡ δημοτικὴ φῆφος εἶχε καταστήσει ἴσον των. Ἄλλὰ καὶ διὰ τὸν πλοῦτόν του αὐτὸν ἴσως θὰ τὸν ἐσυγχώρουν, ἂν ἐφαίνετο μετριοφρονέστερος ἐν τῇ χρήσει του· γνωστὴ ὅμως εἶναι ἡ ματαιοπρέπειά του· αὕτη τὸν καθίστα γελῶν ὑπερακοντιζομένη ὑπὸ τῶν πολυτελῶν ἐπιδείξεων του, ἡ ἀριστοκρατία κατηγορεῖ ἐν τῇ ζήλοτυπῇ της τὸν πλοῦτον τοῦτον, ὡς ἐξ ἀνοσίου προερχόμενον πηγῆς. Ἡ ἀριστοκρατία δὲν ἐχώνευε τὴν δικαίαν ἐπαρσιν μεθ' ἧς ὁ Κικέρων ἀνεμίμησεν ἀδιακόπως ὅτι προήχθη ἐξ ἀφανοῦς. Παράδοξον τῇ ἐφαίνετο ὅτι εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν αὐθαδείας της, ἐτόλμα ν' ἀπαντᾷ διὰ σκωμμάτων· καὶ ἐσχάτως δὲ οἱ ἀριστοκράται εἶχον πάλιν σκανδαλισθῆ, ἐπειδὴ ὁ Κικέρων εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἐπελάθετο τῆς καταγωγῆς του, ὥστε ἠγόρασε τὴν ἐν Τουσκούλῳ ἐξοχικὴν οἰκίαν τοῦ Κατούλου, καὶ κατέλυσε ἐν Παλατίνῳ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κράσσου. Διέκρινεν ὡς ἀγρίνους ὁ Κικέρων πάντα ταῦτα τῆς ἀριστοκρατίας τὰ αἰσθήματα, ὅχι δὲ μόνον τὰ διέκρινεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξώγχοεν εἰς τὴν φαντασίαν του. Ἔτι δὲ καὶ ἄλλας εἶχε λάβει αἰτίας κατ' αὐτῆς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τῆς ἐξορίας· ἡ ἀριστοκρατία πολὺ μὲν προσεπάθησεν ἵνα τὸν ἀνακαλέσῃ, ἀλλὰ δὲν προσέδε τὸν κρότον ὃν ἐμελλε νὰ προξενήσῃ ἢ ἐπιστροφὴ του, καὶ, ὡς φαίνεται, ὁ κρότος οὗτος δὲν τὴν ἠγάρισθησεν. «Οἱ φαλιδίσαντές μου τὰς πτέρυγας, εἶπεν ὁ Κικέρων, δυσαρεστοῦνται ὅτι αὐταὶ ἐκ νέου ἀναδίδονται.» Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, οἱ ἐν τῇ συγκλήτῳ καλοὶ του φίλοι οὐδὲν πλέον ἠθέλησαν νὰ πράξωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ. Εἶχεν εὐρεῖ τὴν περιουσίαν του εἰς μέγαν κίνδυνον ἀπωλείας, τὴν ἐν Παλατίνῳ οἰκίαν του τετεφρωμένην, τὰς ἐν Τουσκούλῳ καὶ ἐν Φορμῖαις ἐπαύλεις διηρπασμένας καὶ κατηφανισμένας, καὶ οὐδένα ἐμελε νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ διὰ ταύτας τὰς φθοράς.

Ἐπιπλέον δὲ μᾶλλον τὸν ἐκίνοι εἰς ἀδημονίαν, ἦτον τὸ νὰ βλέπῃ ὅτι οὐδεὶς συνεμερίζετο τὴν κατὰ Κλαυδίου ἀγανάκτησίν του.

Ἐνώπιον τῆς ὀργῆς του ἴσταντο ψυχροὶ καὶ ἄφωνοι· τινὲς μάλιστα, οἱ ἐπιτηδείωτεροι, λαλοῦντες περὶ τοῦ στασιώδους τούτου δημαγωγοῦ, προσεποιῶντο ὅτι ἔτρεφον πρὸς αὐτὸν ὑπόληψιν, οὐδ' ἠσχύνοντο νὰ τῷ ὀρέγῃσι τὴν χειρὰ των ἐνώπιον τοῦ δημοσίου. Πόθεν ἄρα γε ἡ αἰδῶς αὕτη πρὸς ἄνθρωπον ὅστις τόσο ὀλίγοι ἐφέισθη αὐτῶν; Ἐκ τοῦ ὅτι ἠλπίζον νὰ τὸν μεταχειρισθῶσι μίαν ἡμέραν, ἐπειδὴ κρυφίως διενουῶντο νὰ καλέσωσι τὴν δημαγωγίαν εἰς βοήθειαν τῆς ἀριστοκρατίας, ἐν περιπτώσει κινδύνου. Αὕτη ἡ συμμαχία, καίτοι σπανιωτέρα τῆς μεταξὺ δημαγωγίας καὶ δεσποτισμοῦ, δὲν ἦτον ὅμως ἀδύνατος, καὶ ἂν οἱ ἀριστοκράται κατάρθουν νὰ προσλάβωσι τὰς συμμορίας τοῦ Κλαυδίου, ἢ σύγκλητος θὰ εἶχεν ἀσπίδα κατὰ τῆς τριανδρίας. Τοῦτο τὸ πολίτευμα παρατηρῶν ὁ Κικέρων ἐφοβεῖτο μήποτε γίνῃ θύμα αὐτῆς· διὸ καὶ μετεμελεῖτο πικρῶς δι' ὅσα ἐπειράθη ὑπὲρ τῆς συγκλήτου, ἕνεκα τῶν ὁποίων εἶχε ζημιωθῆ τοσοῦτον. Ἀναπολῶν εἰς ὁποίους ἐξετέθη κινδύνους ὑπερασπιζόμενος αὐτὴν, τοὺς πεισματώδεις ἂν καὶ ματαίους ἀγῶνας τοὺς ὁποίους ὑπέστη ἐπὶ τετραετίας, τὸν ἀπαρησμένον τῆς πολιτικῆς τύχης του καὶ τὸν ὄλεθρον τῆς ἰδίας του περιουσίας, ἔλεγε μετὰ λύπης· «Γώρα βλέπω πόσον ἡμῖν ἀνόητος.» (scio me asinum germanum fuisse.)

Ἄλλη σωτηρία λοιπὸν δὲν τῷ ἔμενε, ἢ τὸ νὰ στραφῇ πρὸς τοὺς τρεῖς ὑπάτους. Τοῦτο τὸν συνεβούλευεν ὁ συνετός Ἀττικὸς, εἰς τῶν φίλων του, καὶ ὁ ἀδελφός του Κουίντος, ὃν εἶχε σωφρονήσει παρὰ τὸ σύνηδες ἢ πυρπόλησις τῆς οἰκίας αὐτοῦ· πρὸς ταύτην δὲ τὴν καταφυγὴν ἠτένευε καὶ αὐτός, ὡς ἴσως διέτρεχε νέον τινὰ κίνδυνον. Ἄλλ' ὅμως ἐδίσταζεν, αἰδούμενος. Ἡ τριανδρία ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε ἐχθρὸς αὐτοῦ ἀδιάλλακτος. Παραλείπομεν τὸν Κράσσον, ὃν ἐμίσει ὡς συναίτιον τοῦ Κατιλίας, ἀλλ' ὁ Καίσαρ εἶχε παρορμήσει ἐναντίον του τὸν Κλαυδίον, καὶ ὁ Πομπήιος, ἐνῶ εἶχεν ὑποσχεθῆ ἐνόρκως νὰ τὸν ὑπερασπισθῇ, τὸν ἐγκατέλειπεν ἀνάνδρως εἰς τὴν ἐκδίκησιν τῶν δύο συναδέλφων καὶ φίλων του· τίνων ἄλλων ὅμως τὴν συμμαχίαν νὰ ἐκλέξῃ; μὴ τολμῶν πλέον νὰ δώσῃ πίστιν εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα, ὡφείλει ἐξ ἀνάγκης νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν τριῶν ἀνδρῶν. Κλίνας λοιπὸν τὸν αὐχένα ἀφήκε τὸν ἀδελφόν του νὰ ὑποσχεθῇ ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Πομπήιον, ὅτι συνετάττετο μετ' αὐτῶν, καὶ παρε-

σκευάσθη ἵνα θεραπεύσῃ τὴν φιλοδοξίαν των. Πρώτη αὐτοῦ πράξις, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Ῥώμην, εἶναι ὅτι ἐζήτησε νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἀπληροστον Πομπήϊον ἕκτακτόν τι ἀξίωμα· νὰ διαπιστευθῇ εἰς αὐτὸν ἐπὶ ἐξουσίαν ἢ περὶ σιτειάς τῆς Ῥώμης ἐπιμέλεια, διὰ τὴν ὁποίαν ἐχορηγήθη εἰς τὸν Πομπήϊον ἐξουσία τις ἀπεριόριστος σχεδόν. Ὀλίγον καιρὸν μετὰ ταῦτα, καὶ τοι τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπῆρχεν ἐξηνητημένον, ἐχορηγήθη κατὰ προτροπὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Καίσαρα ποσὸν τι χρημάτων, ἵνα πληρώσῃ τοὺς λεγεῶνάς του, καὶ ἡ ἄδεια τοῦ νὰ ἔχη ὑπὸ τὰς διαταγὰς του δέκα ὑπάρχους. Ὅτε δὲ ἡ ἀριστοκρατία, ἐνοοῦσα ἐν τίνι σκοπῷ κατέκτα τοὺς Γαλάτας, ἠθέλησε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ τοῦ νὰ προβῇ εἰς ταύτην τὴν κατάκτησιν, πάλιν ὁ Κικέρων αὐτὸς ἐξητήσατο καὶ ἐπέτυχε τὸ ν' ἀφήσωσι τὸν Καίσαρα ὅπως συμπληρώσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πρῶτον πολέμιος τῆς τριανδρίας κατέστη ὁ συνήθης ἐνώπιον τῆς συγκλήτου ὑπερασπιστὴς αὐτῆς. Ἡ ὑποστήριξις τὴν ὁποίαν τοῖς παρεῖχε δὲν τοῖς ἀπέβη ἀνωφελῆς. Τὸ μέγα του ὄνομα καὶ ὁ εὐφραδὴς λόγος προσεῖλκυον αὐτῷ τοὺς μετριόφρονας ὄλων τῶν κομμάτων, τοὺς ἔχοντας τὴν γνώμην ἀμφίρροπον καὶ τὰς πεποιθήσεις κλονουμένας, μάλιστα δὲ τοὺς ὅσοι, βαρυνθέντες τὴν θυελλώδη ἐκείνην ἐλευθερίαν, ἐζήτουν πανταχόσε στιβαρὰν τινα χεῖρα, πάροχον τῆς ἡτυχίας εἰς αὐτούς. Καὶ ὅλοι οὗτοι λοιπὸν, συντασσόμενοι μετὰ τῶν προσωπικῶν φίλων τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Πομπηίου, καὶ μετὰ τῶν πλασμάτων τὰ ὁποῖα ὁ πλούσιος Κράσσος περιεποίησεν εἰς ἑαυτὸν ἀντὶ χρημάτων, ὡς καὶ μετὰ τῶν παντοειδῶν φιλοδόξων, ὅσοι προσηθάνοντο τὴν ἀνδρῶν τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος καὶ ἠθελον νὰ τὸ χαριετίσωσι πρῶτοι αὐτοί, συναπῆρτιζον ἐν τῇ συγκλήτῳ πλειοψηφίαν τινα, τῆς ὁποίας ὁ Κικέρων ἦτον ὁ ῥήτωρ καὶ ὁ ἀρχηγός, καὶ ἡ ὁποία προσέφερεν εἰς τοὺς τρεῖς ὑπάτους σημαντικωτάτην ὑπηρεσίαν ὅτι παρεῖχε κῦρος νόμιμον εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἣν οὗτοι κατέκτησαν διὰ τῆς βίας, καὶ ἐξετέλουν διὰ τῆς παρανομίας.

Τέλος ὁ Κικέρων ἠσύχασεν. Οἱ ἐχθροὶ του τὸν ἐφοβοῦντο, ὁ Κλαύδιος δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ τὸν προσβάλλῃ, φοβούμενος. Ὁ Κικέρων ἐφρονεῖτο ὅτι τόσον εἶχεν εἰσχωρήσει εἰς τὴν οἰκειότητα τῶν νέων δεσποτῶν, καὶ ὅμως ὅλη ἡ ἐπιτηδειότης, τὴν ὁποίαν μετελλῶν ἤκουε σήμερον τὰς εὐχαριστίας τῆς τριανδρίας καὶ τὰ συγχαρητήρια τοῦ Ἀττικῆ, δὲν κατεσίγαζε τοὺς ἐλέγχους οὓς ἠσθάνετο ἐκ διαλεγμάτων. Ματαίως ἔλεγεν ὅτι «ὁ βίος του ἀνέκτητε τὴν προτέραν λαμπρότητα, α

οὐχ ἦττον ἢ συνειδήσει τὸν ἔτυπεν ὡς θεραπεύοντα ἄνδρας τῶν ὁποίων ἐγίνωσκε τὴν φιλοδοξίαν καὶ τοὺς ὁποίους ἐβλεπεν ὡς κινδυνώδεις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος του. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγώνων τοὺς ἑποίους κατέβαλλε πρὸς τὸ νὰ τοὺς εὐχαριστῇ, ὁ πατριωτισμὸς του ἐξύπναι αἰφνιδίως καὶ τὸν ἔφερεν εἰς ἐρύθημα. Ἐν τῇ ἰδιαίτερά ἀλληλογραφίᾳ του διακρίνεται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ ἔχνος τῶν ἀντιθέτων αἰσθημάτων ἅτινα διεδέχοντο ἐναλλάξ τὴν καρδίαν του. Μίαν ἡμέραν ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀττικὸν ἐλαφρῶς πως καὶ πεποιοίτως· «Ἄφες κατὰ μέρος τὴν τιμὴν, τὸ δίκαιον, τὰ καλὰ καὶ ὠραῖα ἀποφθέγματα! . . . Ἄφου οἱ μὴδὲν δυνάμενοι δὲν θέλουν νὰ μὲ ἀγαπῶσιν, ἀς πειραθῶμεν ἴσως μᾶς ἀγαπῶσιν οἱ τὰ πάντα δυνάμενοι.» Ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν τὸν κατελάμβανεν ἡ ἐντροπή, καὶ ἠναγκάζετο νὰ λέγῃ πρὸς τὸν φίλον του «Δίδεται ζωὴ οἰκτροτέρα τῆς ἡμετέρας, μάλιστα δὲ τῆς ἐμῆς, Ἐὰν λαλήσω κατὰ τὰς πεποιθήσεις μου, ἐκλαμβάνομαι ὡς παράφρων· ἐὰν εἰς τὰ συμφέροντά μου δώσω ἀκρόασιν, κατηγοροῦμαι ὡς δουλόφρων· ἐὰν σιγῶ, λέγουσιν ὅτι φοβοῦμαι.» Καὶ εἰς τὰς δημηγορίας του δὲ, καὶ μετ' ὅλην τὴν ἐπιφύλαξιν του, διαφαίνεται ἡ ἐνδομυχὸς του δυσαρέσκεια. Ταύτην μαρτυρεῖ, κατ' ἐμὲ, ἡ ἀπίστευτος ἐκείνη πικρία καὶ σφοδρότης τὴν ὁποίαν τότε κατέβαλλεν. Οὐδέποτε ἴσως ἐξέφρασεν ἐμπαθεστέρας ἐκείνων λαιδορίας. Ἡ τοιαύτη δὲ ὑπέρμετρος καταφορά προέρχεται συνήθως ἐκ ψυχῆς ἀπαρεσκύσης ἑαυτῆ. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν, ὁ λόγος τοῦ Κικέρωνος καθίστατο δριμύς τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἐκείνης καχεξίας, ἣν αἰσθάνεται τις ὅταν εὐρίσκηται εἰς δρόμον κακόν, καὶ δὲν ἔχη τὸ θάρρος νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ. Οὐδὲ τὰ σκώμματα τῶν παλαιῶν του φίλων ἀνείχετο, οὐδὲ τῶν νέων τὰς ἀπαιτήσεις ἐνδομύχως ἠλέγχετο διὰ τὰς ἀνάδρους παραχωρήσεις του, καὶ ἠδημόνει ἕνεκεν αὐτῶν καθ' ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἄλλων, καὶ δίκην ἔδιδον ἀντὶ πάντων ὁ Πίσων καὶ ὁ Βατίσιος. Τὰ ἔβ α λ λ ε μ ἐ α ὑ τ ο ὕ ς. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πνεύματος, φίλος δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι οὐδενός. Τῷ συνέβαινε νὰ στρέφῃται ἀποτόμως κατὰ τῶν νέων του συμμάχων, καὶ νὰ καθίππηται αὐτῶν δι' ἐκφράσεων τόσῃ δυσαρεστοτέρων, ὅσῳ τοῖς ἦσαν ἀπροσδόκητοι. Ἐτέρπετο ἐνίοτε νὰ προσβάλλῃ τοὺς ἀρίστους τῶν φίλων του, ἵνα φαίνεται, καὶ ἵνα ἀποδεικνύῃ αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν, ὅτι δὲν ἔχασεν ὄλωςδιόλου τὴν ἐλευθερίαν του. Ἐξεπλάγησαν ἀκούσαντές τον εἰς τινα δημηγορίαν, καθ' ἣν ὑπερησπίζετο τὰ συμφέροντα τοῦ Καίσαρος, ἐγκωμιάζοντα ὑπερμέτρως τὸν Βίβουλον, ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον ἀ-

πεστρέφετο ὁ Καίσαρ. Μίαν ἡμέραν μάλιστα ἐφάνη ἐτοιμώτατος νὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, τοὺς ὁποίους πρὶν ἢ ἐγκαταλείψῃ ἀπεκάλει πολίτας χρηστούς. Τὸν ἐφάνετο ἀρμοδίᾳ ἢ εὐκαιρίᾳ ὅπως διαζευχθῆ πανθῆμως πῶς τὸ νέον του κόμμα. Ἡ φίλια τῶν τριῶν ὑπάτων μεγάλως εἶχε ψυχρανθῆ. Δυσταρέτως ἔβλεπεν ὁ Πομπήσιος τὰς αἰτίας ἐκβάσεις τοῦ κατὰ Γαλατῶν πολέμου, ἐξ ὧν ἐκινδύνουσι νὰ λησμονηθῶσιν αἱ παλαιαὶ αὐτοῦ νίκαι. Ὁ Κικέρων, ὅστις τὸν ἤκουεν ὀμιλοῦντα περὶ τοῦ ἀντιζήλου του ἐμπαθῶς, νομίσας ὅτι ἐξουδύνατο ἀκινδύνως νὰ παρέξῃ ἐκαιοποιήσιν τινα εἰς τὴν ἡρεθισμένην του συνείδησιν, ἠθέλησε δι' ἐπιδεικτικῆς τινος μετατροπῆς νὰ φανῆ ἄξιος τῆς συγγνώμης τῶν παλαιῶν φίλων του. Ὑπῆρχε τότε ἀντιπολίτευσις κατὰ τῆς ἐκτελέσεως κληρουχικοῦ τινος νόμου τοῦ Καίσαρος· ἐπωφελοῦμενος ἐκ τούτου ὁ Κικέρων ἀνήγγειλε πομπωδῶς ὅτι τὴν 15^{ην} ἡμέραν τοῦ μαίου ἐμελλε ν' ἀγορεύσῃ κατὰ τῆς πωλήσεως τῶν γηπέδων τῆς Καμπανίας, ἅτινα διὰ τοῦ νόμου τούτου διενέμοντο εἰς τὸν λαόν. Ἡ διακήρυξις αὕτη ἀπετέλεσε μέγαν κρότον. Οἱ σύμμαχοι τῶν τριαρχῶν ἐσκανδαλίσθησαν ὅσον καὶ ἐξεπλάγησαν, ἢ δὲ ἀριστοκρατικῆ μερίδος ἐπροθυμήθη ν' ἀσπασθῆ ἐν ἄκρᾳ ἀγαλλιάσει τὸν ἐπιστρέφοντα εἰς αὐτὴν εὐγλωττον πρόσφυγα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐστράφησαν πάλιν τὰ πάντα κατ' αὐτοῦ. Καθ' ἣν στιγμὴν ἀπερᾶσσε τὸ σκανδαλῶδες τοῦτο βῆμα, ἢ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς τριανδρίας συμμαχία, ἣτις ἐνομίζετο διαβράγεται, συνεδέετο ἐκ νέου ἐν Λούκα, καὶ οἱ τριάρχαι διεμερίζοντο καὶ πάλιν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς κολάκων ὄλην τὴν γῆν. Πάλιν λοιπὸν ὁ Κικέρων ἐμελλε νὰ εὐρεθῆ μόνος καὶ ἀνυποστήρικτος ἐνώπιον ἡρεθισμένου καὶ παντοδυνάμου ἐχθροῦ, ἀπειλοῦντος νὰ τὸν παραδώσῃ ὡς ἄλλοτε εἰς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Κλαυδίου. Ὁ Ἀττικὸς ἐμεμφυμοίρει· ὁ Κουίντος, ὅστις εἶχε ὑποχρεωθῆ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ του, παρεπονεῖτο πικρῶς ὅτι διεφείδετο ἢ ὑπότχεισις ἢ ἔδοσε περὶ αὐτοῦ· ὁ Πομπήσιος, καίτοι κρυφῶς εἶχε ἐνθαρρύνει τὴν λειποταξίαν, προσεποιεῖτο ὅτι ἐλυπεῖτο δι' αὐτὴν ὑπὲρ πάντα ἄλλον. Ὁ δυστυχὴς Κικέρων, πανταχῶθεν προσβαλλόμενος καὶ τρέμων ὅτι διήγειρεν ἐναντίον του τσαούτας ὀργὰς, ἔσπευτε νὰ ὑποταχθῆ εἰς τὴν τριανδρίαν καὶ νὰ πράξῃ ὅ,τι ἂν ἤθελον. Οὕτως ἢ ἀπόπειρά του ἵνα φανῆ ἀνεξάρτητος κατέστησε τὴν δουλείαν του βαρυτέραν ἢ πρὶν.

Ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς φαίνεται ὅτι, αἰσθανθεὶς τὸ ἀδύνατον τοῦ ν' ἀπαλλαγῆ τῆς νέας του θέσεως, ἐδέχθη αὐτὴν καρτερικῶς. Ἡναγκά-

εῖθη νὰ πληρώσῃ ἐγκωμίων ὁσημέραι ὑπερβολικωτέρων τὸν κενόδοξον Πομπήσιον, ἀείποτε ἀπληστον ἐπαίνων. Ὑπέμεινε δὲ καὶ νὰ γίνῃ μετὰ τοῦ Ὀππίου καὶ Βάλθου ἐπιστάτης τοῦ Καίσαρος, καὶ νὰ ἐπιτηρῆ τὰς παρ' αὐτοῦ ἐγειρομένας οἰκοδομὰς. Προέβη δὲ καὶ εἰς ἔτι χειρόνα τούτων κατὰ παράκλησιν τῶν κραταιῶν αὐτοῦ προστατῶν, ἔσπευξε νὰ ὀρέξῃ τὴν χεῖρα εἰς ἀνθρώπους οὓς ἐθεώρει ὡς τοὺς μεγίστους τῶν ἐχθρῶν του. Πρὸς ἄνδρα τοσοῦτον σφοδρῶς μισοῦντα, ἢ θυσιά δὲν ἦτο μικρά· ἀλλ' ἀφοῦ εἰσῆλθεν ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν φατρίαν των, ὥφειλε νὰ δεχθῆ καὶ τοὺς φίλους αὐτῶν ὡς ὑπερησπίζετο τὰ σχέδιά των. Καὶ πρῶτον τὸν συνιδιήλαξαν μετὰ τοῦ Κράσσου. Δὲν ἦτον εὐχερὲς τὸ ἔργον, οὐδ' ἐτελείωσεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, διότι ἐκῶ ἐφρονεῖτο κατηνυσμένη ἢ παλαιά των ἐχθροπάθεια, ἐξήφθη αἰφνιδίως ἐν τινι συζητήσει τῆς συγκαλήτου, καὶ ὁ Κικέρων καθήψατο τοῦ νέου συμμάχου του μετὰ σφοδρότητος διὰ τὴν ὁποίαν ἠπόρει ἔπειτα καὶ αὐτός. «Ἐνόμιζα τὸ μῖσός μου ἐξηγητλημένον, ἔλεγεν ἀφελῶς, οὐδ' ἐπίστευα ὅτι ἀπελείπετο εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας μου.» Ἐζήτησαν ἀκολούθως παρ' αὐτοῦ νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Βατινίου· ἔσπευξε καὶ εἰς τοῦτο εὐχαρίστως, καίτοι πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶχε ἐπιπέσει κατ' αὐτοῦ μακροδῶς. Εἰς τοὺς συνηγῶρους τῆς Ῥώμης ἦσαν συνήθεις αἱ τοιαῦται αἰφνιδιοὶ τροπαὶ, καὶ ὁ Κικέρων ἦδη εἶχε δώσει οὐκ ὀλίγα παραδείγματα. Ὅταν ὁ Γαβίνιος ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου, ἐναντίον ὀριστικῆς διαγωγῆς τῆς συγκαλήτου, ἀποκατέστησε τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον, ὁ Κικέρων, ἔχων πάθος κατ' αὐτοῦ, καὶ εὐρῶν κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν ἵνα τὸν καταστρέψῃ, ἠτοιμάζετο νὰ τὸν προσβάλλῃ· ἀλλ' ἦλθεν ὁ Πομπήσιος καὶ τὸν παρεκάλεσε θερμῶς νὰ τὸν ὑπερασπισθῆ. Ὁ Κικέρων δὲν ἐτόλμησε νὰ ἀντιτείνῃ ἕως τέλους· ἀλλ' ὑπακούσας, ἠγόρευσε ὑπὲρ ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον ἀπεστρέφετο, ἐν ὑποθέσει ἣν ἐφρόνει μοχθηράν. Τουλᾶχιστον ἔλαβε τὴν παρηγορίαν ὅτι ἔχασε τὴν δίκην, καὶ ἐκῶ ἐν παντὶ ἀγῶνι ἤθελε νὰ ἐξέρχεται νικητῆς, αὕτη ἢ ἀποτυχία ἴσως δὲν τὸν ἐλύπησε.

Καλῶς ὁμως ἐνόει ἔτι οὕτω χαριζόμενος καὶ ὑπεῖκων, καὶ οὕτω τρανῶς ἀντιφάσκων, καίτοι ἐξ ἀνάγκης, ἐμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ διεγείρῃ τὴν κοινὴν γνώμην ἐναντίον του. Διὰ τοῦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐγραψε πρὸς τὸν φίλον του Λέντουλον, ἵνα τῶν πρωτίστων τῆς ἀριστοκρατίας, ἐπιστολῆν τινα σπουδαίαν, ἐν ἣ ἐξήγῃ τὴν διαγωγὴν του. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, τὴν ὁποίαν συνέταξεν ἔχων ἴσως ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐμελλε νὰ διαδοθῆ, δηγούμενος τὰ πράγματα καθὼς αὐτὸς ἤθελε, καὶ

ἐπιμεφόμενος ἐκείνους τῶν ὁποίων τὸ κόμμα ἐγκατέλειψε, μετερχόμενος δηλαδὴ τὸν συνήθη καὶ εὐκόλον τρόπον ὃν μετέρχονται ὅσοι θέλουν εἰσέτι νὰ τοῖς προξενήσωσι, προβαίνει μετὰ παραδόξου ἰταμότητος ἐπιχειρῶν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πολιτικὴν ἀστασίαν. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ὑγιῆ ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα ὅσα ἐπιφέρει ἀπολογούμενος ὑπὲρ αὐτῆς, ἀλλὰ χρεῖα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι δὲν εὐρίσκονται ἰσχυρότερα, ἀφοῦ τούτων μόνων γίνεται πάντοτε χρῆσις. Ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι ὁ Πλάτων λέγει πού «ὅτι καθὼς πρέπει νὰ βιάζῃ τις τὸν πατέρα του, οὕτως οὐδὲ τὴν πατρίδα,» ὁ Κικέρων λαμβάνει ὡς βάσιν ὅτι ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ δὲν πρέπει νὰ ἐπιμένῃ θέλων ἰσχυρογνωμόνως ὅ,τι δὲν θέλουσι πλέον οἱ συμπολιταὶ του, οὐδὲ νὰ χάνῃ τὸν κόπον ἐπιχειρῶν ἀντιπολιτεύσεις ἀνωφελεῖς. Αἱ περιστάσεις μεταβάλλονται, πρέπει νὰ μεταβάλληται μετ' αὐτῶν καὶ νὰ φέρηται κατὰ τὸν ἀνεμὸν ὅστις πνέει, ἵνα μὴ συντριβῇ κατὰ σκοπέλων. Καὶ ἄλλως τε, εἶναι τοῦτο ἀληθῶς μεταβολή; Δὲν δύναται τις ἄρα γε νὰ θέλῃ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα κατὰ βάθος, καὶ νὰ ὑπηρετῇ τὴν πατρίδα ὑπὸ διαφόρου σημαίας; Ἐὰν, κατὰ τὰς περιστάσεις, ὑπερμαχῇ τις ὑπὲρ γνωμῶν τὸ φαινόμενον ἀντιφατικῶν, ἐὰν δι' ὁδῶν ἀντιθέτων πρὸς τὸν αὐτὸν τείνῃ σκοπῶν, οὐδόπως εἶναι δίκαιον νὰ κατηγορηθῇ ὡς ἀλλοπρόσαλλος· ὅταν θέλῃ τις νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὸν λιμένα εἶναι χρεῖα ν' ἀλλάσῃ συνεχῶς τῶν ἰσθμῶν τὴν διεύθυνσιν.» Ἰδέαι γενικαί, τὰς ὁποίας ἐπινοοῦσιν οἱ πολύτροποι πολιτικοὶ ἄνδρες ἵνα καλύψωσι τὰς ἀδυναμίας των, καὶ τῶν ὁποίων εἶναι περιττὴ ἡ συζήτησις. Τὰ μόνον πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Κικέρωνος εἶναι ἡ ἀναπολησις τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ἔζη, καὶ τὸ ἀκατάλληλον τοιαύτου ἀνδρὸς ἐν τοιούτῳ καιρῷ. Ὁ γλαφυρὸς οὗτος συγγραφεὺς, ὁ εὐφυῆς φιλολόγος, ὁ τῶν ὠραίων τεχνῶν ἐραστὴς οὗτος, ἐγεννήθη κατὰ φαντασιοπληξίαν τῆς τύχης εἰς ἐποχὴν ἐκ τῶν βιαιοτέρων καὶ τρικυμωδεστέρων τῆς ἱστορίας. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν αἵματηρῶν ἐκείνων ἀγῶνων, καθ' οὓς ὑπερίσχυεν ἡ δύναμις, τί ἠδύνατο ἀνὴρ πεπλασμένος διὰ τὴν ἀνεσιν καὶ τὴν μελέτην, οὐδὲν ἄλλο ἔχων ὄπλον εἰμὴ τὸν λόγον καὶ ὄνειροπολῶν ἀείποτε τὰς τιμὰς τῆς τηβέννου καὶ τὰς εἰρηγικὰς δάφνας τῆς εὐγλωττίας; Ἐχρειάζετο ψυχὴ βωμολαεωτέρα τῆς ψυχῆς του ἵνα ἀντέχῃ κατὰ τῶν ἐφόδων ἐκείνων. Τὰ πράγματα, ὡς ἰσχυρότερα αὐτοῦ, ἀνέτρεπον κατὰ πᾶσαν ὥραν τὰ σχέδιά του καὶ ἐνέπαιζον τὴν ἀμφίρροπον του θέλησιν. Εἰσερχόμενος εἰς τὸν πολιτικὸν βίον εἶχε λάβε ὡς σύμβολον τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν τιμὴν, *otium cum dignitate*· δύο

ταῦτα πράγματα ἀσυμβίβαστα ἐν ὧραις ἐπαναστάσεως, δύο πράγματα ὧν τὸ ἐν ἀείποτε ἀπόλλυται, ὅταν ἐπιμόνως θελήσῃ τις νὰ διατηρήσῃ τὸ ἕτερον. Τοῦτο γινώσκοντες οἱ ἀποφασιστικοὶ χαρακτηῆρες, πρῶτον ἐκλέγουσι δυοῖν θάτερον, καὶ, εἴτε Κάτωνας εἴτε Ἀττικοί, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας συντάσσονται τῇ τιμῇ ἢ τῇ ἡσυχίᾳ. Οἱ ἀναποφάσιστοι, ὡς ὁ Κικέρων, μεταβαίνουν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο, γινόμενοι τῶν περιστάσεων, καὶ οὕτω διακυβεύουσι συγχρόνως ἀμφότερα. Ἐφθάσαμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ βίου του εἰς μίαν τῶν ὀδυνηρῶν στιγμῶν, καθ' ἃς συσιάζει τὴν τιμὴν εἰς τὴν ἡσυχίαν· μὴ φανῶμεν λίαν αὐστηροὶ κριταί, ἐνθυμούμενοι ὅτι βραδύτερον ἐθυσίασεν οὐ μόνον τὴν ἡσυχίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν, ἵνα σώσῃ τὴν τιμὴν.

Τῆς νέας δὲ πολιτικῆς τοῦ Κικέρωνος μία ἐκ τῶν ἐκβάσεων εἶναι ὅτι παρέτχεν εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ καλῶς τὸν Καίσαρα. Καὶ δὲν ἦσαν μὲν ἕως τότε ἄγνωστοι πρὸς ἀλλήλους, διότι καὶ ὡς ἐρασταὶ ἀμφότεροι τῶν γραμμάτων, καὶ ὡς συμμαθητεύσαντες, εἶχον σχετισθῆ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, καὶ ἐκ τῆς πρώτης ταύτης συναναστροφῆς, τῆς οὐδέποτε λησμονουμένης, ἀπελείπετο εἰς αὐτοὺς κατὰ βάθος ἀμοιβαία συμπάθειά τις καὶ εὐνοια. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀσολοῖθως ἠσπασθήσαν ἀντίθετα κόμματα, τὰ πράγματα δὲν ἐβράδυναν νὰ τοὺς διαχωρίσωσιν. Εἰς τὸν φόρον, εἰς τὴν σύγκλητον εἶχον λάβει τὴν ἔξιν νὰ ἦναι πάντοτε ἐναντίας γνώμης, καὶ φυσικῶς τῷ λόγῳ ἢ φιλίᾳ των εἶχεν ἐπηρεασθῆ ὑπὸ τῶν ἀμφισβητήσεων. Ἄλλ' ὁμως, καθ' ἃ μᾶς λέγει ὁ Κικέρων, ἐτι καὶ ὅταν διέκειντο πρὸς ἀλλήλους πολεμικώτατοι, ὁ Καίσαρ οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ μισήσῃ αὐτόν.

Ἡ πολιτικὴ τοὺς εἶχε διαιρέσει, καὶ πάλιν ἡ πολιτικὴ τοὺς συνήνωσε. Ὅταν ὁ Κικέρων ἐστράφη πρὸς τὸ κόμμα τῆς τριανδρίας, ἐπανεληφθησαν αἱ στεναὶ σχέσεις των τῶρα ὁμως διέφερον ἡ θέσις, ὥστε δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἔχῃ τὸν αὐτὸν χαρακτήρα ἢ σχέσις των. Ὁ πρῶτην συμμαθητὴς τοῦ Κικέρωνος κατέστη πρὸς αὐτὸν ἀντιλήπτωρ, προστάτης, καὶ τοῦ κοιποῦ συνῆπτεν αὐτοὺς ὄχι ἀμοιβαία τις κλίσις ἢ κοινὰ μαθήματα, ἀλλὰ συμφέροντα καὶ ἀνάγκαι, καὶ τοὺς νέους των θεσμοὺς ἐσχημάτιζον ὅροι τινὲς ἀμοιβαῖοι, καθ' οὓς ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο κατέβαλλε τὴν ἐπιστήμην του, πρόσθετος δὲ καὶ μέρος τι τῆς τιμῆς του, ἵνα ἀσφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν του ὁ ἕτερος. Ὁμολογητέον ὅτι ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἡ φιλία δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ εἰλικρινής· ἀλλ' ὅστις ἀναγνώσῃ τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ Κικέρωνος ἀλληλογραφίαν, ἐνθα ἐκ-

φράζεται ἀπερικαλύπτως, πείθεται ὅτι ὁ δεινὸς ῥήτωρ εὗρεν ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Καίσαρος πολλά θέλητρα, ἐν ᾧ πρότερον ἐθεώρει ὡς χαλεπωτάτην τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν. Ἴσως διότι τὰς παρέβαλλε πρὸς ἐκείνας τὰς ὁποίας, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐποχὴν, ὠφείλε νὰ διατηρῆ καὶ μετὰ τοῦ Πομπηίου. Τοῦλάχιστον ὁ Καῖσαρ ὑπῆρχεν ἀείποτε εὐπροσῆγορος καὶ κόσμιος. Καίτοι ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων τὰς σπουδαιοτάτας τῶν ὑποθέσεων, εὗρισκεν ὁμῶς καιρὸν καὶ νὰ ἐνθυμῆται τοὺς φίλους του ὡς καὶ νὰ χαριεντίζηται μετ' αὐτῶν. Νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος, ἀνείχετο νὰ τὸν γράφωσιν οἱ πρὸς αὐτὸν ἐπιστέλλοντες « οἰκείως καὶ ἄνευ χαμερπείας. » Ἀπῆλθα δὲ καὶ αὐτὸς μετὰ φιλοφροσύνης, καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ αἰδριδίου ἀστειοσύνης, περιποιήσεώς τε καὶ ἡδυλογίας,» ἐξ ὧν ὁ Κικέρων κατεγορητεύετο. Τοῦναντίον, ὁ Πομπηῖος ἐφαίνετο τερπόμενος νὰ τὸν προσβάλλῃ διὰ τοῦ ἀγερώχου τοῦ ἤθους. Ὁ πομπωδῶς κενόδοξος ἀνὴρ οὗτος, ὃν διέφθειραν αἱ λατρεῖαι τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ οὐδέποτε ἀμελῶν τὸ νὰ περιβάλληται θριαμβευτοῦ μεγαλεῖον, ἔστω καὶ ἂν μετέβαιναν ἀπὸ τῆς ἐν Ἄλβη οἰκίας του εἰς τὴν πόλιν τῆς Ῥώμης, ἐλάμβανεν ἦθος τι ὑπεροπτικόν, δεσποτικώτατον ἦθος, ἀπαλλοτριῶν ὅλον τὸν κόσμον ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ τῆς προπετείας του δυσαρεστοτέρα ἦτον ἡ ἄκρα του κρυφνιοῦ. Οὐδέποτε καθίστα ἄλλον τινὰ κοινωνὸν τῶν σχεδίων του, ἀλλὰ τὰ ἐκρυπτε καὶ πρὸς τοὺς μᾶλλον ἀφωσσωμένους τῶν φίλων του, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐτύμπερε νὰ τὰ γινώσκωσι καὶ νὰ τὰ ὑποστηρίξωσι. Πολλάκις ὁ Κικέρων παρεπονήθη ὅτι ποτὲ δὲν ἐγίνωσκον τί ἤθελεν ὁ Πομπηῖος· συνέθη μάλιστα καὶ νὰ λανθασθῆ ὅπως διόλου περὶ τῶν ἀληθῶν προθέσεων τοῦ Πομπηίου καὶ νὰ τὸν δυσαρεστήσῃ νομίζων ὅτι τὸν ὑπηρετεῖ. Αὕτη ἡ κρυφνιοῦ ἐθεωρεῖτο ἀναμφιβόλως ὑπὸ τῶν πλείστων ὡς βαθεῖα πολιτικὴ ἀλλ' οἱ ἀγχινύστεροι διέκρινον εὐχερῶς τὸ αἶτιον. Ὁ Πομπηῖος δὲν ἐξέφραζε τὴν γνώμην του εἰς κανένα, ἐπειδὴ συνήθως δὲν εἶχεν ἰδίαν γνώμην, καὶ, καθὼς συμβαίνει συνεχῶς, μετεχειρίζετο τὴν σιωπὴν ἵνα καλύψῃ τὸ κενὸν τῆς φρονός. Ἐπορεύετο τυχαίως, ἄνευ ἀρχῆς ὠρισμένης ἢ συστήματος ἐμπεπεδωμένου, οὐδ' ἐξέτεινε ποτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπέκεινα τῶν παρούσων περιστάσεων. Ἀείποτε τὰ πράγματα τὸν προκατέλαβον, καὶ ἀπεδείχθη ὡς ἀνίκανος οὐ μόνον νὰ τὰ προϊδῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ διευθύνῃ. Ἡ φιλοδοξία του αὐτῆ, τὸ πάθος τὸ ὁποῖον ἐπεκράτει ἐν αὐτῷ πάντων τῶν ἄλλων, δὲν εἶχεν ἀκριβὲς τι τέλος, δὲν εἶχεν ὠρισμένας ἀξιώσεις. Ὅσα καὶ ἂν

τῷ προσφερόντο ἀξιώματα ἵνα αὕτη πληρωθῇ, ἐφαίνετο ἐπιποθοῦσα ἀείποτε ἄλλο τι καὶ δὲν τὸ ἔλεγε μὲν αὐτὸς, ἀλλὰ τὸ ἔβλεπε τις, ἐπειδὴ ἐζήτηε νὰ τὸ κρύψῃ ἀνεπιτηδείως. Συνήθως προσποιεῖτο ὅτι πλέον ἀηδίατε, καὶ ἐπερίμενε νὰ τὸν βιάσωσι νὰ δεχθῆ ὅτι ἐπεθύμει διακαῶς νὰ λάβῃ. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τοιαύτη κωμωδία, ἐπαναλαμβανομένη, ἐπὶ τέλους οὐδένα ἐλάνθανεν. Ἐν συντόμῳ, ἐπειδὴ προσέβαλε καὶ ὑπερησπίσθη ὅλα τὰ κόμματα ἀλλεπαλλήλως, καὶ πολλάκις, ἀφοῦ ἐφάνη ἐπιποθῶν βασιλικὴν σχεδὸν ἐξουσίαν, δὲν ἀπεπειράθη νὰ καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν ὡσάκις ἔτυχε κεκτημένος τὴν πρὸς τοῦτο ἰσχύον, ἀδύνατον μᾶς εἶναι σήμερον νὰ καταλάβωμεν ὅποια ἐπέδωκε σχέδια, ἢ καὶ ἂν εἶχε τῶντι κανὲν σχέδιον.

Ὁ Καῖσαρ ὁμῶς δὲν ἦτο τοιοῦτος· ὁ Καῖσαρ ἦτον ἄλλος ἄνθρωπος. Αὐτὸς ἐγίνωσκε τοῦλάχιστον τὴν φιλοδοξίαν του, καὶ ἔβλεπεν ἐναργῶς ὅτι ἤθελε νὰ πράξῃ. Ἐπι πρὶν εἰσελθῆ εἰς τὸν δημόσιον βίον ὁ Καῖσαρ εἶχεν ὠρισμένα τὰ σχέδιά του· ἐκ νεότητός του ἔβαλε κατὰ νοῦν νὰ μεταβάλῃ τὸ πολίτευμα τῆς πατρίδος του. Καὶ τὴν μὲν ἰδέαν ταύτην συνέλαβε πρὸ τοῦ θεάματος τῶν ἐπαναστάσεων, ὧν ὑπῆρχε μάρτυς, τὴν δὲ δύναμιν πρὸς ἐπιχείρησιν τοῦ ἔργου ἠρύσθη ἐκ τῆς συναισθήσεως τῆς ἰδίας ἀνδρίας καὶ τῆς μετριότητος τῶν ἐχθρῶν· τέλος δὲ ἐπλήσθη πεπονήσεως περὶ τῆς μελλούσης του ἐπιτυχίας ἐκ τῆς δεισιδαίμονος ἐκείνης εἰς τὴν εἰμαρμένην πίστεως, τῆς συνεχῶς ἀπαντωμένης εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας ἔργα μεγαλεπήβολα. Καὶ ἔβαινε λοιπὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐξ ἀποφάσεως, χωρὶς μὲν νὰ φαίνεται σπεύδων, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ποτε νὰ ἐκτρέπῃ τὸ βλέμμα ἀπ' αὐτοῦ. Τὸ νὰ γινώσκῃ τις καλῶς τί θέλει, δὲν εἶναι κοινὴ ἀρετὴ, μάλιστα δὲ εἰς καιροὺς τεταραγμένους, ὅτε τὸ καλὸν εἶναι συγκεχυμένον μετὰ τοῦ κακοῦ· τότε θριαμβεύουσιν οἱ κεκτημένοι τὴν ἀρετὴν ταύτην. Κατὰ τοῦτο λοιπὸν ἀνεδείχθη ὁ Καῖσαρ ὑπέροχος, ὅτι ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἀμφιβόλων πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον σχέδια ἀναποφάσιστα, πεπονήσεις ἀμφιβόλους καὶ ὀρέξεις κενόδοξους, αὐτοῦ μόνου ἢ φιλοδοξία ἦτο καλῶς ἐσκεμμένη, ὁ σκοπὸς καλῶς ὠρισμένος. Ὅστις τὸν ἐπλησίαζεν, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἡσύχου θελήσεως ταύτης, τῆς ἐναργῶς διακρινούσης τὰ τε σχέδια αὐτῆς, καὶ τὰς δυνάμεις, καὶ τῆς νίκης τὴν βεβαιότητα. Ταύτην ὑπέστη λοιπὸν καὶ ὁ Κικέρων, ὡς πάντες οἱ ἄλλοι, παρὰ πᾶσαν αὐτοῦ πρόληψιν. Ἐνώπιον τσαούτης συνεπείας καὶ στερεότητος ἐδέησε νὰ παραβά-

λη τὴν ταραχὴν καὶ ἀστασίαν τοῦ πρῶτον φίλου του, καὶ νὰ ἴδῃ αὐτὸν ὑποδέεστερον. « Συμμερίζομαι τὴν περὶ Πομπηίου γνώμην σου, ἔγραφε προπεφυλαγμένως πρὸς τὸν ἀδελφόν του, ἢ μάλλον βλέπω ὅτι συμμερίζεσαι τὴν ἐμὴν, ἀφοῦ πρὸ πολλοῦ ἤδη ἄλλον πλέον δὲν ψάλλω εἰμὴ τὸν Καίσαρα. » Καὶ ὄντως, ἤρκει νὰ πλησιάσῃ τις τοιοῦτον ἀληθῶς μεγαλοφυῆ ἄνδρα, ἵνα ἴδῃ ὅποιον κενὸν ὑπῆρχεν ὑπὸ τὸν κατ' ἐπιφάνειαν μέγαν ἐκεῖνον ἄρχοντα, πρὸς ὃν ἀρμόδιαι περιστάσεις καὶ κοῦφόν τι ἦθος μεγαλείου ἐφείλκυσαν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τὸν θαυμασμόν τῶν μωρῶν.

Ἀλλὰ μὴ νομίσωμεν ἐν ταῦτῳ ὅτι ὁ Καίσαρ ἦτον ἐκ τῶν ἰσχυρογνωμόνων ἐκείνων, οἵτινες φέρονται πεισματωδῶς κατὰ τῆς φορᾶς τῶν περιστάσεων καὶ οὐδέποτε στέργουν νὰ μεταβάλωσι τι ἐν τοῖς σχεδίοις τὰ ὁποῖα ἀπαξ συνέλαβον· τούναντίον, οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐπιτηδειότερος αὐτοῦ εἰς τὸ κάμπτεσθαι ἀπέναντι ἀνάγκης. Ὁ σκοπὸς του ἔμενεν ὁ αὐτός, ἀλλὰ δὲν ἐδίσταζε νὰ μετέλθῃ, ὅταν ἔπρεπε, τοὺς διαφορωτέρους τρόπους πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ. Τοιαύτη τις σπουδαία τροποποίησις συνέβη εἰς τὴν πολιτικὴν του ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐποχὴν ἐν ἣ διατρίβομεν. Ὁρθότατα παρατηρεῖ ὁ Mommsen ὅτι τὸ διακριτικὸν μεταξὺ τοῦ Καίσαρος καὶ τῶν δύο ἄλλων μεγάλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποῖους συνήθως παραλληλίζουσι πρὸς αὐτὸν, τοῦ Ἀλεξάνδρου δηλαδὴ καὶ τοῦ Ναπολέοντος, εἶναι ὅτι ὁ Καίσαρ ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς πολιτικὸς μάλλον ἢ στρατιωτικὸς ἀνὴρ. Δὲν ἐξῆλθεν ἐκ τῶν στρατοπέδων, ὡς ἐκεῖνοι, ἀλλὰ μόλις εἶχε διέλθει διὰ τῶν στρατοπέδων, ὅτε, κατὰ περίστασιν καὶ σχεδὸν ἀκουσίως του, ἀνεδείχθη κατακτητής. Ἐν Ῥώμῃ, ὅλη του ἡ νεότης διέτρεξεν ἐντὸς τῶν σάλων τοῦ πολιτικοῦ βίου, ὅταν δὲ ἐξεστράτευσεν εἰς Γαλατίαν ἤγε τὴν ἡλικίαν ἐν ἣ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε καὶ ὁ Ναπολέον ἠττήθη. Εἶναι προφανές ὅτι συνέλαβε τὸν στοχασμὸν νὰ γίνῃ κύριος χωρὶς νὰ μετέλθῃ τὰ ὄπλα· ἐμελέτα νὰ καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν δι' ἐσωτερικῆς καὶ βραδείας ἐπαναστάσεως, ὅσον οἶόν τε διασώζων ἐν τοιοῦτῳ ἀβιμίτῳ ἔργῳ τὸ πρόσχημα τοῦ θεμιτοῦ. Ἐβλεπεν ὅτι ἡ δημοτικὴ μερίς ἔρρεπε πρὸς τὰς κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις μάλλον ἢ πρὸς τὰς πολιτικὰς ἐλευθερίας, καὶ ἐσκέπτετο ὀρθῶς ὅτι δὲν θὰ ἀπηχθάνετο μοναρχίαν τινὰ δημοτικὴν. Πολλαπλασιάζων λοιπὸν τὰς ταραχὰς, γενόμενος ὁ μυστικὸς συναίτιος τοῦ Κατιλίνα καὶ τοῦ Κλαυδίου, κατεπόνηε τοὺς τῶν δημοτικῶν δειλοὺς ἀπέναντι τῆς λίαν ταραχοποιῶ ἐκείνης ἐλευθερίας, καὶ τοὺς προητοίμαζε νὰ θυσιάσωσιν αὐτὴν

ἀναλγήτως εἰς τὴν ἡσυχίαν. Οὕτως ἤλπιζεν ὅτι ἡ δημοκρατία, σαλευομένη ὑπὸ τῶν καθημερινῶν τούτων ἐφοδῶν, αἵτινες ἐξήντλουν καὶ παρεβάρουν τοὺς καρτερικωτέρους τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς, θὰ ἐπιπτεν ἐπὶ τέλους μίαν ἡμέραν ἀδιάστως καὶ ἀφορητί· ἀλλ' εἶναι ἄξιον ἀπορίας, ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν τὸ μετὰ τосαύτης ἐπιτηδειότητος διενεργηθὲν σχέδιον τοῦτο ἐφαίνετο ἐγγίζον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ, βλέπομεν αἰφνιδίως τὸν Καίσαρα παραιτοῦντα αὐτὸ ἐν τῷ μέσῳ, ἀπομακρυνόμενον ἐκ τῆς Ῥώμης ἐπὶ δεκαετίαν, καὶ ἀπερχόμενον ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάκτησιν ἀγνώστου τόπου. Πόθεν ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη μεταβολή; Μὴ ἐκ τοῦ ὅτι ἠσθάνετο ἀποστροφήν πρὸς τὸν βίον τῶν χαμερπῶν ραδιουργιῶν, ὃν διῆγεν ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἤθελε νὰ ἐπιτοκωθῇ δι' ἔργων ἀξιοτέρων αὐτοῦ; Ἡ εἰκασία αὕτη θὰ ἦτον εὐάρεστος· ἀλλὰ πολὺ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι, ἀφοῦ προεῖδε τὴν μέλλουσαν πτώσιν τῆς δημοκρατίας ἀφ' ἑαυτῆς, ἐνόησεν ὅτι ἐχρειάζετο στρατὸς καὶ πολεμικὴ φήμη ἵνα καταβληθῇ ὁ Πομπηίος. Καὶ οὕτω λοιπὸν ἀπασορμήτως, ἀπαθῶς, ἐκ προμελέτης καὶ προνοίας, ἀπεφάσισε νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Γαλατίαν. Ὅτε ἔλαβε τὴν σπουδαιοτάτην καὶ τὰ μέγιστα συντελεστικὴν εἰς τὸ μεγαλεῖόν του ἀπόφασιν ταύτην, ἤγεν ἡλικίαν τεσσαράκοντα τεσσάρων ἐτῶν. Κατὰ τὸν Πασχάλιον, βραδέως ἤρξατο τηλικούτου ἔργου· ἦτο λίαν προβεβηρῶς διὰ τὴν διασκέδασιν τοῦ νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον. Τούναντίον ὅμως, νομίζομεν, εἰς τὸν θαυμασιωτέρων ἀγῶνων τῆς ἐνεργητικῆς ταύτης θελήσεως εἶναι ὅτι, καθ' ἣν ἡλικίαν αἱ ἐξείς ὑπάρχουσιν ἐδρίζωμεναι, καὶ ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται ἤδη ἀνεπιστρεπτι εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ὁποῖαν ὀφείλει μέχρι τέλους ν' ἀκολουθήσῃ, ὁ Καίσαρ ἤρχησε διὰ μιᾶς νέαν ζωὴν, καὶ ὅτι, παραιτήσας αἰφνιδίως τὸ ἐπιτήδευμα τοῦ δημοκόπου, τὸ ὁποῖον ἤσκησεν ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἔτη, ἠσκολήθη εἰς διοίκησιν ἐπαρχιῶν καὶ εἰς διεύθυνσιν στρατιῶν. Ἀληθῶς τὸ θέαμα τοῦτο εἶναι μάλλον ἐκπληκτικὸν πρὸς ἡμᾶς σήμερον ἢ πρὸς τοὺς τότε· διότι σήμερον δὲν εἶναι διόλου σύνηθες τὸ νὰ μεταμορφουταί τις αἰφνιδίως, πεντηκοντούτης ὢν, εἰς κυβερνήτην ἢ εἰς στρατηγόν· ταῦτα μᾶς φαίνονται ἀπαιτοῦντα καὶ ἔφεσιν ἰδίαν καὶ πείραν πολυχρόνιον· ἀλλὰ, κατὰ τὴν ἱστορίαν, εἰς τὴν Ῥώμην τὸ πρᾶγμα εἶχεν ἄλλως πως. Δὲν εἶχον ἰδεῖ οἱ Ῥωμαῖοι τὸν φιλήδονον Λουκουλλον ἀπερχόμενον ἵνα ἡγήθη τοῦ ἐν Ἀσίᾳ στρατοῦ, διδασκόμενον τὴν πολεμικὴν ἐπὶ τῆς ὁδοπορίας του καὶ νικῶντα τὸν Μιθριδάτην ἐπὶ τῆς ἀφίξεώς του; Περὶ δὲ τῆς κυβερνητικῆς, πᾶς Ῥωμαῖος πλούσιος ἐμάνθανεν αὐτὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ του.

Τὰ ἐκτεταμένα κτήματά του, οἱ λεγεῶνες τῶν δούλων του, ἡ διαχειρῆσις περιουσίας ἀπείρου, πολλάκις ὑπερβαίνουσας τὰ ἔσοδα πολλῶν σημερινῶν βασιλείων, τὸν ἐξωκείουν πρὸς τὴν τέχνην τοῦ κυβερνᾶν. Οὕτω καὶ ὁ Καῖσαρ, ὅστις δὲν ἔτυχε περιστάσεως ἵνα γυμνασθῆ εἰς διοικήσιν ἐπαρχιῶν καὶ διεύθυνσιν στρατοῦ, εἰμὴ κατ' ὅ εἶδος ὑπῆρξε πραιτωρ ἐν Ἰσπανίᾳ, δὲν ἔλαβε χρεῖαν ἄλλων σπουδῶν ἵνα νικήσῃ τοὺς Ἑλβετοὺς καὶ ὀργανίσῃ τὰς ἠττηθείσας χώρας, ἀλλ' ἀμέσως ἀνεφάνη καὶ στρατηγὸς θαυμαστός καὶ κυβερνήτης περίουος.

Κατ' αὐτὴν δὲ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἔλαβον ἀρχὴν αἰ στεναὶ μετὰ τοῦ Κικέρωνος σχέσεις του, διαρκέσασαι ὅσον καὶ ὁ κατὰ Γαλατῶν πόλεμος. Ὁ Κικέρων ἐλάμβανε συνεχῶς εὐκαιρίαν νὰ τῷ ἐπιστέλλῃ, συστήνων εἰς αὐτὸν ἀνθρώπους θέλοντας νὰ ὑπηρετήσωσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Ὅλοι τότε οἱ νέοι εἶχον τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἀπέλθωσιν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καίσαρος· διότι μετὰ τὸν πόθον ὅπως συμμεθέξωσιν εἰς μεγάλας πράξεις ὑπὸ τοιοῦτον στρατηγόν, ἔτρεφοι μυστικῶς καὶ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐπλούτουν εἰς τὰς ἀπωτέρας ἐκείνας χώρας. Γινώσκωμεν δὲ ὅποσον ἐπαγωγὸν θέληγητρον περιβάλλεται συνήθως πᾶν ἀγνωστον, καὶ πόσον εὐκόλως φανταζόμεθα αὐτὸ ἐπιτήδειον εἰς πλῆρωσιν τῶν ἡμετέρων πόθων. Εἰς τὰς φαντασίας λοιπὸν ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἡ Γαλατία ἐπενήργει ὅ,τι ἡ Ἀμερικὴ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ὑπετίθετο ὅτι εἰς τοὺς μήπω ἐπισκεφθέντας τόπους ἐκείνους θὰ εὕρισκοντο σεσωρευμένοι θησαυροὶ, καὶ ὅσοι ἐπεδίωκον τύχην ἢ περιουσίαν ἔσπευδον εἰς εὔρεσιν τοῦ Καίσαρος ἵνα συμμεθέξωσιν εἰς τὰ λάφυρα. Αὕτη ἢ ἐκτενὴς προθυμία δὲν ἀπήρρεσκεν εἰς τὸν Καῖσαρα, μαρτυροῦσα τὸ ἐκ τῶν κατακτήσεών του περιποιούμενον αὐτῷ κλέος καὶ συντελοῦσα εἰς τοὺς μέλλοντάς του σκοπούς. Καὶ ἄσμενος λοιπὸν προτεκάλει πάντας νὰ ἐλθωσιν μετ' αὐτοῦ. Πρὸς τὸν Κικέρωνα, ζητήσαντα παρ' αὐτοῦ βαθμὸν ἀξιώματος διὰ τινὰ ἀγνωστον Ῥωμαῖον, ὁ Καῖσαρ ἔγραφε περιχαρῶς· «Μοὶ συστήνεις τὸν κύριον Ὀρφιον· ἂν θέλῃς τὸν κάμνω βασιλέα τῆς Γαλατίας, ἐκτὸς ἂν προτιμᾷ νὰ γίνῃ ὑπαρχὸς Λέπτας. Στείλει μοι ὅν τινὰ θέλῃς, νὰ τὸν καταπλουτίσω.» Ἀκριβῶς κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εἶχεν ὁ Κικέρων πλησίον του δύο τινάς, τοὺς ὁποίους πολὺ ἠγάπα, καὶ οἵτινες πολλὴν εἶχον χρεῖαν πλουτισμοῦ, τὸν νομομαθὴ Τρεβάτιον Τέσταν, καὶ Κουίντον, τὸν ἀδελφόν του. Ἡ εὐκαιρία ὑπῆρχε καλὴ· δραχάμενος αὐτῆς ἐπέμψεν ἀμφοτέρους εἰς τὸν Καῖσαρα.

Ὁ Τρεβάτιος ἦτο νέος τις βριθὼν γνώσεων καὶ σφόδρα ἐκδοτός εἰς

τὴν σπουδὴν, προσκεκολλημένος εἰς τὸν Κικέρωνα καὶ ἀναπόσπαστος· θελήσας νὰ ἐλθῇ εἰς τὴν Ῥώμην, πρῶτίμως ἔτι εἶχε παραιτήσῃ τὸ πεινηρόν του πολίχνιον, τὰς Οὐλούβρας, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Πομεντινίου ἔλους, τὰς ἐρήμους Οὐλούβρας, *vacuæ Ulubrae*, ὧν τοὺς κατοίκους ἀπεκάλουν βατράχους τῶν Οὐλουβρῶν. Οὗτος εἶχεν ἐκμάθει τὰ νομικά, καὶ ἐπειδὴ πολὺ εἶχεν ἐπιδώσει, πολὺ καὶ ἐχρησίμευεν εἰς τὸν Κικέρωνα, οὐδέποτε ἐκμαθόντα καλῶς τὴν δικονομίαν, καὶ εὐκολώτερον θεωροῦντα τὸ νὰ σκώπτῃ ἢ τὸ νὰ μελετήσῃ αὐτήν. Δυστυχῶς αἱ νομικαὶ γνώμαι ἐδίδοτο δωρεὰν ἐν Ῥώμῃ, καὶ οἱ νομοῖστορες δὲν ἐθησαύριζον. Ὅθεν ὁ Τρεβάτιος, καὶ μεθ' ὅλην του τὴν ἐπιστήμην, ὑπῆρχε πτωχός· καὶ ἐπειδὴ ὁ Κικέρων τὸν ἠγάπα ἀφιλοκερδῶς, ἔσπευξε νὰ στερηθῆ τῆς τέρψεως καὶ ὠφελείας ἣν εὕρισκεν ἐν τῇ συναναστροφῇ του, καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸν Καῖσαρα ἐφοδιάσας αὐτὸν διὰ χαριστάτου συστατικοῦ γράμματος· τοιαῦτα δ' ἐγίνωσκε νὰ συντάττῃ ἄριστα, πολλὴν χάριν καὶ πολὺ πνεῦμα δαφιλεύων εἰς αὐτά. «Δὲν σὲ ζητῶ δι' αὐτὸν, τῷ ἔγραφε, τὴν ἀρχηγίαν λεγεῶνος ἢ διοικήσεως. Τὴν φίλιαν σου μόνον νὰ τὸν χαρίσῃς, καὶ ἂν θελήσῃς ἔπειτα νὰ κάμῃς τίποτε διὰ τὴν τύχην του ἢ τὴν δόξαν, δὲν θὰ μὲ κακοφανῇ. Τέλος πάντων σὲ τὸν ἐγκαταλείπω ὀλόκληρον· τὸν παραδίδω ἐκ τῆς χειρὸς μου εἰς τὴν χεῖρά σου, κατὰ τὸν κοινὸν λόγον, καὶ ἐλπίζω ὅτι καλῶς θὰ ἔχῃ μεταξὺ τοιούτων πιστῶν καὶ νικηφόρων χειρῶν.» Ὁ Καῖσαρ ἠὲχαρίστησε τὸν Κικέρωνα διὰ τὸ δῶρον τὸ ὅποσον τῷ προσέφερε, δῶρον ἀφεύκτως πολὺτιμον, «διότι, προσέθετεν εὐφρῶς, μεταξὺ τοῦ πλῆθους τῶν περιστοιχιζόντων με, οὐδεὶς γινώσκει πῶς παρουσιάζεται ἀναφορὰ ἢ πῶς ἐκδίδεται διαταγή.»

Ὁ Τρεβάτιος εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Ῥώμης ὄχι εὐχαρίστως· ὁ Κικέρων λέγει ὅτι ἐδέητε νὰ τὸν ἐκβάλλῃ ἐκ τῆς θύρας. Ἡ Γαλατία, οὐδὲν ὅμοιάζουσα μετὰ τῆς σημερινῆς Γαλλίας, δὲν ἦτο ταιαύτη ὥστε νὰ τὸν παρέξῃ τέρψιν τινά. Διήλθε χώρας ἀγρίας, λαοὺς δυσηγίους καὶ ἀπειλητικούς, ὥστε ἐν τῷ μέσῳ τῆς πληκτικῆς ἐκείνης βαρβαρότητος, ἀνεπόλει ἀεὶποτε τὰς ἡδονὰς τῆς εὐφροσύνου πόλεως ἐξ ἧς ἀνεχώρησε. Τόσῃ λύπῃ ἐδήλουν αἱ ἐπιστολαὶ του, ὥστε ὁ Κικέρων, λησμονῶν ὅτι τὴν αὐτὴν εἶχε πάθει καὶ αὐτὸς νοσταλγίαν ἐπὶ τῆς ἐξορίας του, τὸν ἐπέπληττεν ἠπίως παρακινῶν ν' ἀποβάλλῃ τὰς τοιαύτας μωρίας. Ὅταν ἀφίχθη εἰς τὸ στρατόπεδον ἠῦξεν ἢ δυσθυμία του. Ὁ Τρεβάτιος δὲν ἦτο στρατιωτικὸς, καὶ πιθανῶς οἱ Νερβιανοὶ καὶ οἱ Ἀ-

τρεβάται τῷ ἐνεποιοῦν φόβον μέγαν. Ἀφίχθη ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμήν ὁ Καῖσαρ ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Βρεττανίας, καὶ ἀγνοεῖται ὑπὸ τίνα πρόφασιν, δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν συνοδεύσῃ· ἴσως εἶπεν, ὡς καὶ ὁ Δουμνόρυξ, ὅτι ἐροβεῖτο τὴν θάλασσαν· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Γαλατία διαμένων, δὲν ὑπῆρχεν ὅλως ἀπηλλαγμένως κινδύνων καὶ ἀκηριδῶν. Ἐν ὥρᾳ χειμῶνος δὲν ἦσαν τὰ πάντα ἀνετα ἐν τοῖς σκηνώμασιν· ὑπὸ τὸν σκυθρωπὸν οὐρανὸν ἐκεῖνον ἐπασχον ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς βροχῆς. Ἐν ὥρᾳ θέρους, εἶδει νὰ ἐπαναληφθῇ ὁ πόλεμος· ἐπανήρχοντο λοιπὸν αἱ ἀησυχίαι τοῦ καὶ οἱ τρόμοι. Ὁ Τρεβάτιος παρεπονεῖτο ἀείποτε. Ἐπεβάρυνε δὲ τὴν ἀθυμίαν τοῦ καὶ ὅ,τι δὲν εἶδεν ἀμέσως ὅσα ἤλπιζεν ὠφελήματα. Ἀνεχώρησεν ὄχι ἐκουσίως, ἤθελε λοιπὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ὅσον τάχιστα.

(ἀκολουθεῖ.)

ΑΠΟ ΤΗΣ ΓΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ.

(Συνέχεια, ἴδε Τεῦχος Β΄, Ἀριθ. 1.)

Ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου, παραδοθεὶς ὅλος εἰς μελέτας ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου τοῦ, ἐλθόντος ἵνα καταστρέψῃ τὸ δεῦτερον σχέδιον αὐτοῦ, ταχέως διεκόπη ὑπὸ τῶν οὐρά! καὶ τῶν ζήτω! τοῦ πλήθους. Αἱ κραυγαὶ ὅμως αὐταὶ κατέστησαν τοσοῦτον φρενητιώδεις καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τοσοῦτον ἠῤῥησεν, ὥστε ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν, ἀφοῦ ἐσφιγξέ χιλιάδας χειρῶν καὶ παρ' ὀλίγον ἀφηρέθη καὶ τοὺς δέκα δακτύλους τοῦ, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἐν τῷ κοιτωνίσκῳ αὐτοῦ.

Ὁ Βαρβικάν τὸν ἠκολούθησε χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν. «Ἄμα δ' ἐμειναν μόνοι

«Εἶσθε ὁ Βαρβικάν; ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν μετὰ τοῦ αὐτοῦ ὕφους, μεθ' οὗ θ' ἀπετείνετο πρὸς φίλον γνωστὸν αὐτῷ ἀπὸ εἰκοσιν ἐτῶν.

— Ναι· ἀπήντησεν ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου.

— Χαίρετε λοιπὸν, κύριε Βαρβικάν. Πῶς ὑπάγει ἡ ὑπόθεσις; ἔχει καλῶς; Ἐμπρός! τόσῳ τὸ καλῆτερον! τόσῳ τὸ καλῆτερον!

— Λοιπὸν, ὑπέλαβεν ὁ Βαρβικάν ἀνευ οὐδενὸς ἄλλου προοιμίου, θ' ἀχωρήσητε;

— Σκοπεύω.

— Ἐξ ἀποφάτεως;

— Ἐξ ἀπαντος. Ἄλλ' ἐτροποποιήσατε τὸ βλῆμα καθ' ὃν τρόπον ὑπέδειξα εἰς τὸ τηλεγράφημά μου;

— Περιέμενον τὴν ἀφίξιν ὑμῶν. Πλὴν, ἠρώτησεν ὁ Βαρβικάν ἐπιμένων ἐκ νέου, ἐσκέφθητε καλῶς;

— Ἐὰν ἐσκέφθῃ! καὶ μήπως πρέπει ν' ἀμφιβάλλω διόλου; Εὐρίσκω κατάλληλον περίστασιν ἵνα ἐπιχειρισθῶ ταξεῖδιον μέχρι τῆς Σελήνης, καὶ θὰ ἤμην ἀνόητος ἂν δὲν ἐπωφελοῦμην τῆς περιστάσεως ταύτης. Μοὶ φαίνεται ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι σαφές.»

Ὁ Βαρβικάν κατέτρωγε διὰ τοῦ βλέμματος τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὁμιλοῦντα περὶ τοῦ μέλλοντος ταξείδιου τοῦ μετὰ μεγίστης ἀφειλείας, ἐντελοῦς ἀμεριμνησίας καὶ καταπληκτικῆς ἀφροντισίας.

«Ἄλλὰ τοῦλάχιστον, εἶπεν αὐτῷ, ἔχετε σχέδιόν τι καὶ τρόπους ἐκπληρώσεως τοῦ σχεδίου τούτου;...

— Ἐξάϊσια, ἀγαπητέ μοι Βαρβικάν. Ἄλλ' ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς κάμω μίαν παρατήρησιν· μοὶ ἀρέσκει νὰ διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν μου ἀπαξ διὰ παντός εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ οὕτω νὰ ἐκλείψῃ πᾶσα περαιοτέρω συζήτησις. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀποφεύγομεν καὶ τὴν πολυλογίαν καὶ τὴν παλιλλογίαν. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔχγητε καλῆτερόν τι μέσον διὰ νὰ προτείνητε, συγκαλέσατε τοὺς φίλους καὶ συναδέλφους ὑμῶν, τὴν πόλιν ἅπασαν, τὴν Φλωρίδα ἅπασαν, τὴν Ἀμερικὴν ἅπασαν, ἐὰν θέλετε, καὶ αὔριον εἶμαι ἕτοιμος ν' ἀναπτύξω τὰ σχέδιά μου ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πλήθους, καὶ ν' ἀπαντήσω εἰς ὅλας τὰς ἐνστάσεις, οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾦσιν. Ἔστε ἡσυχος· θὰ ὑπομείνω στερεῶς τῷ ποδὶ πᾶσαν ἀντίρρησην. Σᾶς ἀρέσκει ὁ τρόπος οὗτος;

— Μοὶ ἀρέσκει,» ἀπήντησεν ὁ Βαρβικάν.

Ἐπὶ τούτοις ὁ πρόεδρος ἐξῆλθε τοῦ κοιτωνίσκου, καὶ διεκρίνωσεν εἰς

τὸ πλῆθος τὰς προτάσεις τοῦ Μιχαήλ Ἀρδάν· οἱ λόγοι δ' οὗτοι ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ γρυλλισμῶν καὶ σκιρτημάτων χαρᾶς. Τὴν ἐπαύριον ἕκαστος ἀνέτως ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ τὸν Εὐρωπαϊὸν ἥρωα. Μερικοὶ δ' ἐκ τῶν μᾶλλον ἰσχυρογνωμόνων θεατῶν δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ κατὰστρωμα τοῦ Ἀτλαντος, ἀλλὰ διήλθον τὴν νύκτα ἐπὶ τοῦ πλοίου. Μεταξὺ ἄλλων, ὁ Τζῶν Μάστων τοσοῦτον ἰσχυρῶς ἐκαρφώθη ἐπὶ τοῦ ἐπιστέγου τῆς πλώρας, ὥστε οὐδὲ ἐργατοκύλινδρος θὰ ἴσχυε νὰ μετακινήσῃ αὐτὸν ἐκεῖθεν.

« Εἶναι ἥρωας! εἶναι ἥρωας! ἐκραύγαζε μεγαλοφώνως· ἡμεῖς δ' εἴμεθα θηλυδρίαὶ ἀπέναντι τοῦ Εὐρωπαϊοῦ τούτου!»

Ὁ δὲ πρόεδρος, ἀφοῦ προσεκάλεσε τὸ πλῆθος ν' ἀποχωρήσῃ, εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὸν κοιτωνίσκον τοῦ ἐπιβάτου, καὶ μόλις ὅτε ὁ κώδων τοῦ Ἀτλαντος ἐσήμεινε μεσονύκτιον καὶ τέταρτον, ἐγκατέλιπεν αὐτόν. Ἀλλὰ τότε οἱ δύο δημοφιλεῖς ἀντίπαλοι ἐνθέρμως ἐσιγγον τὰς χεῖρας ἀλλήλων, καὶ ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν ὠμίλει εἰς ἐνικὸν πρόσωπον τὸν πρόεδρον Βαρβικάν.

ΙΘ'.

ΜΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΙΣ.

τὴν ἐπαύριον ὁ λαὸς ἀνέμενεν ἀνυπομόνως τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, μεμφόμενος αὐτὸν ὅτι ἐβράδυνε νὰ φωτίσῃ τοιαύτην ἑορτήν. Ὁ Βαρβικάν, φοβούμενος μήπως ἀπερίσκεπτοι ἐρωτήσεις ἀποταθῶσι πρὸς τὸν Μιχαήλ Ἀρδάν, ἐπεθύμει ὥστε τὸ ἀκροατήριον νὰ συνίστατο ἐξ εὐαρίθμων τινῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ, ἐκ τῶν συναδέλφων του, παραδείγματος χάριν. Ἀλλ' ὅμως ἦν ταῦτόν ὡς εἰ ἐπεχειρεῖ ν' ἀναγκαιώσῃ τὸν Νιαγάραν. Ἡναγκάσθη λοιπὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σχέδιά του, τὸν δὲ νέον φίλον του ν' ἀφήσῃ νὰ ὑποστῇ τὰς περιπετείας δημοσίου συναθροίσεως. Ἡ νέα αἴθουσα τοῦ Χρηματιστηρίου τῆς Τάμπα-Τόβνης, εἰ καὶ κολοσσιαίας ἔχουσα διαστάσεις, ἐκρίθη ἀνεπαρκής διὰ τὴν τελετήν· διότι ἡ μελετωμένη συνάθροισις ἐλάμβανεν ἀναλογίας ἀληθοῦς συνόδου.

Τὸ ἐκλεχθὲν μέρος ἦτο ἀπέραντος κοιλὰς, ἕξω τῆς πόλεως κειμέ-

νη. Ἐντὸς ὀλίγων ὥρῶν κατάρθωσαν νὰ προφυλάξωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, διότι τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα, ἔχοντα ἀφθονίαν ἰστίων καὶ κεραϊῶν, παρέσχον τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν πρὸς κατασκευὴν κολοσσιαίας σκηνῆς. Πάραυτα ἀπέραντος οὐρανὸς πανίων ἠπλώθη ἐπὶ τῆς φλεγομένης ἐκείνης πεδιάδος, καὶ προσέφυλαξεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς θερμότητος τῆς ἡμέρας. Τριακόσiai χιλιάδες ἀνθρώπων ἐτοποθετήθησαν ἐκεῖ, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἠψήφουν τὴν πνιγερὰν ἀτμοσφαῖραν περιμένοντες τὴν ἀφίξιν τοῦ Γάλλου. Ἐκ τῆς πληθύος ταύτης τῶν θεατῶν, τὸ ἐν τρίτῳ ἔβλεπε καὶ ἤκουε καλῶς· τὸ δεύτερον τρίτον ἔβλεπε κακῶς καὶ δὲν ἤκουεν ὅσον ὁ ἀφορᾷ τὸ τελευταῖον τρίτον, οὔτε ἔβλεπεν οὔτε ἤκουεν. Ἐν τούτοις καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐπροθυμοποιούντο, ὡς οἱ πρὸ αὐτῶν ἀκούοντες, νὰ ἐπιδαφιλεύωσιν ἀφθονα χειροκροτήματα καὶ ἐπευφημίας.

Περὶ τὴν τρίτην ὥραν παρουσιάσθη ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν κυριωτέρων μελῶν τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου. Εἶχε δεξιόθεν μὲν τὸν πρόεδρον Βαρβικάν, ἀριστερόθεν δὲ τὸν Τζῶν Μάστωνα, λαμπρότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ μετουρανοῦντος ἡλίου.

Ὁ Ἀρδάν ἀνέβη ἐπὶ ὑψώματος, ἀφ' οὗ τὰ βλέμματά του ἐξετείνοντο ἐπὶ ὠκεανοῦ μελαίνων πύλων. Οὐδόλως ἐφαίνετο τεθορυβημένος, οὔτε ἐλάμβανε στάσεις προσποιητάς· τὸναντίον ἵστατο ἀφελῆς, εὐθυμος, θαρράλεος καὶ ἀξίεραστος. Ἀπήντησε διὰ χαριέντος χαριετισμοῦ εἰς τὰς πρὸς ὑποδοχὴν του ἐγερθείσας ζητωκραυγὰς, εἶτα δὲ, ἐπιβάλλων σιγὴν διὰ τῆς χειρὸς, ἤρξατο λέγων ταῦτα εἰς καθαρεύουσαν Ἀγγλικήν.

« Κύριοι! ἂν καὶ ὁ καύσων ἦναι ὑπερβολικὸς, θὰ σᾶς ἀπασχολήσω ὅμως ἐπὶ τινὰς στιγμὰς, ἵνα παράσχω ὑμῖν τὰς ἀπαιτουμένας ἐξηγήσεις περὶ σχεδίων ἐνδιαφερόντων κατὰ τὰ φαινόμενα τοὺς πάντας. Μὴ ὦν οὔτε ρήτωρ, οὔτε σοφός, οὐδόλως ἐσκόπουν νὰ ὁμιλήσω δημοσίως· ἀλλ' ὁ φίλος μου Βαρβικάν μοι εἶπεν, ὅτι οὕτω ποιῶν θὰ σᾶς ἡγαρίστου, ἐγὼ δ' ἀπεφάσιτα νὰ ἀγορεύσω. Ἀκούσατε λοιπὸν διὰ τῶν ἑξακοσίων χιλιάδων ὠτων ὑμῶν, καὶ σύγγνωτε τὰς ἐλλείψεις τοῦ ἀγορευτοῦ.»

Τὸ ἀφελές τοῦτο προοίμιον μεγάλως ἤρρεσεν εἰς τοὺς παρευρισκομένους, ἐκφράσαντας τὴν εὐχαρίστησιν αὐτῶν διὰ παρατεταμένου ἐπιδοκιμαστικοῦ ψιθυρίσματος.

« Κύριοι! ἐπανελάβην ὁ Ἀρδάν, οὐδὲν σημεῖον ἐπιδοκιμασίας ἢ ἀ-

ποδοκμασίας απαγορεύεται τούτου λεχθέντος ἄρχομαι. Καί κατὰ πρῶτον, μὴ λησμονεῖτε ὅτι ὁ ὀμιλῶν πρὸς ὑμᾶς εἶναι ἀμάθης, ἢ δὲ ἀμάθεια αὐτοῦ ὅτι εἶναι τοσαύτη, ὥστε καθιστᾷ αὐτὸν ἀναίσθητον πρὸς τὰς μεγαλητέρας δυσχερείας. Ἐφάνη λοιπὸν εἰς αὐτὸν λίαν ἀπλοῦν, φυσικὸν καὶ εὐκόλον νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς βλήματος καὶ ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Σελήνην. Τὸ ταξείδιον τοῦτο θάττον ἢ βράδιον ὄφειλε νὰ πραγματοποιηθῆ, μὲ μόνην ταύτην τὴν διαφορὰν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ παραδεχθὲν μέσον τῆς μεταβιβάσεως ἠκολούθησε τὸν νόμον τῆς προσόδου. Ὁ ἀνθρώπος ἤρξατο ταξιδεύων τετραποδητῆ, βραδύτερον ἐβάδιεν ἐπὶ τῶν δύο ποδῶν αὐτοῦ, εἶτα διὰ διτρόχου ἀμαξίου, δι' ὀχήματος, διὰ ταχυδρομικῆς ἀμαξίας, καὶ τέλος διὰ σιδηροδρόμου. λοιπὸν! τὸ βλήμα εἶναι ἡ ἀμαξία τοῦ μέλλοντος, ἀληθῶς δ' εἶπεῖν, καὶ αὐτοὶ οἱ πλανῆται εἰσὶ βλήματα, ἀπλάϊ δηλαδὴ σφαῖραι, ἐκτοξευθεῖσαι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Πλάστου. Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἡμέτερον ὄχημα. Τινὲς ἐξ ἡμῶν πιστεύουσιν ὅτι ἡ χορηγηθεῖσα αὐτῷ ταχύτης θὰ ἦναι ὑπερβολικῆ, ἐγὼ σᾶς λέγω ὅτι θὰ ἦναι μηδέν· ἅπαντα τὰ ἄστρα ὑπερβάλλουσιν αὐτὴν, καὶ ἡ Γῆ δὲ αὐτῆ, ἐν τῇ περὶ τὸν Ἥλιον κινήσει αὐτῆς, συμπαράσφρει ἡμᾶς μετὰ τριπλασίας ταχύτητος. Ἴδου δὲ καὶ παραδείγματα τινά. Σᾶς ζητῶ μόνον τὴν ἀδειαν νὰ ἐκφρασθῶ εἰς λέυγας, διότι τὰ ἀμερικανικὰ μέτρα μοι εἶναι ἀσυνήθη, καὶ φοβοῦμαι μήπως συγχυσθῶ κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου.»

Ἡ αἰτήσις ἦτο ἀπλουστάτη, ὥστε οὐδεμία ἀντετάχθη κατ' αὐτῆς ἐνστάσις. Ὁ ῥήτωρ ἐπανέλαβε τὸν λόγον.

« Ἴδου, κύριοι, ἡ ταχύτης διαφορῶν πλανητῶν. Ὅφειλω ὁμως νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ἡ ἀμάθειά μου δὲν μὲ ἠμπόδισε τοῦ νὰ γνωρίσω ἀκριβέστατα τὰς ἀστρονομικὰς ταύτας λεπτομερείας· ἀλλὰ πρὸ τῆς παρελεύσεως δύο λεπτῶν σᾶς ἐγγυῶμαι, ὅτι καὶ ὑμεῖς θέλετε ἀποθῆ ἐπίσης σοφοὶ ὡς ἐγώ. Μάθετε λοιπὸν, ὅτι ὁ Ποσειδῶν διατρέχει πέντε χιλιάδας λέυγας καθ' ἑκάστην ὥραν· ὁ Οὐρανός, ἑπτὰ χιλιάδας· ὁ Κρόνος, ὀκτῶ χιλιάδας ὀκτακοσίας πενήκοντα ὀκτώ· ὁ Ζεὺς, ἕνδεκα χιλιάδας ἑξακοσίας ἑβδομήκοντα πέντε· ὁ Ἄρης, εἰκοσιδύο χιλιάδας ἕνδεκα· ἡ Γῆ, εἴκοσι ἑπτὰ χιλιάδας πεντακοσίας· ἡ Ἀφροδίτη, τριάκοντα δύο χιλιάδας ἑκατὸν ἑννεήκοντα· ὁ Ἑρμῆς, πενήκοντα δύο χιλιάδας πεντακοσίας εἴκοσι· κομῆται δὲ τινες, χιλίας τετρακοσίας χιλιάδας λευγῶν εἰς τὴν περιηλιότητα αὐτῶν! Ἡμεῖς δὲ οἱ ἀληθῶς ματαιόσχηλοι καὶ βραδεῖς, ποτὲ δὲν θὰ ὑπερβῶμεν τὰς ἐννέα χιλιάδας

ἐννεακοσίας λέυγας· ἢ δὲ ταχύτης αὐτῆ βαθμηδὸν θὰ ἐπιβραδύνηται! Σᾶς ἐρωτῶ λοιπὸν ἤδη ἐὰν ἦναι πρέπον νὰ ἐξίσταται τις, καὶ ἂν δὲν ἦναι λίαν πιθανὸν ἡμέραν τινὰ νὰ παραχθῆ μεγίστη ταχύτης, ἧς τὰ μηχανικὰ αἰτία ἔσονται βεβαίως τὸ φῶς καὶ ὁ ἠλεκτρισμός.»

Οὐδεὶς ἐφάνη ἀπιστῶν εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην τοῦ Μιχαήλ Ἀρδάν.

« Ἀγαπητοὶ ἀκροαταί, ἐπανέλαβεν οὗτος· ἐὰν πιστεύσωμεν περικυρσμένα τινὰ πνεύματα, (καὶ ὄντως τοιοῦτον ἐπίθετον ἀρμόζει εἰς αὐτὰ,) ἢ ἀθροπότης θὰ ἦναι αἰωνίως κεκλεισμένη ἐντὸς ἀνυπερβλήτου Ποπιλιανοῦ κύκλου, καὶ καταδεδικασμένη νὰ ἔρπῃ ἐπὶ τῆς σφαίρας ταύτης, χωρὶς ποτὲ νὰ δυνηθῆ νὰ ῥιφθῆ εἰς τὰ πλανητικὰ διαστήματα! Ψεῦδος! Μετ' ὀλίγον θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Σελήνην, μετὰ καιρὸν δὲ εἰς τοὺς πλανήτας καὶ τοὺς λοιποὺς ἀστέρας, ὅπως τὴν σήμερον ταξιδεύομεν ἀπὸ Λιθερπούλης εἰς Νέαυ Ἰόρκην, εὐκόλως, ταχέως, ἀσφαλῶς· ὁ δὲ ἀτμοσφαιρικὸς ὠκεανὸς μετ' οὐ πολὺ θὰ διασχίζεται ὅπως οἱ ὠκεανοὶ τῆς Γῆς! Ἡ ἀπόστασις εἶναι λέξις σχετικῆ ἐπὶ τέλους θὰ καταστῆ ἴση τῷ μηδενί.»

Ἡ ὀμιλήγους, καίτοι λίαν εὐνοϊκῶς διακειμένη πρὸς τὸν Γάλλον ἦρσα, ἔμεινεν ὁμως ἐκπεπληγμένη ἀπέναντι τῆς παρατόλμου ταύτης θεωρίας. Ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, ἐνοήσας τοῦτο,

« Δὲν φαίνεσθε πεπεισμένοι, ἀγαθοὶ μου ξένοι, ἐπανέλαβε μετὰ χαρίεντος μειδιάματος. Ἔστω· σκεφθῶμεν ἐπ' ὀλίγον. Ἡξεύρετε πόσος καιρὸς ἀναγκαῖός εἰς ταχυπόρον ἀμαξίαν ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν Σελήνην; Τριακόσαιο ἡμέραι· οὐχὶ περισσότεραι. Τί εἶναι δρόμος 86,410 λευγῶν, οὔτε ἐννεάκις μείζων τοῦ γύρου τῆς Γῆς· καὶ ὁμως δὲν ὑπάρχει ναυτικὸς ἢ περιηγητῆς, ὅστις ἐν τῇ ζωῇ του νὰ μὴ δῆγυσε μείζον διάστημα. Σκέφθητε ὅτι μόνον ἑννεήκοντα ἑπτὰ ὥρας θὰ ταξιδεύσω! Ἄ! φαντάζεσθε ὅτι ἡ Σελήνη ἀπέχει πολὺ ἀφ' ἡμῶν, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ σκεφθῆ τις καὶ ἐκ δευτέρου πρὶν ἀναλάβῃ τοιαύτην ἐπιχείρησιν! Καὶ τί θὰ ἐλέγετε ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ὑπάγῃ τις εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ἀφεστῶτα τοῦ Ἥλιου κατὰ χιλία ἑκατὸν τεσσαράκοντα καὶ ἑπτὰ ἑκατομμύρια λευγῶν; Ὀλίγοι βεβαίως ἄνθρωποι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιχειρηθῶσι τοιοῦτο ταξείδιον, καὶ πέντε μόνον σολῖα κατὰ χιλιόμετρον ἐὰν ἐστοίχιζεν! Αὐτὸς ὁ βαρῶνος Ροσχίλδ μετὰ τοῦ διτεκατομμυρίου αὐτοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τὸν ναυλὸν του, καὶ ἕνεκα ἐλλείψεως ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἑπτὰ ἑκατομμυρίων, θὰ ἔμενε καθ' ὁδόν.»

Ἡ πλήρης πειστικῶν ἐπιχειρημάτων ὀμιλία αὕτη μεγάλως ἤρρεσεν εἰς τοὺς ἀκροατάς· ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν ἐνόησεν ὅτι ἀπλήστως ἤκρωσάντο αὐτοῦ, καὶ ἐπανέλαβε:

« Καὶ ὅμως, φίλοι μου, ἡ ἀπόστασις τοῦ Ποσειδῶνος ἀπὸ τοῦ Ἡλίου εἶναι μὴδὲν, ἐὰν παραβάλωμεν αὐτὴν πρὸς τὴν τῶν ἀστέρων. Τῶντι, ἵνα ἐκτιμῶμεν τὴν ἀπόστασιν τῶν ἀστέρων τούτων, πρέπει νὰ καταφύγωμεν εἰς καταπληκτικούς ἀριθμούς, ὧν ὁ μικρότερος σύγκειται ὑπὸ ἐννέα ἀριθμητικῶν χαρακτήρων, καὶ νὰ λάβωμεν τὸ δισεκατομμύριον ὡς μονάδα. Σὰς ζητῶ συγγνώμη ἂν τοσοῦτον ἐπιμένω ἐπὶ τούτου τοῦ ζητήματος, ἀλλ' εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον. Ἀκούσατε καὶ κρινατε. Ὁ Ἄλφα τοῦ Κενταύρου ἀπέχει τοῦ Ἡλίου ὀκτὼ χιλιάδας ἑκατομμυρίων λευγῶν· ὁ Βέγας, πενήκοντα χιλιάδας δισεκατομμυρίων· ὁ Σείριος, πενήκοντα χιλιάδας δισεκατομμυρίων· ὁ Ἀρκτοῦρος, πενήκοντα δύο χιλιάδας δισεκατομμυρίων· ὁ Πολικός ἀστὴρ, ἑκατὸν δέκα ἐπτὰ χιλιάδας δισεκατομμυρίων· ἡ Αἰξ, ἑκατὸν ἐβδομήκοντα χιλιάδας δισεκατομμυρίων· οἱ δὲ λοιποὶ ἀστέρες, κατὰ χιλιάδας καὶ ἑκατομμύρια ἑκατομμυρίων λευγῶν! Καὶ μετὰ ταῦτα θὰ γίνῃ λόγος περὶ τῆς ἀποστάσεως τῶν πλανητῶν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου! καὶ θὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι ἡ ἀπόστασις αὕτη ὑφίσταται! Πλάνη, ψεῦδος, ἀπάτη τῶν αἰσθήσεων! Ἡξεύρετε τί φρονῶ περὶ τοῦ κόσμου, τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ ἀκτινοβόλου ἀστρου καὶ περατομένου εἰς τὸν Ποσειδῶνα; Θέλετε νὰ γνωρίσητε τὴν θεωρίαν μου, εἶναι ἀπλουστάτη. Κατ' ἐμὲ, ὁ ἡλιακὸς κόσμος εἶναι σῶμα στερεὸν καὶ ὁμογενές· οἱ ἀπαρτίζοντες αὐτὸ πλανῆται εἰσὶ συνεσφιγμένοι καὶ συγκεκολλημένοι πρὸς ἀλλήλους, τὸ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὑφιστάμενοι διάστημα ὁμοιοῦται πρὸς τὸ διάστημα τὸ διαχωρίζον τὰ άτομα τοῦ συμπαγεστέου μετάλλου, τοῦ ἀργύρου, ἐπὶ παραδείγματι, ἢ τοῦ σιδήρου, τοῦ χρυσοῦ ἢ τοῦ λευκοχρύσου. Δικαιούμαι λοιπὸν νὰ βεβαιῶ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνω μετὰ πεποιθήσεως, βαθέως ἐγχαραχθησομένης καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ ἀπόστασις εἶναι λέξις κενή, διότι ἀπόστασις δὲν ὑφίσταται!

— Ἄριστα! εὐγε! ζήτω! διὰ μιᾶς φωνῆς ἀνέκραξεν ἡ συνέλευσις, ἠλεκτριθεῖσα ὑπὸ τῶν κινήσεων, τοῦ τόνου τοῦ ῥήτορος, καὶ ὑπὸ τοῦ παρατόλμου τῶν σκέψεων αὐτοῦ.

— Οὐχί! ἀνέκραξεν ὁ Τζῶν Μάστων ἐνεργητικώτερον τῶν ἄλλων, ἀπόστασις δὲν ὑπάρχει!»

Καί, παρασυρόμενος ὑπὸ τῶν βιαιῶν κινήσεων του καὶ τῆς ὀρμῆς

τοῦ σώματος αὐτοῦ, παρ' ὀλίγον ἐπιπτεν ἀπὸ τοῦ ὕψους, ἐφ' οὗ ἴστατο· ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ ἐπανεῦρη τὴν ἰσορροπίαν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἀπέφυγε πτώσιν, ἣτις ἐμελλε ν' ἀποδείξῃ αὐτῷ ἐμπράκτως ὅτι ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο λέξις κενή. Εἶτα ὁ λόγος τοῦ ἐπαγωγοῦ ῥήτορος ἐπανέλαβε τὸν ῥοῦν αὐτοῦ.

« Φίλοι μου, εἶπε, φρονῶ ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη πλέον. Ἴσως δὲν ἐπείσα τοὺς πάντας· ἀλλ' ὑπῆρξα ἀείποτε συνεσταλμένος εἰς τὰς ἀποδείξεις καὶ ἀσθενῆς εἰς τὰ ἐπιχειρήματά μου, ἕνεκα τοῦ ἀνεπαρκοῦς τῶν θεωρητικῶν σπουδῶν μου. Ὅπωςδὴποτε ἡ ἀπὸ τῆς Γῆς ἀπόστασις τοῦ δορυφόρου αὐτῆς εἶναι πράγματι ἀσήμαντος καὶ ἀναξία νὰ ἐπασχολήσῃ ἐμβριθῆ πνεύματα. Νομίζω λοιπὸν ὅτι δὲν προτρέχω πολὺ, λέγων ὅτι προσεχῶς θὰ ἰδρῶσιν σειραὶ βλημάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀνέτως θὰ διέρχηται τις τὸ ἀπὸ τῆς Γῆς εἰς Σελήνην διάστημα καὶ οὔτε συγκρούσεων, οὔτε κλοισμῶν φόβος θὰ ὑπάρχῃ, ἀλλὰ θὰ φθάσῃ τις ταχέως, ἀκόπως καὶ κατ' εὐθείαν· πρὶν δὲ παρέλθωσιν εἴκοσι ἔτη, ὁ ἡμιςυς πληθυσμὸς τῆς Γῆς θέλει ἐπισκεφθῆ τὴν Σελήνην!

— Ζήτω! ζήτω ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν! ἀνέκραξαν οἱ παρευρισκόμενοι, μὴδ' αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἀμεταπίστων ἐξαιρουμένων.

— Ζήτω ὁ Βαροβιάν! » μετριοφρόνως ἀπήντησεν ὁ ἀγορεύων.

Αὕτη ἡ πρὸς τὸν πρωταίτιον τῆς ἐπιχειρήσεως εὐγνωμοσύνη γενικῶς ἐπευφημίσθη.

« Ἦδη, φίλοι μου, ἐπανέλαβεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, ἐὰν ἔχητε ἐρώτησιν τινα νὰ με ἀποτηρήτε, θὰ συγχύσητε μὲν προφανῶς ἀμαθῆ ἀνθρωπον ὡς ἐμὲ, ἀλλὰ θὰ προσπαθῶ ν' ἀπαντήσω.»

Ἐως ἐδῶ ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου ἦτο λίαν ἠγχαριστημένος ἐκ τῆς φορᾶς τῆς συζητήσεως, στρεφομένης περὶ τὰς θεωρίας αὐτοῦ, ἐν αἷς ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς φαντασίας του, εἰδεικνύετο ἐξόχως διαπρέπων. Ἐπιθυμῶν λοιπὸν νὰ τὸν ἐμποδίσῃ τοῦ νὰ παρεκκλίνῃ εἰς πρακτικὰ ζητήματα, εἰς τὰ ὅποια ἀναμφιβόλως θὰ περιπλέκετο, ἔσπευσε νὰ λάβῃ τὸν λόγον, καὶ ἠρώτησε τὸν νέον φίλον του, ἐὰν ἐφρόνει ὅτι ἡ Σελήνη ἢ οἱ πλανῆται ἦσαν κατακημένοι.

« Μέγα ζήτημα μὲ προβάλλεις, ἀξιοσέβαστέ μοι πρόεδρε, ἀπήντησεν ὁ ῥήτωρ ὑπομειδιῶν ἐν τούτοις, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἄνδρες μεγαλοφρεῖς, ὡς ὁ Πλούταρχος, ὁ Σβέδενβοργ, ὁ Βερναρδίνος Σαμπιέρρος καὶ πλείστοι ἄλλοι· ἐξέφερον γνώμην καταφατικὴν, ἣν ἀναγκάζο-

μαι κάγω νά ἀσπασθῶ καί νά σκεφθῶ ὡς οἱ σοφοὶ οὗτοι, ἀφορῶν εἰς τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν. Ἀναλογιζόμενος, δηλαδή, ὅτι οὐδὲν τὸ ἀνωφελές ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐρώτησίν σου δι' ἄλλου ζητήματος, φίλε Βαρβικᾶν, ἔρχομαι νά βεβαιώσω ὅτι, ἂν οἱ κόσμοι ἦναι ἐπιδεκτικοὶ οἰκησιμότητος, ἢ κατοικοῦνται, ἢ κατακρήβησαν, ἢ θά κατακρηβῶσι.

— Ἄριστα! ἀνέκραξαν αἱ πρῶται σειραὶ τῶν θεατῶν, ὧν ἡ γνώμη εἶχε κῆρος νόμου διὰ τοὺς τελευταίους.

— Ἄδύνατον ν' ἀπαντήσῃ τις λογικώτερον καὶ ὀρθότερον, εἶπεν ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου. Τὸ ζήτημα λοιπὸν καταντᾷ εἰς τὸ νά δηλωθῇ ἂν οἱ κόσμοι ἦναι κατοικήσιμοι. Ἐγὼ εἶμαι ὑπὲρ τῆς ιδέας τῆς οἰκησιμότητος.

— Καὶ ἐγὼ τῆς αὐτῆς γνώμης εἶμαι, ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ.

— Καὶ ἐγὼ! ἔκραξεν ὁ Τζῶν Μάστων.

— Ἐν τούτοις, ἀντεῖπέ τις τῶν παρόντων, ὑπάρχουσιν ἐπιχειρήματα κατὰ τοῦ κατοικήσιμου τῶν κόσμων. Προφανῶς εἰς τοὺς πλείστους ἐκ τῶν πλανητῶν τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς εἶναι οὕτω τροποποιημένα, ὥστε εἰς τινὰς μὲν ἐξ αὐτῶν θά ἀπληθρακούμεθα, εἰς ἄλλους δὲ θ' ἀπεψυχόμεθα, καθόσον μᾶλλον ἢ ἦττον ἀφίστανται τοῦ Ἡλίου.

— Λυποῦμαι, ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδᾶν, μὴ γνωρίζων προσωπικῶς τὸν ἐντιμὸν ἀντιλέγοντά μοι, πρὸς ὃν ἀπαντῶ προθύμως. Ἡ ἐνστασίς του ἔχει ἀξίαν τινα, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι εἶναι δυνατόν νά καταπολεμηθῇ μετὰ τινος ἐπιτυχίας, ὡς πᾶσαι αἱ θεωρίαι, αἱ ἔχουσαι ἀντικειμένον τὸ κατοικήσιμον τῶν κόσμων. Ἐάν ἤμην φυσικός, θά ἔλεγον τὸ ἐξῆς: ἐάν ὀλιγώτερον ἐνεργὸν θερμογόνον ὑπάρχῃ εἰς τοὺς γείτονας τοῦ Ἡλίου πλανήτας, ἀπ' ἐναντίας δὲ πλείστορον εἰς τοὺς ἀφαστῶτας, τὸ ἀπλοῦν τοῦτο φαινόμενον ἀρκεῖ ἵνα ἰσορροπήσῃ τὴν θερμότητα, καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν θερμοκρασίαν τῶν κόσμων τούτων φορητὴν εἰς ὄντα ὀργανικὰ ὡς ἡμεῖς. Ἐάν ἤμην φυσιολόγος, θ' ἀπῆντων μετὰ πολλοὺς ἐνδόξους σοφοὺς, ὅτι ἡ φύσις παρέχει ἐπὶ τῆς Γῆς παραδείγματα ἐμβίων ὄντων, ζώντων ὑπὸ πολὺ διαφέροντας ὄρους οἰκησιμότητος· ὅτι οἱ ἰχθύς ἀναπνεύσιν ἐντὸς στοιχείου θανατηφόρου εἰς ἄλλα ζῶα· ὅτι τὰ ἀμφίβια ἔχουσι διπλὴν ὑπάρξιν ἀρχοῦντως δυσεξήγητον· ὅτι κάτοικοι τινος τῶν θαλασσῶν συντηροῦνται εἰς στρώματα μεγίστου βάθους, καὶ ὑπομένουσι χωρὶς νά συντριβῶσι θλίψιν πεντήκοντα ἢ ἐξήκοντα ἀτμοσφαιρῶν· ὅτι ἐντομὰ τινὰ ἐκ τῶν ἐνύδρων ἀπα-

τῶνται ἐνταῦτῳ εἰς πηγὰς θερμοῦ ὕδατος καὶ εἰς τὰ πεπηγότα πεδία τοῦ Πολικεῦ ὠκεανοῦ· τέλος, ὅτι ἐν τῇ μέτρῃ τῆς παντοδυναμίας χωρῶσι φύσει ἀνευρίσκουμεν τρόπους ἐνεργείας, ἀκατανόητους μὲν πολλὰκις ἀλλ' οὐχ ἦττον πραγματικούς. Ἐάν ἤμην χημικός, θά ἔλεγον εἰς τὸν ἀντιλέγοντα, ὅτι οἱ ἀερόλιθοι, τὰ προδήλως ἐκτὸς τοῦ γῆνιου κόσμου σχηματιζόμενα σώματα ταῦτα, ἀπεκάλυψαν εἰς τὴν χημικὴν ἀνάλυσιν ἀδιαφιλονίκητα ἔχγη ἀνθρακος· ἡ δὲ οὐσία αὐτὴ ὀφείλει τὴν γένεσίν τῆς εἰς ὀργανικὰ ὄντα, καὶ, κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Ραίχημβάχ, ἀναγκαίως ὄφειλε νά ζωοποιήθῃ. Ἐπὶ τέλους ἀν' ἤμην θεολόγος, θά ἔλεγον, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὅτι ἡ διὰ τοῦ Θεανθρώπου λύτρωσις ἐγένετο οὐ μόνον ἐν τῇ Γῇ, ἀλλ' ἐπέξετάθη καὶ εἰς πάντας τοὺς οὐρανίους κόσμους. Ἀλλὰ δυστυχῶς οὔτε θεολόγος εἶμαι, οὔτε χημικός, οὔτε φυσιολόγος, οὔτε φυσικός. Οὕτως ἐν τῇ τελείᾳ ἀμαθείᾳ μου τῶν μεγάλων νόμων τῶν διεπόντων τὸ σύμπαν, περιορίζομαι εἰς τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν: Δὲν ἠξέυρω ἂν οἱ κόσμοι κατοικοῦνται· καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ ἠξέυρω, ὑπάγω νά πληροσορηθῶ!»

Ὁ ἀντίπαλος τῶν θεωριῶν τοῦ Μιχαήλ Ἀρδᾶν ἐτόλμησεν ἄρά γε νά προτείνῃ καὶ ἄλλας ἐνστάσεις; Ἄδυνατοῦμεν ν' ἀπαντήσωμεν εἰς τοῦτο, διότι αἱ φρενητιώδεις κραυγαὶ τοῦ πλήθους ἠμπόδισαν πᾶσαν γνώμην νά ἐκδηλωθῇ. Ὅτε δὲ ἀποκατέστη γενικὴ σιωπὴ, ὁ θριαμβεύων ῥήτωρ ἠρέκστη νά προσθέσῃ τὰς ἐξῆς σκέψεις:

«Ἐννοεῖτε κάλλιστα, ἀγαθοὶ μου Ὑαγκαῖοι, ὅτι μόλις ἔθιξα ἐν τούτῳ μέγα ζήτημα, καθόσον οὐδόλως προεθέμην νά διδάξω δημόσιον μάθημα, οὔτε νά ὑποστηρίξω ἐναίτιμον διατριβὴν ἐπὶ τοῦ ἀχανοῦς ἀντικειμένου τούτου. Ὑπάρχει πληθὺς ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τοῦ κατοικήσιμου τῶν κόσμων, ἀλλὰ τὰ παραλείπω πάντα. Ἐπιτρέψατέ μοι μόνον νά ἐπιμείνω ἐφ' ἑνὸς ἀντικειμένου. Πρὸς τοὺς ὑποστηρίκοντας τὰ ἀκατοίκητον τῶν πλανητῶν πρέπει νά εἰπώμεν τὰ ἐξῆς: Θά εἴχετε ἴσως δίκαιον, ἐάν ἠδύνασθε ν' ἀποδείξετε ὅτι ἡ Γῆ εἶναι ὁ ἀριστος τῶν κόσμων· ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτω, μεθ' ὅλα τὰ ὑπὸ τοῦ Βολταίρου λεχθέντα περὶ τούτου. Ἡ Γῆ κέκτηται ἕνα μόνον δορυφόρον, ἐνῶ ὁ Ζεὺς, ὁ Οὐρανός, ὁ Κρόνος, ὁ Ποσειδῶν ἔχουσι πλείοτερον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν· τὸ δὲ πλεονέκτημα τοῦτο οὐδόλως εἶναι περιφρονητέον. Ἀλλ' ὅτι καθίστησι τὴν ἡμετέραν σφαῖραν ὄχι τόσον εὐάρεστον εἰς τὴν ζωὴν εἶναι ἢ ἀπόκλισις τοῦ ἄξονος ἐπὶ τῆς τροχίᾳς αὐτῆς. Ἐντεῦθεν προέρχεται ἡ ἀνισότης τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν νυκτῶν, καὶ ἡ ὀχληρὰ ποικι-

λία τῶν ἐποχῶν. Ἐπὶ τοῦ δυσμύρου σφαιροειδοῦς ἡμῶν πλανήτου ἡ καύσιμα ὑπερβολικὸν ἢ ψυχρὸς ὑπερβολικὸν ἔχομεν, καὶ τὸν μὲν χειμῶνα ὑποφέρομεν ἐκ τούτου, τὸ δὲ θέρος ἐξ ἐκείνου· ἐνῶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Διὸς, παραδείγματος χάριν, ἐνθα ἡ ἀπόκλισις τοῦ ἄξονος εἶναι ἀνεπαίσθητος, οἱ κάτοικοι δύνανται ν' ἀπολαύσῃ θερμοκρασιῶν ἀμεταβλήτων. Ὑπάρχει ἐκεῖ ζώνη σταθερὰ τῆς ἀνοξέως, τοῦ θέρους, τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ διαρκοῦς χειμῶνος· ἕκαστος δὲ κάτοικος τοῦ Διὸς δύναται νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἀρέσκον αὐτῷ κλίμα, καὶ δι' ὅλης τῆς ζωῆς αὐτοῦ ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Θὰ πεισθῆτε βέβαια ἀκόπως ἐκ ταύτης καὶ μόνης τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Διὸς, χωρὶς ν' ἀναφέρωμεν τὸ ἔτος αὐτοῦ ἰσοῦμενον πρὸς δώδεκα τῶν ἡμετέρων! Περιπλέον εἶναι πρόδηλον δι' ἐμὲ ὅτι, ὑπὸ τοιαύτην ἰδιόζουσαν πρόνοιαν καὶ τοιοῦτους θαυμασίους ὄρους ὑπάρξεως, οἱ κάτοικοι τοῦ παραδόξου τούτου κόσμου εἰσὶν ὄντα ὑπέρτερα ἡμῶν, ὅτι οἱ σοφοὶ αὐτοὶ εἰσὶ σοφώτεροι ἡμῶν, οἱ καλλιτέχναι καλλιτεχνικώτεροι, οἱ κακοὶ ἤττον κακοὶ καὶ οἱ καλοὶ ἀριστοὶ. Φεῦ! τί ἐλλείπει εἰς τὸν ἡμέτερον σφαιροειδῆ πλανήτην ἵνα φθάσῃ τὴν τελειότητα ταύτην; Μικρὸν τι ἄξων περιστροφῆς, ὀλιγώτερον ἀποκλίνας ἐπὶ τῆς τροχιάς!

— Λοιπὸν! ἀνέκραξε μεθ' ὀρμῆς τολμηρὸς τις Ὑαγκαῖος, ἐνώσωμεν τὰς προσπάθειάς ἡμῶν, ἐφεύρωμεν μηχανὰς καὶ ἀνορθώσωμεν τὰν ἄξωνα τῆς Γῆς!»

Κεραυνὸς χειροκροτημάτων ἐξεβράγη εἰς τὴν πρότασιν ταύτην, ἥς πατήρ ἦν, — καὶ ἠδύνατο νὰ ἦναι ἄλλος τις; — ὁ Τζῶν Μάστων. Εἶναι λίαν πιθανὸν, ὅτι ὁ ὀρμητικὸς γραμματεὺς παρεφέρθη ὑπὸ τοῦ πρὸς τὴν μηχανικὴν ἐνστίκτου αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐξέφερε τὴν παράτολμον ταύτην πρότασιν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, χάριν τῆς ἀληθείας, ὅτι πλείστοι τὸν ὑπεστήριξαν διὰ τῶν κραυγῶν αὐτῶν, καὶ ἀναμφιβόλως ἐὰν οἱ Ἀμερικανοὶ εἶχον τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους αἰτηθὲν ὑπομόχλιον, θὰ κατεσκευάζον μοχλὸν ἱκανὸν ν' ἀνεγείρῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τὸν ἄξωνα αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἀνεπανόρθωτον πᾶστω ἔλειπεν ἀπὸ τοὺς θρασεῖς τούτους μηχανικούς.

Οὐχ ἤττον ἡ πρακτικὴ αὐτῆς ἰδέας ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν πάντων, διότι ἡ συζήτησις ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας διεκόπη· ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἐγένετο λόγος ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς περὶ τοῦ ἐφικτοῦ τῆς προτάσεως ταύτης τοῦ ἰσοβίου γραμματέως τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου.

Κ'.

ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΡΟΥΣΙΣ.

Κατὰ τὰ φαινόμενα, ἡ συζήτησις ἐμελλε νὰ περατωθῇ μετὰ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου, ὅπερ ἦν ἡ ἀρίστη ἐπισφράγισις αὐτῆς. Ἐν τούτοις, ὅτε ἡ ταραχὴ καθησύχασεν, ἠκούσθησαν οἱ ἐξῆς λόγοι, προφερόμενοι ὑπὸ φωνῆς ἰσχυρᾶς καὶ σοβαρᾶς:

« Ἡδὴ, ὅτε ὁ ῥήτωρ εὐρέως ἐξέτεινε τὴν φαντασίαν αὐτοῦ, παρακαλεῖται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἀντικείμενον, καὶ, ὀλιγωτέρας ἀναπτύσσων θεωρίας, νὰ συζητήσῃ τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς ἐπιχειρηθησομένης παρ' αὐτοῦ ἐκδρομῆς. »

Τὰ βλέμματα πάντων ἐστράφησαν πρὸς τὸν οὕτως ὀμιλοῦντα. Ἦτο δ' οὗτος ἀνὴρ ἰσχυρὸς, ξηρὸς, ἐκφραστικὸς τὴν φυσιογνωμίαν, φέρων γενεϊάδα κατὰ τὸν ἀμερικανικὸν τρόπον κεκαρμένην καὶ ὑπὸ τὸ πηγῶνιον πυκνουμένην. Χάρις εἰς τὰς κατὰ τὴν συνάθροισιν ἐκείνην ἐγερωθείσας διαταράξεις, κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὰς πρώτας γραμμάς τῶν θεατῶν. Ἐκεῖ, τὰς χεῖρας ἔχων ἐσταυρωμένας, τὸ δὲ ὄμμα λάμπον καὶ θρασὺ, παρετήρει ἀσκαρδαμυκτὴ καὶ μετ' ἀταραξίας τὸν ἥρωα τῆς συναθροίσεως. Ἀφ' οὗ ἀπέτεινε τὴν ἐρώτησίν του ἐσίγησε, καὶ δὲν ἐφαίνετο συγκινοῦμενος ὑπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ στραφέντων ἀπειραριθμῶν βλεμμάτων, οὔτε ὑπὸ τοῦ ἀποδοκιμαστικοῦ θορύβου, τοῦ διεγερθέντος κατὰ συνέπειαν τῶν λόγων τούτων. Τῆς ἀπαντήσεως βραδυσύσης, ἐπανελάβε τὴν ἐρώτησίν του μετὰ τοῦ αὐτοῦ καθαροῦ καὶ ἀκριβοῦς τόπου· εἶτα δὲ ἐπρόσθεσε:

« Συνήχθημεν ἐνταῦθα ἵνα ἐνασχοληθῶμεν περὶ τῆς Σελήνης, καὶ οὐχὶ περὶ τῆς Γῆς.

— Ἐχετε δίκαιον, κύριε, ἀπήντησεν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν· συζητοῦντες, παρεξέτραπημεν τοῦ προκειμένου. Ἐπανελάθωμεν λοιπὸν εἰς τὴν Σελήνην.

— Κύριε, ἐπανελάβην ὁ ἄγνωστος, ἰσχυρίζεσθε ὅτι ὁ δορυφόρος ἡμῶν κατοικεῖται· καλῶς. Ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχωσι Σελήνηται, βεβαίως οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ζῶσι χωρὶς ν' ἀναπνέωσι· διότι, — καὶ σὰς προειποιοῦν περὶ τούτου διὰ τὸ συμφέρον ἡμῶν, — οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος εὕρεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης. »

Εἰς τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην, ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν ἠνώρθωσε τὴν ὑπό-

ξανθον χαίτην του· ἐνόησεν ὅτι ἐμελλε ν' ἀντιπαλαίωσεν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν ζητημάτων. Τὸν προσέβλεψε λοιπὸν τότε καὶ αὐτὸς ἀσκαρδαμυκτί, καὶ εἶπεν:

« Ἄ! δὲν ὑπάρχει ἀὴρ εἰς τὴν Σελήνην! Ἔτις διατείνεται τοῦτο, παρακαλῶ;

— Οἱ σοφοί.

— Ἀληθῶς;

— Ἀληθέστατα.

— Κύριε, εἶπεν ὁ Μιχαήλ, ἀφήσωμεν κατὰ μέρος πάντα ἀστείμον· τὸ κατ' ἐμὲ, τρέφω βαθύ σέβας πρὸς τοὺς ἀληθῶς σοφοὺς, καὶ βαθεῖαν ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς δοκησιδότους.

— Γνωρίζετε τίνες ἀναγομένους εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν;

— Μερικοῦς. Εἰς Γαλλίαν ὑπάρχει εἷς, ὑποστηρίζων ὅτι μαθηματικῶς τὸ πτηνὸν δὲν δύναται νὰ πετάξῃ, καὶ ἕτερος ὑποδεικνύων διὰ τῶν θεωριῶν αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἰχθύς δὲν ἐπλάσθη ἵνα ζῇ ἐν τῷ ὕδατι.

— Δὲν πρόκειται περὶ τῶν τοιούτων, κύριε, καὶ δύναμαι ν' ἀναφέρω πρὸς ὑποστήριξιν τῆς προτάσεώς μου ὀνόματα, ἅτινα δὲν θὰ δυνηθῆτε βεβαίως νὰ ἐξαιρέσητε.

— Τότε, κύριε, θὰ περιπλέξητε πολὺ ἓνα δυστυχή ἀμαθῆ, μὴ ἐπιδιώκοντα ἄλλο τι ἢ νὰ διδάσκηται!

— Διατί λοιπὸν θίγετε ἐπιστημονικὰ ζητήματα, ἀφοῦ δὲν ἐμελετήσατε αὐτά; ἠρώτησεν ὁ ἄγνωστος ἀποτόμως πως.

— Διατί; ἀπήντησεν ὁ Ἄρδαν. Διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἀνδρεῖος εἶναι ὁ μὴ φέρων κατὰ νοῦν τὸν κίνδυνον! Δὲν ἠξέυρω τίποτε, εἶναι ἀληθές· ἀλλ' ἰδοὺ ἐγὼ ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ μου ἰσχυρός.

— Ἡ ἀδυναμία ὑμῶν προβαίνει μέχρι παραφροσύνης! ἀνέκραξεν ὁ ἄγνωστος μετὰ τόνου δυσθυμίας.

— Τόσω τὸ καλῆτερον, ἀντέκρουσεν ὁ Γάλλος, ἐὰν ἡ μαγία μου μὲ φέρῃ μέχρι τῆς Σελήνης!»

Ὁ Βαρβικᾶν καὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ κατέτριγον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν παρείσακτον τοῦτον, ριφθέντα τοσοῦτω θρασέως ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐπιχειρήσεως. Οὐδεὶς ἐγνώριζεν αὐτὸν, καὶ ὁ πρόεδρος, ὀλίγον βέβαιος περὶ τοῦ ἀποθησομένου συζητήσεως οὕτως ἐλευθέρως τεθείσης, προστέβλεπε τὸν φίλον του μετὰ τινος δισταγμοῦ. Ἡ ὀμῆγυρις ἦτο μὲν προσεκτικὴ ἀλλ' ὀλίγον περίφροντις, διότι ἡ πάλῃ αὕτη ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν πάντων ἐπὶ τῶν κινδύνων ἢ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐπιχειρήσεως.

« Κύριε, ἐπανελάβεν ὁ ἀντίπαλος τοῦ Μιχαήλ Ἄρδαν, οἱ καταδεικνύοντες λόγοι τὴν ἔλλειψιν πάσης περὶ τὴν Σελήνην ἀτμοσφαιρας εἰς πολυάριθμοι καὶ ἀδιαφιλονεικῆτοι. Σὰς λέγω μάλιστα ἐκ τῶν προτέρων ὅτι, ἐὰν ἡ ἀτμοσφαῖρα αὕτη ὑπῆρξέ ποτε, βεβαίως ὑπεξηρέθη ὑπὸ τῆς Γῆς. Ἀλλὰ προτιμῶ νὰ σὰς ἀντιτάττω λόγους ἀναμφισβητήτους.

— Ἀντιτάξατε, κύριε, ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ μετὰ μεγίστης φιλοφροσύνης. Ἀντιτάξατε ὅσον εὐαρεστεῖσθε!

— Γνωρίζετε, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, ὅτι ὅταν φωτιστικαὶ ἀκτῖνες διαπερῶσι τὸν ἀέρα, παρεκκλίνουσι τῆς εὐθείας, ἢ, ἐν ἄλλοις λόγοις, ὑφίστανται διάθλασιν. Λοιπὸν παρατηρήθη ὅτι, ὅταν ἀστέρες ἀποκρύπτονται ὀπισθεν τῆς Σελήνης, ποτὲ αἱ ἀκτῖνες αὐτῶν, διερχόμεναι παρά τὰ χεῖλη τοῦ σεληνιακοῦ δίσκου, δὲν ὑπέστησαν τὴν ἐλαχίστην παρέκκλισιν, οὔτε κατέδειξαν τὸ παραμικρότερον φαινόμενον διαθλάσεως. Ἐντεῦθεν προφανῶς ἐπεταί, ὅτι ἡ Σελήνη δὲν περιβάλλεται ὑπὸ ἀτμοσφαιρας.»

Πάντες ἐπέβλεψαν πρὸς τὸν Γάλλον, διότι, τῆς ἐνστάσεως ἀπαξ παραδεκτῆς γενομένης, αἱ συνέπειαι ἦσαν σπουδαῖαι.

« Πραγματικῶς, ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν, ἰδοὺ τὸ ἄριστον, ἵνα μὴ εἶπω τὸ μόνον, τῶν ἐπιχειρημάτων ὑμῶν, καὶ εἷς σοφὸς θὰ ἐδυσκολεύετο ἴσως ν' ἀπαντήσῃ εἰς τοῦτο. Ἐγὼ θὰ σὰς εἶπω ἀπλῶς, ὅτι τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο δὲν ἔχει ἀπόλυτον ἀξίαν, διότι ὑποθέτει τὴν γωνιώδη διάμετρον τῆς Σελήνης ἐντελῶς ὠρισμένην, ὅπερ ἀνύπαρκτον. Ἀλλὰ παρέλθωμεν νῦν καὶ εἶπατέ μοι, ἀγαπητέ μου κύριε, ἐὰν παραδέχησθε τὴν ὑπαρξίν ἡφαιστείων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης.

— Ἡφαιστείων ἐσθεςμένων, μάλιστα φλεγόμενων καὶ ἐν ἐνεργείᾳ, οὐχί.

— Ἐπιτρέφατέ μοι ἐν τούτοις νὰ πιστεύω, χωρὶς νὰ ὑπερβῶ τὰ ὅρια τῆς λογικῆς, ὅτι τὰ ἡφαιστεία ταῦτα ἦσαν ἐν ἐνεργείᾳ ἐπὶ τινα περίοδον χρόνου.

— Βεβαίως, ἀλλ' ἐπειδὴ παρεῖχον ἀφ' ἑαυτῶν τὸ πρὸς καῦσιν ἀναγκαῖον ὀξυγόνον, ἢ ἐκρηξίς αὐτῶν οὐδόλως βεβαιοῖ τὴν ὑπαρξίν σεληνιακῆς ἀτμοσφαιρας.

— Παρέλθωμεν τότε, ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν, καὶ ἀφῶμεν κατὰ μέρος τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐπιχειρημάτων, ἵνα φθάσωμεν εἰς τὰς ἀμέσους παρατηρήσεις. Ἀλλὰ σὰς εἰδοποιῶ, ὅτι θὰ προτάξω ὀνόματα τὰ τινα.

— Προτάξατε.

— Το 1715 λοιπόν, οί αστρονόμοι Λουβίλ και καλεϋ, παρατηρούντες τὴν ἔκλειψιν τῆς τρίτης Μαΐου, ἐσημείωσαν μερικὰς ἐκπυροστροφῆσεις παραδόξου φύσεως. Αἱ φωτεινὰ αὐτὰ ἀναλάμψεις, ταχέαι καὶ συχνὰ ἐπαναλαμβανόμεναι, ἀπεδόθησαν ὑπ' αὐτῶν εἰς καταγίδας ἐκρηγνυμένας ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς Σελήνης.

— Το 1745, ἀντίπεπεν ὁ ἄγνωστος, οἱ αστρονόμοι Λουβίλ καὶ Χάλεϋ ἐξέλαβον ὡς σεληνιακὰ φαινόμενα φαινόμενά τινα καθαρῶς γήινα, οἷον βολίδας καὶ λοιπὰ, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀτμοσφαίρᾳ παραγόμενα. Ἴδου τί ἀπήντησαν οἱ σοφοὶ εἰς τὴν ἀγγελίαν τῶν γεγονότων τούτων, καὶ τί καὶ ἐγὼ μετ' αὐτῶν σὰς ἀπαντῶ.

— Παρέλθωμεν ἀκόμη, ἀπήντησεν ὁ Ἄρδαν, χωρὶς νὰ παραχθῆ ἐκ τῆς ἀντικρούσεως. Ὁ Ἑρσχελλος, κατὰ τὸ 1787, δὲν παρετήρησε μέγαν ἀριθμὸν φωτεινῶν σημείων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης;

— Ἄναμφιβόλως, ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀποφανθῆ ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν φωτεινῶν τούτων σημείων, ὁ σοφὸς οὗτος δὲν συνεπέρανεν ἐκ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν τὴν ἀναγκαίαν ὑπαρξὴν σεληνιακῆς ἀτμοσφαίρας.

— Ὁραία ἀπάντησις, εἶπεν ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν, προσαγορεύων τὸν ἀντίπαλόν του· βλέπω ὅτι εἶσθε λίαν προωδευμένος περὶ τὴν σεληνογραφίαν.

— Παρὰ πολὺ, κύριε, καὶ θὰ προσθέσω ὅτι οἱ ἱκανώτεροι παρατηρηταί, οἱ σπουδάσαντες τὸ ἄστρον τῆς γυκτὸς κάλλιον παντὸς ἄλλου, οἱ κύριοι Βέερ καὶ Μαϊδλερ, συμφωνοῦσι περὶ τῆς ἀπολύτου ἐλλείψεως ἀέρος ἐπὶ τῆς σεληνιακῆς ἐπιφανείας. »

Τὸ πλῆθος ἐταράχθη, ὡς συγκινηθὲν ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ παραδόξου τούτου ἀνδρός.

« Παρέλθωμεν πάντοτε, ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν μετὰ μεγίστης ἀταραξίας, καὶ φθάσωμεν ἤδη εἰς ἀξιοσημείωτον γεγονός. Περιώνυμος Γάλλος αστρονόμος, ὁ κύριος Λωσεδάτος, παρατηρῶν τὴν ἔκλειψιν τῆς 18ης Ἰουλίου τοῦ 1860, ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ μνησοειδὲς σχῆμα, ὑφ' ὃ ὁ ἥλιος ἐνεφανίσθη, ἦν κατὰ τὰ ἄκρα στρογγύλον καὶ ἀποτετμημένον. Τὸ φαινόμενον λοιπὸν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραχθῆ εἰμὴ ὑπὸ τῆς παρεγκλίσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς Σελήνης διερχομένων, οὔτε ὑπάρχει ἄλλη δυνατὴ ἐξήγησις.

— Ἄλλ' εἶναι βέβαιον τὸ γεγονός; ζωηρῶς ἠρώτησεν ὁ ἄγνωστος.

— Βεβαίωτατον! »

Ἄντίστροφος κίνησις ἐπανεφέρει τὴν ὀμήγγυριν πρὸς τὸν εὐνοούμενον ἥρωα, τοῦ οὐοίου ὁ ἀντίπαλος διετέλει σιγῶν. Ὁ Ἄρδαν ἐπανελάβε τὸν λόγον, καὶ, οὐδόλως ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἐπιτυχίᾳ, εἶπεν ἄπλῶς:

« Βλέπετε λοιπὸν καλῶς, ἀγαπητέ μοι κύριε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποραινόμεθα ἀπολύτως κατὰ τῆς ὑπάρξεως ἀτμοσφαίρας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης· ἡ ἀτμοσφαῖρα αὕτη εἶναι πιθανῶς ἀραιὰ καὶ λεπτή, ἀλλὰ τὴν σήμερον ἡ ἐπιστήμη γενικῶς παραδέχεται τὴν ὑπαρξὴν αὐτῆς.

— Οὐχὶ βεβαίως ἐπὶ τῶν ὁρέων, ἂν ἀγαπᾶτε, ἀντέκρουσεν ὁ ἄγνωστος, μὴ θέλων νὰ παραιτηθῆ ὀλοσχερῶς τῶν ἐπιχειρημάτων του.

— Οὐχὶ, ἀλλ' εἰς τὸ βάθος τῶν κοιλάδων, μὴ υπερβαίνουσα κατὰ τὸ ὕψος ἑκατοστύας τινὰς ποδῶν.

— Ἐν πάσῃ περιπτώσει αἱ ληφθεῖται παρ' ὑμῶν προφυλάξεις θ' ἀποτύχωσι, διότι ὁ ἀῆρ οὔτος θὰ ἦναι καταπληκτικῶς ἠραιωμένος.

— ὦ! ἀγαθὲ μοι κύριε, θὰ ὑπάρχη πάντοτε ἀρκετὸς δι' ἓνα μόνον ἄνθρωπον· ἐπὶ πλέον, ἅπαξ ἀφικόμενος ἐκεῖ ἐπάνω, θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸν ἐξοικονομῶ ὅσῳ τὸ δυνατόν καλῆτερον, καὶ νὰ μὴ ἀναπνέω εἰμὴ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις! »

Ἄπλετος καγχασμὸς ἀντήχησεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ μυστηριώδους ὀμιλητοῦ, περιαγαγόντος τὰ βλέμματα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πλήθους μετ' ἀγερώχου περιφρονήσεως.

« Λοιπὸν, ἐπανελάβεν ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν μετ' ἀπερίττου ὕφους, ἐπειδὴ συμφωνοῦμεν εἰς τὴν ὑπαρξὴν ἀτμοσφαίρας τινὸς ἐπὶ τῆς σεληνιακῆς ἐπιφανείας, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν καὶ τὴν ὑπαρξὴν ποσοῦ τινος ὕδατος· εἶναι συνέπεια, δι' ἣν μεγάλως χαίρω. Περιπλέον ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σὰς καθυποβάλω μίαν ἐτι παρατήρησιν. Μόνον τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ δίσκου τῆς Σελήνης γνωρίζομεν, καὶ ἐὰν ὑπάρχη ὀλίγος ἀῆρ ἐπὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐστραμμένης ἐπιφανείας, πολὺ πιθανὸν νὰ ὑπάρχη πλειότερος ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου.

— Καὶ διὰ ποῖον λόγον;

— Διότι ἡ Σελήνη, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς γῆνης ἑλξεως, ἔλαβε τὸ σχῆμα ὠοῦ, ὁρατοῦ ἡμῖν ἀπὸ τῆς κορυφῆς. Ἐντεῦθεν ἡ εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Χάνσεν ὀφειλομένη θεωρία, ὅτι τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος κεῖται ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἡμισφαιρίου· ἐντεῦθεν καὶ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅλοι οἱ ὄγκοι τοῦ ἀέρος καὶ ὕδατος παρεσύρθησαν ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἐ-

πιφανείας του δορυφόρου ἡμῶν, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς δημιουργίας αὐτοῦ.

— Καθαραὶ φαντασιοπληξίαι! ἀνέκραξεν ὁ ἄγνωστος.

— Οὐχί· καθαραὶ θεωρίαι, στηριζόμεναι ἐπὶ νόμων τῆς μηχανικῆς, καὶ δυσκόλως ἀνασκευαζόμεναι. Ἀναφέρομαι λοιπὸν εἰς τὴν ὁμήγηυρον ταύτην, καὶ θέτω ὑπὸ ψηφοφορίαν τὸ ζήτημα, ἂν δηλαδή ἡ ζωὴ, οἷα ὑφίσταται ἐπὶ τῆς Γῆς, δυνατὸν νὰ υπάρξῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης.»

Τριακόσαι χιλιάδες ἀκροατῶν ταυτοχρόνως ἐχειροκρότησαν τὴν πρότασιν, ὁ δὲ ἀντίπαλος τοῦ Μιχαήλ Ἀρδὰν ἤθελε μὲν νὰ ὀμιλήσῃ ἀκόμη, ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον ν' ἀκουσθῆ. Αἱ κραυγαὶ καὶ αἱ ἀπειλαὶ χαλαζηρῶν ἐπέπιπτον κατ' αὐτοῦ.

« Ἄρκεϊ! ἀρκεϊ! ἔκραζον οἱ μὲν.

— Διώξατε τὸν παρείσακτον! ἐπανελάμβανον οἱ ἄλλοι.

— Ἐξώ! ἐξώ!» ἐκραύγαζε τὸ παρωργισμένον πλῆθος.

Ἄλλ' οὗτος, σταθερῶς προσκεκολλημένος ἐπὶ τοῦ ὑψώματος, οὔτε κἂν ἐκινεῖτο, ἀλλὰ περιέμενε νὰ παρέλθῃ ἡ καταγιγίς, ἣτις θὰ ἐλάμβανε τρομερὰς διαστάσεις, ἂν ὁ Μιχαήλ Ἀρδὰν δὲν τὴν κατέπαυε δι' ἐνὸς κινήματος. Ἦτο ἀρκετὰ ἱπποτικὸς, ὥστε νὰ μὴ ἀνεχθῆ ν' ἀφήσῃ τὸν ἀντίπαλόν του εἰς τοιαύτην ἀμηχανίαν.

« Ἐπιθυμεῖτε νὰ προσθέσητε λέξεις τινάς; τὸν ἠρώτησε μετὰ χαριεστάτου τόνου.

— Ναί· ἑκατὸν, χιλίας! ἀπήντησεν ὁ ἄγνωστος μετὰ παραφορὰς ἢ μᾶλλον, ὄχι, μίαν μόνην! Ἴνα ἐπιμένητε εἰς τὴν ἐπιχείρησίν σας, πρέπει νὰ ἦσθε. . .

— Ἄφρων! Καὶ πῶς δύνασθε νὰ μὲ ὀνομάσητε οὕτως, ἀφοῦ ἐξήτησα ἀπὸ τὸν φίλον μου Βαρβικὰν βλήμα κυλινδροκωνικόν, ἵνα μὴ περιστρέφωμαι καθ' ὁδὸν ὡς ὁ σκίουρος ἐντὸς τοῦ κλωβοῦ του;

— Ἀλλὰ, δυστυχῆ, ἡ τρομερὰ ἀντίρρυσις κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεως θὰ σᾶς κατασυντρίψῃ!

— Ἀγαπητέ μοι ἀντίπαλε, ἐψάυσατε τὴν ἀληθῆ καὶ μόνην δυσκολίαν ἐντούτοις ἔχω πολὺ καλὴν ἰδέαν περὶ τοῦ βιομηχανικοῦ πνεύματος τῶν Ἀμερικανῶν, καὶ δὲν πιστεύω νὰ μὴ κατορθώσουν νὰ διαλύσῃσι καὶ τὴν δυσκολίαν ταύτην!

— Ἄλλ' ἡ ἀναπτυσχθησομένη θερμότης ἐνεκα τῆς ταχύτητος τοῦ βλήματος, διασχίζοντος τὰ στρώματα τοῦ ἀέρος;

— ὦ! τὰ τοιχώματα τοῦ βλήματος ἔχουσιν ὑπερβολικὸν πάχος· καὶ ἔπειτα, μετὰ τοσαύτης ὀμίης θὰ διέλθω τὴν ἀτμοσφαῖραν!

— Ἀλλὰ τροφάς; ὕδωρ;

— Ὑπελόγισα, ὅτι δύναμαι νὰ φέρω μετ' ἐμοῦ τροφάς δι' ἕν ἔτος, ἐκῷ ἡ πορεία μου θὰ διαρκέσῃ τέσσαρας μόνον ἡμέρας!

— Ἄλλ' ἀέρα, διὰ ν' ἀναπνέητε καθ' ὁδόν;

— Θὰ παράξω διὰ χημικῶν μέσων.

— Ἄλλ' ἢ ἐπὶ τῆς Σελήνης πτώσις ὑμῶν, ἐάν ποτε φθάσητε ἐκεῖ;

— Θὰ ἦναι ἐξάκις βραδυτέρα ἢ ἐπὶ τῆς Γῆς, διότι τὸ βάρος εἶναι ἐξάκις μικρότερον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Σελήνης.

— Καὶ οὕτως ὁμως θὰ ἀρκέσῃ ἵνα σᾶς καταθραύσῃ ὡς ὕαλον!

— Καὶ τίς μ' ἐμποδίζει νὰ ἐπιβραδύνω τὴν πτώσίν μου διὰ πυροτεχνημάτων, καταλλήλως τεθειμένων καὶ ἐν καιρῷ τῷ δέοντι ἀναφλεχθησομένων;

— Τέλος, ὑποτιθεμένου ὅτι ἅπασαι αἱ δυσκολίαι διελύθησαν, ὅτι τὰ ἐμπόδια ὑπερεπηθήθησαν, ὅτι τὰ πάντα ἔλαβον ἐκβασιν εὐτυχῆ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ἐφθάσατε εἰς τὴν Σελήνην, πῶς θὰ ἐπανέλθητε ἐκεῖθεν;

— Δὲν θὰ ἐπανέλθω ποτέ!»

Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην, φθάνουσιν μέχρι τοῦ ὑψηλοῦ διὰ τῆς ἀπλότητος αὐτῆς, ἡ σύνοδος ἔμεινε σιωπῶσα· ἀλλ' ἡ σιγὴ αὕτη ἦν εὐγλωττοτέρα τῶν ἐνθουσιῶδων κραυγῶν. Ὁ ἄγνωστος ἐπωφελήθη τῆς περιστάσεως ταύτης ἵνα ἐκφέρῃ τὴν τελευταίαν διαμαρτύρησίν του.

« Ἀφεύκτως θὰ φονευθῆτε! ἀνέκραξεν ὁ δὲ θάνατος ὑμῶν, ἄλλως τε θάνατος ἄφρονος, οὔτε τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν θὰ ὑπηρετήσῃ.

— Ἐξακολουθήσατε, γενναῖέ μου ἄγνωστε, διότι, τῇ ἀληθείᾳ, εὐχάριστα μοι προλέγετε.

— Ἄ! εἶπον ἀρκετὰ! ἀνέκραξεν ὁ ἀντίπαλος τοῦ Μιχαήλ Ἀρδὰν, καὶ δὲν ἤξεύρω διατί παρατείνω συζήτησιν τόσον ὀλίγον σπουδαίαν. Ἀκολουθήσατε τὴν τρελλὴν ταύτην ἐπιχείρησιν. Δὲν πρέπει νὰ αἰτιώμεθα ὑμᾶς.

— ὦ! μὴ στενοχωρῆσθε.

— Οὐχί, ἄλλος θὰ φέρῃ τὴν εὐθύνην τῶν πράξεων ὑμῶν.

— Καὶ τίς εἶναι ὁ ἄλλος οὗτος, σᾶς παρακαλῶ; ἠρώτησεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδὰν μετ' ἐπιτακτικῆς φωνῆς.

— Ὁ ἀμαθής, ὁ διοργανώσας τὴν τόσον ἀδύνατον ὅσον καὶ γελοίαν ἐπιχείρησιν ταύτην.»

Ἡ προσβολὴ ἐγένετο ἀπ' εὐθείας. Ὁ Βαρβικάν, ἀπὸ τῆς παρεμβάσεως τοῦ ἀγνώστου, βιαίως κατέβαλλε προσπάθειάς ὅπως κρατηθῆ· ἀλλὰ, βλέπων ἑαυτὸν τοσοῦτον ὑβριστικῶς ὑποδεικνυόμενον, ἠγέρθη καὶ ἠτοιμάζετο νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ κατὰ πρόσωπον ὑβρίζοντος αὐτὸν, ὅτε αἴφνης εἶδεν ἑαυτὸν ἀποχωριζόμενον ἐκείνου.

Τὸ τεχνητὸν ὕψωμα, ἐφ' οὗ ἴστατο, ἀνυψώθη ἐν ῥιπή ὑπὸ ἑκατὸν στιβαρῶν βραχιόνων, καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου συνεμερίζετο ἐξ ἀνάγκης μετὰ τοῦ Μιχαήλ Ἀρδάν τὰς τιμὰς τοῦ θριαμβίου. Τὸ φορτίον ἦτο βαρὺ· ἀλλ' οἱ φέροντες ἀκαταπαύστως ἀνενεοῦντο, καὶ ἕκαστος ἐφιλονείκει, ἠγωνίζετο, ἐμάχετο ἵνα παραχωρήσῃ εἰς τὴν διαδήλωσιν ταύτην τὸ στήριγμα τῶν ὤμων αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις, ὁ ἀγνώστος οὐδόλως ἐπωφελήθη τοῦ θορύβου ἵνα ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ· ἄλλως τε δὲ, οὔτε ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συμπαγοῦς ἐκείνου πλήθους. Ἰστατο λοιπὸν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, ἐσταυρωμένος ἔχων τὰς χεῖρας καὶ κατατρώγων διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν πρόεδρον Βαρβικάν, ὅστις ἐπίσης οὐδόλως ἀπέτρεπε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπ' ἐκείνου· οὕτω δὲ τὰ βλέμματα τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν διεσταυροῦντο ὡς ἀπαστράπτοντα ξίφη.

Αἱ κραυγαὶ τοῦ ἀπέρου πλήθους ἔφθασαν εἰς τὴν ὑπερτάτην τῶν διαπασῶν καθ' ὅλην τὴν θριαμβευτικὴν ἐκείνην πορείαν. Ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν ὑπέμενε μετὰ προφανοῦς εὐχαριστήσεως, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτοῦ ἠκτινοῦσθαι. Κάποτε ἡ κρηπίς ἐκυλίετο ὡς πλοῖον, ὑπὸ κυμάτων προσβαλλόμενον· ἀλλ' οἱ δύο ἥρωες τῆς δημοσίου συναθροίσεως ἦσαν ναυτικοὶ καὶ δὲν προσέκοπτον, οὕτω δὲ τὸ πλοῖον αὐτῶν ἔφθασεν ἄνευ ζημιῶν εἰς τὸν λιμένα τῆς Τάμπα-Τόβνης.

Ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν κατάρθωσε ν' ἀποφύγῃ τοὺς τελευταίους ἐναγκαλισμοὺς τῶν ῥωμαλέων αὐτοῦ θαυμαστῶν, καταφυγῶν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Φραγκλίνου· εἰσελθὼν δὲ ταχέως εἰς τὸ δωμάτιόν του, κατέπεσε ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἐνῶ στρατὸς ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν ἠγρύπνει ὑπὸ τὰ παράθυρα αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον σκηνὴ βραχεῖα, σοβαρὰ, ἀποφασιστικὴ, διεδρομκτίσθη μετὰ τοῦ μυστηριώδους προσώπου καὶ τοῦ προέδρου τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου.

Ὁ Βαρβικάν, ἐλεύθερος τέλος πάντων, ἐβάδισεν εὐθὺς κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του, πρὸς ὃν ἀπέτεινε τὴν λέξιν «Ἐλθετε!» Οὗτος δὲ τὸν ἠκολούθησεν ἐπὶ τῆς προκυμαίας, καὶ ταχέως ἔφθασαν πρὸ τῆς ἀπα-

θῆρας τοῦ Τζωνσφάλλ. Ἐκεῖ οἱ ἐχθροὶ οὗτοι, ἀγνώστοι εἰσέτι πρὸς ἀλλήλους, παρετηρήθησαν.

«Τίς εἴσθε; ἠρώτησεν ὁ Βαρβικάν.

— Ὁ στρατηγὸς Νίχολ.

— Ἀμφέβαλλο. Μέχρι τοῦδε ἡ τύχη δὲν σὰς ἔρριψε πρὸ τῆς ὁδοῦ μου.

— Ἐγὼ ὁ ἴδιος τίθειμαι πρὸ αὐτῆς.

— Μὲ προσεβάλετε!

— Δημοσίως μάλιστα.

— Καὶ θὰ μοι δώσητε λόγον τῆς προσβολῆς ταύτης.

— Ἀμέσως.

— Οὐχί· θέλω τὸ πᾶν νὰ διέλθῃ ἐν μυστικότητι μετὰξὺ ἡμῶν.

Ἐπάρχει δάσος εἰς ἀπόστασιν τριῶν μιλίων ἀπὸ τῆς Τάμπας, τὸ δάσος τοῦ Σκέρωναθ· τὸ γνωρίζετε;

— Τὸ γνωρίζω.

— Θὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ εἰσέλθητε αὔριον τὴν πρωΐαν εἰς τὰς πέντε ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰσοδοῦ; . . .

— Ναί, ἂν κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν εἰσέρχεσθε καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου μέρους.

— Καὶ δὲν θὰ λησμονήσητε νὰ λάβητε μεθ' ὑμῶν τὸ ὄπλον σας; εἶπεν ὁ Βαρβικάν.

— Βεβαίως οὔτε ὑμεῖς τὸ ἰδικόν σας,» ἀπήντησεν ὁ Νίχολ.

Μετὰ τοὺς ψυχρῶς ἀνταλλαχθέντας τούτους λόγους, ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου καὶ ὁ στρατηγὸς ἐχωρίσθησαν. Ὁ Βαρβικάν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κατοικίαν του, ἀλλ' ἀντὶ ν' ἀναπαυθῆ ἐπὶ τινὰς ὥρας, διήλθε τὴν νύκτα ἐρευῶν μέσα ἀποφυγῆς τῆς ἀντικρούσεως τοῦ βλήματος, καὶ προσπαθῶν νὰ λύσῃ τὸ δύσκολον πρόβλημα, τὸ τεθὲν ὑπὸ τοῦ Μιχαήλ Ἀρδάν ἐν τῇ συζητήσει τῆς δημοσίας συναθροίσεως.

ΚΑ'.

ΠΩΣ Ο ΓΑΛΛΟΣ ΔΙΕΞΑΓΕΙ ΜΙΑΝ ΥΠΟΘΕΣΙΝ.

Ἐκῶ οἱ ὄροι τῆς μονομαχίας συνεζητοῦντο μετὰξὺ τοῦ προέδρου

καὶ τοῦ στρατηγοῦ, μονομαχίας σκληρᾶς καὶ ἀπανθρώπου, ἐν ἧ ἐκάρτερος τῶν ἀντιπάλων ἀποδάνει φονεύς, ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν ἀνεπαύετο ἀπὸ τῶν κόπων τοῦ θριάμβου. Τὸ ἀναπαύεσθαι προφανῶς δὲν εἶναι ὀρθὴ ἐκφρασις, διότι αἱ ἀμερικανικαὶ κλίμαι ἀμιλλῶνται κατὰ τὴν σκληρότητα πρὸς πλάκας μαρμάρου ἢ γρανίτου.

Ὁ Ἀρδάν λοιπὸν ἐκοιμάτο ἀρκετὰ κακὰ, στρεφόμενος καὶ ἐπαναστρεφόμενος μεταξὺ τῶν σιδονῶν αὐτοῦ, καὶ ἐσκέπτετο νὰ κατασκευάσῃ ἀναπαυτικωτέρα κλίνην ἐντὸς τοῦ βλήματος, ὅτε βίαιος κρότος ἀπέσπασεν αὐτὸν τῶν ὀνείρων του. Ἄτακτοι κτύποι, ὡσεὶ διὰ σιδηροῦ καταφερόμενοι ἐργαλείου, ἐκλόνηζον τὴν θύραν αὐτοῦ, τρομεραὶ δὲ κραυγαὶ ἀνεμιγνύοντο εἰς τὸν ἐσωτικὸν τοῦτον θόρυβον.

« Ἄνοιξον! ἐκραυγάζου. Ἄλλὰ, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἀνοιξον λοιπόν! »

Ὁ Ἀρδάν οὐδένα εἶχε λόγον νὰ συγκατατεθῇ εἰς αἴτησιν τοσούτῳ θορυβωδῶς ἐκδηλουμένην. Ἐν τούτοις ἠγγέρθη καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν αὐτοῦ, καὶ ἦν στιγμήν αὐτὴ ἐπέδιδεν εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ ἰσχυρογνώμονος ξένου· πάραυτα δὲ ὁ γραμματεὺς τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου εἰσώρμηται εἰς τὸ δωμάτιον. Βόμβα δὲν θά ἐξεβλήγητο μετ' ὀλιγωτέρου θορύβου.

« Χθὲς τὸ ἐσπέρας, ἀνέκραξεν ὁ Τζῶν Μάστων πνευστιῶν, ὁ ἡμέτερος πρόεδρος ἐξυβρίσθη δημοσίως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δημοσίας συναθροίσεως! Προσεκάλεσε λοιπὸν τὸν ἀντίπαλόν του, τὸν στρατηγὸν Νίχολ, καὶ τὴν πρῶτα ταύτην θά κτυπηθῶσιν εἰς τὸ δάσος τοῦ Σκέρσναβ. Ἐμαθον τὰ συμβαίνοντα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ Βαρθικάν. Ὁ θάνατος αὐτοῦ καταστρέφει τὰ σχέδιά μας. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν μονομαχίαν ταύτην. Ἄλλ' ὅμως εἰς μόνος ἄνθρωπος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἔχει ἀρκετὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Βαρθικάν διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν. »

Ἐνῶ ὁ Τζῶν ὠμίλει οὕτως, ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν, χωρὶς νὰ διακόψῃ αὐτὸν, ἐβυθίσθη εἰς τὴν πλατυτάτην περισκελίδα του, καὶ, πρὶν παρελθῶσι δύο λεπτά, οἱ δύο φίλοι ἔτρεχον ὄλαις δυνάμεσι διευδυνόμενοι πρὸς τὰ προάστεια τῆς Τάμπα-Γόβνης.

Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τῆς ταχείας ταύτης πορείας, ὁ Μάστων διηγήθη εἰς τὸν Ἀρδάν τὰς λεπτομερείας τοῦ συμβεβηκότος. Τῷ ἐξεδήλωσε τὰ ἀληθῆ αἰτία τῆς ἐχθρας τοῦ Βαρθικάν καὶ τοῦ Νίχολ, πῶς ἢ ἐχθρα αὐτὴ ὑφίστατο πρὸ πολλοῦ χρόνου, καὶ διατὶ μέχρι τοῦδε, χάρις εἰς τοὺς κοινούς φίλους, ὁ πρόεδρος καὶ ὁ στρατηγὸς δὲν συνητήθησαν

πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· προσέθεσε δὲ ὅτι ἐπρόκειτο ἀποκλειστικῶς περὶ ἀντιζήλιας πλάκας καὶ σφαίρας, καὶ τέλος ὅτι ἡ σκητὴ τῆς δημοσίας συναθροίσεως ἦτο ἀσφορμὴ πρὸ καιροῦ ζητουμένη ὑπὸ τοῦ Νίχολ, ἵνα ἐκανοποιήσῃ ἀρχαίας μνησικακίας.

Οὐδὲν φρικωδέστερον τῶν ἰδιωτικῶν μονομαχιῶν ἐν Ἀμερικῇ, καθ' ἃς οἱ δύο ἀντίπαλοι ἐκζητοῦνται διὰ μέσου τῶν πυκνῶν δασῶν, παραμονεύουσιν εἰς γωνίας θάμνων, καὶ ἐξέρχονται αἴφνης ἐκ τοῦ μέσου τῶν λοχμῶν ὡς ἄγρια θηρία. Ἐκαστος τούτων τότε ἀποκτᾷ τὰς θαυμασίας ἐκεῖνας ἰδιότητας, τὰς ἐμφύτους εἰς τοὺς Ἰνδοὺς τῶν πεδιάδων, τὴν ταχείαν, δηλαδὴ, νοημοσύνην, τὴν πνευματώδη πανουργίαν, τὴν ἐχνηλασίαν καὶ τὴν διὰ τῆς ὀσφρήσεως ἀνακάλυψιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐν λάθος, εἰς δισταγμὸς, ἐν παραπάτημα δυνατὸν νὰ ἐπεπείγῃσιν τὸν θάνατον. Εἰς τὰς τοιαύτας συναντήσεις οἱ Ἰαγκαίσι συνήθως συνοδεύονται ὑπὸ τῶν κυνῶν αὐτῶν, καὶ, ὄντες ἐνταυτῶ κυνηγοὶ καὶ ἄγρια, πολυλάκεις ἐπὶ ὀλοκλήρους ὥρας ἀναζητοῦσιν ἀλλήλους.

« Τί διαβολάνθρωποι εἶθε σεῖς οἱ Ἀμερικανοί! ἀνέκραξεν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν, ἀφοῦ ὁ σύντροφός του περιέγραψεν εἰς αὐτὸν μετὰ πλείστης ἐνεργητικότητος τὸ δράμα τοῦτο.

— Τοιοῦτοι εἴμεθα, ἀπήνητησε μετριοφρόνως ὁ Τζῶν Μάστων· ἀλλὰ σπεύσωμεν. »

Ἐν τούτοις εἰ καὶ λαβόντες ἀμφότεροι τὸν συντομώτερον δρόμον, οὐχ ἦττον ἠναγκάσθησαν νὰ τρέξωσι διὰ τῆς ὑγρᾶς εἰσέτι ἐκ τῆς δρόσου πεδιάδος, καὶ νὰ ὑπερπηθῶσιν ὀρυζῶνας καὶ φραγμούς· ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ δάσος τοῦ Σκέρσναβ πρὸ τῆς πέμπτης καὶ ἡμισείας ὥρας. Ὁ Βαρθικάν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θά εἶχε διέλθει τὰ ὅρια τοῦ δάσους πρὸ ἡμισείας ὥρας.

Ἐκεῖ εἰργάζετο γέρων ὕλοτόμος, καταγιγόμενος νὰ σχίξῃ εἰς μικρὰ τεμάχια δένδρα καταπεσόντα ὑπὸ τὸν πέλεκύν του. Ὁ Μάστων ἔδραμε πρὸς αὐτὸν κραυγάζων:

« Μήπως εἶδες νὰ εἰπέληθαι εἰς τὸ δάσος ἀνὴρ γέρων ὄπλιον, ὁ Βαρθικάν, ὁ πρόεδρος. . . ὁ ἀριστος τῶν φίλων μου; »

Ὁ ἀξίος γραμματεὺς τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου ἐσκέπτετο ἀφελῶς, ὅτι ὁ πρόεδρος του ἦτο γνωστὸς εἰς ὀλοκλήρον τὸν κόσμον. Ἄλλ' ὁ ὕλοτόμος ἐφαίνετο μὴ ἐνοσήτας αὐτόν.

« Εἰς κυνηγός, εἶπε τότε ὁ Ἀρδάν.

— Εἰς κυνηγός; μάλιστα, ἀπήνητησεν ὁ ὕλοτόμος.

- Είναι πολὺς καιροί;
- Μία περίπου ὥρα.
- Ἴθλομεν πολὺ ἀργά! ἀνέκραξεν ὁ Μάστων.
- Καὶ ἤκουσες κρότους πυροβόλου; ἠρώτησεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν.
- Οὐχί.
- Οὔτε ἓνα;
- Οὔτε ἓνα. Ὡς φαίνεται, ὁ κυνηγός σας δὲν θὰ κάμῃ καλὸν κυνήγιον.

— Τί ποιητέον λοιπόν; εἶπεν ὁ Μάστων.

— Νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ δάσος μὲ κίνδυνον τοῦ ν'ἀρπάξωμεν σφαῖραν τινα μὴ προωρισμένην δι' ἡμᾶς.

— Ἄ! ἀνέκραξεν ὁ Μάστων μετ' ἀποφασιστικοῦ τόνου, θὰ ἐπρωτίμων δέκα σφαῖραι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν κεφαλὴν μου, ἢ μία μόνη εἰς τὴν τοῦ Βαρβικάν.

— Ἐμπρός λοιπόν!» ὑπέλαβεν ἡ Ἀρδάν, σφάγγων τὴν χεῖρα τοῦ συντρόφου του.

Μετὰ τινὰ δευτερολεπτα, οἱ δύο φίλοι ἐχάνοντο ἐντὸς τοῦ δάσους, τὸ ὁποῖον, ἀπαρτιζόμενον ὑπὸ γιγαντείων κυπαρίσσω, συκομορεῶν, ἐλαιῶν, ταμαριδῶν, δρυῶν καὶ μαγνολιῶν, ἦτο πυκνότατον. Τὰ διάφορα ταῦτα δένδρα περιέπλεκον τοὺς κλώνιας αὐτῶν εἰς ἀδιεξίτητον κυκεῶνα, μὴ ἐπιτρέποντα τὴν ὄρασιν νὰ ἐκταθῇ μακρὰν. Ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν καὶ ὁ Μάστων ἐβάδιζον ὁ εἰς παρὰ τὸν ἄλλον, διερχόμενοι σωπηγῶς ἀνὰ μέσον τῶν ὑψηλῶν χόρτων, ἀνοίγοντες δρόμοι διὰ μέσου δυσκάμπτων φυτῶν, ἐρωτῶντες διὰ τοῦ βλέμματος τοὺς ἀκανθώδεις θάμνους ἢ τοὺς ἐν τῷ βαθυσκίῳ φυλλώματι κρυπτομένους κλάδους, καὶ περιμένοντες ν' ἀκούσωσιν εἰς πᾶν βῆμα τὴν τρομερὰν ἐκπυροσχοκρότησιν. Τοῖς ἦτο ἀδύνατον ν' ἀναγνωρίσωσι τὰ ἴχνη τοῦ Βαρβικάν, διελθόντος διὰ τοῦ δάσους· διὸ καὶ ἐβάδιζον τυφλῶς ἐπὶ τῶν μόλις βατῶν ἀτραπιῶν ἐκείνων, ἐφ' ὧν ὁ Ἴνδος θὰ παρηκολούθει βῆμα πρὸς βῆμα τὴν πορείαν τοῦ ἀντιπάλου του.

Μετὰ μιᾶς ὥρας ἀνωφελεῖς ἐρεύνας, οἱ δύο σύντροφοι ἐσταμάτησαν. Ἡ ἀνησυχία αὐτῶν ἐδιπλασιάσθη.

«Πρέπει νὰ δοθῇ πέρας τέλος πάντων, εἶπεν ὁ Μάστων ἀποθηρῆμένος. Ἄνθρωπος ὡς ὁ Βαρβικάν δὲν ἠπάτησε τὸν ἐχθρόν του, οὔτε ἐστῆσεν αὐτῷ παγίδα, οὔτε ἐδελέασεν αὐτὸν διὰ στρατηγημάτων. Ἐβάδιτε κατ' εὐθείαν εἰς τὸν κίνδυνον, καὶ ἀναμφιβόλως ἀρχετὰ μακρὰν»

τοῦ ὑλοτόμου, ὥστε ὁ ἀήρ δὲν ἠδυνήθη νὰ φέρῃ μέχρις αὐτοῦ τὸν ἦχον τῆς ἐκπυροσχοκρότησεως τοῦ πυροβόλου.

— Ἄλλ' ἡμεῖς! ἡμεῖς, ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, ἀπὸ τῆς εἰς τὸ δάσος εἰσόδου ἡμῶν θὰ ἠκούομεν! . . .

— Καὶ ἂν ἐφθάσαμεν πολὺ ἀργά;» ἀνέκραξεν ὁ Μάστων μετ' ἀπελπιστικοῦ τόνου.

Ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν δὲν εὔρε λόγον ν' ἀπαντήσῃ ὥστε ἀμφότεροι οἱ πολμηροὶ οὔτοι ἰχνηλάται ἐπανελάβον τὴν διακοπεῖσταν πορείαν τῶν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐξέβαλλον μεγάλας κραυγὰς, καλοῦντες ὅτε μὲν τὸν Βαρβικάν, ὅτε δὲ τὸν Νίχωλ· ἀλλ' οὐδέτερος τῶν δύο ἀντιπάλων ἀπήντα εἰς τὰς φωνὰς αὐτῶν. Φαιδραὶ συνοδαὶ πτηνῶν, ἐγερθέντων ἐκ τοῦ θορύβου, ἐκρύπτοντο μεταξὺ τῶν κλάδων, καὶ ἄγριαί τινες ἔλαφοι ὀρμητικῶς ἐφευγον ἀνὰ μέσον τῶν θάμνων.

Ἐπὶ μίαν εἰσέτι ὥραν παρετάθη ἡ ἀναζήτησις· διηρένησαν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ δάσους, ἀλλ' οὐδὲν εὔρον τὸ προδίδον τὴν παρουσίαν τῶν διαμαχομένων. Ἀναμφιβόλως ἡ διαβεβαίωσις τοῦ ὑλοτόμου ἦτο ψευδής, καὶ ὁ Ἀρδάν ἐσκέπτετο νὰ παραιτηθῇ ἐρεύνης, καταστάσης ἐπὶ πλέον ἀνωφελούς, ὅτε αἴφνης ὁ Μάστων ἐστάθη.

«Σιωπή! εἶπε. Κάποιος εἶναι ἐκεῖ κάτω.

— Ἄνθρωπος; ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν.

— Ναι! ἄνθρωπος! Φαίνεται ἀκίνητων· τὸ δὲ ὄπλον του δὲν εἶναι μεταξὺ τῶν χειρῶν του. Τί νὰ κάμῃ ἄρά γε;

— Ἀλλὰ τὸν ἀναγκάζεις; ἠρώτησεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, ὃν ἡ ἀσθενής του ὄρασις κακῶς ἐξυπηρέτει εἰς τοιαύτας περιπτώσεις.

— Ναι! ναι! στρέφεται, ἀπήντησεν ὁ Μάστων.

— Καὶ εἶναι; . . .

— Ὁ στρατηγὸς Νίχωλ!

— Ὁ Νίχωλ!» ἀνέκραξεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, ἀσθανόμενος βίαιαν ταραχὴν καρδίας.

Ὁ Νίχωλ ἀφωπλισμένος! οὐδόλως λοιπὸν ἐφοβεῖτο πλέον τὸν ἀντιπάλόν του;

«Βαδίσωμεν πρὸς αὐτὸν, εἶπεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, καὶ τὸ πρᾶγμα θὰ σαφηνισθῇ συντόμως.»

Ἀλλὰ, μετὰ πορείαν πενήτηκοντα περίπου βημάτων, ἐστάθησαν διὰ νὰ ἐξετάσωσι προσηκτικώτερον τὸν στρατηγόν. Ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ

ἴδωσιν αἰμοβόρον τινά, ὅπως παραδεδομένον εἰς τὴν ἐκδίκησίν του· ἀλλὰ, παρατηροῦντες αὐτὸν, ἔμεναν ἐκπεπληγμένοι.

Πυκνὸν δίκτυον ἐξετείνετο μεταξύ δύο γιγαντείων δένδρων, καὶ πτηνὸν, ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ περιπλακέν, ἔτυπτε τὰς πτέρυγας του, ἐκβάλλον λυπηρὰς κραυγὰς. Ὁ θηρευτὴς, ὁ διαθέσας τὸ ἀδιεξίτητον τοῦτο πλέγμα, δὲν ἦτο ὄν ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἐγγώριος δηλητηριώδους ἀράχνης, ἴση τὸ μέγεθος πρὸς ὧν περιστερὰς καὶ ὠπλισμένη δι' ὑπερμεγέθων ποδῶν. Καθ' ἣν στιγμὴν τὸ εἰδεχθὲς ἔντομον ἤτοιμάζετο νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τῆς λείας του, ἠναγκάσθη νὰ παλευδρομήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ ἄσυλον ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κλάδων τῶν δένδρων, διότι φοβερός ἐχθρὸς τὸ ἠπέληγε.

Καὶ ὄντως ὁ στρατηγὸς Νίχολ, καταθέσας τὸ ὄπλον του καὶ λησμονήσας πρὸς στιγμὴν τοὺς κινδύνους τῆς θέσεώς του, κατεγίνετο ἐπιτηδεύειν ἐν' ἀπελευθερώσῃ τὸ εἰς τὰ δίκτυα τῆς θηριώδους ἀράχνης περιπλακέν θῦμα. Τέλος ἔσωσε τὸ μικρὸν πτηνόν, ὅπερ, πληῆξαν τὰς πτέρυγας του, ἐγένετο ἀφαντον.

Ὁ Νίχολ, κινηθεὶς εἰς οἶκτον, ἔβλεπεν αὐτὸ φεῦγον διὰ μέσου τῶν κλώνων, ὅτε ἤκουσε τοὺς λόγους τούτους, προφερομένους διὰ συγκεκινημένης φωνῆς:

« Εἴθε ἀνδρεῖος, ὑμεῖς! »

Μεταστραφείς, εἶπε πρὸ αὐτοῦ ἱστάμενον τὸν Μιχαὴλ Ἀρδάν καὶ ἐπαναλαμβάνοντα εἰς ὅλους τοὺς τόνους:

« Καὶ ἀξιαγάπητος ἀνὴρ! »

— Ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν! ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός. Τί ζητεῖτε ἐδῶ, κύριε;

— Ἦλλον νὰ σᾶς σφίξω τὴν χεῖρα, Νίχολ, καὶ νὰ σᾶς ἐμποδίσω τοῦ νὰ φονεύσῃτε τὸν Βαρβικάν, ἢ νὰ φονευθῆτε ὑπ' αὐτοῦ.

— Τὸν Βαρβικάν! ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός, τὸν ὁποῖον πρὸ δύο ὤρων ἀνωφελῶς ζητῶ! Ποῦ λοιπὸν κρύπτεται; . . .

— Νίχολ, εἶπεν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν, ὅτι λέγεις αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν εἶναι εὐγενές· πρέπει πάντοτε νὰ σεβώμεθα τὸν ἀντίπαλον ἡμῶν. Ἔσο ἡσυχός· ἐὰν ὁ Βαρβικάν ἦναι ἐν ταῖς ζῶσι, θὰ τὸν εὐρωμεν, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον εὐκολώτερον, καθόσον καὶ αὐτὸς θὰ ζητῇ σέ, ἐκτὸς ἐὰν δὲν διασκεδάξῃ βοηθῶν καταδυναστευόμενα πτηνὰ ὅπως σύ. Ἀλλ' ὅταν τὸν ἀνεύρωμεν, (καὶ σᾶς τὸ λέγει τοῦτο ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν,) δὲν θὰ γίνῃ πλέον λόγος περὶ μονομαχίας.

— Μεταξὺ τοῦ προέδρου Βαρβικάν καὶ ἐμοῦ, ἀπήντησε σοβαρῶς ὁ Νίχολ, ὑπάρχει τοιαύτη ἀντιζηλία, ὥστε ὁ θάνατος ἐνός τῶν δύο. . .

— Ἐλα λοιπόν! Ἐλα λοιπόν! ἐπανελάθει ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν, γενναῖοι ἄνδρες ὡς ὑμεῖς πιθανῶς ἀπεστράφητε ἀλλήλους, ἀλλὰ δυνατόν καὶ νὰ συμφιλιωθῆτε. Δὲν θὰ μονομαχήσητε!

— Θὰ μονομαχήσω, κύριε!

— Ποσῶς!

— Στρατηγέ, εἶπε τότε ὁ Τζῶν Μάστων μετὰ μεγίστης ἀσοσιώσεως, εἶμαι φίλος τοῦ προέδρου, ἕτερος Βαρβικάν· ἐὰν θέλετε ἀπολύτως νὰ φονεύσῃτε τινα, πυροβολήσατε κατ' ἐμοῦ, καὶ θὰ ἦναι ἀκριβῶς τὸ αὐτό.

— Κύριε, εἶπεν ὁ Νίχολ, σπασμωδικῶς σφίγγων τὸ ὄπλον του, οἱ ἀστείτμοι οὔτοι. . .

— Ὁ φίλος Μάστων δὲν ἀστεῖζεται, ἀπήντησεν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν, καὶ ἐνοῶ καλῶς τὴν ἰδέαν του, νὰ φονευθῇ δηλαδὴ ὑπὲρ ἀνδρός φιλάτου αὐτῷ. Ἀλλ' οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ Βαρβικάν θὰ πέσωσιν ὑπὸ τὰς σφαῖρας τοῦ στρατηγοῦ Νίχολ, διότι ἔχω νὰ προτείνω εἰς τοὺς δύο ἀντιπάλους πρότασιν τοσοῦτον ἐπαγωγόν, ὥστε θὰ σπεύσουν νὰ παραδεχθῶσιν αὐτὴν.

— Ὅποιαν; ἠρώτησεν ὁ Νίχολ μετὰ προφανοῦς ἀπιστίας.

— Ὑπομονή, ἀπήντησεν ὁ Ἀρδάν· δὲν δύναμαι νὰ τὴν διακοινώσω, ἐμὴ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βαρβικάν.

— Ἀναζητήσωμεν λοιπὸν αὐτόν! ἀνέκραξεν ὁ στρατηγός.

Πάραυτα καὶ οἱ τρεῖς ἤρξαντο βαδίζοντες· ὁ στρατηγός, ἀφοῦ κατεβίβασε τὸν λύκον τοῦ ὄπλου του, ἔρριψεν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου, καὶ ἐπροχώρει ἀτάκτως βαδίζων καὶ χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν.

Ἐπὶ ἡμίσειαν εἰσέτι ὥραν αἱ ἔρευναι ἀπέβαινον μάταιαι, ὁ δὲ Μάστων κατελαμβάνετο ὑπὸ θλιβεροῦ προαισθήματος. Παρητήρει αὐστηρῶς τὸν Νίχολ, καὶ διελογίζετο μήπως, τῆς ἐκδικήσεως τοῦ στρατηγοῦ ἱκανοποιηθείσης, ὁ δυστυχὴς Βαρβικάν, προσβλήθῃς ἦδη ὑπὸ σφαίρας, ἔκειτο ἄπνους εἰς τὸ βάθος αἰματοφύρτου λόχμης. Ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν ἐφαίνετο τὰ αὐτὰ διαλογιζόμενος, καὶ ἀμφοτέρω ἡρώτων ἦδη διὰ τοῦ βλέμματος τὸν στρατηγόν, ὅτε ὁ Μάστων αἰφνιδίως ἔστη.

Κορμὸς ἀνδρός, ἀκίνητου καὶ ἐστηριγμένου ἐπὶ βάτεως γιγανταίου δένδρου, διεκρίνετο εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι βημάτων, κατὰ τὸ ἡμισυ ἐντὸς θάμνων κεκρυμμένος.

«Εἶναι αὐτός!» εἶπεν ὁ Μάστων.

Ὁ Βαρβικάν δὲν ἐκινεῖτο. Ὁ Ἄρδαν ἐβύθισε τὸ βλέμμα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ στρατηγοῦ, ἀλλ' οὗτος διέμενειν ἀτάραχος. Τότε ἐπροχώρησε βήματά τινα, κραυγάζων:

«Βαρβικάν! Βαρβικάν!»

Οὐδεμία ἀπάντησις. Ὁ Ἄρδαν ὤρμητε πρὸς τὸν φίλον του, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμήν ἐξέτεινε τὴν χεῖρα ἵνα λάβηται [τοῦ βραχίονος τοῦ Βαρβικάν, ἔστη ἐκβαλὼν κραυγὴν ἐκπλήξεως.

Ὁ Βαρβικάν, κρατῶν μολυβδίδα ἀνὰ χεῖρας, ἐχάραττε τύπους καὶ σχήματα γεωμετρικὰ ἐπὶ σημειωματαρίου, τὸ δὲ ὄπλον ἔκειτο ἐπὶ τῆς γῆς παρ' αὐτῶν. Βεβουλιμένος εἰς τὴν ἐργασίαν οὗτοῦ ὁ σοφὸς, ἐφάνητο καὶ αὐτὸς λησμονήσας καὶ μονομαχίαν καὶ ἐκδίκησιν, καὶ οὔτε εἶδεν οὔτε ἤκουσε τίποτε. Ἄλλ' ὅτε ὁ Ἄρδαν ἐλάβετο τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἀνέκυψε καὶ ἐκπληκτος παρετήρησεν αὐτόν.

«Ἄ! ἀνέκραξεν ἐπὶ τέλους, σὺ ἐδῶ! Εὐρον, φίλε μου, εὐρον!

— Τί;

— Τὸν τρόπον.

— Ποῖον τρόπον;

— Τὸν τρόπον τοῦ μηδενίσαι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀντικρούσεως κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βλήματος!

— Ἀληθῶς; εἶπεν ὁ Μιχαήλ, προσβλέπων διὰ τῆς γωνίας τοῦ ὀφθαλμοῦ τὸν στρατηγόν.

— Ναί· ὕδωρ! διὰ μόνης τῆς ἐλαστικότητος τοῦ ὕδατος. . . Ἄ! Μάστων, ἀνέκραξεν ὁ Βαρβικάν, πῶς σὺ ἐδῶ;

— Αὐτὸς οὗτος, ἀπήντησεν ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν· ἐπίτρεψον δὲ νὰ σοὶ παρουσιάσω ταῦτοχρόνως τὸν ἄξιον στρατηγόν Νίχωλ.

— Νίχωλ! ἀνέκραξεν ὁ Βαρβικάν, ἐγερθεῖς ἐν μιᾷ στιγμή. Συγγνώμην, στρατηγέ, ἐλησμόνησα. . . εἰμί ἔτοιμος. . . »

Ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν παρενέβη, χωρὶς νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τοὺς δύο ἐχθροὺς νὰ προκληθῶσι.

«Διάβολε! εἶπεν, εὐτύχημα ὅτι ἄνδρες ἀνδρεῖοι ὡς ὑμεῖς δὲν συνητήθησαν ταχύτερον, διότι ἄλλως θὰ ἐθρηνοῦμεν ἤδη τὸν ἕτερον τῶν δύο· ἀλλὰ, χάρις εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, οὐδεὶς πλέον ἐπίκειται φόβος. Ὅταν λησμονῇ τις τὸ μῖσος ἵνα βυθισθῇ εἰς προβλήματα μηχανικῆς, ἢ ἵνα διαλύῃ τὰς πλεκτάνας τῶν ἀραχῶν, τότε τὸ μῖσος τοῦτο δι' οὐδένα καθίσταται ἐπίφοβον.»

Καὶ ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν διηγήθη εἰς τὸν πρόεδρον τὴν ἱστορίαν τοῦ στρατηγοῦ.

«Σὰς ἐρωτῶ λοιπὸν, εἶπε τελευτῶν, ἂν δύο ὄντα ἀγαθὰ ὡς ὑμεῖς ἐπλάσθησαν ἵνα θραύσωσιν ἀμοιβαίως τὸ κρανίον αὐτῶν διὰ βολῆς καρβίνου;»

Ἡ θέσις τοῦ Βαρβικάν καὶ τοῦ Νίχωλ εἶχε καταστῆ ὀλίγον γελοία· τοσοῦτον δ' ἐξ ἀπροόπτου ἐπῆλθεν, ὥστε δὲν ἤξευρον πῶς νὰ φερθῶσι πρὸς ἀλλήλους. Ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν ἠνιόχησε τοῦτο, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπισπύσῃ τὴν συνδιαλλαγὴν.

«Ἀγαθοί μου φίλοι, εἶπεν ἀφίκων συγχρόνως νὰ πλανηθῇ ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ τὸ ἄριστον τῶν μειδιημάτων, ἀπλῶς κακῆ συνεννόησις ἐγένετο μεταξύ ὑμῶν καὶ οὐδὲν ἄλλο. Λοιπὸν, ἵνα καταδείξητε ὅτι τὸ πᾶν ἐτελείωτε μεταξύ ὑμῶν, καὶ ἐπειδὴ εἴσθε ἄνδρες εὐχαρίστως διακινδυνεύοντες τὴν ὑπαρξίν σας, παραδεχθῆτε ἐλευθέρως τὴν ἢ θὰ σὰς προτείνω πρότασιν.

— Ὁμιλεῖτε, εἶπεν ὁ Νίχωλ.

— Ὁ φίλος Βαρβικάν πιστεύει ὅτι τὸ βλήμα τοῦ θὰ ὑπάγῃ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Σελήνην.

— Ναί, βέβαια, ἀπεκρίθη ὁ πρόεδρος.

— Καὶ ὁ φίλος Νίχωλ εἶναι πεπεισμένος ὅτι θὰ ἐπαναπέσῃ ἐπὶ τῆς γῆς.

— Εἶμαι βέβαιος περὶ τούτου, ἀνέκραξεν ὁ στρατηγὸς μετὰ πεισμονῆς.

— Καλῶς, ἐπανελάβεν ὁ Μιχαήλ Ἄρδαν. Δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ σὰς ὁμονόησω, ἀλλὰ σὰς λέγω ἀπλούστατα. Ἀναχωρήσατε μετ' ἐμοῦ, καὶ ἔλθετε ἵνα ἴδητε ἂν θὰ μείνωμεν καθ' ὁδόν.

— Αἴ!» εἶπεν ὁ Τζῶν Μάστων ἐκπληκτος.

Εἰς τὴν αἰφνίδιον ταύτην πρότασιν, οἱ δύο ἀντίπαλοι ὕψωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παρετήρησαν ἀλλήλους μετὰ προσοχῆς. Ὁ Βαρβικάν περιέμενε τὴν ἀπάντησιν τοῦ λοχαγοῦ, ὁ δὲ Νίχωλ προσεδόξα τοὺς λόγους τοῦ προέδρου.

«Λοιπὸν; εἶπεν ὁ Μιχαήλ διὰ τοῦ ἐπαγωγότερου τόνου, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει πλέον ἐπίφοβος ἀντίκρουσις! . . .

— Παραδεκτόν!» ἀνέκραξεν ὁ Βαρβικάν.

Ἄλλ' ὅση ταχέως καὶ ἂν ἐπρόφερε τὴν λέξιν ταύτην, ὁ Νίχωλ ταῦτοχρόνως εἶχεν εἰπεῖ τὸ αὐτό.

«Οὐρρά! εὐγε! ζήτω! χίπ! χίπ! ἀνέκραξεν ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν, τείνων τὴν χεῖρα εἰς τοὺς δύο ἀντιπάλους. Καὶ ἤδη, ἀφοῦ ἡ ὑπόθεσις ἐξωμαλύνθη, ἐπιτρέφατέ μοι, φίλοι μου, νὰ σὰς ξενίσω κατὰ τὸ γαλλικὸν ἔθος. Ὑπάγωμεν νὰ συγγευματίσωμεν.»

ΚΒ΄.

Ο ΝΕΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἅπασα ἡ Ἀμερικὴ ταυτοχρόνως ἔμαθε τὴν ἔριδα τοῦ στρατηγοῦ Νίχολ καὶ τοῦ προέδρου Βαρβικάν, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν ἀλλόκοτον λύσιν αὐτῆς. Ἡ διαγωγὴ τοῦ ἵπποτικῆς Εὐρωπαίου κατὰ τὴν συνάντησιν ταύτην, ἡ πᾶσαν δυσκολίαν αἴρουσα ἀπρόοπτος πρότασις του, ἡ ταυτοχρόνος παραδοχὴ ταύτης ὑπὸ τῶν δύο ἀντιπάλων, ἡ ἐκ συμφώνου αὐτῆ κατάκτησις τῆς σεληνιακῆς ἠπείρου ὑπὸ τε τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, τὸ πᾶν συνετέλεσε πρὸς ἐπαύξησιν τῆς δημοτικότητος τοῦ Μιχαήλ Ἀρδάν. Γνωστὸν πόσον φρενητικῶδως ἐμπαθεῖς καθίστανται οἱ Ὑαγκαῖοι διὰ πρόσωπόν τι. Ἄν εἴπωμεν ὅτι εἰς τὸν τόπον τοῦτον σπουδαῖοι πολιτικοὶ ζεύγνυνται εἰς τὴν ἄμαξαν χορευτρίας τινὸς καὶ σύρουσιν αὐτὴν θριαμβευτικῶς, δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου περὶ τοῦ πρὸς τὸν παράτολμον Γάλλον ἀχαλινώτου πάθους. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἀπέφευξαν τοὺς ἵππους τῆς ἀμάξης αὐτοῦ, διότι δὲν εἶχεν ἄμαξαν, ἅπασαι ὅμως αἱ λοιπαὶ ἐνδείξεις ἐνθουσιασμοῦ ἀφθόως ἐπεδαφιλεύθησαν αὐτῷ. Οὐδὲ εἰς πολίτης ὑπῆρχε μὴ ἀφωσκιμένος αὐτῷ ψυχῇ τε καὶ σώματι. Ex pluribus unum, κατὰ τὸ ἔμβλημα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης ὁ Μιχαήλ Ἀρδάν οὐδὲ στιγμὴν ἀναπαύσεως εὔρεν. Ἐπιτροπαί, ἐλθοῦσαι ἐκ πασῶν τῶν γωνιῶν τῆς Συμπολιτείας, ἠνώχλουν αὐτὸν ἀδιακόπως· ὑπεχρεοῦτο δὲ ἐκὼν ἄκων νὰ ὑποδεχθῇ πάσας. Ἀναρίθμητοι ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, οὓς ἐδεξιώθη καὶ μετ' ὧν συνδιελέχθη. Ἐπὶ τέλους, ὑπὸ κινάγχης παθῶν, ἀκαταλήπτους τινὰς φθόγγους μόνον ἐξέφερε· παρ' ὀλίγον δὲ καὶ ὑπὸ γαστροεντερίτιδος θά

προσεβάλετο, ἐνεκα τῶν πολυαριθμῶν προπόσεων ὑπὲρ πασῶν τῶν ἐπικρατειῶν τῆς Δημοκρατίας. Τοιαύτη τις ἐπιτυχία θὰ ἐμέθουε πάντα ἄλλον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, ἀλλ' ὁ Ἀρδάν κατώρρωσε νὰ διαμείνῃ εἰς θελκτικὴν τινα κατάστασιν πνευματικῆς ἡμιμέθης.

Μεταξὺ τῶν παντοειδῶν ἐπιτροπειῶν ἡ τῶν Σεληνιατῶν δὲν ἐλησμόνησε τὸ πρὸς τὸν μέλλοντα κατακτητὴν τῆς Σελήνης χρέος τῆς, ἀλλὰ μίαν τῶν ἡμερῶν τινὲς τῶν οὐχὶ εὐαριθμῶν ἐν Ἀμερικῇ ἀνδρῶν τούτων ἐπεσκέφθησαν αὐτὸν, καὶ ἐξήτησαντο νὰ ἐπανέλθωσι μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν γενέθλιόν των χώραν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἰσχυρίζοντο ὅτι γνωρίζουσι τὴν τῶν Σεληνιατῶν διάλεκτον, καὶ προσεφέρθησαν μάλιστα νὰ διδάξωσι τὸν Μιχαήλ Ἀρδάν, εἴτε νὰ χρησιμεύσωσιν αὐτῷ ὡς διερμηνεῖς κατὰ τὴν ἐν τῇ Σελήνῃ ἀποκατάστασιν του· ἀλλ' οὗτος, εὐχαριστήσας αὐτοὺς καλοκάγαθως καὶ ἀποποιηθεὶς, ἐκολάχευσε τὴν ἀθῶαν μαίαν των, δεχθεὶς ἐντολὰς διὰ τοὺς ἐν τῇ Σελήνῃ φίλους αὐτῶν.

«Ἀλλόκοτος μαῖα, εἶπε πρὸς τὸν Βαρβικάν ἀφοῦ ἀπέπεμψε τοὺς παραδόξους τούτους μονομανεῖς, καὶ μαῖα προσβάλλουσα πολλὰκις ἀγχίνουας ἀνδρας. Εἰς τῶν περιωνυμοτέρων σοφῶν ἡμῶν, ὁ Ἀραγῶ, μοι διηγείτο ὅτι πολλοὶ σάφρονες καὶ ἐπιφυλακτικοὶ εἰς τὰς σκέψεις των κατείχοντο ὑπὸ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ ὡσὰκις ἐπέδρα ἐπ' αὐτῶν ἡ Σελήνη. Πιστεύεις τὴν ἐπιρροὴν τῆς Σελήνης ἐπὶ τῶν νόσων;

— Ὀλίγον, ἀπήντησεν ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικῆς Συλλόγου.

— Οὔτε ἐγὼ πιστεύω, καὶ ἐν τούτοις ἡ ἱστορία ἀνέγραψε συμβάντα οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐκπληκτικά. Οὕτω, κατὰ τὸ 1693, ἐν καιρῷ ἐπιδημικῆς τινος νόσου, μεγίστη θραῦσις ἐγένετο τὴν 22 Ἰανουαρίου ὅτε συνέπεσε νὰ συμβῆ ἔκλειψις. Ὁ περιώνυμος Βάκων ἐλειποθύμει κατὰ τὰς ἐκλείψεις τῆς Σελήνης, καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὴν ζωὴν μετὰ τὴν ἐντελῆ ἀποκάλυψιν τοῦ ἀστρου. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος 4' ἐξάκις παρεφρόνησε τὸ ἔτος 1399, ὅτε μὲν κατὰ τὴν ἐμφάνισιν νέας Σελήνης, ὅτε δὲ κατὰ τὴν πανσέληνον. Οἱ ἰατροὶ κατέταξαν τὴν ἐπιληψίαν μεταξὺ τῶν νόσων, τῶν παρακολουθουσῶν τὰς φάσεις τῆς Σελήνης. Αἱ νευρικαὶ νόσοι ὑπόκεινται συνεχῶς εἰς τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς. Ὁ Μέαδ μνημονεῖ παιδίον τινὸς, καταλαμβανομένου ὑπὸ σπασμῶν μετὰ τὴν πανσέληνον. Ὁ Γκαλ παρετήρησεν ὅτι ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν ἀδυνάτων ἐξήπτετο δις τοῦ μηνός, κατὰ τὴν νέαν Σελήνην καὶ κατὰ τὴν πανσέληνον. Ἐπὶ τέλους, πλήθος τοιούτων παρατηρήσεων ἐγένετο ἐπὶ τῶν σκοτοδινιάσεων, τῶν κακοήθων πυρετῶν, τῶν ὑπνοβασίῶν· πᾶσαι δὲ τείνουσι νὰ

καταδείξωσιν ὅτι τὸ ἄστρον τῆς νυκτὸς ἔχει μυστηριώδη ἐπιβροήν ἐπὶ τῶν ἐπιγείων νόσων.

— Ἄλλὰ πῶς, διατί; ἠρώτησεν ὁ Βαρβικάν.

— Διατί; ἀπήντησεν ὁ Ἄρδάν. Τῇ ἀληθείᾳ, θὰ σοὶ ἀπαντήσω ὅτι ὁ Ἄραγῶ ἔλεγε, δέκα ἑνέα αἰῶνας μετὰ τὸν Πλούταρχον: « Ἴσως τὸ φαινόμενον δὲν ἀληθεύει! »

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θριάμβου του, ὁ Μιχαήλ Ἄρδάν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ πάσας τὰς ἀγγαρείας ἀνδρὸς περιωνύμου. Οἱ ἐργολάβοι ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσιν αὐτοῦ, Βάρνουμ δὲ τις προσέφερεν αὐτῷ ἕν ἑκατομμύριον ἵνα τὸν περιεγάγῃ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν καθ' ὅλας τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, καὶ ἵνα τὸν ἐπιδεικνύῃ ὡς περιέργον ζῶον. Ὁ Μιχαήλ Ἄρδάν προσηρέθη αὐτῷ ὅπως ἔδει, καὶ τὸν ἐξαπέστειλε μετὰ τῆς συστάσεως νὰ ἐπιδείξῃ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του.

Ἐντούτοις, εἰ καὶ ἠρνήθη νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν κοινὴν περιέργειαν δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου, αἱ εἰκονογραφίαι του τοῦλάχιστον περιήλθον τὸν κόσμον ὅλον καὶ κατέσχον ἐπίτιμον θέσιν ἐν τοῖς λευκώμασιν. Ἐφωτογράφησαν ἀντίτυπα παντοίων διαστάσεων, ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ μέχρι τοῦ μικροσκοπικοῦ μεγέθους τῶν χαρτοσήμων. Ἐκαστος ἠδύνατο ν' ἀγοράσῃ τὸν ἥρωά του, εἰς οἷανδήποτε στάσιν καὶ ἂν ἐφαντάζετο τὴν κεφαλὴν μόνον, τὴν προτομὴν ὁλόκληρον, κατὰ μέτωπον, κατὰ κρόταφον, κατὰ τὰ τρία τέταρτα τοῦ προσώπου, ἀπὸ τῶν νώτων κτλ. Ἐπωλήθησαν δὲ πλείω τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου πεντακοσίων χιλιάδων ἀντιτύπων. Ἠδύνατο δὲ νὰ κερδοσκοπήσῃ καὶ ἐπὶ τῶν λειψάνων του, πλὴν δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας. Ἦρκει μόνον νὰ πωλήσῃ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του πρὸς ἕν δολλάριον ἑκάστην, διὰ νὰ ὑπερβῇ τὸν πλουσιώτερον τῶν τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου θνητῶν.

Ἐν συντόμῳ ἡ δημοτικότης δὲν τῷ ἀπήρεσκε τὸναντίον ἐτίθητο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κοινοῦ, καὶ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον. Ἐπανελαμβάνον καὶ διέδιδον τὰ ἀστεῖα αὐτοῦ, ἰδίως δὲ τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς αὐτόν· διότι, κατὰ τὴν συνήθειαν, τῷ ἀπέδιδον πλεῖστα· ὥστε κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον κατέστη πλούσιος.

Ὅχι δὲ μόνον τοὺς ἀνδρας, ἀλλὰ καὶ τὰς γυναῖκας εἶχεν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄπειροι προτάσεις καλῶν συνοικεσιῶν θὰ τῷ ἐγίνοντο, ἂν ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐφαντάζετο νὰ καθυπογυναϊκωθῆ. Τὰ γεροντοκόριτσα, ἰδίως δὲ αἱ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἐν ἀπομονώσει τρηκόμεναι, νυχθημερόν ἐρρέμβαζον πρὸ τῆς φωτογραφίας αὐτοῦ.

Καὶ αὐτὸν τὸν ὄρον τοῦ αἰθερίου ταξειδίου ἂν ἐπέβαλλε, πάλιν αἱ σύζυγοι κατὰ ἑκατοντάδας θὰ τῷ παρουσιάζοντο· διότι αἱ γυναῖκες καθίστανται ἀπτόητοι, μὴ οὔται δειλαί. Ἄλλ' οὐδόπως προετίθετο νὰ καταστῆ γενάρχη ἐπὶ τῆς σεληνιακῆς ἠπείρου, μεταφυτεύων ἐκεῖ μικτὸν γένος Γαλλαμερικανῶν· διὸ καὶ ἀπεποιήθη.

«Νὰ καταστῶ, ἔλεγεν, ἐκεῖ ἐπάνω Ἄδαμ συνεζευγμένος μετὰ ἀπογόνου Εὐδᾶς, Εὐχαριστῶ τίποτε πλέον θὲν θὰ μὲ λείπῃ, παρὰ ν' ἀπαντήσω ὄφεις! . . . »

Ἄμα ἐπὶ μικρὸν ἠσύχασεν ἐκ τῆς χαρᾶς τοῦ θριάμβου, ἐπορεύθη κατὰ χρέος μετὰ τῶν φίλων του εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Κολομβιάδος. Ἄλλως τε δὲ, εἶχε καταστῆ λίαν ἔμπειρος περὶ τὴν βελοστατικὴν, ἀφ' ὅτου συνέξῃ μετὰ τοῦ Βαρβικάν, τοῦ Μάστωνος καὶ συντροφίας. Ἡ μεγαλύτερα αὐτοῦ εὐχαρίστησις ἦτο νὰ ἐπαναλαμβάνῃ εἰς τοὺς ἀνδρείους τούτους πυροβολιστὰς ὅτι ἦσαν ἀξιάραστοι καὶ σοφοὶ φονεῖς, τὰ δὲ θυλάκιά του ἦσαν πλήρη ἀστεϊσμῶν καθόσον ἀφώρα τὸ ἀντικείμενον τοῦτο. Ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν Κολομβιάδα, ἐθαύμασεν αὐτὴν καὶ κατῆλθε μέχρι τῶν ἐγκάτων τοῦ γιγαντείου τούτου ὄλμου, μέλλοντος μετ' οὐ πολὺ νὰ ἐκτοξεύσῃ αὐτὸν πρὸς τὸ ἄστρον τῶν νυκτῶν.

«Τοῦλάχιστον, εἶπε, τὸ τηλεβόλον τοῦτο δὲν θὰ βλάψῃ κανένα· πρᾶγμα λίαν ἐκπληκτικὸν καὶ πρωτάκουστον διὰ πυροβόλον ὄπλον. Ἄλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς καταστρεπτικὰς ὑμῶν μηχανὰς, τὰς πυρπολούσας, καθρανούσας καὶ φονεύουσας, μὴ μὲ κάμετε λόγον, καὶ ἰδίως μὴ μὲ ἐπαναλαμβάνετε ὅτι ἔχουσι ψυχὴν, διότι ποτὲ δὲν θὰ σᾶς πιστεύσω!»

Ἄλλ' ἐνταῦθα κρῖνομεν πρέπον ν' ἀναφέρωμεν πρότασιν τινα τοῦ Τζῶν Μάστωνος. Ὅτε ὁ γραμματεὺς τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου ἤκουσε τὸν Βαρβικάν καὶ τὸν Νίχωλ παραδεχομένους τὴν πρότασιν τοῦ Ἄρδάν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκωθῆ πρὸς αὐτοὺς ἕν ἀποτελέσῃ τ ε τ ρ α ν δ ρ ί α ν. Καὶ λοιπὸν ἡμέραν τινα ἐζήτησε νὰ μετάσχῃ τοῦ ταξειδίου· ἀλλ' ὁ Βαρβικάν, εἰ καὶ μετὰ λύπης ἀναγκαζόμενος νὰ ἀρνηθῆ, παρέστησεν αὐτῷ ὅτι τὸ βλήμα δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ τοσοῦτον ἀριθμὸν ἐπιβατῶν. Τότε ὁ Τζῶν Μάστων πλήρης ἀπελπισίας ἐδράμε πρὸς τὸν Μιχαήλ Ἄρδάν, ὅστις τὸν παρεκάλεσε νὰ ὑπομείνῃ μετ' αὐταπαρνήσεως, προβάλλων ἐπιχειρήματα ἀτομικῶς πρὸς αὐτὸν ἀναφερόμενα.

«Ἰδοῦ, γηραιέ μου Μάστων, εἶπεν αὐτῷ· μὴ ἐκλάβῃς ἐπὶ κακῶν τοὺς λόγους μου. Ἄλλ' ἐπ' ἀληθείᾳ, μεταξὺ ἡμῶν ὀμιλοῦντες, σοὶ λέγω ὅτι εἶμαι λίαν ἀτελής ἵνα παρουσιασθῆς εἰς τὴν Σελήνην.

— Ἀτελής! ἀνέκραξεν ὁ γηραιὸς ἀπόμαχος.

— Ναι, ἀγαθὲ μου φίλε. Σκέψθητι τί μέλλει γενέσθαι, ἐὰν ἀπαντήσωμεν κατοίκους ἐκεῖ ἐπάνω. Θέλεις νὰ λάβωσι τοσούτω θλιβεράν ἰδέαν περὶ τῶν ἐδῶ συμβαινόντων; νὰ τοὺς διδάξωμεν, δηλαδή, τί ἐστὶ πόλεμος καὶ νὰ δείξωμεν εἰς αὐτοὺς ὅτι τὸν πλεῖστον χρόνον τοῦ βίου μας δαπανῶμεν εἰς τὸ ν' ἀλληλοσφαγῶμεν, νὰ καταθραύωμεν τοὺς βραχίονας καὶ τὰς κνήμας ἡμῶν; καὶ ταῦτα ἐπὶ σφαίρας, δυναμένης νὰ ἐκθρέψῃ ἑκατὸν διτεκατομμύρια κατοίκων, μὴ φερούσης ὅμως εἰμὴ μόλις χίλια διακόσια πτωχὰ ἑκατομμύρια! Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀγαθὲ μου φίλε, θὰ προεκάλεῖς τὴν ἀποδιώξιν καὶ ἡμῶν αὐτῶν!

— Ἄλλ' ἐν φθάσῃτε κολοβωμένοι, ἀντεῖπεν ὁ Τζῶν Μάστων, θὰ καταστῆτε ἐπίσης ἀτελεῖς ὡς ἐγώ!

— Ἀναμφιβόλως, ἀπήντησεν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν, ἀλλὰ δὲν θὰ φθάσωμεν οὔτε κολοβωμένοι, οὔτε συντετριμμένοι.»

Καὶ τῶντι προπαρασκευαστικὴ τις δοκιμὴ, γενομένη τὴν 18ῃν Ὀκτωβρίου, παρέσχεν εὐχάριστα ἀποτελέσματα, καὶ ἀνερέριψε τὰς χρηστάς περὶ τῆς ἐπιτυχίας ἐλπίδας. Ὁ Βαρβικάν, ἐπιθυμῶν νὰ διαφωτισθῇ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἀντικρούσεως κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκσφενδονίσεως τοῦ βλήματος, ἐζήτησε παρὰ τοῦ ναυστάθμου τῆς Πενσακόλας ὄλμιον τῶν τριάκοντα δύο δακτύλων, τὸν ὅποιο ἔστησάν ἐπὶ τοῦ παραλίου εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Χιλισθόρου, ὥστε ἡ βόμβα νὰ πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ πτώσις αὐτῆς. Ἐπρόκειτο νὰ δοκιμάσῃ τὸν κλόνον τοῦ βλήματος κατὰ τὴν ἐκ τοῦ τηλεβόλου ἀναχώρησιν, καὶ οὐχὶ τὴν πτώσιν κατὰ τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον.

Διὰ τὸ παράδοξον τοῦτο πείραμα προητοιμάσθη μετὰ μεγάλης προσοχῆς κοιλὸν τι βλήμα. Εἶδος πυκνοῦ βαμβάκονιάστου, προσηρμοσμένου ἐπὶ ἐλαστικοῦ χαλυβδίνου πλέγματος, περιεκάλυπτε τὰ ἐσωτερικὰ αὐτοῦ κοιλώματα· ἦτο ἀληθὴς φωλεὰ, ἐπιμελῶς ἐπιστρωμένη.

«Τί ἀδίκημα νὰ μὴ ἦναι δυνατὸν νὰ καθήσω ἐντὸς τῆς βόμβας!» ἔλεγεν ὁ Τζῶν Μάστων, λυπούμενος διότι τὸ ἀνάστημά του δὲν τῷ ἐπέτρεπε νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ πείραμα.

Ἐντὸς τῆς κοιμῆς ταύτης βόμβας, ἦτις ἐκλείετο δι' ἐπιπέωματος στερεῶς προσαρμοζομένου διὰ κοχλιῶν, εἰσθήγαγον παχύν τινα γάτον καὶ ἓνα σκίουρον, ἀνήκοντα εἰς τὸν ἰσόβιον γραμματέα τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου, καὶ διὰ τὸν ὅποιον ὁ Τζῶν Μάστων ἠσθάνετο ἰδιάζουσαν

συμπάθειαν. Ἄλλ' ἐπεθύμουν νὰ γνωρίσωσι τίνι τρόπῳ τὸ μικρὸν τοῦτο ζῶον, τὸ ἦττον ὑποκείμενον εἰς σκοτοδίνην, θὰ ὑφίστατο τὸ πειραματικὸν τοῦτο ταξίδιον.

Ἄφου ὁ ὄλμος ἐπληρώθη μὲ ἑκατὸν ἐξήκοντα λίτρας πυροκόνεως καὶ ἐτέθη ἐν αὐτῷ ἡ βόμβα, ἔθεσαν πῦρ. Πάραυτα δὲ τὸ βλήμα ἐκσφενδονίσθη μεθ' ὀρμῆς, περιέγραψε μεγαλοπρεπῆ παραβολικὴν γραμμὴν, ἔφθασεν εἰς ὕψος χιλίων περίπου ποδῶν, καὶ, ἐκτελοῦν χαρίεσσαν καμπύλην, ἐβυθίσθη ἐν μέσῳ τῶν κυμάτων.

Χωρὶς οὔτε στιγμὴν ν' ἀπολέσωσιν ἐπιτήδειοι κολυμβηταί, διευθυνθέντες πρὸς τὸ μέρος τῆς πτώσεως ἐπὶ λέμβου, ἐβυθίσθησαν εἰς τὰ ὕδατα, καὶ κατώρθωσαν νὰ προσδέσωσι τὰ παρώτια τῆς βόμβας διὰ σχοινίων, δι' ὧν ἔσπυρον αὐτὴν ταχέως ἐκτὸς τοῦ ὕδατος. Μόλις παρῆλθον πέντε λεπτά μετὰ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν τὰ ζῶα ἐκλείσθησαν ἐν τῇ παραδόξῳ ἐκείνῃ εἴρκτῃ, καὶ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἀφῆρσαν τὸ ἐπίπωμα.

Ὁ Ἀρδάν, ὁ Βαρβικάν, ὁ Μάστων καὶ ὁ Νίχολ, οὔτινες ἀπετέλουν μέρος τοῦ πληρώματος τῆς λέμβου, ἐπεστάτου εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφορῶν κινήσεων μετ' ἐνδιαφέροντος εὐκόλως ἐνοουμένου. Μόλις ἡ βόμβα ἠνοίχθη, καὶ πάραυτα ὁ γάτος ἐπήδησεν ἐκτὸς αὐτῆς, ὀλίγον συνθλιβεῖς ἀλλὰ πλήρης ζωῆς, καὶ χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι ἐπανάρχετο ἀπὸ τοιαύτην πρωτοφανῆ ἀεροθαλάσσιον ἐκδρομὴν. Πλὴν μάτην ἐζήτησαν τὸν σκίουρον· οὔτε ἔγχετο αὐτοῦ εὐρέθη. Τότε δὲ ἐνόησαν τὴν ἀλήθειαν, ὅτι, δηλαδή, ὁ γάτος κατέφαγε τὸν συνταξιδιώτην του. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Τζῶν Μάστων ἐλυπήθη ὑπερβαλλόντως διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δυστυχοῦς τούτου ζωαρίου, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐγγράψῃ αὐτὸ εἰς τὸ μαρτυρολόγιον τῆς ἐπιστήμης.

Ὅπωςδὴποτε, μετὰ τὸ πείραμα τοῦτο, πᾶς δισταγμὸς, πᾶς φόβος ἐξέλιπεν· ἄλλως τε δὲ, ὁ Βαρβικάν προὔτιθετο νὰ τελειοποιήσῃ περισσότερο τὴν διασκευὴν τοῦ βλήματος, καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀντικρούσεως.

Μετὰ παρέλευσιν δύο ἡμερῶν, ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν ἐδέχετο διάγγελμα τοῦ Προέδρου τῆς Ὀμοσπονδίας, τιμῆ, ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ ἐφαίνετο σεμνυνόμενος ὁ ἡμέτερος ἦρωας. Κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἱπποτικωτάτου αὐτοῦ συμπατριώτου, τοῦ μαρκησίου Λαφαγέτου, ἡ κυβέρνησις ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν τίτλον πολίτου τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

ΚΓ'.

Η ΤΗΛΕΒΟΛΟΑΜΑΞΑ.

Μετά την αποπεράτωση τῆς περιφήμου Κολομβιάδος, ἡ προσοχή τοῦ κοινῆ ἐστράφη ἀμέσως ἐπὶ τοῦ βλήματος τοῦ νέου τούτου ἄρματος, τοῦ πρωορισμένου νὰ μεταβιβάσῃ διὰ τοῦ αἰθέρος τοὺς τρεῖς παραπετόλους ταξειδιώτας. Οὐδεὶς ἠγγίνει, ὅτι ὁ Μιχαὴλ Ἀρδὰν, διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου τηλεγραφήματός του, ἀπῆλθε τροποποιῆσαι τοῦ ἀποφασισθέντος ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς σχεδίου.

Ὁ πρόεδρος Βαρβικὰν ἐλλόγως ἐσκέπτετο τότε ὅτι ὀλίγον ἐνδιέφερε τὸ σχῆμα τοῦ βλήματος, διότι, ἀφοῦ δτήρχετο τὴν ἀτμοσφαῖραν ἐν διαστήματι ὀλίγων δευτερολέπτων, ἐμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ ἀπολύτου κενοῦ. Ἡ ἐπιτροπὴ λοιπὸν εἶχε παραδεχθῆ τὸ σφαιροειδὲς σχῆμα, ὥστε τὸ βλήμα νὰ δύνηται νὰ στρέφεται ἐλευθέρως περὶ ἑαυτὸ καὶ νὰ προβαίνει κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ φοράν· ἀλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν μετεβάλλετο εἰς ἄρμα, τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο πλέον τὸ αὐτό. Ὁ Μιχαὴλ Ἀρδὰν δὲν ἐπεθύμει νὰ ταξειδεύσῃ ὡς ο σκίουροι, ἀλλ' ἤθελε νὰ διατηρῆ πάντοτε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω καὶ τοὺς πόδας πρὸς τὰ κάτω, μετὰ τῆς αὐτῆς ευκολίας ὡς ἐὰν εὐρίσκετο ἐπὶ σκαφιδίου ἀεροστάτου, παραφερόμενος μὲν βεβαίως μετὰ πλειοτέρας ὀρμῆς, ἀλλὰ μὴ ὑποβεβλημένος εἰς ἀλλεπάλληλα κυβιστήματα καὶ εἰς ἀνασκιρτήσεις λίαν δυσαρέστους.

Νέα λοιπὸν σχέδια ἀπεστάλησαν εἰς τὸ ἐν Ἀθῶνιᾳ Κατάστημα Βραϊδβίλ καὶ Σ^α, ὅπερ παρεκαλεῖτο νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἄμεσον αὐτῶν ἐκτέλεσιν. Οὕτω λοιπὸν τροποποιηθὲν τὸ βλήμα, ἐχύθη τὴν 2αν Νοεμβρίου, καὶ ἀπεστάλη ἀμέσως εἰς τὸν λόφον τῶν πετρῶν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς ἀνατολῆς, τὴν δὲ 10ην ἔφθασεν ἄνευ ἀπευκαταίου εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον. Ὁ Μιχαὴλ Ἀρδὰν, ὁ Βαρβικὰν καὶ ὁ Νίχολ περιέμενον μετὰ μεγίστης ἀνυπομονησίας τὴν τηλεβολοάμαξαν ταύτην (wagon-projectile), ἐν ἣ ἐμελλον νὰ πετάξωσι πρὸς ἀναζήτησιν νέου κόσμου.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὸ βλήμα τοῦτο ἦν μεγαλοπρεπὲς μετάλλινον ἀριστοῦργημα, περιποιοῦν μεγάλην τιμὴν εἰς τὸ βιομήχανον πνεῦμα τῶν Ἀμερικανῶν. Πρώτην ἤδη φοράν κατάρθουν νὰ ἐπεξεργασθῶσι τοσοῦτον μέγαν ὄγκον λευκαργίλλου, ὥστε δικαίως ἐθεω-

ρεῖτο ὡς θαυμασμοῦ ἄξιον τὸ πρᾶγμα. Τὸ πολὺτιμον τοῦτο βλήμα ἠκτινοβολεῖ εἰς τὸν ἥλιον· βλέπων δὲ τις τὰς μεγαλοπρεπεῖς αὐτοῦ διαστάσεις καὶ τὸ πελώριον κωνοειδὲς ἐπικάλυμμα του, ἠδύνατο νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸ ὡς ἓνα ἐκ τῶν ὄγκωδῶν ἐκείνων πυργίσκων, τῶν κατεσκευασμένων ἐν σχήματι τηλεβολήθρας, καὶ τοὺς ὁποίους οἱ τοῦ μεσαιῶνος ἀρχιτέκτονες ἀνήρτων εἰς τὰς γωνίας τῶν φρουρίων. Δὲν ἔλειπον ἢ αἰ ὄπαι διὰ τὰ πυροβόλα καὶ εἰς ἀνεμοδείκτης.

«Νομίζει τις, ἐκραξεν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδὰν, ὅτι θὰ ἐξέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ εἰς ὀπλοφόρος, κρατῶν τὸ δόρυ καὶ περιβεβλημένος τὸν χαλύβδινον θώρακα. Θὰ εἴμεθα ἐκεῖ μέσα ὡς φεουδάρχαι, καὶ μὲ ὀλίγον πυροβολικὸν δυνάμεθα νὰ ἀντισταθῶμεν καθ' ὅλων τῶν στρατῶν τῆς Σελήνης, ἐὰν τοιοῦτοι ὑπάρχωσιν ἐκεῖ.

— Ὡστε τὸ ὄχημα σὲ ἀρέσει; ἠρώτησε τὸν φίλον του ὁ Βαρβικὰν.

— Ὡ! μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδὰν, ἐξετάζων πανταχόθεν τὸ βλήμα ὡς τεχνίτης. Αὐποῦμαι μόνον διότι δὲν εἶναι πλέον λεπτοκαμωμένον, καὶ διότι ὁ κῶνός του δὲν εἶναι κομψότερος. Ἡδύνατο νὰ καταλήγῃ εἰς σωρείαν μεταλλίνων κοσμημάτων συμπεπλεγμένων, λόγου χάριν, εἰς μίαν χίμαιραν, ἢ εἰς μίαν σαλαμάνδραν, ἐξερχομένην τοῦ πυρὸς μὲ ἀνεπτυγμένας τὰς πτέρυγας καὶ τὸ ρύγχος ἀνοιχτόν.

— Καὶ εἰς τί θὰ ἐχρησίμευε τοῦτο; εἶπεν ὁ Βαρβικὰν, οὔτινος τὸ θετικὸν πνεῦμα δὲν ἦτο τόσο εὐαίσθητον εἰς τὰς καλλονὰς τῆς τέχνης.

— Εἰς τί θὰ ἐχρησίμευεν; Ἀλλοίμονον, φίλε Βαρβικὰν! Φοβοῦμαι πολὺ, ἀφοῦ μὲ ἐρωτᾷς, ὅτι δὲν τὸ ἐνοεῖς.

— Λέγε το λοιπὸν, γενναῖέ μου σύντροφε.

— Αἱ λοιπὸν, νομίζω ὅτι, οἰονδήποτε ἔργον καὶ ἂν ἐπιχειρῶμεθα, ὀφείλομεν νὰ ἀναμιγνύωμεν εἰς αὐτὸ καὶ ὀλίγην τέχνην· τοῦτο τὸ καθιστᾷ ὠραιότερον. Γνωρίζεις ἐν Ἰνδικῶν δράμα, τὸ ὁποῖον καλεῖται Ἡ ἄμαξα τοῦ παιδίου;

— Μήτε ἤκουσα ποτὲ τὸ ὄνομα αὐτό.

— Τοῦτο δὲν μοι φαίνεται παράξενον. Μάθε λοιπὸν, ὅτι εἰς τὸ δράμα τοῦτο παρίσταται κλέπτης τις, ὅστις, ἐνῶ ἐτοιμάζεται νὰ διαρπύσῃ τὸν τοῖχον μιᾶς οἰκίας, σκέπτεται ποῖον τύπον νὰ δώσῃ εἰς τὴν ὄπην ταύτην: τὸ σχῆμα λύρας, ἄνθους, πτηνοῦ ἢ ἀμφορέως. Αἱ λοιπὸν, καλὲ μου Βαρβικὰν, ἐὰν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦσο σὺ μέλος τοῦ Κακουργοδικείου, θὰ κατεδίκαζες τὸν κλέπτην τοῦτον;

— Άνευ διαταγμοῦ, ἀπεκρίθη ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου, καὶ μετὰ τῆς ἐπιβαρυντικῆς περιστάσεως τῆς διαζήτησεως.

— Ἐγὼ ὅμως θὰ τὸν ἀπέλυον, φίλε Βαρβικάν. Ἰσοῦ διατί οὐδέποτε θὰ κατορθώσης νὰ μὲ ἐνισήσης.

— Ἄλλ' οὔτε θὰ ἀποπειραθῶ ποτὲ, γενναῖέ μου καλλιτέχνη.

— Πλὴν τοῦλάχιστον, ἐπανέλαθεν ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν, ἐπειδὴ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς τηλεβολοαμάξης μας εἶναι ἀρκετὰ πενηχρὸν, θὰ μὲ ἐπιτραπῆ νὰ κοσμήσω τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς μὲ ἐπιπλα τῆς ἀρσεναίας μου, καὶ μεθ' ἀπάτης τῆς πολυτελείας, ἣτις ἀρμόζει εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς Γῆς.

— Ὡς πρὸς τοῦτο, γενναῖέ μου, ἀντεῖπεν ὁ Βαρβικάν, εἶσαι ἐλεύθερος νὰ πράξης κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς φαντασίας σου, καὶ οὐδεὶς θὰ σὲ ἐμποδίση.»

Ἄλλὰ πρὶν ἢ προβῶσιν εἰς τὸ εὐάρεστον, ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου ἐσκέφθη περὶ τοῦ ὠφελίμου, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ἐπινοηθέντα μέσα πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀντικρούσεως ἐφηρμόσθησαν μετὰ μεγάλης εὐφυΐας.

Ὁ Βαρβικάν ἐσκέφθη, οὐχὶ ἄνευ λόγου, ὅτι οὐδὲν ἐλατήριον ἔσεται ἀρκούντως ἰσχυρὸν ὅπως ἐξουδετερώσῃ τὴν πρόσκρουσιν, καὶ ἤρκεσεν εἰς περίπατος εἰς τὸ δάσος τοῦ Σκερσανὸν διὰ νὰ λύσῃ πάνυ εὐφυῶς τὴν μεγάλην ταύτην δυσχέρειαν. Ἐσκόπει νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ὕδατος τὴν σπουδαίαν ταύτην ὑπηρεσίαν, καὶ ἰδοὺ πῶς.

Τὸ βλήμα ἔμελλε νὰ πληρωθῆ κατὰ τριῶν ποδῶν ὕψος ὑπὸ ὕδατος, ὑποβαστάζοντος ξύλινον δίσκον, ἐντελῶς προσηρμοσμένον ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πλευρῶν τοῦ βλήματος καὶ ἀναβοκαταβαίοντα οὐχὶ ἄνευ τριβῆς. Ἐπὶ τῆς πραγματικῆς ταύτης σχεδίας ἔμελλον νὰ τοποθετηθῶσιν οἱ ταξειδιῶται. Τὸ ὕδωρ δὲ τοῦτο θὰ ἐχωρίζετο δι' ὀριζοντίων ξυλίνων διαφραγμάτων, ἅτινα θὰ συνετρίβοντο ἀλληλοδιαδόχως κατὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν τοῦ βλήματος. Τότε ἐκάστη στρωμνὴ ὕδατος, ἀπὸ τῆς κατωτέρας μέχρι τῆς βῆνωτέρας, ἐκφεύγουσα δι' ἐπίτηδες σωλῆνων πρὸς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ βλήματος, θὰ ἐξετέλει λειτουργίας ἐλατηρίου, ὁ δὲ δίσκος, περιβεβλημένος ὑπὸ λίαν ἰσχυροῦ φελλοῦ, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ πιῆσῃ τὸ κατώτερον περιβάλλωμα πρὸ τῆς ἀλληλοδιαδόχου διαζήτησεως τῶν διαφόρων διαφραγμάτων. Ἀναμφιβόλως οἱ ὁδοιπόροι θὰ ἠθῶνοντο μεθ' ὅλας ταύτας τὰς προφυλάξεις ἰσχυρὰν δόνησιν μετὰ τὴν ἐντελῆ διάρρυσιν τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ τὸ πρῶτον κρού-

σμα σχεδὸν θὰ ἐμνησκίζετο ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτάτου τούτου ἐλατηρίου.

Ἄληθές ὅτι τρεῖς πόδες ὕδατος, ἐπὶ ἐπιφανείας πενήχοντα τεσσαρῶν τετραγωνικῶν ποδῶν, ἤθελον προσθέσει βάρος περίπου ἑνδεκα χιλιάδων καὶ πεντακοσίων λιτρῶν· ἀλλ' ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν συνηθροισμένων ἀερίων ἐντὸς τῆς Κολομβιάδος θὰ ἤρκει, κατὰ τὸν Βαρβικάν, πρὸς κατανίκησιν τῆς αὐξήσεως ταύτης τοῦ βάρους. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ ὀρμητικὴ ἀπώθησις ἔμελλε νὰ ἐξατμίσῃ ὅλον τοῦτον τὸν ὄγκον τοῦ ὕδατος ἐν διαστήματι δευτερολέπτου, καὶ τὸ βλήμα θὰ ἀνέκτα τὸ φυσικὸν αὐτοῦ βάρος.

Τοιαύτη ἦν ἡ ἐπινοήσις τοῦ προέδρου τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐφρόνει ὅτι ἐλύετο τὸ σπουδαῖον ζήτημα τῆς ἀντικρούσεως· ἄλλως τε δὲ, τὸ σχέδιον τοῦτο, ἐντελῶς κατακοιτηθὲν ὑπὸ τῶν μηχανικῶν τοῦ ἐργοστασίου Βραϊδὸν, ἐξετελέσθη θαυμασίως. Ἄπαξ τοῦ ἀποτελέσματος ἐπιτευχθέντος, οἱ ὁδοιπόροι ἠδύνατο νὰ ἀπαλλαγῶσιν εὐκόλως ἀπὸ τῶν συντριμμάτων τῶν διαφραγμάτων, καὶ νὰ καταρτίψωσι τὸν κινητὸν δίσκον, ὅστις ὑπεβάσταξεν αὐτοὺς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεως.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ἀνώτερα τείχη τοῦ βλήματος, ἦσαν περιβεβλημένα διὰ πυκνοῦ δέρματος, παραγεμισμένου ὑπὸ μεταξωτῶν γυαφάων, καὶ προσηρμοσμένου δι' ἐλίκων κατεσκευασμένων ἐξ ἀρίστου γάλυβος, οἵτινες εἶχον τὴν εὐκαμψίαν τοῦ ἐλατηρίου ὠρολογίου. Οἱ σωλῆνες, δι' ὧν ἔμελλε νὰ ἐκφύγῃ τὸ ὕδωρ, περικεκλεισμένοι ἐντὸς τῶν μνημονευθέντων δερματίνων περιβλημάτων, οὐδ' ὑποψίαν παρεῖλον περὶ τῆς υπάρξεώς των. Ὡστε πᾶσαι αἱ δυναταὶ προφυλάξεις πρὸς ἐκμηδένισιν τοῦ πρῶτου κρούσματος ἐλήφθησαν, καὶ, κατὰ τὰς ἐκφράσεις τοῦ Μιχαὴλ Ἀρδάν, «διὰ νὰ συντριβῶσιν, ἔπρεπε νὰ ἦσαν κατεσκευασμένοι ἐκ λεπτῆς ὑάλου.»

Τὸ βλήμα εἶχεν ἑνέα ποδῶν ἐξωτερικὴν περίμετρον, καὶ δώδεκα ποδῶν ὕψος. Διὰ νὰ μὴ ὑπερβῆ τὸ ὀρισθὲν βάρος, ἠλάττωσαν ὀλίγον τὸ πάχος τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ἐνίσχυσαν τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος, καθότι ἔμελλε νὰ ὑποστῇ ἅπασαν τὴν πίεσιν τῶν ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τῆς βαμβακοπυρίτιδος ἀναπτυχθησομένων ἀερίων. Αὐτὸ τοῦτο γίνεται καὶ εἰς τοὺς ὄλμους καὶ τὰ κυλινδροκωνικὰ ὀβούζια, τῶν ὁποίων ἡ κωλάθρα εἶναι παχύτερα.

Εἰς τὰ ἔνδον τοῦ μεταλλίνου τούτου πύργου ἔφερε στενὴ τις ὀπή, ἀνοιχθεῖσα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ κώνου, καὶ παρεμφερῆς πρὸς τὰς ὀπὰς

τῶν λεβήτων τῆς ἀτμομηχανῆς ἐκλείετο δὲ ἐρμητικῶς διὰ πλακᾶς ἐκ λευκαργίλλου, κρατουμένης ἐσωτερικῶς δι' ἰσχυρῶν στροφέων καὶ κοχλιῶν. Εἰς τρόπον ὥστε οἱ ὀδοιπόροι ἠδύνατο νὰ ἐξέλθωσι τῆς κινήτης αὐτῶν φυλακῆς ὅποτε ἤθελον, καὶ ἅμα ἔφθανον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ φωστήρος τῶν νυκτῶν.

Ἄλλὰ δὲν ἤρκει νὰ προβαίνωσιν, ἔπρεπε καὶ νὰ βλέπωσι καθ' ὁδόν. Οὐδὲν τούτου εὐκολώτερον. Γυφόντι ὑπὸ τὸ δερμάτινον περίβλημα ἠνθίγοντο τέσσαρες φεγγίται ἐκ παχυτάτης φακοειδοῦς ὑάλου, ἐξ ὧν δύο μὲν ἔκειντο ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ βλήματος, μία εἰς τὸ κάτω αὐτοῦ μέρος, καὶ ἡ τετάρτη ἐπὶ τοῦ κωνικοῦ καλύμματος. Ὅθεν οἱ ἐν αὐτῇ ὀδοιποροῦντες ἠδύνατο, διαρκούντος τοῦ ταξειδίου αὐτῶν, νὰ βλέπωσι τὴν Γῆν, ἣν ἐγκατέλιπον, τὴν Σελήνην, πρὸς ἣν διηθύνοντο καὶ τὰς ἀστράχας τοῦ οὐρανοῦ ἐκτάσεις. Χάριν ἀσφαλείας, οἱ φεγγίται οὗτοι προεφυλάσσοντο ἐναντίον τοῦ κλόου τῆς ἐκσφενδονίσεως διὰ πλακῶν στερεῶς συνδεδεμένων, τὰς ὁποίας ἦτο εὐκόλον νὰ ρίψωσιν ἔξω, ἀναστρέφοντες τοὺς ἐσωτερικοὺς κοχλίας. Οὕτω δὲ καὶ ὁ ἐμπιερχόμενος ἐν τῷ βλήματι ἀήρ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ, καὶ αἱ παρατηρήσεις καθίσταντο εὐχερέστεραι.

Ἄπαντες οὗτοι οἱ θαυμασίως τοποθετηθέντες μηχανισμοὶ ἐξετελοῦν τὰς ἑαυτῶν λειτουργίας μετὰ τῆς μεγαλητέρας εὐκολίας, οἱ δὲ μηχανικοὶ ἐφάνησαν ἐπίσης εὐφυεῖς καὶ προνοητικοὶ κατὰ τὴν διευθέτησιν τῆς πελωρίου ταύτης τηλεβολομαχίας.

Δεξαμεναὶ στερεῶς προσδεδεμέναι ὠρίσθησαν πρὸς διατήρησιν τοῦ ποτίμου ὕδατος καὶ τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τοὺς τρεῖς ὀδοιπόρους τροφῶν πρὸς δὲ ἠδύνατο νὰ προμηθεύωνται ἄφθονον ποσότητα πυρὸς καὶ φωτὸς δι' ἀερίοφωτος, περιεκλεισμένου ἐντὸς ἰδίας δεξαμενῆς καὶ ὑπὸ πίεσιν πολλῶν ἀτμοσφαιρῶν διατελοῦντος. Ἦρκει νὰ στρέψωσι στρόφιγγά τινα, καὶ ἐπὶ ἐξ ἡμέρας τὸ ἀερίοφως ἐπήρκει νὰ φωτίξῃ καὶ νὰ θερμαίνῃ τὸ ἀνακαυτικώτατον τοῦτο ὄχημα. Ὡς ἕκαστος παρατηρεῖ, οὐδὲν ἔλειπε τῶν ἀναγκαιούτων πρὸς τὸ ζῆν, καὶ πρὸς τὸ εὖ ζῆν μάλιστ'· περιπλέον δὲ, χάρις εἰς τὰς κλίσεις τοῦ Μιχαὴλ Ἀρδάν, τὸ τερπνὸν συνηνώθη μετὰ τοῦ ὠφελίμου ὑπὸ τὸν τύπον τῶν ἀντικειμένων τῆς τέχνης. Τὸ βλήμα ἤθελε μεταβληθῆ εἰς ἀλθῆς ἐργοστάσιον, ἐὰν ὁ χώρος δὲν ἐσπάνιζε. Καὶ μὴ τις ὑπολάβοι, ὅτι τρεῖς ἄνθρωποι θὰ ἐστενοχωροῦντο ἐντὸς τοῦ μεταλλίνου τούτου πύργου· ἀπ' ἐναντίας, αἱ διαστάσεις αὐτοῦ ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ἐν αὐτῷ νὰ κινῶνται ἐν πάσῃ

ἐλευθερίᾳ, διότι ἐπιφάνειαν μὲν εἶχε πεντήκοντα τεσσάρων, ὕψος δὲ δέκα τετραγωνικῶν ποδῶν. Δὲν θὰ ἀπελάμβανον πλειοτέρας ἀνέσεως ἐν τῇ εὐρυχωροτέρᾳ ἀτμομαχίᾳ τῶν ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Τοῦ ζητήματος περὶ ζωοτροφῶν καὶ φωτισμοῦ λυθέντος, ἔμενε τὸ τοῦ ἀέρος. Ἦτο καταφανές, ὅτι ὁ ἐν τῷ βλήματι περιεκλεισμένος ἀτμοσφαιρικός ἀήρ δὲν θὰ ἤρκει πρὸς ἀναπνοὴν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας. Καὶ ὄντως ἕκαστος ἄνθρωπος καταναλίσκει ἐν μιᾷ περίπτῳ ὥρᾳ ὅλον τὸ περιεχόμενον ὀξυγόνον ἐντὸς ἑκατὸν λιτρῶν ἀέρος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βαρβικᾶν μετὰ τῶν δύο αὐτοῦ συνοδοιπόρων καὶ δύο κυνῶν, τοὺς ὁποίους ἐσκόπουν νὰ παραλάβωσι μετ' ἑαυτῶν, ἔμελλον νὰ καταναλώσωσιν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας δύο χιλιάδας καὶ τετρακοσίας λίτρας ὀξυγόνου, ἢ εἰς ἀντίστοιχον βᾶρος ἑπτὰ λιθρῶν, ἦτο ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ ἀνανεοῦται ὁ ἀήρ τοῦ βλήματος. Τοῦτο δὲ κατωρθώθη δι' ἀπλουστάτης μεθόδου, ὑποδειχθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀρδάν κατὰ τὴν ἐν τῷ συλλαλητηρίῳ συζήτησιν.

Γνωστόν ἐστίν ὅτι ὁ ἀήρ σύγκειται κυρίως ἐξ εἰκοσι καὶ ἐνὸς μέρους ὀξυγόνου καὶ ἑβδόμηκοντα ἐννέα μερῶν ἄζωτου. Τί λοιπὸν συμβαίνει ἐν τῇ ἀναπνοῇ; Ἀπλουστάτον τι φαινόμενον, τὸ ἐξῆς: Ὁ ἄνθρωπος ἀπορροφᾷ τὸ ἐν τῷ ἀερί ὀξυγόνον, ὡς τὸ κατ' ἐξοχίην συντελοῦν πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς, καὶ ἐκπέμπει ἄθικτον τὸ ἄζωτον. Ὁ οὕτως ἐκπνεόμενος ἀήρ ἀπόλλυσι σχεδὸν πέντε ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐκ τοῦ ὀξυγόνου αὐτοῦ, καὶ τότε περιέχει ἴσον περίπτῳ ποσὸν ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὅπερ παράγεται ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τῶν συστατικῶν τοῦ αἵματος διὰ τοῦ εἰσπνευθέντος ὀξυγόνου. Εἰς χώρον λοιπὸν περιεκλεισμένον συμβαίνει ὥστε, μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινός, τὸ τοῦ ἀέρος ὀξυγόνον ν' ἀντικαθίσταται ὀλοσχερῶς διὰ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἀερίου οὐσιωδῶς δηλητηριώδους. Ὡστε τὸ ζήτημα, κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην, κατέληγεν εἰς τὸ ἐξῆς: Ἀφοῦ τὸ ἄζωτον διατηρεῖται ἄθικτον, ἔπρεπε πρῶτον ν' ἀνανεωθῆ τὸ ἀπορροφηθὲν ὀξυγόνον, καὶ δεύτερον νὰ καταστραφῆ τὸ ἐκπνεόμενον ἀνθρακικὸν ὀξύ.

Τὸ πρᾶγμα ἐπετυγχάνετο εὐκόλως διὰ τῆς χλωρικῆς καὶ τῆς καυστικῆς κονίας (potasse). Ἡ πρώτη εἶναι εἶδος ἁλατος ἐν εἶδει λευκῶν κέγχρων, ἔχει δὲ τὴν ιδιότητα, ὡσάκις τίθεται εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν τετρακοσίων βαθμῶν, νὰ μεταβάλληται εἰς χλωριούχον κοκκίνην, καὶ τότε τὸ ὀξυγόνον, ὅπερ περιέχει, ἀπολύεται καθ' ὀλοκληρίαν. Ὅθεν δεκαοκτῶ λίθραι χλωρικῆς κονίας παράγουσιν ἑπτὰ λίθρας ὀξυγόνου, τουτέστι τὴν ἀναγκαιούσαν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας

ποσότητα δια τους ημετέρους οδοιπόρους. Ἡ δὲ καυστική κοιλία εἶναι ὕλη σφόδρα ἀπληρτος τοῦ μεμιγμένου τῷ ἀέρι ἀνθρακικοῦ οξέως, ἀρκεῖ δὲ νὰ συνταράξῃ τις αὐτήν, διὰ νὰ ἀπορροφήσῃ αὐτὸ καὶ νὰ σχηματίσῃ τὸ διττανθρακώχον τῆς κοιλίας. (1)

Συνδυάζοντες τὰ δύο ταῦτα μέσα, ἦσαν βέβαιαι ὅτι ἠδύνατο νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸν διεφθαρμένον ἀέρα ἅπασαι τὴν ζωογόνοι αὐτοῦ ιδιότητα. Τὸ πείραμα τοῦτο ἐδοκίμασθη μετ' ἐπιτυχίας ὑπὸ τῶν δύο Γάλλων χημικῶν, τῶν κκ. Ρεϊζὲ καὶ Ρενώλτου· ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μέχρι τούτου τὸ πείραμα ἐγένετο εἰς ἀψυχα, μετ' ὅλην δὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπιβεβαίωσιν, ἠγγουεῖτο ἀπολύτως ἂν ἐμφυχα ὄντα ἠδύνατο νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τοῦτο.

Τοιαύτη τις παρατήρησις διαγέβη εἰς τὴν συνεδρίασιν, καθ' ἣν συνεζητεῖτο τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα. Ὁ Μιχαὴλ Ἀρδάν οὐδαμῶς ἀμφέβαλε περὶ τοῦ ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ τις διὰ τοιοῦτου τεχνητοῦ ἀέρος, καὶ συγκατατέθη νὰ ὑποστῇ τὸ πείραμα πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς τω· ἀλλ' ἡ τιμὴ τῆς τοιαύτης δοκιμῆς διεφιλωνεικῆθη μετ' ἐνεργητικότητος ὑπὸ τοῦ Τζὼν Μάστωνος.

«Ἐπειδὴ δὲν ἀναχωρῶ μετ' ὑμῶν, ἔλεγεν ὁ γενηαῖος οὗτος πυρσοβολιστῆς, εἶναι δίκαιον νὰ κατοικήσω ἐντὸς τοῦ βλήματος ὀκτῶ τοῦλάχιστον ἡμέρας.»

Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀδύνατον νὰ τῷ ἀρνηθῶσιν καὶ τὴν χάριν ταύτην, ἐδέησε νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τὴν αἴτησίν του. Καὶ λοιπὸν σημαντικὴ ποσότης ἐξ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τῆς ἐν λόγῳ κοιλίας ἐτέθη ὑπὸ τὴν διάθεσίν του μετὰ ζωοτροφιῶν δι' ὀκτῶ ἡμέρας. Εἶτα σφίγγας τὴν χεῖρα τῶν φίλων αὐτοῦ τὴν πρωίαν τῆς 12ης Νοεμβρίου, καὶ παραγγείλας ἐντόνως νὰ μὴ ἀνοίξῃσιν τὴν εἰρκτὴν του πρὸ τῆς 20ῆς τοῦ ἑσπέρας, εἰσέδου εἰς τὸ βλήμα, οὔτινος ἡ πλάξ ἐκλείσθη ἐρημητικῶς.

Τί συνέβη κατὰ τὸ ὀκταήμερον τοῦτο, ἀδύνατον νὰ ὑποθέσῃ τις. Τὸ πάχος τῶν πλευρῶν τοῦ βλήματος ἐκάλυεν οἰονδήποτε ἐσωτερικὸν ὄρυθον νὰ μεταδοθῇ ἔξω.

Τὴν 20ὴν Νοεμβρίου, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἕκτην ἑσπερινὴν ὥραν, ἀπέσυραν τὴν πλάκα. Οἱ φίλοι τοῦ Μάστωνος κάπως διετέλου ἐν ἀνησυχία, ἀλλ' ἐνεθαῆρύνησαν πάραυτα ἅμα ἠκούσθη εὐθυμὸς τις κραυγῆ, ἐκπέμπουσα ἐν παρατεταμένῳ οὐρρά!

(1) Bi-carbonate, χημικὸν ἄλας, ἐν ᾧ τὸ ἀνθρακικὸν οξὺ περιέχει διπλοῦν ἔξυγονόν τοῦ ἐν τῇ βάσει. Σ. Μ.

Μετ' ὀλίγον ὁ γραμματεὺς τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου ἐφάνη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κώνου, ἔχων τὸ ἦλος θριαμβευτικόν· εἶχε δὲ παχύρει ἐπαισθητῶς.

ΚΔ΄.

ΤΟ ΤΗΛΕΣΚΟΠΙΟΝ ΤΩΝ ΒΡΑΧΩΔΩΝ ΟΡΕΩΝ.

Τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου παρελθόντος ἔτους, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ καταλόγου τῶν ἐγγραφῶν, ὁ πρόεδρος τοῦ Τηλεβολικοῦ Συλλόγου ἐχορήγησε πίστωσιν εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῆς Κανταβριγίας τοῦ ἀναγκαιοῦντος ποτοῦ πρὸς κατασκευὴν πελωρίου ὀπτικοῦ ὄργάνου. Τοῦτο δὲ, εἴτε τηλεσκόπιον εἴτε διόπτρα ἤθελεν εἶσθαι, ὤφειλε νὰ ἔχη ἱκανὴν δύναμιν ὥστε νὰ καθιστᾷ ὁρατὸν ἐπὶ τῆς σεληνιακῆς ἐπιφανείας ἀντικείμενον ἔχον ἐννέα ποδῶν πλάτος.

Ἐπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ μεταξύ διόπτρας καὶ τηλεσκοπίου, τὴν ὁποίαν κρίνομεν καλὸν νὰ ἐξηγήσωμεν ἐνταῦθα. Ἡ διόπτρα ἀποτελεῖται ἐκ μεταλλίνου σωλῆος, ὅστις φέρει εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων αὐτοῦ δύο ἀμφικύρτους φακούς, τὸν μὲν μικρότερον τεθειμένον ἔμπροσθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ παρατηρητοῦ καὶ διὰ τοῦτο καλούμενον ὀφθαλμικόν, τὸν δὲ κείμενον κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ σωλῆος, ἑστραμμένον δὲ πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ πρόκειται νὰ παρατηρηθῇ, καὶ καλούμενον ἐξώτερον ἢ ἐμπρόσθιον. Αἱ ἐκ τοῦ φωτεινοῦ ἀντικειμένου ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες διέρχονται τὸν ἐξώτερον φακόν, καὶ διὰ τῆς θλάσεως ἐξεικονίζουσιν ἐν τῇ ἐστία αὐτοῦ ἑστραμμένον τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, τὸ ὁποῖον αὐξάνει ὁ ὀφθαλμικὸς φακός. Ἡ ἀστρονομικὴ λοιπὸν διόπτρα σχηματίζεται ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ δύο ἀμφικύρτων φακῶν, ὧν ὁ μὲν μέγιστος χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ σχηματίσῃ τὴν εἰκόνα, ὁ δὲ ἐλάσσων εἰς τὸ νὰ αὐξάνῃ μεγάλως τὰς διαστάσεις αὐτῆς.

Ἀπ' ἐναντίας, ὁ σωλὴν τοῦ τηλεσκοπίου εἶναι ἀνοικτός κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ ἄκρον. Αἱ ἐκπεμπόμεναι ἀκτῖνες ἐκ τοῦ παρατηρουμένου ἀντικειμένου εἰσδύουσιν ἐν αὐτῷ ἀκωλύτως, καὶ προσπίπτουσιν ἐπὶ κίλλου μεταλλίνου κατόπτρου· ἀπὸ τούτου δὲ φέρονται δι' ἀνταντακλάσεως

ἐπὶ μικροῦ κατόπτρου, ὅπερ ἀποστέλλει αὐτὰς πρὸς τὸν ὀφθαλμικὸν φακὸν, διατεθειμένον εἰς τρόπον ὥστε νὰ μεγεθύνῃ τὸ ἐν τῷ κατόπτρῳ ἐξεικονιζόμενον ἀντικείμενον. Ὡστε εἰς μὲν τὰς διόπτρας ἐνεργεῖ ἡ θλάσις, εἰς δὲ τὰ τηλεσκόπια ἢ ἀντανάκλασις.

Δυσχυρίστησάν τινες, ὅτι ἡ ἀνακάλυψις τῶν διοπτρῶν δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς νεωτέρους, ἀλλ' ὅτι ἦν ἤδη γνωστὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· τοῦτο ἐστὶ προφανὴς ἀδικία κατὰ τοῦ μεταγενεστέρου ἐφευρετικοῦ πνεύματος. Καθὰ ἐκ τῶν λεγομένων τοῦ Ἀριστοτέλους βεβαιοῦται, οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ παρετήρουν τὸν οὐρανὸν διὰ μικρῶν σωλήνων, ἀλλ' ἐντελῶς κενῶν, οἵτινες προὔξενον τὸ ἀποτέλεσμα φρέατος, ἐκ τοῦ πυθμένος τοῦ ὁποίου φαίνονται οἱ ἀστέρες τὴν ἡμέραν.

Πρῶτος ὑπανηγμὸς περὶ αὐξηνητικῆς ιδιότητος τῆς ὑάλου ἀπαντᾶται τῷ 1538. Καὶ τῶντι εἰς βιβλίον, τυπωθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπὸ τοῦ Φρασκατόρη, ἀναγινώσκονται τὰ ἐξῆς: «Ἐὰν θεωρήσῃ τις διὰ δύο ὀπτῆριων ὑάλων, ἐπιτεθειμένων τῆς μὲν ἐπὶ τῆς δὲ, βλέπει κάθε τι μεγαλῆτερον ἢ πλησιέστερον.» Εἰς δὲ τὴν Φυσικὴν Μαγίαν τοῦ Νεαπολιτανοῦ Πόρτα, δημοσιευθεῖσαν τῷ 1590, ἀναφέρεται ῥητῶς ὅτι, συζευγνύων τις κυρτὸν φακὸν καὶ κοῖλον, δύναται νὰ ἴδῃ τὰ ἀντικείμενα ἠϋξήμενα καὶ καθαρὰ.

Ἐν τούτοις, καθὰ ἐκ τῶν διαφόρων ὑπομνημάτων συνάγεται, ὁ Ἰωάννης Λιππερσαῖος, ὀπτικὸς ζῶν ἐν Μιδδελβούργῃ τῷ 1606, κατῴρθωσεν νὰ κατασκευάσῃ τὴν πρώτην συστηματικὴν διόπτραν τυχαίως. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἀλλοδαπὸς τις, ζητήσας παρὰ τοῦ Λιππερσαίου κυρτοὺς καὶ κοίλους φακοὺς, ἤλθε νὰ λάβῃ αὐτοὺς κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ἡμέραν· ἐκλέξας δὲ δύο, ἔθεσεν αὐτοὺς ἔμπροσθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ του, ἀπομακρύνων καὶ ἀποχωρίζων αὐτοὺς ἐναλλάξ, ἐπλήρωσε καὶ ἀνεχώρησε χωρὶς νὰ εἶπῃ τι. Ὁ Λιππερσαῖος, ἀφοῦ ἔμεινε μόνος, ἐμμύθη, ὡς λέγεται, τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας εἶδε νὰ μεταχειρισθῇ ὁ ἀλλοδαπὸς, καὶ ἀνεγνώρισεν οὕτω τὴν αὐξηνητικὴν δύναμιν τῶν ὑάλων.

Κατ' ἄλλην παράδοσιν, τὰ τέχνα τοῦ Λιππερσαίου, πλησιάσαντα κατὰ τύχην καὶ εἰς τὴν ἀπαιτουμένην ἀπόστασιν δύο φακοὺς, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἦν κοῖλος ὁ δὲ κυρτός, ἐξέπεμψαν κραυγὴν χαρᾶς βλέποντα τοσούτῳ πλησίον τὸν πετεινὸν τοῦ κωδωνοστασίου τῆς Μιδδελβούργης. Ὁ Λιππερσαῖος, εὐρεθεὶς παρῶν, ἐπαγίωσεν τὰς δύο ὑάλους ἐπὶ τινος σαπίδος, ἀκολούθως δὲ εἰς τὰ ἄκρα σωλήνος, καὶ κατασκεύασεν οὕτω τὸ θαυμάσιον τοῦτο ὄργανον.

Προσθέσωμεν δὲ, ὅτι τῷ 1609 ὁ Γαλιλαῖος ἐν Ἰταλίᾳ ἠδυνήθη νὰ κατασκευάσῃ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων τὴν περιφημοὺς διόπτραν αὐτοῦ, περὶ ἧς ἤκουσεν ἐκ τῆς κοινῆς μόνον φήμης.

Ἐν τούτοις, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Τηλεθελικὸς Σύλλογος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιληφθῇ τοῦ μεγάλου τούτου πειράματος, τὰ τηλεσκόπια ὄργανα εἶχον τελειοποιηθῆ παραδόξως, καὶ παρεῖχον ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα. Πολὺ ἀπέχεν ἡ ἐποχὴ, καθ' ἣν ὁ Γαλιλαῖος παρετήρει τοὺς ἀστέρας διὰ τῆς πενιχρᾶς αὐτοῦ διόπτρας, μολὶς μεγεθυνούσης τὰ ἀντικείμενα κατὰ ἑπτὰ φορές.

Μεταξὺ τῶν διοπτρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀξία μνήμης ἦν ἡ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῆς Πουλκόβας ἐν Ρωσίᾳ, ἧς τινος ὁ ἐξώτερος φακὸς εἶχε δεκαπέντε δακτύλων διάμετρον, καὶ πρὸς κατασκευὴν τοῦ ὁποίου ἐδαπανήθησαν 80,000 ἀργυρῶν ρουβλίων· ἡ τοῦ Γάλλου ὀπτικοῦ Λερεβούρ, ἔχουσα φακὸν ἴσον τῷ τῆς προηγουμένης· καὶ τέλος ἡ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῆς Κανταβριγίας, ἧς ὁ φακὸς εἶχε δεκαεννέα δακτύλων διάμετρον.

Μεταξὺ τῶν τηλεσκοπίων δύο ἰδίως ἐγνωρίζοντο ὡς ἀξιοσημειώτου δυνάμεως καὶ γιγαντικῶν διαστάσεων: Τὸ πρῶτον, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Ἐρσχέλλου, εἶχε τριάκοντα ἕξ ποδῶν μῆκος, τὸ δὲ κάτοπτρον αὐτοῦ ἦν τεσσάρων καὶ ἡμίσεως ποδῶν τὸ μέγεθος· ἡ αὐξήσις δὲ ἠδύνατο νὰ φθάσῃ μέχρις ἕξ χιλιάδας φορές τὴν διάμετρον τοῦ παρατηρουμένου σώματος. Τὸ ἕτερον εὕρισκετο ἐν Βιρκάστλῃ τῆς Ἰρλανδίας, εἰς τὸ ἄλσος τοῦ Πάρσονς-Τόου, καὶ ἦν ἰδιοκτησία τοῦ Λόρδου Ἦρος. Ὁ σωλὴν αὐτοῦ εἶχε μῆκος τεσσαράκοντα καὶ ὀκτώ ποδῶν, τὸ εὖρος τοῦ κατόπτρου αὐτοῦ ἦν ἕξ ποδῶν, καὶ ἐμεγέθυνε τὰ ἀντικείμενα κατὰ ἕξ χιλιάδας καὶ τετρακοσίας φορές. Ἐδέησε δὲ νὰ κατασκευασθῇ μέγα τεῖχος, ἵνα στηθῇ ἐπ' αὐτοῦ τὸ διὰ ποικίλων μηχανισμῶν κινούμενον τοῦτο τέρας, ὅπερ ἐξύγιζεν εἰκοσιοκτὼ χιλιάδας λιθρῶν, καὶ πρὸς κατασκευὴν τοῦ ὁποίου ἐδαπανήθησαν ὑπὲρ τὰς πέντε μυριάδας λιθρῶν στερλινῶν.

Πλὴν, μετ' ὅλας τὰς κολοσσιαίας ταύτας διαστάσεις, ἡ ἐπιτευχθεῖσα αὐξήσις τῶν ἀντικειμένων μολὶς ὑπερέβαινε τὰς ἕξ χιλιάδας φορές· τοιαύτη δὲ αὐξήσις προσεγγίζει τὴν Σελήνην εἰς ἀπόστασιν τριάκοντα ἐννέα μιλίων, καὶ ἐπιτρέπει μόνον νὰ γίνωσι καταφανῆ ἀντικείμενα ἔχοντα ἐξήκοντα ποδῶν διάμετρον. Ἐπειδὴ δὲ ἐπρόκειτο νὰ θεωρηθῇ ἐπ' αὐτῆς εὐκρινῶς ἀντικείμενον ἔχον ἐννέα ποδῶν διάμετρον

καὶ δεκαπέντε μῆκος, οἷον ἦν τὸ πρὸς αὐτὴν σταλησόμενον βλῆμα, ἦτο ἐπάναγκες νὰ προσεγγίσωσι τὴν Σελήνην τοῦλάχιστον κατὰ πέντε μίλια, καὶ νὰ ἐπιτύχωσιν οὕτως αὐξήσιν τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ χιλιάδων φορῶν.

Τοιοῦτο ἦν τὸ προταθὲν ζήτημα εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῆς Κανταβριγίας· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρακωλυθῇ ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν οἰκονομολογικῶν δυσχερειῶν, ἔμενον νὰ κατανικηθῶσιν αἱ ὕλικαί.

Καὶ ἐν πρώτοις ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐκλογή μεταξὺ τηλεσκοπίου καὶ διόπτρας. Αἱ διόπτραι πλεονεκτοῦσι τῶν τηλεσκοπίων, καθότι, ὑποθέτωντος ἴσου τοῦ μεγέθους τῶν φακῶν αὐτῶν, διὰ τῶν πρώτων ἐπιτυγχάνεται σημαντικώτερα αὐξήσις· τοῦτο δὲ, διότι αἱ διαπερῶσαι τοὺς φακοὺς φωτειναὶ ἀκτῖνες ἐπηρεάζονται ὀλιγώτερον ὑπὸ τῆς θλάσεως ἢ ὑπὸ τῆς ἀντανεκλάσεως ἐπὶ τοῦ μεταλλίνου κατόπτρου τῶν τηλεσκοπίων. Ἀλλὰ τὸ διδόμενον πάχος εἰς φακόν τινα εἶναι περιωρισμένον, διότι ἡ μεγάλη πυκνότης παρεμποδίζει τὴν διάβασιν τῶν φωτεινῶν ἀκτῖνων. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἡ κατασκευὴ τῶν μεγάλων τούτων φακῶν εἶναι δυσκολωτάτη, καὶ πολλάκις ἀπαιτεῖ ἀκατάπαυστον ἐργασίαν πολλῶν ἐτῶν πρὸς ἐπιτυχίαν.

Ὅθεν μὲλλον ὅτι αἱ εἰκόνες ἐκτυποῦνται εὐκρινέστερον εἰς τὰς διόπτρας, πλεονέκτημα ἀνεκτίμητον προκειμένου περὶ Σελήνης, τῆς ὁποίας τὸ φῶς προέρχεται ἐξ ἀπλῆς ἀντανεκλάσεως, ἀπεφασίσθη νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ τηλεσκόπιον, καθὸ εὐκόλως κατασκευαζόμενον καὶ πλεότερον μεγέθυνον τὰ ἀντικείμενα. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ φωτειναὶ ἀκτῖνες ἀποβάλλουσι μέγα μέρος τῆς ἐντάσεως αὐτῶν διερχόμεναι τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὁ Τηλεβολικὸς Σύλλογος ἀπεφάσισε νὰ στήσῃ τὸ ὄργανον τοῦτο ἐπὶ τινος τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν ὄρεων τῆς Συμπολιτείας, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἠλάττωνεν ἐπαισθητῶς τὴν πυκνότητα τῶν τοῦ ἀέρος στρωμάτων.

Καθὰ ἀνωτέρω παρατηρήθη, ὁ φακὸς τῶν τηλεσκοπίων, εἰς ὃν προσαρμύζεται ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ παρατηρητοῦ, παράγει τὴν μεγέθυνσιν, ὃ δὲ ἐξώτερος φακὸς τοσούτῳ ἰσχυρότερον αὐξάνει τὰ ἀντικείμενα, ὅσα μεγαλητέρα εἶναι ἡ διάμετρος αὐτοῦ καὶ ἡ διάστασις μεταξὺ τοῦ ὀπτικοῦ κέντρου τοῦ ἐν λόγῳ φακοῦ καὶ τοῦ θεωμένου ἀντικειμένου. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ λοιπὸν μεγέθυνσις κατὰ τεσσαράκοντα ὀκτὼ χιλιάδας φορὰς, ἔπρεπε νὰ κατασκευασθῇ φακὸς μεγαλήτερος τῶν τοῦ Ἐρ-

στέλλου καὶ τοῦ λόρδου Ῥόζ. Εἰς τοῦτο ἐνέκειτο ἡ δυσκολία, διότι ἡ τῆξις τῶν τηλεσκοπικῶν τούτων κατόπτρων εἶναι λίαν ἀκροσφαλῆς ἐργασία.

Εὐτυχῶς πρό τιμῶν ἐναυτῶν σφόδς τις τοῦ τῆς Γαλλίας Πανακαδημίου, ὁ Λέων Φουκάλτος, ἐπενόησε μέθοδον, δι' ἧς ἐπετυγχάνετο εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον ἡ στίλβωσις τῶν φακῶν τούτων, ἀντικαθισταμένου τοῦ μεταλλίνου κατόπτρου δι' ἐπηργυρωμένου. Πρὸς τοῦτο, ἤρκει νὰ χῶσται τεμάχιον ὑάλου ἔχον τὸ ζητούμενον μέγεθος, καὶ νὰ μεταλλοποιήσῃσιν αὐτὸ ἀκολούθως δι' ἐπιχρίσεως ἀργύρου. Τὸν μηχανισμόν λοιπὸν τούτον, οὕτως τὰ ἀποτελέσματα εἰσὶν ἐξαιρετα, παρεδέχθησαν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ φακοῦ, ἐφαρμόσαντες περιπλέον τὴν μέθοδον τοῦ Ἐρστέλλου, καθ' ἣν ὁ παρατηρητὴς ἀνυψοῦτο διαίωρας εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ τηλεσκοπίου, τὸ πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ἐστραμμένον, καὶ ἐκεῖθεν, ὀπλίζων τὴν ὄρασιν διὰ μικροῦ διοπτῆρος, ἐβύβιζε τὸ βλέμμα ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς κυλίνδρου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὸ ἐν τῷ βάθει τοῦ σωλήνος ἐπὶ τοῦ ἐπηργυρωμένου κατόπτρου ἐξικονιζόμενον ἀντικείμενον παρίστατο μετὰ πλείστερας ἐναργείας καὶ ζωηρότητος.

Τούτων πάντων ἀποφασισθέντων, ἤρχησαν ἀμέσως αἱ ἐργασίαι. Καὶ τὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου τῆς Κανταβριγίας, ὁ σωλήν τῶν νέου τούτου τηλεσκοπίου ὄργανου ἔπρεπε νὰ ἔχῃ διακοσίων ὀγδοήκοντα ποδῶν μῆκος, τὸ δὲ κάτοπτρον αὐτοῦ διάμετρον δεκαῆξ ποδῶν. Ὅσονδήποτε ὅμως κολοσσαῖον καὶ ἂν ὑποτεθῇ τοιοῦτο ὄργανον, δὲν ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ὑπερμέγεθος ἐκεῖνο τηλεσκόπιον δεκακισχιλίων ποδῶν μῆκος, τὸ ὁποῖον προὔτιθετο νὰ κατασκευάσῃ ὁ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ ἀστρονόμος Χούκ (Hooke).

Τὸ ζήτημα τῆς τοποθετήσεως αὐτοῦ, καίτοι παρέχον πλείστας ὄσας δυσχερείας, ἐλύθη συντόμως. Ἐπρόκειτο νὰ ἐκλέξωσιν ὑψηλὸν τι ὄρος, καὶ τὰ ὑψικάρινα ὄρη δὲν εἶναι πολυάριθμα ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείας. Τὸ ὄρογραφικὸν σύστημα τῆς εὐρείας ταύτης ἐπικρατείας ἀπαρτίζεται ὑπὸ δύο ἀλύσεων μετρίου ὕψους, ἀναμέσον τῶν ὁποίων ῥέει ὁ μεγαλοπρεπὴς Μισσισιπιπῆς, τὸν ὁποῖον προθύμως οἱ Ἀμερικανοὶ θὰ ἀπεκάλουν τὸν ἀνακτα τῶν ποταμῶν, ἐὰν τὸ πολίτευμα αὐτῶν δὲν ἀπέκρουε τὴν ἰδέαν οἰασθήποτε βασιλείας.

Καὶ πρὸς ἀνατολὰς μὲν κεῖνται τὰ Ἀπαλάχια ὄρη, τῶν ὁποίων ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ μόλις ἐξικνεῖται εἰς πέντε χιλιάδας ἑξακοσίους πό-

δας· ὕψος λίαν μέτριον. Πρὸς δυσμὰς ἀπαντῶνται τὰ Βραχὺδῆ Ὄρη, σειρὰ ἀπέραντος, ἧτις, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Μαγελλανικοῦ πορθμοῦ, παρακολουθεῖ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἄνδεων ἢ Κορδιλλιέρων, διέρχεται τὸν ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ, καὶ προβαίνει διὰ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Πολικῆς θαλάσσης.

Τὰ ὄρη ταῦτα δὲν εἶναι ὅσον ὑψηλά, αἱ δὲ Ἄλπεις ἢ τὰ Ἰμαλαῖα θὰ ἐνητέλιον πρὸς αὐτὰ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μεγαλείου αὐτῶν μετὰ περιφρονητικοῦ βλέμματος. Καὶ ὄντως ἡ ὑψηλότερα αὐτῶν κορυφὴ μόλις φθάνει εἰς ὕψος δέκα χιλιάδων ἑπτακοσίων καὶ ἐνὸς ποδῶν, ἐνῶ τὸ Λευκὸν Ὄρος ἀριθμεῖ δεκατέσσαρας χιλιάδας τετρακοσίους τριάκοντα ἐννέα, καὶ τὸ Γωρισάγκαρ, ἡ ὑψηλότερα κορυφὴ τῶν Ἰμαλαίων, εἰκοσιῆξ χιλιάδας ἑπτακοσίους ἑβδομήκοντα ἕξ πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἐπειδὴ ὁμως ὁ Τηλεβολικὸς Σύλλογος διετείνετο ὅτι τὸ τηλεσκοπίον ἔπρεπε νὰ στηθῆ, ὡς καὶ ἡ Κολομβιάς, ἐπὶ ἀμερικανικοῦ ἐδάφους, ἠναγκάσθησαν νὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς τὰ Βραχὺδῆ Ὄρη, ἀπαν δὲ τὸ ἀπαιτούμενον ὑλικὸν ἀπεφασίσθη νὰ συσσωρευθῆ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Λόγκς-Πήκ (Long's-Peak), ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μισσουρή.

Οὔτε ὁ κάλαμος οὔτε ὁ προφορικὸς λόγος ἰσχύει πρὸς περιγραφήν τῶν παντὸς εἶδους δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ὤφειλον νὰ ὑπερικήσωσιν οἱ Ἀμερικανοὶ μηχανικοὶ, καὶ τὰ θαύματα τῆς τόλμης καὶ τῆς ἐπιδειξίότητος, ἅτινα ἐξέτελεσαν. Ἦτο ἀληθὴς Ἡράκλειος ἄλλος. Ἐπρέπε νὰ ἀναβιβάσωσιν εἰς τὴν ὑψιτενῆ ἐκείνην κορυφὴν πελωρίους λίθους, βαρύτατα τεμάχια σιδήρου, ξυλῖνας δοκοὺς λίαν ἐπιμήκεις, ὑπερμεγέθεις κυλίνδρους, τὸ κοῖλον κάτοπτρον τοῦ τηλεσκοπίου ζυγίζον αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τριάκοντα χιλιάδας λιτρῶν· καὶ ταῦτα πάντα ὑπεράνω τῶν ὀρίων τῶν αἰώνιων χιόνων, εἰς ὕψος ὑπερτεροῦν τοὺς δεκαχιλιούτους πόδας, ἀφοῦ διέλθωσιν ἐρήμους πεδιάδας, δάση ἀδιάβατα, καταρράκτας ὀρητικωτάτους, μακρὰν τοῦ κέντρου τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν μέσῳ ἀγρίων χωρῶν, ἐν αἷς πᾶσα λεπτομέρεια τῆς ὑπάρξεως καθίστατο σχεδὸν ἀδιάλυτον ζήτημα. Καὶ ἐντοσούτω τὸ Ἀμερικανικὸν πνεῦμα ὑπερνήκησε τὰ ἄπειρα ταῦτα κωλύματα. Ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς ἔτους μετὰ τὴν ἐναρξίν τῶν ἐργασιῶν, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου, τὸ γιγαντώδες τηλεσκοπίον ἐξέτεινεν εἰς τὸν ἀέρα τὸν ὑπερμεγέθη αὐτοῦ σωλήνα. Διετέλει ἀνηρτημένον ἀπὸ πελωρίου σιδηροῦ παραπήγ-

ματος, εὐφυῆς δὲ τις μηχανισμὸς καθίστα εὐχερῆ τὴν μετακίνησιν αὐτοῦ πρὸς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ. Ἐδαπανήθησαν δὲ πρὸς κατασκευὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας χιλιάδας δολλαρίων.

Ὅτε τὸ πρῶτον διεθύθουν αὐτὸ πρὸς τὴν Σελήνην, οἱ παρατηρηταὶ ὑπέστησαν αἰσθημὰ τι συγκινήσεως καὶ ἐνταυτῷ ἀνησύχου περιεργείας. Τί ἐμελλον νὰ ἀνακαλύψωσι διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τούτου ὄργανου, ὅπερ ἐκέκτητο τὴν ἰσχυροτέραν τῶν ἄχρις ὥρας ἐπιτευχθειῶν μεγεθυντικῶν δυνάμεων; Ἔθνη ἀνθρώπων, ἢ ποίμνια ζῶων σεληνιακῶν, πόλεις, λίμνας, ποταμούς; Ὅχι, τίποτε νεώτερον ἐξ ὅσων ἡ ἐπιστήμη ἐγνώριζεν ἄχρις ὥρας, καὶ ἡ ἐφ' ἅπασαν τὴν ἔκτασιν τῆς σεληνιακῆς ἐπιφανείας ἠφαιστειογενῆς φύσις προσδιωρίσθη μετὰ λεπτομεροῦς ἀκριβείας.

Ἐν τούτοις τὸ τηλεσκοπίον τῶν Βραχὺδῶν Ὁρέων, πρὶν ἢ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν Τηλεβολικὸν Σύλλογον, προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἀστρονομίαν. Χάρις εἰς τὴν διαπεραστικὴν αὐτοῦ δύναμιν, τὰ βάθη τοῦ οὐρανοῦ ἐβολιδοσκοπήθησαν μέχρι τῶν ἐσχάτων αὐτῶν ὀρίων, ἡ φαινομένη διάμετρος πληθῶς ἀστέρων κατεμετρήθη ἐξηκριβωμένως, καὶ ὁ κ. Κλάρκ, μέλος τοῦ γραφείου τῆς Κανταβριγίας, ἀπεσύνθεσεν εἰς πληθὺν ἀστέρων τὴν καρκινοειδῆ νεφελοτήτα τοῦ Ταύρου, τοῦ ὅπερ δὲν κατωρβώθη διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τοῦ λόρδου Ἰρός.

ΚΕ΄.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑ

Ἐφθασεν ἐν τούτοις ἡ 22α Νοεμβρίου. Ἡ φοβερὰ ἐκπυρρῶσις εἰς ἔμελλε νὰ ἀντηχῆσῃ μετὰ δέκα ἡμέρας. Μία μόνη ἐργασία ὑπελείπετο εἰσέτι, ἀλλ' ἐργασία ἀκροσφαλῆς, ἐπικίνδυνος, ἀπαιτούσα ἀπειρους προφυλάξεις, καὶ κατὰ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ὁποίας ὁ στρατηγὸς Νίχωλ διεκινδύνευσε τὸ τρίτον αὐτοῦ στοίχημα. Ἐπρόκειτο νὰ γομώσωσι τὴν Κολομβιάδα διὰ τῶν τετρακοσίων χιλιάδων λιτρῶν βαμβακοπυρίτιδος. Ὁ Νίχωλ ἐσκέπτετο, οὐχὶ ἴσως ἄνευ λόγου, ὅτι ἡ ἐπισώρευσις τοσούτου ὑπερβολικοῦ ποσοῦ πυροξυλίνης θὰ ἐπροξένοι σπουδαίας καταστροφῆς, καὶ ὅτι ἀδύνατον ἦν ἡ τοσούτῃ εὐφλεκτος αὐτῆ ὕλη νὰ μὴ ἀναφλεχθῆ ἀφ' ἑαυτῆς ὑπὸ τὸ τεράστιον βάρος τοῦ βλήματος.

Ἐκτός δὲ τούτου ὑπῆρχον καὶ ἕτεροι ἀκόμη κίνδυνοι, προερχόμενοι ἐκ τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς ἀπερισκεψίας τῶν Ἀμερικανῶν, οἵτινες, διαρκούντος τοῦ δημοσπονδιακοῦ πολέμου, εἶχον τὴν τόλμην νὰ γερμίζωσι τὰς βόμβας τῶν μὲ τὸ τίγαρον εἰς τὸ στόμα. Ἄλλ' ὁ Βαρβικάν, ὅστις διεκαίετο ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς ἐπιτυχίας καὶ δὲν ἐπεθύμει ποσῶς νὰ ναυαγήσῃ εἰς τὸν λιμένα, συνήθροισε τοὺς καλητέρους ἐργάτας, ἔθεσεν αὐτοὺς ὑπὸ αὐστηροτάτην ἐπιτήρησιν, δὲν ἀπεμακρύνθη οὐδὲ στιγμήν ἀπ' αὐτῶν, καὶ διὰ τῆς ἐξειδικιασμένης αὐτοῦ συνέσεως καὶ προνοίας ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον ἄνευ ἀπευκαταίου τινός.

Καὶ ἐν πρώτοις δὲν ἔκρινε φρόνιμον νὰ συσσωρεύσῃ ὅλον τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν τῆς πυρίτιδος ἐντὸς τοῦ περιγράγματος τοῦ λόφου τῶν πετρῶν, ἀλλὰ μετεκομίζεν αὐτὸ ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἐντὸς κιβωτίων ἐντελῶς ἐξηρφαλισμένων. Αἱ τετρακόσιαι χιλιάδες λίτραι τῆς πυροξυλίνης διανεμήθησαν εἰς δέματα ἐκ πεντακοσίων λιτρῶν, ὅπερ ἀπετέλεσε ὀκτακοίους ὑπερμεγέθεις βώλους, ἐπιμελῶς συναρμοσθέντας ὑπὸ τῶν ἐπιδεξιωτέρων πυροτεχνιῶν τῆς Πενσακόλας. Ἐκαστον κιβώτιον περιελάμβανε δέκα ἐκ τῶν βώλων τούτων, καὶ μετεκομίζετο ἰδιαίτερος διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Τάμπα-Τόβνης. Ὡστε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὐδέποτε εὐρίσκετο συνηραιομένη ἐν τῷ περιγράγματι ποσότης βαμβακοπυρίτιδος ἀνωτέρα τῶν πενταχιλιῶν λιτρῶν.

Ἄμα τῇ ἀφίξει ἐκάστου κιβωτίου, ἐργάται γυμνόποδες παρελάμβανον αὐτὸ, τὸ ἤοιγον μετὰ μεγάλης προσοχῆς, ἕκαστος δὲ βώλος μετεκομίζετο εἰς τὸ στόμιον τῆς Κολομβιάδος, καὶ κατεπιθάζετο ἐν αὐτῇ διὰ τροχαλιῶν, κινουμένων ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων βραχιόνων. Ἐκ φρονίμου προνοίας, οὐ μόνον πᾶν εἶδος ἀτμομηχανῆς ἀπεμακρύνθη τοῦ τηλεβόλου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐλάχιστον πῦρ ἦν αὐστηρῶς ἀπηγορευμένον εἰς περιφέρειαν διεχυρίων μιλίων. Περιπλέον δὲ, θέλοντες νὰ προφυλάξωσι τὸ ὑπερβάλλον τοῦτο ποσὸν τῆς εὐφλέκτου ὕλης κατὰ τῆς θερμότητος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, καὶ τοι ἐν μέσῳ Νοεμβρίου, ἐργάζοντο τὴν νύκτα ὑπὸ τὴν λάμπην φωτός, παραγομένου ἐν τῷ κενῷ κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ρουμκώρφ, καὶ τὸ ὅποιον ἀπετέλει τεχνητὴν ἡμέραν μέχρι τοῦ πυθμένου τῆς Κολομβιάδος. Ἐκεῖ ἐναπετίθεντο οἱ βῶλοι, τοποθετούμενοι μετ' ἐντελοῦς ἀκριθείας καὶ συνδεόμενοι μετ' ἀλλήλων διὰ μεταλλικοῦ σύρματος, ἐξ οὗ ἐμελλε νὰ διαδοθῇ ὁ ἠλεκτρικὸς σπινθήρ στιγμιαίως εἰς τὸ κέντρον ἐκάστου.

(Ἀκολουθεῖ.)

ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΦΙΛΛΙΟΝ.

ΚΩΜΩΔΙΑ ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟΣ ΜΕΤΑ ΠΡΟΟΙΜΙΟΥ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε προηγούμενον φυλλάδιον.)

Α. Βένμουθ.—Τότε λοιπόν, φίλτατε κόμη· δὲν βλέπω ἄλλην αἰτίαν, εἰμὴ ὅτι πάσχετε ἀπὸ ἀνίαν.

Ὀκτάβιος.—Ποσῶς· ἡ ὑπαρξίς μου ὑπῆρξε μεγαλοπρεπῆς τις ἑορτή· οὐδεμίαν τῶν ἐπιθυμιῶν μου ἔμεινε ἀνεκπλήρωτος, οὐδεμίαν τῶν θελήσεών μου εὗρεν ἐμπόδιον. Ἴδού ἐν παράδειγμα μεταξὺ χιλίων τῆς ἀσπύτου τύχης μου. Τρὶς κατεστράφη, καὶ τρὶς μεγάλαι κληρονομίαι μοι ἔπεσαν ἐκ τῶν νεφελῶν, ἡ δὲ τελευταία, διὰ νὰ μ' ἀπελπίσῃ περισσότερο, ὑπῆρξεν ἡ μεγαλύτερα· ἦτο εἰς κόμβος ἀπὸ ἑξακοσίας χιλιάδας φράγκων.

Α. Βένμουθ.—Τί λέγετε, τριάκοντα χιλιάδων φράγκων εἰσόδημα!

Ὀκτάβιος.—Ἀκριβῶς. Ἀλλὰ δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ δαιμόνιον τοῦτο, τὸ ὅποιον μὲ εὐνοεῖ διὰ τῶν δώρων του, ὑπερβαίνει τὸν ἀστεϊσμόν. Ἄνάγκη λοιπόν νὰ τελειώσωμεν, εἶπον διαλογιζόμενος, διότι ἡ τύχη εἶναι γυνή, ἐπομένως ἄπιστος ὡς τὸ κύμα. . . Ἐπειτα ἰδοὺ ὅπου γηράσκω· αἱ ἀγρυπνίαι μὲ κουράζουν, καὶ τὸ θέατρον μὲ πλήττει. . . μετὰ δέκα ἔτη θὰ καταντήσω εὐήθης καὶ θὰ φορέσω φλανέλλαν. Ἐμπρὸς λοιπόν! ἀκόμη ἐν βάλς ζωηρῶν, καὶ ἄς ἐξέλθωμεν τοῦ χοροῦ, πρὶν τὰ ἄνθη μαρανθῶσι, πρὶν αἱ γυναῖκες ἀρχίσωσι νὰ χασμῶνται καὶ τὰ κηρία νὰ σβύνουν.

Α. Βένμουθ.—Ἀγαπητέ μοι, αὕτη εἶναι μία ἀσθένεια τοῦ ἐγκεφάλου, πολὺ κοινὴ εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἀγγλους· τὴν ἀποκαλοῦμεν δὲ σπλήνα. Ἐχετε πολὺ πεπωρωμένας τὰς αἰσθήσεις, φίλτατε κόμη!

Ὀκτάβιος.—Ἐγὼ; ἔχετε λάθος! . . Ἐχώρισα λοιπόν τὰς ἑξακοσίας χιλιάδας τῶν φράγκων μου εἰς δύο ἴσα μέρη, καὶ ὤμοσα εἰς δύο ἔτη νὰ τὰς κοκκαλίσω μέχρι τοῦ τελευταίου ὄβολου, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ ὑπάγω εἰς συνάντησιν τῶν προγόνων μου. . . Τὰ δύο λοιπόν αὐτὰ ἔτη παρήλθον ἀπὸ προχθὲς, καὶ τὴν ὀγδόην ἑώραν τῆς πρώτης ὁ τραπεζίτης εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, καὶ μὴ ἀνήγγειλεν ὅτι ἐκ τῆς περιφήμου κληρονομίας δὲν ἔμεινε πλέον οὔτε ἐν τάλληρον.

Α. Βένμουθ.—Κατεστράφητε λοιπό;

Ὀκτάβιος.—Εὐαρέστως κατεστράφη. Ἀγροκήπια, τραπεζικά γραμμάτια, ιδιοκτησίαι καὶ μετοχαὶ σιδηροδρόμων τὰ πάντα εἶχον ἐξαντληθῆ.

Α. Βένμουθ.—Καὶ τί ἐκάμετε τότε;

Ὀκτάβιος.—Ἐτριψα τὰς χεῖράς μου μετ' εὐχαριστήσεως ἑστερήθην τὰς εὐτυχίας, καὶ δὲν μοι ἔμεινεν εἰμὴ νὰ γευθῶ τὴν δυστυχίαν. Πλὴν οἴμοι! ἤμην εἰσέτι κύριος τοῦ πεδίου. Ἐνῶ ἐκ τῆς μιᾶς θύρας ἐξήρχετο ὁ τραπεζίτης μου, ἐκ τῆς ἄλλης εἰσήρχετο ὁ θαλαμηπόλος μου, φέρων ἐκτεθειμένην ἐπὶ τινος ἀργυροῦ δίσκου χυδαίαν τινὰ τετράγωνον ἐπιστολὴν, τῆς ὁποίας ἡ θεὰ μόνη μὲ ἐσύγχισεν· ἐφαίνετο δὲ ὅτι ἦτο ἐγγραφοῦν συμβολαιογραφικόν.

Α. Βένμουθ.—Ἄ! ἅ! τετάρτη ἴσως κληρονομία;

Ὀκτάβιος.—Παρ' ὀλίγον τφόντι! Ἐξάδελφός μου τις, λίαν μεμακρυσμένος, λίαν ἄγνωστος, πλουτήσας ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός του, φαίνεται, καὶ καταβεβαρημένος ἀπὸ ἑκατομμύρια, ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας χωρὶς κατ' εὐθεῖαν κληρονόμους· ὡς ἐκ θαύματος δὲ ἐν τῇ κλίνῃ τοῦ θανάτου του μὲ ἐνθυμήθη, ἐμὲ, ὅστις οὔτε τὸν ἐφανταζόμην. Ἄς τὸ ἐξηγήσῃ αὐτὸ ἄλλος· ἐγὼ ἔχω ἀπάντησιν ἐτοίμην, ἀῆ τύχη! Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ δυστυχὴς οὗτος μὲ ἀποκαθίστα καθολικὸν κληρονόμον του, ἀλλ' ὑπὸ ὄρον τινὰ, ὄρον τόσον ἀλλόκοτον, τόσον παράξενον, τόσον φαντασιώδη καὶ πρόξενον ναυτίας, ὥστε ἐπὶ ἐν τέταρτον κατειχόμεν ὑπὸ ἀτελευτήτου γέλωτος.

Α. Βένμουθ.—Ποῖος ἦτο ὁ ὄρος οὗτος;

Ὀκτάβιος.—Νὰ νυμφευθῶ τὴν χήραν αὐτοῦ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγέλασα ἀρκοῦντως, ἐπήδησα ἐκ τῆς κλίνης μου καὶ ἔγραψα εἰς τὸν συμβολαιογράφον, στέλλων εὐγενῶς εἰς τὸν διάβολον αὐτὸν, τοὺς βουπιέδες του καὶ τὴν γραίαν χήραν.

Α. Βένμουθ.—Γραίαν; πῶς τὸ ἤξεύρετε;

Ὀκτάβιος.—Ὁ ἐξάδελφός μου ἦτο ἐξηκοντούτης, εἶμαι λοιπὸν πολὺ γενναῖος ὑποθέτων πεντηκοντούτιδα τὴν γυναῖκά του. . . . Ἐν συντόμῳ, εἰκοσιτέσσαρας ἔβρας μετὰ τὸν δυσάρεστον αὐτὸν ἀστεῖσμον, μὲ συνητησατε, μυλόρδε, ἔτοιμον νὰ ἀφήσω τὴν γῆν, τὸ εὐχάριστον τοῦτο κατοικητήριον, τὸ ὁποῖον οἱ ποιηταὶ, οἱ αἰώνιοι αὐτοὶ θρηνηλόγοι, ἐπιμένουν ν' ἀποκαλῶσι *κοιλιάδα τοῦ κλαυθμῶνος*.

Ὁ Ὀκτάβιος πληροὶ ἐκ νέου τὸ ποτήριόν του καὶ πίνει.

Α. Βένμουθ.—Ἐτελειώσατε, κόμη;

Ὀκτάβιος.—Μάλιστα, μυλόρδε.

Α. Βένμουθ.—Φίλε μου, συγχωρήσατέ με νὰ σᾶς εἶπω ἐν πράγματι.

Ὀκτάβιος.—Εἶπατε.

Α. Βένμουθ.—Δὲν ἔχετε τὸν κοινὸν νοῦν.

Ὀκτάβιος.—Πιθανόν.

Α. Βένμουθ.—Ἀκούσατε. Ἄν καὶ ἔχω δώδεκα ἢ δεκαπέντε ἔτη περισσότερον ἀπὸ σᾶς, ποτὲ δὲν θὰ λάβω πατρικὸν ὕφος διὰ νὰ σᾶς ἀποτρέψω τῆς ἀποφάσεώς σας τοῦ νὰ ταξειδεύσητε εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Θὰ ἦναι ἀνωφελὲς καὶ γελοῖον, τὸ γνωρίζω. . . Δὲν σᾶς λέγω ποσῶς ὅτι θὰ πράξητε ἀμάρτημα, διότι καὶ ἐγὼ αὐτὸς ἐπιθυμῶ νὰ τὸ πράξω, ἀλλ' ἀπλὴν τινα ἐρώτησιν σᾶς κάμω. Πρὶν ἀποχαιρετίσητε τὴν ζωὴν, παρατηρήσατε περίξ σας. Εἴσθε καθ' ὅλα βέβαιος ὅτι δὲν ἔχετε κανένα νὰ ὑπερασπισθῆτε, νὰ ὑποστηρίξητε ἢ ν' ἀγαπάτε;

Ὀκτάβιος (Ἐκπέμπων ἑλαφρὸν ἀναστεναγμὸν καὶ λαθραῖον τοξεύων βλέμμα πρὸς τὴν εἰκόνα).—Ν' ἀγαπήσω! . . ὄχι. . . οὐδένα.

Α. Βένμουθ.—Εἴσθε βέβαιος, φονευόμενος, ὅτι δὲν θὰ ὠθήσητε ὑπὲρ τὸ δέον παραδοξολογίαν τινὰ τῆς φαντασίας σας;

Ὀκτάβιος.—Ναι! εἶμαι βέβαιος. Ἐὰν πρέπη νὰ τὸ ὁμολογήσω, αἰ λοιπὸν! ναι, κατεσπατάλησα τὴν ζωὴν μου. Τί νὰ κάμω; Ἐχω. . . ἢ μᾶλλον εἶχον. . . τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν καρδίαν μου τόσον κενὰς! . . . Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἀποκτηνοῦται τις ταχέως. . . Προτιμῶ λοιπὸν ν' ἀναχωρήσω.

Α. Βένμουθ.—Εἶχον, εἶπατε· βλέπετε λοιπὸν ὅτι τώρα ἀγαπάτε;

Ὀκτάβιος.—Ἄ! τὸ ἤξεύρω ἐγὼ; Ἡ γυνὴ αὕτη ἄλλως δὲν μὲ ἀγαπᾷ, δὲν δύναται καὶ δὲν πρέπει νὰ μ' ἀγαπήσῃ.

Α. Βένμουθ.—Εἶναι ὑπανδρευμένη;

Ὀκτάβιος.—Μὲ ἄνθρωπον καθ' ὅλα ἀντάξιον τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τοῦ αἰσθημάτων της.

Α. Βένμουθ.—Τότε φονευθῆτε, ἔχετε δίκαιον. Εἰς τὸν βίον ὑπάρχει εἰς σκοπὸς, ἄνευ τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἀποβαίνει ἀδύνατος. Ὅταν ὁ σκοπὸς οὗτος ἦναι ὁ ἔρωσ, ὅταν ἐπαιζέ τις τὸ μέλλον καὶ τὸ παρελθόν του ἐπὶ τοῦ εὐθραύστου τούτου χάρτου, τὸν ὁποῖον ἀποκαλοῦμεν ἀφωσίωσιν μιᾶς γυναικὸς, καὶ ὅταν ἴδῃ τις ἀνατρεπόμενον τὸν σκοπὸν του, συγχρόνως δὲ καὶ τὰς ἐλπίδας του, . . . τὸ φρονιμώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου εἶναι νὰ ἀποθάνῃ.

Ὀκτάβιος (Σφίγγων τὴν χεῖρα τοῦ λέρδου).—Τοιαύτη εἶναι ἡ ἱστορία σας;

Α. Βένμουθ.—Μάλιστα. (Τύπτων τὸ στῆθος.) Ἴδὲ, κόμη· ὑπάρχει ἐκεῖ ἐν μυστικόν, τὸ ὁποῖον μὲ βαρύνει, μία ἰδέα, ἥτις μὲ κατατρώγει. . . . Θέλω σᾶς τὰ εἶπει ὅλα· τοῦτο ἴσως μὲ ἐλαφρώσει ὀλίγον. . . . Θὰ γελάσετε μὲ ἐμὲ, καὶ θὰ μὲ χαρακτηρίσητε παράφρονα.

Ὀκτάβιος.—Εἶμαι περίεργος νὰ σᾶς ἀκούσω.

Α. Βένμουθ.—Κόμη, και ἐγὼ ἐπίσης ἀγαπῶ μίαν γυναῖκα μέχρι λα-
τρείας, μέχρι παραλογισμοῦ! τὴν ἀγαπῶ και θυσιάζομαι δι' ἐκείνην. . .
"Α! εἶναι ἀνόητον, εἶναι γελοῖον τῶντι ἄνθρωπος τῆς ἡλικίας μου νὰ
ἐπιβάλλῃ τὸ ὀχληρὸν βᾶρος τοῦ ἔρωτός του εἰς ἐρατεινὸν πλάσμα ἀκτινο-
βολοῦν ἀπὸ τρυφερότητα και νεότητα. . . Ναι, ἡ γυνὴ αὕτη εἶναι ἡ ἰδικὴ
μου, και σοὶ ἐκμυστηρεύομαι τοῦτο, τὸ ὅποιον οὐδεὶς εἰς τὸν κόσμον πρέ-
πει νὰ μάθῃ. . . διότι μέλλεις ν' ἀποθάνῃς, κόμη, και ὁ θνήσκων εἶναι ὁ
ἀσφαλέστερος τῶν ἐμπιστευμένων.

Ὁκτάβιος.—Και σεῖς τώρα, μυλόρδε, δὲν εἶσθε εἰς τὰ καλά σας. Τί
γελοῖον ἢ παράξενον εὐρίσκετε εἰς τὸ ν' ἀγαπάτε τὴν γυναῖκά σας, και
μάλιστα, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω, ἀφοῦ τὴν ἀγάπην σας συμμερίζεται. . .

Α. Βένμουθ.—Δὲν μ' ἀγαπᾷ ἐκείνη, ἀλλ' ἀγαπᾷ ἄλλον.

Ὁκτάβιος.—Ἐκείνη! . . . εἶναι ἀδύνατον!

Α. Βένμουθ.—Ἐχω ἀπόδειξιν.

Τὸ βελούδιον παραπέτασμα, τὸ καλύπτρον τὴν μεσαίαν θύραν τῆς
αἰθούσης, κινεῖται ἀρκετὰ σφ. δρῶς.

Δὲν δύνασθε νὰ ἐννοήσητε πόση δύναμις και γενναιοῦτης ἀπαιτεῖται διὰ
νὰ καταστειλῶ, ὅπως και τὸ κάμνω, τὸν ἔρωτά μου και τὴν φρικτὴν ζη-
λοτυπίαν μου. Βεβαίως δὲν θέλω νὰ καταβῶ μέχρι τῆς ἐξευτελιστικῆς
κατασκοπίας. . . Ἀλλὰ, παρὰ τὴν θέλησίν μου, ἐκάστου νέου προσώπου,
τὸ ὅποιον διέρχεται τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας μου, ἐξετάζω μετ' ἀκριβείας
τὴν φυσιογνωμίαν, παρεξηγῶ μίαν λέξιν ἢ ἓν κίνημα, ἢ ἓν βλέμμα, και
ὑπὸ τὸ πρόσχημα ψυχρότητος ἢ ἀπαθείας ὑποφέρω φρικτὰς βασάνους,
λέγων αἴσως εἶναι αὐτός.»

Ὁκτάβιος.—Εἶναι τρομερὸν τῶντι!

Α. Βένμουθ.—Τόσον τρομερὸν, ὥστε ἀπέκκμουν ἀπὸ τὰς βασάνους μου.
Και ἐπειδὴ αὕτη πρέπει νὰ μὲ μισῇ, πρέπει δὲ συγχρόνως ν' ἀποστρέφη-
ται και τὸν ἄνθρωπον ἐκείνον, ὅστις δεσμεύει τὴν καρδίαν και τὴν νεό-
τητα τῆς. . . "Αχ! ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχω πλέον, ἴσως τοῦλάχιστον μοὶ
παρέξει ἀνάμνησιν τινα οἴκου! . . . Ἡ ἰδέα αὕτη μὲ παρηγορεῖ.

Ὁκτάβιος.—Οὕτω λοιπὸν ἀφίνετε ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς μίαν γυ-
ναῖκα, ἥτις σᾶς ἀπατᾷ ἀνάνδρως, ἐγκαταλείπετε τὴν ζωὴν, χωρὶς νὰ τι-
μωρήσητε τοὺς ἐνόχους;

Α. Βένμουθ.—Ὁ μόνος ἐνοχος εἶμαι ἐγὼ ἢ Ἐμμα εἶναι εἰκοσαετῆς,
και ἐγὼ εἶμαι τεσσαράκοντα πάντε ἐτῶν. "Ω! τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν πρώτῃν
φορὰν τὴν συνήντησα ἀτάραχον, μελαγχολικὴν και ἀγνήν, . . . τὴν ἡμέ-
ραν, καθ' ἣν ἐγὼ ὁ σκεπτικὸς διπλωμάτης ἠσθάνθην διαβαῖνον εἰς τὸ
στῆθός μου τὸ βαθὺ, ὑπόκωφον και ἀσυμβίβαστον πάθος, . . . τὴν ἡμέραν,
καθ' ἣν ἠρίθμουν φρικτῶν τὰ ἔτη, τὰ ὅποια μὲ χωρίζουσιν ἀπ' αὐτῆς, . .

τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔπρεπε δικαίως νὰ ἐξέλθω τῆς ζωῆς! . . . Ἀλλ' ὄχι,
ἐπροτίμησα νὰ κηλιδώσω τὸ νέον τοῦτο μέλλον. . . Ἐγώιστῆς ὅπου ἤμην,
ἐδέσμευσα τὴν ἀπλὴν και εὐελπιν ταύτην καρδίαν με τὴν ἀποκαμωμένην
και ἀπεξηραμμένην καρδίαν μου· συνέδεσα ἐν σῶμα ζῶν με ἐν πτώμα.
Ἐκαμα δύο δυστυχεῖς!

Ὁκτάβιος (καθ' ἑαυτόν).—Ἐὰν ἤμην ἐγὼ ἐκείνος, τὸν ὅποιον αὕτη ἀγαπᾷ!

Α. Βένμουθ.—Ἡ Ἐμμα ἦτο πτωχὴ και ἐγὼ ἤμην πλούσιος Ἡλπι-
ζον ὅτι, ἀποδίδων εἰς τὴν ζωὴν τῆς ὅλας τὰς ἀπολαύσεις τῆς πολυτε-
λείας, ὅλας τὰς μαγείας τοῦ πλοῦτου, θὰ κατάρθουν νὰ κατασιγάσω
ἀργότερον τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ψυχῆς τῆς. Τὴν ἀπῆλαυσα παρὰ τῆς μη-
τρὸς τῆς, και ὅταν τὴν ἠρώτων, ὠχρὸς και σχεδὸν λειποθυμημένος ἐκ
τῆς εὐτυχίας, ἐὰν ἐπίστευεν ὅτι θὰ δυνηθῇ νὰ μὲ ἀγαπήσῃ μίαν ἡμέραν...
—"Ω! ναι, μοὶ ἀπεκρίθη ἐκείνη με τὸ ὠραῖον ἀπλοῦν βλέμμα τῆς, θὰ
σᾶς ἀγαπήσω ὡς πατέρα! (Ἐγειρόμενος και παρατηρῶν τὴν εἰκόνα.) Νὰ
ἐκδικηθῶ σέ, ἀγαπητὸν τέκνον! και διατί; διότι ἐκράτησες τὴν ὑπόσχε-
σίν σου! διότι εὖρες εἰς ἄλλον τὴν νεότητα, τὴν ὠραιότητα, τὴν ποιήσιν,
τὰ ὅποια μοὶ λείπουν; "Ω! ἀγαπητὴ μοὶ θύγατερ, δὲν ἐτιμωρήθην ἀρ-
κούτως; ἢ καρδία σου, περιορισμένη εἰς τὰς ψυχρὰς πραγματικότητας
τοῦ καθήκοντος, αἰμοστάζει κάθε στιγμὴν ἐξ αἰτίας μου. Ἀλλ' ἰδοῦ! δὲν
δέχομαι πλέον τὴν θυσίαν σου· τὸ ὄνειρόν μου διελύθη· ἐξυπνῶ! . . .
Αὔριον θὰ ἦσαι ἐλεύθερα, και παρευθὺς θὰ δυνηθῆς ἄνευ ἐντροπῆς και μὲ
κεφαλὴν ὑψωμένην νὰ στηριχθῆς ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, τὸν ὅποιον ἢ καρδία
σου ἐξέλεξε.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

Οἱ αὐτοὶ και ΕΜΜΑ.

Τὸ παραπέτασμα ἀνοίγεται και γυνὴ τις, εἰσερχομένη μετὰ λυγμῶν,
πίπτει εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Λόρδου Βένμουθ.

Ἐμμα (πρὸς τὸν Λόρδον).—Γεώργιε. . . εἶναι λοιπὸν ἀληθές; . . .
Θέλεις νὰ μὲ ἐγκαταλείψῃς. . . νὰ ἀποθάνῃς. . . σκληρὸ! τί σὲ ἔκαμα;

Α. Βένμουθ.—Ἐμμα!

Ὁκτάβιος (καθ' ἑαυτόν).—Αὕτη εἶναι!

Α. Βένμουθ.—Μᾶς ἤκουες λοιπόν;

Ἐμμα (ἀσπαζομένη τὸν σύζυγόν τῆς).—Μάλιστα ἠρχόμην. . . δὲν
ἤξεύρω πλέον. . . μίαν καλὴν εἶδησιν νὰ σοὶ ἀναγγείλω, νομίζω. . . και
ἤκουσα ὅλα (Θέτουσα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὄμου τοῦ συζύγου τῆς.) Ναι,
τὰ πάντα ἤκουσα, και ἤξεύρω τώρα, ὦ Γεώργιέ μου, μέχρι τίνος βαθμοῦ
μὲ ἀγαπᾷς! Ἡ σιωπὴ αὕτη, ἢ συνεσταλμένη αὕτη στάσις, ἢ λύπη αὕτη,

τὴν ὁποίαν ἐξελάβανον ὡς ἀδιαθεσίαν, ἦτο λοιπὸν καὶ αὐτὴ ἀβρότης τῆς καρδίας σου, δυσπιστία πρὸς τὸν ἑαυτὸν σου, ὁ φόβος μήπως μὲ ἐνοχλεῖς διὰ τοῦ ἔρωτός σου! καὶ ἐγὼ, ἦτις σὲ κατηγόρου διὰ τὴν ψυχρότητά σου, καὶ ἔφθανον μέχρι τῆς ζηλοτυπίας! . . .

Α. Βένμουθ.—Μὲ ἀγαπᾷς λοιπὸν σὺ, Ἔμμα;

Ἔμμα.—Ἐὰν σὲ ἀγαπῶ! καὶ διατί νὰ μὴ σὲ ἀγαπήσω; Οὐδὲν εἶσαι, ἔλεγεσ πρὸ ὀλίγου, οὔτε ἀρκετὰ νέος, οὔτε ἀρκετὰ ὠραῖος, οὔτε ἀρκετὰ ποιητικὸς διὰ ν' ἀγαπηθῆς. . . ἀλλὰ παρατήρησον λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν σου! Τὸ πλατὺ τοῦτο καὶ καθαρὸν μέτωπον, οἱ πλήρεις πυρὸς οὗτοι ὀφθαλμοὶ, τὸ πρόσωπον τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ σου ὑπερήφανος, τρυφερὰ καὶ ἀνδρική· συγχρόνως ἀκτινοβολεῖ παρά τὴν θέλῃσίν της. ὦ Γεώργιέ μου, δὲν εἶναι ἐκεῖ ἡ καθαυτὸ νεότης, ἡ ἀληθὴς ὠραιότης, ἡ θεῖα ποιήσις; . . . Σὲ ἀγαπῶ, καὶ εἶμαι ὑπερήφανος. . . ὄχι πλέον ὡς ἀδελφὴ ἠγαπημένη, οὔτε ὡς σεβασμία θυγάτηρ! . . . σὲ ἀγαπῶ δι' ἀγίου τινός, διὰ ζωηροῦ ἔρωτος συζύγου καὶ ἐρωμένης.

Α. Βένμουθ (σφίγγων τὴν Ἔμμαν μετὰ παραφόρου χαρᾶς).—Λέγετε ἀλήθειαν, Θεέ μου! (κατασπάζονται ἀμφοτέρω μετὰ λυγμῶν, εἶτα δὲ ὁ λόρδος ἀπωθεῖ ἐλαφρῶς τὴν γυναῖκά του.) Πλὴν εἶμαι τρελλός! ἰδοὺ παρ' ὀλίγον νὰ πιστεύσω ὡς παιδίον ὅτι τὸ καθῆκον ἢ ὁ οἶκτος σοὶ ἐμπνέουσιν. Βύχαριστῶ διὰ τὴν συμπάθειάν σου, Ἔμμα, καὶ συγχώρησόν με πρὸς στιγμήν διὰ τὴν ἀδυναμίαν μου. . .

Ἔμμα.—Ὁ οἶκτος! τὸ καθῆκον! τί θέλεις νὰ εἴπῃς; ὅταν σοὶ ὀμιλῶ περὶ ἀγάπης, περὶ τρυφερότητος. . .

Α. Βένμουθ.—Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἐκείνος, τὸν ὁποῖον ἀγαπᾷς μὴ λαμβάνεις; ἀνωφελῶς τὸν κόπον νὰ μὲ ἀπατήσης.

Ἔμμα (ἐγειρομένη ἀγερώχως).—Ἄ! τρώντι εἶχον λησμονήσει τὴν προσβολὴν ταύτην· εἶσαι σκληρός, διότι μοὶ τὴν ἀναπολεῖς. . .

Α. Βένμουθ.—Ἔμμα, μὴ μὲ θεωρῆς παρὰ ὡς ἀδελφὸν ἐπιεικῆ, ὡς φίλον εἰλικρινῆ· ἀνοιξὸν μοὶ τὴν καρδίαν σου. Δὲν σ' ἀγαπῶ διὰ κοινῆς τινος ἀγάπης. . . ἡ θυσία ἄλλως ἐγένετο· ἡ καρδία μου δὲν δύναται νὰ πληρωθῆ περισσότερον. . . ἐξέρρευσεν ὅλον αὐτῆς τὸ αἷμα.

Ἔμμα (δάκνουσα τὰς χεῖράς της).—Ἄλλὰ, Θεέ μου! τί ἄνθρωπος λοιπὸν εἶσθε σεις; ἢ μάλλον ὁποῖαν μὲ ὑποθέτετε, καὶ ἔχετε τόσοσ κακὴν ἰδέαν περὶ ἐμοῦ; Μὲ κρίνετε πολὺ χυδαίως καὶ μὲ ἐξευτελεῖτε τόσοσ, ὥστε ἀδυνατῶ νὰ ὑπερασπισθῶ.

Α. Βένμουθ (ἐξετάζων αὐτὴν ἀτενῶς).—ὦ! ἐὰν ἠδυνάμην νὰ σὲ πιστεύσω!

Ἔμμα (μετὰ τρυφερότητος).—Δύσπιστος καρδιά! πρέπει πολὺ νὰ ὑπέφερες πρὶν φθᾶσης εἰς τὴν ἄβυσσον ταύτην τῆς ἀμφιβολίας. Ἄλλὰ δι' ἄ-

νομα τοῦ Θεοῦ! τί ἤξεύρεις περὶ ἐμοῦ; τί σοὶ εἶπον; ὅτι σὲ ἀπατῶ; ὅτι ἀγαπῶ ἄλλον τινά; Ἄλλὰ δὲν πιστεύει τις τοιαύτας δυσφημίας ἀνευ ἀποδείξεως. Ποῦ εἶναι αἱ ἀποδείξεις;

Α. Βένμουθ (ἐγειρόμενος θορυβωδῶς καὶ διασκελιζὼν τὴν αἰθουσαν· εἶτα δὲ ἰστάμενος πρὸ τῆς συζύγου του).—Θέλεις;

Ἔμμα.—Τὸ ἀπαιτῶ.

Α. Βένμουθ.—Πολὺ καλὰ. (Πρὸς τὸν Ὀκτάβιον, βλέπων αὐτὸν ἐτοιμαζόμενον ν' ἀποσυρθῆ.) Μείνετε, κόμη· δὲν πειράζει, μείνετε. (Παρουσιάζων αὐτὸν πρὸς τὴν Ἔμμαν.) Ὁ κύριος κόμης δὲ Σουβράν, φίλος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη τὴν ἀρχὴν τοῦ μυστικοῦ μου· διὸ ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ μάθῃ καὶ τὸ τέλος.

Ἔμμα (διὰ πρώτην φορὰν ἀτενίζουσα πρὸς τὸν Ὀκτάβιον καὶ μετὰ συστολῆς).—Οἱ φίλοι τοῦ συζύγου μου εἶναι ἄξιοι πάσης τῆς ὑπολήψεώς μου. Καλῶς ὀρίσατε, κύριε κόμη. (Πρὸς τὸν λόρδον.) Λέγετε, κύριε· ἡ παρουσία ἐνός μάρτυρος δὲν μὲ φοβίζει, καὶ εἶμαι ἐτοίμη νὰ σᾶς ἀποκριθῶ.

Α. Βένμουθ (λαμβάνων τὰς δύο χεῖρας τῆς γυναικὸς του μετὰ τῶν ἰδικῶν του καὶ μετὰ γλυκύτητος).—Ἐνθυμείσαι, Ἔμμα, ὅτι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ γάμου μας σοὶ ἔδωκα ἀντικείμενόν τι ἐλαχίστης μὲν ἀναμφιβόλως ἀξίας, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον εἶχον περὶ πολλοῦ, διότι ἦτο τῆς μητρός μου;

Ἔμμα (ταρασσομένη καὶ μετὰ τινος δισταγμοῦ).—Ἐν φιάλιον ἐξ ἀργύρου τετορευμένον; . . . Μάλιστα, Γεώργιε, τὸ ἐνθυμοῦμαι.

Α. Βένμουθ.—Δύνασαι νὰ μοὶ εἴπῃς τί ἔγεινε;

Ἔμμα.—Θεέ μου! πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω. . . Ἄχ! πολλὰ δάκρυα μοὶ ἐπροξένησε τὸ δυστυχὲς τοῦτο φιάλιον. Μὴ ὀργισθῆς κατ' ἐμοῦ, Γεώργιε, τὸ ἔχασα. . . τὸ ἔχασα δὲν ἤξεύρω ποῦ, καὶ ποτὲ δὲν ἐτόλμησα νὰ σοὶ τὸ ὁμολογήσω, γνωρίζουσα πόσον σοὶ ἦτο προσφιλές. Ἄλλὰ ποῖα σχέσις. . .

Α. Βένμουθ.—Τὸ φιάλιον αὐτὸ τὸ εὔρον.

Ἔμμα.—Ἀλήθεια; Ποῖα εὐτυχία! Ἡ ἀπώλειά του ἦτο μία τῶν μεγαλύτερων μου λυπῶν.

Α. Βένμουθ.—Τὸ ἀνεῦρον. . . εἰς Φονταίνεβλώ.

Ἐκτάβιος (ἀνασκιρτῶν καὶ καθ' ἑαυτὸν).—Εἰς Φονταίνεβλώ!

Ἔμμα (συλλογιζομένη).—Εἰς Φονταίνεβλώ! τρώντι διήλθομεν ἡμέρας τινὰς ἐκεῖ τὸ παρελθὸν ἔτος.

Α. Βένμουθ.—Ἀπατᾶσαι, Ἔμμα, δὲν εἶναι ποσῶς τὸ παρελθὸν ἔτος, ἀλλὰ τὸ προπαραλθὸν ὅπου ἀφῆκες τὸ φιάλιον εἰς Φονταίνεβλώ, καὶ ἐγὼ δὲν ἤμην ἐκεῖ τότε.

"Εμμα.—Πώς είναι δυνατόν; ἤξεύρετε πολὺ καλὰ ὅτι τὸ παρελθὸν ἔτος διὰ πρώτην φοράν ἐβλεπον τὸ Φονταϊνεβλώ.

Α. Βένμουθ.—Εἶσαι βεβαία;

"Εμμα.—'Αναμφιβόλως· τῆ ἀληθείᾳ, Γεώργιε, μοὶ ὁμιλεῖς αἰνιγματωδῶς.

Α. Βένμουθ.—Θέλω λοιπὸν σοὶ ἐξηγηθῆ καθαρώτερα. Τὸ παρελθὸν ἔτος κατωκήσαμεν, ὡς ἐνθυμῆσαι, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ὃ Χρυσοῦς ἀετός.

"Οκτάβιος (καθ'ἑαυτόν).—Εἰς τὸν Χρυσοῦν ἀετόν! βεβαίως εἶναι αὐτό.

Α. Βένμουθ.—Ἐνῶ μᾶς ὠδήγουν εἰς τὰ δωμάτιά μας, ἤκουσα ὑπερέτριά τινα λέγουσαν εἰς ἄλλην καὶ δεκνύουσάν σε: «Κύτταζε! ἰδοὺ ἡ κυρία τοῦ παρελθόντος ἔτους. . . ἤξεύρεις, ἐκείνη, τῆς ὁποίας ὃ ἐραστής ἦτο ἀσθενής· ἀπόδοσ' λαίπην εἰς αὐτὴν τὸ φιάλιον, τὸ ὅποιον εἶχε λησμονήσει. . . .»

"Εμμα.—'Ἄλλ' ἡ γυνὴ αὕτη ἐψεύδετο, κύριε, καὶ πιστεύω ὅτι δὲν θὰ μὲ κάμῃ τὴν προσβολὴν αὐτὴν τοῦ νὰ ἀμφιβάλλῃς. . .

Α. Βένμουθ.—Βεβαίως κατ' ἀρχὰς αὐδεμίαν σπουδαιότητα ἀπέδωκα εἰς τοὺς λόγους τούτους· ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον ἡ αὕτη ὑπερέτρια μὲ ἐσταμάτησεν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀναβάθρας καὶ μοὶ ἔδωκε τὸ φιάλιον, παρακαλέσασά με νὰ σοὶ τὸ ἐγχειρίσω. Φαντάσθητι τὴν ἐκπληξίν μου ὅτε ἀνεγνώρισα ὅτι ἦτο ἰδικόν σου.

"Εμμα.—Καὶ πῶς δὲν μοὶ εἶπατε τίποτε!

Α. Βένμουθ.—'Εκαμα λάθος· ἔπρεπε νὰ ἔλθω ἀμέσως εἰς σέ, καὶ νὰ σοὶ ζητήσω εὐλικρινῆ καὶ ἀδόλον ἐξήγησιν. Τοιαύτη ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἡ ἰδέα μου· ἀλλ' ἐνῶ ἐδίσταζον, καὶ ἐνῶ ἡ γυνὴ αὕτη κατὰ πλεονασμὸν μοὶ διηγείτο δὲν ἤξεύρω ποίαν ἀνόητον ἱστορίαν μονομαχίας νέου τινὸς πληρωθέντος, τὸν ὅποιον δὲν ἀπεδείκνυες μὲν ὅτι γνωρίζεις κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ τὸν ὅποιον καθ' ἑκάστην νύκτα ἐπήγαίνεις κρυφίως καὶ ἀνεύρισκας εἰς τὸ δωμάτιόν του, ἐνθυμήθη ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, παρὶ ἧς ἐκείνη ὠμίλει, ἐγὼ βιασμένος νὰ ἐκπληρώσω ἐντολήν τινα εἰς Ἰσπανίαν, σὲ εἶχον ἀφήσει εἰς Παρισίους μόνην καὶ ἐλευθέραν. . .

"Εμμα.—Καὶ ὑποθέτετε ὅτι κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν. . .

Α. Βένμουθ.—Δὲν ὑπέθεσα τίποτε, Ἐμμα, τίποτε προσβλητικὸν εἰς τὴν τιμὴν σου· ἐζήτουν ἐξ ἐναντίας λόγους διὰ νὰ συγχωρήσω τὴν ἐλαφρότητα τῆς διαγωγῆς σου. . . Ὁ νέος ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἴσως ἦτο συγγενής σου, ποῖος ἤξεύρει; φίλος τῆς παιδικῆς σου ἡλικίας. . . καὶ μυστικόν τι αἶσθημα σοὶ ἐπέβαλλε τὸ καθῆκον τοῦ νὰ ἀγρυπνῆς ἐπ' αὐτοῦ. . . Ἄλλὰ διατί μοὶ ἐκρυφες τόσον καιρὸν καὶ τόσον μυστικῶς τὸ ταξιδιόν σου τοῦτο εἰς Φονταϊνεβλώ;

"Εμμα.—Πάλιν ἐπαναλαμβάνω τὰ αὐτά· δὲν ἤμην, σὰς λέγω, εἰς Φονταϊνεβλώ. . . εἰμὲ μαζὶ σας!

Α. Βένμουθ.—'Α! εἶμαι πολὺ δυστυχής! Ἄφοῦ ὑπεβοήθουν τὴν καταστροφὴν τῆς εὐτυχίας μου, ἤλπίζα τοῦλάχιστον εἰς τὸ αἶσθημά σου, εἰς τὴν φιλίαν σου· μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ κερδήσω τὴν ἐμπιστοσύνην σου. . . ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ τὸ κατορθώσω.

"Εμμα (δακρύνουσα).—Ἄλλὰ τί θέλετε νὰ σὰς ἐμπιστευθῶ; δὲν ἔχω κανὲν μυστικόν, τὸ ὅποιον νὰ μὴ γνωρίζητε· οὔτε ἐν, σὰς ὀρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ!

Α. Βένμουθ.—Καὶ ἐντούτοις, Ἐμμα, ἀπὸ ἐνὸς ἔτους γίνεσαι καθεκὰς-στην σκεπτικωτέρα, μελαγχολικωτέρα καὶ σιωπηλοτέρα. . .

"Εμμα.—Φεῦ! διότι σεῖς ἐγίνατε τόσον ψυχρὸς καὶ σκυθρωπὸς, ὥστε μοὶ ἐφαίνετο ὅτι δὲν μὲ ἀγαπᾶτε πλέον!

Α. Βένμουθ.—Μήπως τοῦτο συνέβη μᾶλλον διότι ἠγωνίζεσο μεταξὺ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ ἐνόχου ἔρωτος; διότι ἐζήτεις ματαιῶς νὰ ἐκρίζωσῃς παλαιὰν τινα ἀνάμνησιν; Διατί, ἀγαπητὸν τέκνον, διατί νὰ μὴ τὰ εἶπῃς ὅλα;

"Εμμα.—Διότι εἶναι ψεῦδη, Γεώργιε! διότι δὲν ἀγαπῶ, δὲν λατρεύω εἰμὲ ἓνα ἄνθρωπον εἰς τὸν κόσμον. . . καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶσαι σύ.

Α. Βένμουθ.—Ποῖος εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠγρύπνεις δεκαπέντε νύκτας ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου καὶ ἐν ἀγνοίᾳ μου;

"Εμμα.—Δὲν ἤξεύρω τί θέλεις νὰ εἶπῃς καὶ πῶς, πιστεύσας τὴν ὑπερέτριαν τοῦ ξενοδοχείου, ἦτις πιθανὸν νὰ ἐψεύσθη ἢ νὰ ἠπατήθη ἀπὸ παράδοξόν τινα ὁμοίωτητά, ἐκράτησας ἐπὶ ὀλόκληρον ἔτος ὑποψίας, αἰτίνας μὲ προσβάλλον καὶ σὲ ἀτιμᾶζον! Ἄ! Γεώργιε, καὶ λέγεις ὅτι μὲ ἀγαπᾶς.

Α. Βένμουθ.—Ἄλλὰ τὸ φιάλιον τοῦτο, τὸ ἐπάρατον φιάλιον! πῶς ἐξηγεῖται ἡ παρουσία του εἰς Φονταϊνεβλώ;

"Εμμα.—Δὲν δύναμαι νὰ τὴν ἐξηγήσω. Βλέπω εἰς τὸ γεγονός τοῦτο παράδοξον καὶ θλιβεράν σύμπτωσιν, ἰδοὺ τὸ πᾶν· ἄλλως τε δὲ τὸ φιάλιον, τὸ ὅποιον σὰς ἔδωκεν, εἶναι ἄραγε ἰδικόν μου;

Α. Βένμουθ.—Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχω λάθος. Ἡ ὑπογραφή μου, τὰ σύμβολα τῆς οἰκογενείας μου, ἡ παράδοξος καὶ ὅπως ἰδιαιτέρα σφράγις σου, ὅλα ταῦτα ἀποδεικνύουν τὴν ταυτότητά του. . . ἄλλως τε δὲ θὰ τὸ ἰδῆς, καὶ ἂν κατορθώσῃς νὰ μοὶ ἀποδείξῃς ὅτι δὲν εἶναι ποσῶς ἰδικόν σου, βεβαίως θὰ λησμονήσω τὰς ἀμφιβολίας καὶ τὰς ὑποψίας μου.

"Ο λόγος Βένμουθ ἐξέρχεται μετ' ὀργῆς.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

ΟΚΤΑΒΙΟΣ καὶ ΕΜΜΑ

"Οκτάβιος (πλησιάζων τὴν Ἐμμαν καὶ μετὰ συγκεκλιμένης φωνῆς).

—Κυρία, πρὶν ἢ ἐγκαταλείψω τὴν οἰκίαν ταύτην διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθω πλέον ποτὲ, θὰ μὲ συγχωρήσετε νὰ ἐπιληφθῶ τῆς μόνης ταύτης εὐκαιρίας ἵνα σὰς ἐκφράσω τὴν μετὰ σεβασμοῦ εὐγνωμοσύνην μου; Ἡ εὐγνωμοσύνη μου δὲν θὰ ἐκλείψῃ, λαίδη, εἰμὴ μετὰ τῆς ζωῆς μου· λυπούμαι ὅμως διότι ὑπῆρξα ἀκουσίως ὁ αἴτιος ταραχῆς εἰς ἓν ζεῦγος τόσῳ πολὺ ἠγαπημένον. Καθ' ἣν στιγμὴν θὰ χωρισθῶ ἀφ' ὑμῶν διὰ παντός, καταρῶμαι τὴν τύχην, ἥτις ἄλλοτε μ' ἔρριψεν ἔμπροσθέν σας· ἀπὸ δύο ἐτῶν ἡ εὐάρεστος εἰκὼν σας πλανᾶται σταθερῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. . . Εἶχον σχηματίσει χρυσᾶ ὄνειρα, συγχωρήσατέ με, κυρία, διότι σὰς ἐνόμιζον ἐλευθέραν καὶ ἐτόλμων διὰ τοῦ νοός νὰ ὑψωθῶ μέχρις ὑμῶν. . . σήμερον, ὅτε πρέπει νὰ παραιτηθῶ τῆς γλυκειᾶς ταύτης φαντασίας, ἡ καρδιά μου συντρίβεται.

Ἐμμα (ἀποσυρομένη μικρὸν καὶ καθ' ἑαυτήν).—Μήπως ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι τρελλός;

Ὀκτάβιος.—Ἡ ὁμιλία αὕτη σὰς προσβάλλει ἴσως. Σιωπῶ, κυρία μου... ἀλλ' ἀκόμη μίαν λέξιν· εἶναι συμβουλή ἐνός τιμίου ἀνθρώπου, ἐνός φίλου. Διατί νὰ ἀρνήσθε εἰς τὸν λόρδον Βεύμουθ, εἰς ἓνα σύζυγον, ὅστις κατέχει ὅλην τὴν ἀγάπην σας, πράξιν τῆς ὁποίας ἔχει ἀποδείξεις καὶ τὴν ὁποίαν θ' ἀναγκασθῆτε ταχέως ἢ ἀργὰ νὰ ὁμολογήσετε; Ἐκμυστηρευθῆτε εἰς αὐτὸν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, διότι αὕτη δὲν ἔχει οὐδὲν τὸ ἀτιμάζον ὑμᾶς... ἐνῶ ἄλλως ἕως τότε θ' ἀμφιβάλλη διὰ τὴν ἀγάπην σας, καὶ ἡ ἀμφιβολία αὕτη θὰ καταστρέψῃ τὴν ζωὴν του. . .

Ἐμμα.—Μὲ συγχωρεῖτε, κύριε· εἶμαι ἴσως ὀλίγον ἀγχίνους, ἀλλὰ δὲν ἐνοῶ οὔτε λέξιν ἐξ ὧσων μοὶ κάμνετε τὴν τιμὴν νὰ μοὶ λέγητε.

Ὀκτάβιος (μετ' ἀθυμίας).—Εἶναι δυνατόν νὰ μὴ μ' ἀναγνωρίσετε;

Ἐμμα.—Νὰ σὰς ἀναγνωρίσω; . . . ἀλλὰ πῶς, ἐνῶ σὰς βλέπω σήμερον διὰ πρώτην φοράν;

Ὀκτάβιος (μετὰ πικρίας).—Δὲν ἀπορῶ ὅτι μ' ἐλησμονήσατε. . . τί ἤμην τφόντι δι' ὑμᾶς; ξένος, ἀδιάφορος. Ἐν τῇ ἀνεξαντλήτῳ καλοσύνησας παρέσχετε εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα καὶ θνήσκοντα τὰς περιποιήσεις, τὰς ὁποίας μοὶ ἐπεδαψιλεύσατε. . .

Ἐμμα (γελῶσα).—Ἐγὼ σὰς ἐπεδαψίλευσα περιποιήσεις;

Ὀκτάβιος.—Ἀλλ' ἐγὼ σὰς ἐνθυμούμαι. . . καὶ ἡ ἐνθύμησίς σας εἶναι ἀδιασπάστως συνδεδεμένη μετὰ τῆς εἰς Φονταϊνεβλώ διαμονῆς μου.

Ἐμμα (μετ' ὀργῆς).—Ἀκόμη Φονταϊνεβλώ! ἔχετε λοιπὸν βεβαίως στοίχημα! Ἄς ᾔηται, κύριε. Ἴδου, τὸ ἐπαναλαμβάνω διὰ τελευταίαν φοράν· δὲν ἔθεσα ποτὲ τὸν πόδα εἰς Φονταϊνεβλώ ἄνευ τοῦ συζύγου μου, δὲν σὰς εἶδα ποτὲ, δὲν σὰς γνωρίζω ποσῶς, καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ παύσετε τὸν δυσάρεστον αὐτὸν ἀστεϊσμόν, ὅστις μὲ ἐνοχλεῖ καὶ μὲ προσβάλλει!

Ὀκτάβιος.—Ἄ! τοῦτο πλέον δὲν ὑποφέρεται! ἀρμόζει τώρα νὰ εἶπω καὶ ἐγὼ· ποῖος λοιπὸν ἀπατᾷ ἐνταῦθα;

Ἐπέρχεται σιγῇ ἐπὶ τινὰς στιγμὰς· ὁ Ὀκτ. παράφορος λαμβάνει τὸν πῖλόν του καὶ ἐτοιμάζεται ν' ἀναχωρήσῃ. Αἴφνης τὸ ὀρολόγιον κτυπᾷ δέκα ὥρας. Ἡ Ἐμμα ἀναγινώσκει ταχέως ἐπιστολὴν, ἣν ἐκράτει συνεπτυγμένην εἰς χεῖράς της, εἶτα δὲ μειδιῶσα σταματᾷ τὸν κόμητα διὰ τινος κινήματος.

Ἐμμα.—Ἐὖν καλῶς ἐνόησα, εἴσθε αὐτὸς ὁ ἴδιος πληγωμένος, περὶ τοῦ ὁποίου πρὸ ὀλίγου ὠμίλει ὁ σύζυγός μου.

Ὀκτάβιος (προσκλίνων μετὰ φιλοφροσύνης).—Τὸ ἤξεύρει;

Ἐμμα.—Τὸ ἀγνοεῖ. . . Δὲν εἴσθε εἰς Φονταϊνεβλώ πρὸ δύο ἐτῶν κατὰ Μάρτιον;

Ὀκτάβιος.—Μάλιστα, κυρία, κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον.

Ἐμμα.—Καὶ ἐκεῖνη ἥτις σὰς ἐπεριποιήθη, μὲ ὁμοιάζει πολὺ;

Ὀκτάβιος.—Πολύ· δὲν ὑπάρχει ἐντελεστέρα ὁμοιότης.

Ἐμμα.—Τίς ἤξεύρει! ἀλλ' ἐνθυμηθῆτε καλῶς· δὲν παρετηρήσατε κατὰ τι εἰς τὸ πρόσωπόν της, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνευρίσκετε ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ μου;

Ὀκτάβιος.—Οὐδὲν.

Ἐμμα.—Σκεφθῆτε καλῶς. . . τὸ φάντασμά μου δὲν εἶχεν ἰδιαίτερόν τι χαρακτηριστικόν;

Ὀκτάβιος (σκεπτόμενος).—Ἐν χαρακτηριστικόν! . . . σταθῆτε, τφόντι μοὶ φαίνεται. . .

Ἐμμα.—Μάλιστα. . . κατὰ τι ὡς μικρὰν ἐλαίαν· ἐν χαρακτηριστικὸν καλλονῆς;

Ὀκτάβιος.—Εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κάτω χεῖλους! . . . Εἶναι ἀληθές. . . ἐνθυμούμαι τώρα. . .

Ἡ Ἐμμα, ἐκβαλοῦσα στεναγμὸν ἀνακουφίσεως, πίπτει ἐπὶ σκίμποδος γελῶσα μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν δύναμιν.

ΣΚΗΝΗ Ε΄.

Οἱ αὐτοὶ καὶ ὁ ΛΟΡΔΟΣ ΒΕΥΜΟΥΘ.

Ὁ Λόρδος μένει ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐκπληκτος, ἐνώπιον τῆς ἀσυνήθους ταύτης ἰλαρότητος τῆς συζύγου του.

Α. Βεύμουθ (πρὸς τὴν Ἐμμαν).—Ὅτε θὰ εἴσθε ἡσυχότερα, μυλαίδη, θὰ μοὶ κάμψετε τὴν χάριν νὰ ἐξετάσθε τοῦτο;

Ἐμμα (λαμβάνουσα τὸ φιάλιον καὶ ἀποδίδουσα αὐτὸ εἰς τὸν σύζυγόν της).—Τὸ ἀνεγνώρισα.

Α. Βεύμουθ.—Λοιπὸν ὁμολογεῖτε; . . .

Ἐμμα.—Ὅτι αὐτὸ τὸ φιάλιον εἶναι τφόντι ἰδικόν μου, Γεώργιε.

Α. Βεύμουθ.—Και ὁ ἄνθρωπος αὐτός. . . ὁ νέος οὗτος τοῦ Φονταί⁴ νεβλώ; . . .

Ἔμμα (δεικνύουσα τὸν Ὀκτάβιον).—Ἦτον ὁ κύριος.

Α. Βεύμουθ.—Σεῖς, κύριε κόμη; . . .

Ὀκτάβιος.—Ἐγὼ, μυλόρδε.

Α. Βεύμουθ (μετ' ἐκπλήξεως καὶ πλησιάζων εἰς τὸν Ὀκτάβιον).—Ἐὰ μοὶ ἐξηγηθῆτε.

Ἔμμα.—Οὐδὲν κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Ἀκούσατε.

Ἀκούεται κύλισμα ὑπόκωφον, ὄλονεν προσεγγίζον, εἶτα δὲ κρότος κωδωνίσκων καὶ κρότημα μάστιγος.

Α. Βεύμουθ.—Τί σημαίνει τοῦτο;

Ἔμμα.—Φίλε μου, ὅτε πρὸ ὀλίγου εἰσῆλθον ἐνταῦθα, εἶχον εὐάρεσον εἰδῶσιν νὰ σοὶ ἀναγγείλω. . . δηλαδὴ τὴν ἀφιξὶν προσώπου τινὸς λίαν προσφιλοῦς μοι, καὶ τὸ ὅποῖον ἐντὸς ὀλίγου θὰ σά; παρουσιάσω.

Α. Βεύμουθ (μετ' ἀγανακτήσεως)—Διάβολε! ἡ στιγμή εἶναι κακῶς ἐκλελεγμένη διὰ . . .

Ἔμμα.—Ἐξ ἐναντίας ἡ γυνὴ αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς ὥραν καταλληλοτέραν, θὰ συμμερισθῆτε τὴν γνώμην μου, ὅταν τὴν ἰδῆτε.

Ὀκτάβιος.—Ἐπιτρέψατέ με νὰ ἀποσυρθῶ ἐγὼ.

Ἔμμα.—Ὅχι, κύριε κόμη! τούναντίον εἶσθε ἀναγκαῖος ἐνταῦθα, καὶ πρέπει νὰ μείνητε.

Ὀκτάβιος καὶ Βεύμουθ.—Ἄλλὰ. . .

Ἔμμα.—Οὔτε λέξιν περισσώτερον, κύριοι! εἶσθε ἀμφότεροι αἰχμάλωτοί μου ἐν λόγῳ· ἀκολουθήσατέ με! θέλω σὰς τοποθετήσαι εἰς μέρος, ὅθεν ν' ἀκούσητε ἐν ἀνέσει τὴν μετὰ τοῦ προσώπου τούτου συνομιλίαν μου, καὶ ἐὰν αἱ εἰκασίαι μου ἦναι ὀρθαί, θὰ τὴν εὗρητε ἀμφότεροι διδακτικὴν.

Α. Βεύμουθ.—Φοβοῦμαι μήτοι μᾶς χλευάζητε, καὶ ἐγὼ. . .

Ἔμμα.—Σούτ. . . τὴν ἀκούω! ὀργήγωρα, ὀργήγωρα, ἀκολουθήσατέ με!

Ἡ Ἔμμα ὡθεὶ γελῶσα τοὺς δύο κυρίους ὅπισθεν τοῦ παραπετάσματος, ὅπου μένουσιν ἐξ ἡμισείας κεκρυμμένοι.

ΣΚΗΝΗ 5'.

Οἱ αὐτοὶ καὶ ΕΡΡΙΚΕΤΑ.

Ἐρρικέτα (εἰσορμῶσα εἰς τὴν αἴθουσαν).—Ἔμμα, φιλότατη Ἔμμα!

Ἔμμα.—Ἐρρικέτα. . .

ἐναγκαλιζονται ἀμοιβαίως καὶ ἀντασπάζονται.

Ὀκτάβιος (ἐκπληκτος).—Διάβολε! ὅποια ὁμοιότης.

Α. Βεύμουθ (ξεκαρδιζόμενος).—Ἐννοῶ, ἐννοῶ τὰ πάντα!

Ἐρρικέτα.—Καὶ ὁ σύζυγός σου;

Ἔμμα.—Τώρα θὰ ἔλθῃ κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶναι ἀπασχολημένος. . . κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν.

Ἐρρικέτα.—Καὶ ὁ ἀνώτερος οὗτος εἶσαι ἴσως σύ.

Ἔμμα.—Ἐννοεῖται.

Ἐρρικέτα.—Σὲ ἀγαπᾷ λοιπὸν πάντοτε ὁ καλὸς Γεώργιος;

Ἔμμα.—Βεβαίως. . . ἀλλὰ κατὰ τὸν ἴδιον αὐτοῦ τρόπον.

Ἐρρικέτα.—Καὶ εἶναι πολλοὶ τρόποι τοῦ ἀγαπᾶν;

Ἔμμα.—Ὁ Γεώργιος ἔχει τὸν ἰδικόν του, τὸν ὅποῖον κρύπτει· εἶναι ὑποπτος, ζηλότυπος, κρυψίνους. . .

Ὀκτάβιος (χαμηλοφώνως πρὸς τὸν λόρδον).—Σὰς ἀρέσκει!

Ἐρρικέτα (γελῶσα).—Καὶ ἐπὶ τέλους εἶναι ὁ καλύτερος σύζυγος τοῦ κόσμου· ἤξεύρεις ὅτι παρήλθον τέσσαρα ἔτη ἀφότου εἶνε γαμβρός μου.

Ἔμμα.—Φεῦ! τὸ ἤξεύρω.

Ἐρρικέτα.—Κακὴ! εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ τὸν γνωρίσω· ὅταν σ' ἐνυμφεῖθῃ, ἤμην εἰς τὰς Ἰνδίας μετὰ τοῦ πρώτου συζύγου μου· ὅτε δὲ ἐπέστρεψα τελευταῖον πρὸ δύο ἐτῶν, ἔλειπεν εἰς ἀποστολὴν δὲν ἤξεύρω ποῦ. . . εἰς τὴν Ἰσπανίαν, νομίζω· εἶναι, σὲ βεβαίῳ, δυστύχημα νὰ μὴ τὸν ἰδῶ ἕως τώρα.

Ἔμμα.—Θὰ τὸν ἰδῆς· ἀλλὰ προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τοῦ τελευταίου ταξιδίου σου, πρέπει νὰ σὲ μαλώσω.

Ἐρρικέτα.—Ἐμὲ, μικρά μου ἀδελφὴ!

Ἔμμα.—Μάλιστα σὲ, διότι διήγειρες τρομερὰς θυέλλας εἰς τὴν οἰκίαν μου.

Ἐρρικέτα.—Δὲν ἐπίστευον ὅτι ἔχω τόσον ἰσχυροὺς πνεύμονας. . . καὶ πῶς τοῦτο;

Ἔμμα.—Λαβοῦσα ἐξ ἀπροσεξίας τὸ ἀργυροῦν φιάλιόν μου. Ὁ λόρδος Βεύμουθ ἐνόμισεν ὅτι ἐχάθη, ἔκαμε μέγαν θόρυβον· ἰδοὺ! . . .

Ἐρρικέτα.—Εἶναι ἀληθὲς, τὸ παρατήρησα καθ' ὁδὸν, ἀλλ' ἤξεύρεις μὲ πόσῃ βίαν ἔφυγα. . . ὁ σύζυγός μου μὲ ἐπερίμενεν εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὅθεν ὠφείλομεν ν' ἀναχωρήσωμεν.

Ἔμμα.—Ναί, ἤθελα νὰ σὲ κρατήσω ἡμέρας τινὰς, ἀλλὰ σὺ ἀντέτεινες εἰς τὰς παρακλήσεις μου. . . τὸ καθήκον, ἡ ἀγάπη, τὸ σέβας. . .

Ἐρρικέτα.—Ὁ κύριος δὲ Βερνὺ ἦτο τόσον καλὸς, τόσον ἀνεξίκακος δι' ἐμέ!

Ὀκτάβιος.—Ὁ Κύριος δὲ Βερνὺ, ὁ γέρον ἐξάδελφός μου τοῦ Ποντισερῦ, ὁ ὑπέρπλουτος! . . . "ἄχ! δυστυχὴς ὅπου εἶμαι! καὶ ἐγὼ ἠρνήθην νὰ νυμφεῖθῶ τὴν χηρεύσασαν σύζυγόν του!

Α. Βεύμουθ.—Πρόσθετε τὴν εἰκοσαετῆ γραίαν.

Ερρικέτα.—*Αχ, φιλότατη Έμμα! ποτέ δὲν θὰ παρηγορηθῶ διὰ τὴν στέρησίν σου! Γλυκὺς καὶ πνευματώδης γέρον! ἦτο δι' ἐμὲ πατήρ, φίλος, προστάτης. . . περισσότερο τούτου, πνευματικός μου. . .*

Έμμα.—*Καὶ ὅμως ταῦτα πάντα δὲν σὲ ἠμποδίσαν νὰ τὸν κάμῃς νὰ σὲ περιμένῃ δεκαπέντε ἡμέρας εἰς τὴν Μασσαλίαν, ἐν ᾧ σὺ, μικρά μου ἀδελφή, ἀνέπνεες τὸν εὐώδη ἀέρα τοῦ Φοντιανεβλώ.*

Ερρικέτα.—*Πῶς; τίς σοὶ εἶπε. . .*

Έμμα.—*Μοὶ τὸ εἶπε τὸ φιλάλιόν μου, τὸ ὁποῖον ἀνεῦρον εἰς τὸν Χρυσοῦν Ἄστρον, ὅπου τὸ ἐλησμόνησας, ἀχόριστος! Διὰ νὰ σ' ἐκδικηθῇ, μᾶς ἐδιηγῆθη ὠραία πράγματα.*

Ερρικέτα.—*Σπουδαίως, πῶς ἤξεύρεις; . . .*

Έμμα.—*Μήπως δὲν εἶναι ὅλα γνωστά; καὶ ὁ ὠραῖός σου ἀσθενὴς πῶς πηγαίνει;*

Ερρικέτα (ἐρυθριῶσα καὶ τεταραγμένη).—*Ὁ ἀσθενής μου! . . .*

Έμμα.—*Μάλιστα, ὁ κόμης δὲ. . . δέ; . . . Βοήθησέ με λοιπόν' ἔχω τ' ὄνομά του εἰς τὰ χεῖλιά μου.*

Ερρικέτα.—*Ἄλλὰ, Έμμα, δὲν ἤξεύρω ποῖον θέλεις νὰ εἰπῆς. . .*

Έμμα.—*Μικρά πονηρά, μὴ φοβεῖσαι' οὐδεὶς ἀδιάκριτος μᾶς ἀκούει.*

Ερρικέτα.—*Σὲ βεβαιῶ ὅτι. . .*

Έμμα.—*Καὶ τὰς νύκτας, τὰς ὁποίας διήλθες παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν σου, τὰς ἐλησμόνησας; Σπανία τρώντι Ἀδελφὴ τοῦ Ἐλέους δύνασαι νὰ γίνῃς.*

Ερρικέτα (ἐπὶ μᾶλλον ἐκπλησομένη).—*Ἐν τούτοις τούτο εἶναι θαῦμα' πῶς σὺ γνωρίζεις πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς εἰς τὸν κόσμον ἔμαθε;*

Έμμα.—*Τὸ φιλάλιόν μου, πάντοτε τὸ φιλάλιόν μου! Δὲν ὑπάρχει αἰτία ἐρυθριάσεως' ἐξεπλήρωσας τὰ καθήκοντα τῆς χριστιανικῆς ἀδελφότητος, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ποσῶς δὲν γνωρίζω.*

Ερρικέτα.—*Μὴ μ' ἐμπαίζεις, Έμμα! καὶ σὺ τὸ ἴδιον θὰ ἔκαμνες.*

Έμμα.—*Ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ, καὶ ἡ τίγρις ὁ σύζυγός μου τότε ἤθελε ταραξεί ὅλον τὸ Φοντιανεβλώ τὴν ἐπαύριον' ἔχει φοβεράν θηριωδίαν.*

Ὁκτάβιος (πρὸς τὸν λόρδον).—*Ἀκούσατε τὰ ἐγκώμιά σας.*

Ερρικέτα.—*Λάβε τὴν θέσιν μου μίαν στιγμὴν, Έμμα. Εἰς Φοντιανεβλώ ἠσθάνθην ἑμαυτὴν κατάκοπον, ἐσταμάτησα καὶ ἐζήτησα ἐν δωματίον διὰ νὰ διέλθω τὴν νύκτα. Ἐν τούτοις βλέπω μεγάλην ταραχὴν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, ἐρωτῶ, καὶ μὲ πληροφοροῦν ὅτι δυστυχῆς τις νέος εἶναι ἐκεῖ πληγωμένος, ἀγωνιῶν, ἀποθνήσκων. . . ἀκούω συγχρόνως προφερόμενον τὸ ὄνομά του, Ὁκτάβιος δὲ Σουβράν.*

Έμμα.—*Λοιπόν τὸ ἐνθυμεῖσαι!*

Ερρικέτα.—*Τοσοῦτω μᾶλλον, καθόσον ὁ Κ. δὲ Σουβράν εἶναι ἐξάδελφός μου.*

Έμμα.—*Ἐξάδελφός σου! ἀστειεύεσαι;*

Ερρικέτα.—*Ποσῶς, λέγω ἀλήθειαν, διότι ἡ ἐμοῦ ἢ τοῦ συζύγου μου δὲν εἶναι τὸ αὐτό; Συχνὰ ὁ κ. δὲ Βερνὺ μοὶ ὠμίλει περὶ τοῦ πλησιεστέρου τούτου συγγενοῦς του, ἀλλὰ μὲ λέξεις πολὺ. . . ζωνράς.*

Έμμα.—*Μπᾶ! μήπως ὁ κόμης Ὁκτάβιος. . .*

Ερρικέτα.—*Εἶναι, φαίνεται, παίκτης, φαυλόβιος, ἄσωτος καὶ. . .*

Έμμα.—*Ἐν συντόμῳ, ἐν σύνολον ὄλων τῶν ἐλαττωμάτων;*

Α. Βένμουθ (πρὸς τὸν Ὁκτάβιον).—*Σὰς συγχαίρω καὶ ἐγὼ τώρα. Ἡ σπειρά σας.*

Ερρικέτα.—*Πολὺ τρέχεις, Έμμα. Κατ' ἀρχὰς ἀπὸ ἀβροφροσύνην δὲν ἐτόλμων νὰ ὑπάγω νὰ τὸν ἰδῶ' ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός ἀναλογίζομένη ὅτι τὸ δυστυχὲς αὐτὸ παιδίον ἦτο ἐκεῖ πλησίον μου θνήσκον, ἀνευ φίλων, ἀνευ οἰκογενείας, ἀνευ ὑπηρετῶν, πρὸς δὲ ὅτι ἦτο συγγενής μου καὶ ὅτι ἦτο ἐντροπὴ ξένου νὰ δεχθῶσι τὴν τελευταίαν του ἀναπνοήν, ἔλαβα διὰ τῆς μιᾶς μὲν χειρὸς τὸ κηρίον, διὰ τῆς ἄλλης δὲ τὸ θάρρος μου, καὶ ἔκρουσα τὴν θύραν τοῦ δωματίου, ἥτις εὐρίσκετο ἀντικρὺ τῆς ἰδικῆς μου. Δὲν μοὶ ἀπεκρίθησαν' ἐντούτοις ἤκουσα ὀμιλίαν. . . Ἡνοιξα καὶ εἰσῆλθον. Ἀχ! φιλότατη μου! ὁποῖον θέαμα! Ἦτο λευκὸς ὡς τὸ σάβανον, παραδεδρόμενος εἰς κοπιώδη ὕπνον καὶ προφέρων ἀσυναρτήτους λέξεις' πλησίον αὐτοῦ μία χονδρὴ ὑπηρετρία ἐρογγάλιζεν εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐσειετο τὸ πάτωμα. . . Εἰς τὴν προσέγγισίν μου ἦνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς. . .*

Έμμα.—*Ἦχει ὠραίους ὀφθαλμούς τρώντι.*

Ερρικέτα.—*Δὲν εἶναι ἀληθές! . . . τὸν γνωρίζεις λοιπόν;*

Έμμα.—*Ἐξακολουθεῖ, καλὴ μου ἀδελφή! δὲν ἤξεύρεις πόσον ἡ διήγησίς σου μᾶς ἐνδιαφέρει ὅλους.*

Ερρικέτα.—*Εἶχε τρομερὰ παραλαλητὰ, διότι μὲ ἐξέλαβεν ὡς φάντασμα, ὡς τὴν ψυχὴν τῆς μητρὸς του, καὶ μὲ ὠμίλει διὰ φωνῆς τόσον γλυκειάς, ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἐνεπλήσθησαν δακρύων. . . Μοὶ ὠμίλει δ' ἐπὶ πολὺ καὶ τῷ ἀπεκρινόμενῳ, κολακεύουσα τὸ ὄνειρόν του' τούτο ἐφάνετο ὅτι τὸν ἠγαπᾷ. Ἐπὶ τέλους τῷ ἔδωκα καὶ ἔπιε τὸ ἰατρικόν του καὶ ἐκοιμήθη ἡσυχώτερος, κρατῶν τὰς χεῖράς μου ἐντὸς τῶν ἰδικῶν του. . . Ὅτε δ' ἐξημέρωσεν ἀνεχώρησα.*

Έμμα.—*Ἐκράτησε τὰς χεῖράς σου τόσον πολὺ;*

Ερρικέτα (μειδιῶσα).—*Ἐπειδὴ ἐκοιμᾶτο.*

Ὁ Ὁκτάβιος ἀποπειρᾶται νὰ ἐξορμήσῃ.

Α. Βένμουθ (κρατῶν αὐτόν).—*Ποῦ πηγαίνεις;*

Ὁκτάβιος.—'Αφήσατέ με! δὲν κρατοῦμαι πλέον. . . πρέπει νὰ ριφθῶ εἰς τοὺς πόδας τῆς! . . .

Α. Βένμουθ.—'Οχι! ὄχι! δὲν μᾶς ἐφώναξαν ἀκόμη.

Ἐμμα.—Καὶ τὴν ἐπαύριον;

Ἐρρικέτα.—Τὴν ἐπαύριον. . . δὲν ἀνεχώρησα.

Ἐμμα.—Οὔτε τὰς ἀκολούθους ἡμέρας!

Ἐρρικέτα.—'Απὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἐγένετο καλλίτερα. . . δὲν ἐξέβρω διατί, ἀπέδωκα τοῦτο εἰς τὰς περιποιήσεις, τὰς ὁποίας τῷ ἐπεδαψίλευσα.

Ἐμμα.—'Εγὼ ὅμως ἀμφιβάλλω. Καὶ ἀφοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ λογικόν του, σὲ ἐξελάμβανεν ἀκόμη ὡς τὴν μητέρα του;

Ἐρρικέτα (χαμαὶ νεύουσα τοὺς ὀφθαλμούς).—'Οχι. . . . μοὶ ὠμίλει μάλιστα μετὰ τρυφερότητος διαπύρου, τοιαύτης. . .

Ἐμμα.—'Ὡστε ἐνόμισες φρόνιμον νὰ μὴ τὴν ψυχράνης.

Ἐρρικέτα.—'Εσώθη, καὶ ἐγὼ τότε ἀνεχώρησα.

Ἐμμα.—Χωρὶς νὰ τῷ εἰπῆς τὸ ὄνομά σου;

Ἐρρικέτα.—Ποία ἡ ἀνάγκη; δὲν ἐμέλλομεν πλέον νὰ συναντηθῶμεν. . . διευθυνόμεν εἰς ἐντάμωσιν τοῦ συζύγου μου.

Ἐμμα.—Καὶ ἐπειδὴ ὁ κύριος δὲ Βερνὺ ἦτο ὁ πνευματικὸς σου, ἔσπευσας νὰ τοῦ εἰπῆς. . .

Ἐρρικέτα.—'Αστειεύεσαι τάχα; Ναι, τοῦ ἐνεπιστεύθη ὅλα, διότι, σοὶ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι δὲν ἦτο δι' ἐμὲ ἄλλο τι εἰμὴ πατήρ. . . καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν διαγωγὴν μου. . . Μὲ ἔκαμε μόνον νὰ ἐννοήσω ὅτι ἐξέθετον τὴν ὑπόληψίν μου ἐπισκεπτομένη κρυφίως τὸν κ. δὲ Σουβράν, καὶ ἦτο πολὺ προτιμότερον νὰ τοποθετηθῶ φανερά εἰς τὸ προσκεφάλαιόν του.

Ἐμμα.—'Αδιάφορον. Εἰς τὴν θέσιν σου θὰ μετενθῶν διότι ἔλαβα ἐν δικέρον πρὸς ἐν τοιοῦτον κανὸν ὑποκείμενον.

Ἐρρικέτα.—Κακὸν ὑποκείμενον! Εἶσαι αὐστηρὰ, Ἐμμα!

Ἐμμα.—Καὶ ἐάν ἡ εἰκὼν ἡ πρὸ ὀλίγου εἶναι ὁμοία. . .

Ἐρρικέτα.—Εἶναι ὑπερβολικὴ ἄλλως τε ὁ σύζυγός μου ἀνεγνώριζεν εἰς τὸν κόμητα γενναίαν καρδίαν καὶ εὐγενῆ νοημοσύνην. . .

Ἐμμα.—Ναι, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ἀκατάστατος, παίκτης, ἄσματος. . .

Ἐρρικέτα.—Πλὴν μήπως ὅλοι οἱ νέοι δὲν ἔχουν τὰ ἐλαττώματα ταῦτα; Καὶ ἀπόδειξις ὅτι ὁ σύζυγός μου ἐξέτιμα πολὺ τὸν κ. δὲ Σουβράν, εἶναι ὅτι τῷ ἐκληροδότησεν ὅλην του τὴν περιουσίαν. . .

Ἐμμα.—Θεὲ μου! τί λέγεις;

Ἐρρικέτα.—Μὲ τὴν ῥητὴν συμφωνίαν νὰ μὲ νυμφευθῇ.

Ἐμμα (συγκεχυμένη).—'Αλλά τοῦτο ὑπερβαίνει πᾶσαν πίστιν. . . Τίς ἠδυνήθη νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸν σύζυγόν σου μίαν ιδέαν τόσο ἀνόητον;

Ἐρρικέτα (ἐναγκαλιζομένη τὴν Ἐμμαν).—'Αδελφὴ μου! . . .

Ἐμμα.—'Α! ἄ! μήπως ἐξέτινες τὰς ἐκμυστηρεύσεις σου καὶ τοῦ εἶπες. . .

Ἐρρικέτα.—Δὲν εἶπον τίποτε ἄλλὰ νομίζω. . .

Ἐμμα.—Νομίζεις; . . .

Ἐρρικέτα.—'Ὅτι ἡ εὐγενὴς αὐτὴ καρδία. . . εἶχε. . . ; μαντεύσει. . .

Ἐμμα.—'Ὅτι ἀγαπᾷ τὸν κ. δὲ Σουβράν.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ.

EMMA, ERRIKETA, OKTAVIOS καὶ Α. ΒΕΥΜΟΥΘ.

Ὁκτάβιος (ἐκφυγὼν βιαίως τὴν χεῖρα τοῦ λόρδου, ρίπτεται εἰς τοὺς πόδας τῆς Ἐρρικέτας).—Ἐρρικέτα!

Α. Βένμουθ (τρέχων κατόπιν τοῦ Ὁκταβίου).—'Ὁ δυστυχὴς! παρουσιάζεται ἀνευ λαίμοδέτου!

Ἐρρικέτα (λίαν συγκεκινημένη).—Αὐτὸς, ἐδῶ! . . .

Ἐνῶ ὁ Ὁκτάβιος καλύπτει διὰ παραφόρων φιλημάτων τὰς χεῖρας τῆς Ἐρρικέτας, ὁ λόρδος Βένμουθ ἐναγκαλιζεται τὴν σύζυγόν του.

Α. Βένμουθ.—Προσφιλὴς μοὶ Ἐμμα! θὰ συγχωρήσῃς τὰς ὑποψίας μου;

Ἐμμα.—'Α, φίλε μου! παρ'ὀλίγον θὰ τὰς ἐπλήρωνα ἀκριβῶς. . . Φαντάσου λοιπὸν ἂν ἔχω τὸ θάρρος νὰ μὴ σὲ συγχωρήσω! . . . Ἐάν σήμερον τὸ πρῶτ' δὲν ἐξεκένονα τὰ πιστόλιά σου. . .

Α. Βένμουθ.—Πῶς! σὺ ἦσο. . .

Ἐμμα (θέτουσα τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων, καὶ λαμβάνουσα ἀπὸ τῆς χειρὸς τὸν σύζυγόν της).—'Αγαπητὴ μου ἀδελφὴ, συγχωρήσον μοὶ νὰ σὲ παρουσιάσω τὸν λόρδον Βένμουθ, γαμβρόν σου. . . Ὡς πρὸς τὸν κ. κόμητα δὲ Σουβράν, βλέπω ὅτι ἠξέυρει θαυμάσια νὰ παρουσιάζεται μόνος του.

Α. Βένμουθ (πρὸς τὴν Ἐρρικέταν).—Προσφιλὴς ἀδελφὴ! εἰσθε ὡς αἱ χελιδόνες· φέρετε τὸ ἔαρ. . . ἀλλὰ πῶς νὰ σᾶς ἀποδώσω τὴν εὐτυχίαν, τὴν ὁποίαν σᾶς ὀφείλω;

Ἐρρικέτα.—Τί θέλετε νὰ εἰπῆτε;

Α. Βένμουθ.—Τοῦτο εἶναι μυστικόν, τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς ἐξηγήσῃ ὁ φίλος μου, ὅταν τῷ προσφέρητε τὴν ὠραίαν σας χεῖρα. . .

Ἐρρικέτα (δεικνύουσα τὸ ἔγγραφο τῆς ἀποποιήσεως τοῦ Ὁκταβίου).—Τὴν χεῖρά μου! ὁ κ. δὲ Σουβράν τὴν ἀπεποιήθη ῥητῶς, καὶ δὲν φρονεῖτε, πιστεύω, ὅτι θὰ τὸν νυμφευθῶ διὰ τῆς βίας.

Ὁκτάβιος.—'Αχ! κυρία! ἠξέυρετε ὅτι ἠγνόουν. . .

Α. Βένμουθ.—Τὸ βεβαίω. Συζευχθῆτε, συζευχθῆτε, φιλάτῃ ἀδελφὴ! Διάβολε! ἄνθρωπος, ὅστις ἀπεποιήθη χήραν ἑκατομμυριούχον, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἠγάπα ἄλλην! Τοῦτο δὲν συμβαίνει καθ' ἑκάστην. . .

Ἐμμα.—Καὶ ἔπειτα, Ἐρρικέτα μου, ἀφοῦ τοῦ ἔσωσας τὴν ζωὴν, ἔχεις τώρα τὴν τόλμην νὰ τὸν ἀφήσῃς ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ λύπην; . . . Ὁ δυστυχὴς νέος!

Ἐρρικέτα (παρατηροῦσα τὸν Ὀκτάβιον, ὅστις ἀπὸ τινος εὕρισκετο εἰς τρομερωτάτην ἀγωνίαν).—Ἄς ἦναι! ἀφοῦ ὅλοι τίθεσθε ἐναντίον μου. . . πρέπει νὰ ὑποχωρήσω.

Τεῖνει τὴν χεῖρά της εἰς τὸν Ὀκτάβιον, ὅστις μανιώδης ἀπὸ χαρὰν, τίθησιν ἐπ' αὐτῆς τὰ καίοντα χεῖλη του.

Α. Βένμουθ (εἰς τὸ οὖς τοῦ Ὀκταβίου).—Βέβαια φαίνεται ὅτι ἐξ ἀποφάσεως δὲν θὰ φονευθῶμεν ἀπόψε.

Ὀκτάβιος (μεγαλοφώνως).—Τῆ ἀληθείᾳ ὄχι, οὔτε ἀπόψε, οὔτε ποτέ. Θέλω νὰ ζήσω, διότι δὲν ἔφθασεν εἰσέτι ἡ στιγμή ν' ἀποθάνω! Ἄχ! αἱ τρεῖς εὐχαὶ τῆς πρωίας ταύτης μοὶ ἔφεραν εὐτυχίαν!

Ὁλοι.—Ποῖαι εὐχαί;

Ὀκτάβιος.—Θὰ σᾶς εἶπω τοῦτο ἀργότερα, διότι δὲν θὰ χωρισθῶμεν πλέον. Δὲν εἶναι ἀληθές; Τί εὐχάριστον ζωὴν θὰ κάμωμεν οἱ τέσσαρες ὁμοῦ!

Α. Βένμουθ (μετὰ ζωηρότητος).—Ὁχι, ὄχι! ἐγὼ ἐπιστρέφω εἰς τὴν Ἀγγλίαν. (Καθ' ἑαυτόν.) Αἱ δύο αὐταὶ ἀδελφαὶ ὁμοιάζουν πολὺ, καὶ φοβοῦμαι ὑπερβολικὰ τὰς ἀπάτας.

Ἐμμα.—Τί παράδοξον πρᾶγμα αὐτὴ ἡ εὐτυχία! Διὰ νὰ ἀποτραπῆ τις τῆς ὁδοῦ του ἀρκεῖ ἐνίοτε κόκκος ἄμμου.

Ὀκτάβιος.—Ἡ κόκκος ὠραιότητος.

ΧΑΡΙΚΛΗΣ.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΘΙΜΩΝ,

ὑπὸ

Γ. Α. ΒΕΚΚΕΡ.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ.

ΝΕΑΝΙΚΑ ΕΘΙΜΑ.

Ὁ οἶκος, εἰς ὃν ὠδήγησεν ὁ Κτησιφῶν τὸν φίλον του, ὡς τὸν πλησιέστατα τῶν λοιπῶν ὁμοίου εἶδους κείμενον, κατωκεῖτο ὑπὸ ἀπελευθέρου τινός, καλουμένου Δίσκου, ὅστις ἐκέρδιζε πολλὰ ἐκ τῆς συρροῆς τῶν νέων. Καθ' ἑκάστην ἀπὸ πρωίας ἤδη συνηθροίζοντο παρ' αὐτῶ πολλοί, οἱ μὲν ὅπως παίξωσιν ἀστραγάλους ἢ πεσσούς, ἄλλοι ὅπως θεάσωνται ἀλεκτρονομαχίας καὶ ὄρτυγομαχίας, καὶ ἄλλοι ὅπως διέλθωσιν εὐαρέστως ὥρας τινὰς ῥοφῶντες φιάλην οἴνου καὶ συνομιλοῦντες περὶ τῶν σπουδαίων δι' αὐτοὺς νέων τῆς ἡμέρας, ὡς π. χ. περὶ ἵππων ἢ κυνῶν, ἀρπαγείων κιθαριστριῶν καὶ νεωστὶ ἐμφανιζομένων ἐταιρῶν ἢ ὠραίων παιδῶν. Συχνότατα δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρεκάθηντο εἰς συμπόσιον ἢ παρήγγελον δεῖπνον ἐξ ἐράνου εἰς τὸν Δίσκον, ὅστις ἐφρόντιζε πάντοτε νὰ εὐχαριστῆ δι' ἐκλεκτῶν φαγητῶν, ἀρχαίου χίου οἴνου, καὶ δι' ὠραίων αὐλητρίδων ἢ κιθαριστριῶν, τοὺς ἀφειδῶς ἐξοδεύοντας πελάτας τοῦ καταστήματός του. Οἶκοθεν δ' ἐννοεῖται ὅτι θόρυβος, φιλονεικίαι, ἔριδες καὶ βιαιοπραγίαι οὐδέποτε ἔλειπον· πρὸ ὀλίγων μάλιστα μηνῶν συνεπέια ἔριδος περὶ αὐλητρίδος, ἣν ὁ Δίσκος ἐφύλαττε ζηλοτύπως, διαρρήξαντές τινες ἐν καιρῶ νυκτὸς τὴν θύραν κατέθραυσαν τὰ σκεύη καὶ ἐπιπλα, διεσκόρπισαν τοὺς πεσσούς καὶ ἀστραγάλους, ἐφόνευσαν τοὺς ἀλεκτρονόνας καὶ ὄρτυγας, ἤνοιξαν τοὺς πίθους τοῦ οἴνου, τὸν δὲ ἰδιοκτήτην δέσαντες τὸν ἐτυράνησαν τοσοῦτον, ὥστε οἱ γείτονες ἀφυπνισθέντες ἐκ τῶν φωνῶν ἔσπευσαν διὰ νὰ ἴδωσι τί συμβαίνει (1). Ὁ Δίσκος ὅμως βαθμηδὸν δια-

(1). Πλείστα τοιαῦτα παραδείγματα ἀπαντῶνται παρὰ κωμικοῖς· τὸ ἐνταῦθα ἀναφερόμενον συμβάν ἐλήφθη ἐκ τοῦ κατὰ Τιμάρχου λόγου τοῦ Αἰσχίνου

τῆς περιποιήσεως τῶν νέων, ἐνίοτε δὲ, ὡς ἔλεγον, καὶ διὰ κιβδηλῶν πεσοῶν (2) ἀνεπλήρωσε πάσας τὰς γενομένας ζημίας.

Εἰσελθόντες οἱ δύο φίλοι εὔρον τὸ κατάστημα πλήρες νέων· ἐν μιᾷ τῶν αἰθουσῶν κυβεύται, οἱ μὲν καθήμενοι, οἱ δὲ ἰστάμενοι, ἐλογομάχουν ζωηρῶς, καταχραστὰς καὶ ψεύστας ἀλλήλους ἀποκαλοῦντες. Ἐν ἑτέρᾳ ἄλλοι προγευματίσαντες ἤρχισαν παρὰ τὰ εἰωθότα νὰ πίνωσι, καὶ ὅπως παρέλθῃ ἡ ὥρα ἔπαιζον μονὰ ἢ ζυγά (3) ἢ προσεπάθουν νὰ σταματήσωσι διὰ τοῦ δακτύλου ταχέως περιστρεφόμενον νόμισμα (4)· ἐν τῇ αὐτῇ ἄλλοι συνεζήτουν περὶ τῶν προτερημάτων δύο ἵππων· τὸ ζήτημα δὲ ἦν ἂν ὁ παρ' ἐνὸς ἐξ αὐτῶν πρὸ μικροῦ ἀντὶ 20 μῶν ἀγορασθεὶς κοππαφόρος ἦν καλλίτερος τοῦ σαμφόρου ἐνὸς ἄλλου (5)· ἀπὸ τῶν λόγων δὲ ἤθελον ἴσως ἔλθει καὶ εἰς χεῖρας ἂν ἕτερόν τι ἐν τῇ αὐτῇ συμβᾶν δὲν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν φιλονεικούντων.

Ὁ Δίσκος, πρὸ πολλοῦ ἀντικαταστήσας τὰ φρονεῦθέντα πτηνά του, εἶχεν ἤδη ὄρνυγα οὐδέποτε μέχρι τοῦδε νικηθέντα· πλεῖον τῆς μιᾶς μνάς εἶχε κερδίσει ὁ ἀπληστος ἀπελεύθερος ἐκ στοιχημάτων, διὰ δὲ τῶν ὑπερηφάνων περὶ τοῦ πτηνοῦ λόγων του ἠρέθιζεν ἐκάστοτε τοὺς κυρίους τῶν ἡττωμένων. Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶχε τεθῆ σημαντικὸν στοιχίημα, καὶ θεράπων ἐκ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ καταστήματος ἔφερε τὴν τράπεζαν (6),

§ 59 «εἰσπηδήσαντες νύκτωρ εἰς τὴν οἰκίαν, οὗ ἔκει ὁ Πιττάλακος, πρῶτον μὲν συνέτριβον τὰ σκευάρια καὶ διεβρίπτουν εἰς τὴν ὄδον ἀστραγάλους τέ τινας διασειστους καὶ φιμοὺς καὶ κυβευτικὰ ἕτερα ὄργανα· καὶ τοὺς ὄρνυγας καὶ τοὺς ἀλεκτρούνας, οὓς ἠγάπα ὁ τρισκακοδαίμων ἄνθρωπος, ἀπέκτειναν, τὸ δὲ τελευταῖον δῆσαντες πρὸς τὸν κίονα αὐτὸν τὸν Πιττάλακον ἐμαστίγουν τὰς ἐξ ἀνθρώπων πληγὰς οὕτω πολλὸν χρόνον, ὥστε καὶ τοὺς γείτονας αἰσθῆσθαι τῆς κραυγῆς.»

(2). Ὅτι καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν ἦσαν τοῖς ἀρχαίοις ἀγνωστα ἀποδεικνύεται ἐκ παραδείγματός τινος ἐν Tahrbücher. v. Alterthums freunden im Rheinlande, τόμ. 9, σελ. 33.

(3). Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ παιγνίου σὺνήθης ἰδίως τοῖς παισὶν ἐκαλεῖτο «ἀρτισμοὺς», «ζυγὰ ἢ ἄζυγὰ», καὶ κοινῶς «μ ο ν ἂ κ α ἰ ζ υ γ ἂ» ἢ «ζυγὰ μ ο ν ἂ», τὸ αὐτὸ ὃν τῶ παρ' ἡμῶν ὁμωνύμῳ.

(4). Περὶ τούτου λέγει ὁ Πολυδεύκης 9, 118 τὰ ἐξῆς· «ὁ μὲν χαλκισμὸς ὄρθον νόμισμα ἔδει συντόμως περιστρέψαντας ἐπιστρεφόμενον ἐπιστῆσαι τῷ δακτύλῳ, ᾧ τρώπῳ μάλιστα τῆς παιδιᾶς ὑπερήδουσαι φασὶ Φρόνην τὴν ἑταίραν.» Ἡρβλ. καὶ Εὐστάθ. εἰς Ἰλ. 14, 291, 986, 41.

(5). Οἱ μᾶλλον περιζήτητοι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἵπποι ἦσαν οἱ ἔχοντες ἐπὶ τῶν ἰσχύων (ἐκκαυτηριάσεως) τὸ σημεῖον κόππα (κοππατίας, κοππαφόρος) ἢ σάμ (σαμφόρος)· κατὰ τὸν Σχολιαστὴν δὲ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τὸ ὄνομα Βουκέφαλος ἐκ τοιοῦτου τινὸς ἔχει τὴν ἀρχὴν του. Οἱ νέοι ἠγάπων ἐκτὸς τῶν ἵππων καὶ κύνες (λακωνικούς, μολοσσούς, κρητικούς, μελιταῖα κυνίδια), περισσότερὰς (Σικελικούς), μελαγρίδας, φασιανούς, ὄρνυγας, λαλοῦντα πτηνὰ, πιθήκους κτλ.

(6). Ἡ τράπεζα αὕτη ἐκαλεῖτο «τηλία» Αἰσχ. κ. Τιμάρχ. 53 ἀλλὰ διη-

ἐπ' ἧς ἐγίγνοντο αἱ ὄρνυγομαχίαι. Ὁ νέος, ὅστις πεποιθὸς εἰς τὴν γενναϊότητα τοῦ πτηνοῦ του ἐπρότεινεν εἰς τὸν Δίσκον τὸ στοιχίημα, ἔλαβε προσεκτικῶς τὸν ὄρνυγα, ὃν ἔφερεν ὑπὸ μάλης, καὶ θείς αὐτὸν ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης κεχαραγμένου κύκλου, εἶπεν εἰς τοὺς παρισταμένους· «τίς στοιχηματίζει ὅτι ὅσον καὶ ἂν πειραχθῇ δὲν ἐξέρχεται τοῦ κύκλου;» Πολλοὶ παρεδέχθησαν τὸ στοιχίημα, ὁσάκις ὅμως ἠγγίξέ τις τὸν ὄρνυγα ἢ ἔσυρε τὰ πτερά τῆς κεφαλῆς του, οὗτος στρεφόμενος ἠμύνετο γενναίως.

Ἦδη ἔφερε καὶ ὁ Δίσκος τὸν ὄρνυγὰ του. «Τὸ στοιχίμα μας θὰ ἦναι τὸ πτηνὸν ἢ χρῆματα;» ἠρώτησεν ὁ νέος. «Εἶμαι βεβαίωτατος, ἀπήνησεν ὁ Δίσκος, ὅτι δὲν θὰ χάσω τὸ πτηνὸν μου, ἀλλ' ὅμως καλλίτερον χρῆματα» (1). «Λοιπὸν, ἔκραξεν ὁ νέος, πεντήκοντα δραχμάς.» Μόλις οἱ δύο μαχηταὶ ἐτέθησαν ἀπέναντι ἀλλήλων, τὰ πτερά των ὠρθώθησαν, καὶ ἤρξαντο ταυτόχρονως ἀμφότεροι τὴν ἐπίθεσιν, ἀλλ' οὐδεὶς ὀπισθοχώρει· ὁσάκις δ' ἡ μάχη ἐπανελαμβάνετο, ἕκαστος διετῆρει τὴν θέσιν του ἢ ἐλάμβανε τὴν τοῦ ἑτέρου, καὶ οὕτως ἡ νίκη ἔμεινεν ἀμφίφορος. «Στοιχηματίζω πεντήκοντα δραχμάς κατὰ σοῦ, Δίσκε,» ἔκραξεν εἰς τῶν παρισταμένων· δὲν εἶχε δὲ ἀκόμη τελειώσει τὴν φράσιν του, καὶ τὸ πτηνὸν τοῦ Δίσκου, ὡς εἰ παραχθὲν διὰ τὴν περὶ τῆς ἀνδρίας του ἀμφιβολίαν, ὄρμησαν κατὰ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ τὸν ἔβριψε πέραν τοῦ περικεχαραγμένου κύκλου. «Εὐγε! εὐγε!» ἔκραζαν οἱ περιστώτες, ὁ δὲ κύριος τοῦ ἡττηθέντος ὄρνυγος ἀρπάσας αὐτὸν, τῷ ὀμίλει δυνατὰ εἰς τὸ οὔς (2) διὰ νὰ μὴ ἀκούσῃ τὰς φωνὰς τοῦ νικητοῦ. Οἱ θεαταὶ ἠκολούθησαν τὸν Δίσκον φέροντα τὸ πτηνὸν του μετ' εὐφημιῶν εἰς τὴν αἴθουσαν, καὶ μετ' αὐτῶν ὁ Χαρικλῆς καὶ ὁ Κτησιφῶν, οἵτινες προγευματίσαντες προσῆλθον εἰς τὴν ὄρνυγομαχίαν. Μόνοι οἱ κυβεύται δὲν ἐκινήθησαν οὐδόλως, ἐξακολουθοῦντες τὸ παίγιόν των. Μετ' ὀλίγον ἠκούσθησαν φωναὶ βαθμηδὸν αὐξανόμεναι, τελευταῖον δὲ ἦλθον καὶ εἰς χεῖρας. Πάντες προσέβαλλον προβεβηκότα τινὰ, κατὰ τὸ φαινόμενον ἄσχημον ἄνδρα, ὅστις εὐνοηθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης ἢ ἀθέμιτα τεχνάσματα μεταχειρισθεὶς ἐκέρδισε πάντων τὰ χρῆματα, τὰ ὅποια ἐκινδύνευε τώρα ν' ἀπολέσῃ διὰ τῆς βίας· καρτερικὸς ὡς Σπαρτιά-

μέρευσε ἐν τῷ κυβεῖα, οὗ ἡ τηλία τίθεται, καὶ τοὺς ἀλεκτρούνας συμβάλλουσι καὶ κυβεύουσι,» καὶ Πολυδ. 9, 407 τὰ ἐξῆς· «καὶ τηλία μὲν ὁμοίᾳ τῇ ἀρτοπώλειδι κύκλον ἐμπεριγράψαντες ἐνίστασαν τοὺς ὄρνυγας ἐπὶ ταῖς μάχαις ταῖς πρὸς ἀλλήλους, ὁ δὲ ἀνατραπεὶς καὶ ἐκπεσὼν τοῦ κύκλου ἡττάτο αὐτὸς τε καὶ ὁ τοῦ ὄρνυγος δεσπότης.»

(2). Πολυδ. αὐτόθι· «καὶ ποτὲ μὲν ἐπ' αὐτοῖς διετίθεντο τοῖς ὄρνυξι, ποτὲ δὲ καὶ ἐπ' ἀργυρίῳ.»

(3). Πολυδ. 9, 409· «τοὺς δὲ ἡττηθέντας ὄρνυγας ἐμβοήσαντες κατὰ τὸ οὔς αὐτοὺς ἐξίωνον, λήθην ἐνεργαζόμενοι τῆς τοῦ νενικηκότος φωνῆς· καὶ τὸ ἐμβοᾶν τρυλίζειν, ἐντρυλίζειν ὠνόμαζον.»

της παρά τὸν βωμόν τῆς Ὀρθίας, ὑπέμενε τὰς πανταχόθεν ἐπιδαφιλευσμένας αὐτῷ πληγὰς, ἀποφασισμένος ἢ ἀποθάνη μᾶλλον ἢ νὰ ἐγκαταλίπη τὸ κέρδος του, καὶ προσπαθῶν παντὶ σθένει νὰ τὸ διασώσῃ, μέρος μὲν αὐτοῦ ἔχων κεκρυμμένον ἐντὸς τοῦ θυλακίου τοῦ χιτῶνός του, μέρος δὲ κρατῶν εἰς τὰς σπασμωδικῶς συνεσφιγμένας χεῖρας (9). ἄλλ' ἢ ἀντίστασις του ἐματαιώθη· ἐνῶ τινες ἠνοιζαν διὰ τῆς βίας τὰς χεῖράς του, ἄλλοι διασχίσαντες τὸ ἱμάτιόν του ἤρπασαν τὰ χρήματα, εἶτα δὲ ὠθοῦντες καὶ πλήττοντες αὐτὸν τὸν ἐξέβαλον τῆς αἰθούσης. «Καλὰ ἔπαθε» ἔκραζόν τινες τῶν ἐκ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν λοιπῶν αἰθουσῶν συνδραμόντων, «διατὶ νὰ συναναστρέφεται μετὰ τῶν τοιούτων;» «Ἄλλὰ δὲν θὰ τοὺς καταμυνήσῃ;» ἠρώτησεν ὁ Χαρικλῆς. «Διὰ πληγὰς ληφθείσας ἐν παιγνίῳ; ἀπῆντησέ τις, βεβαίως ὄχι· ἀλλὰ ἐμάθετε, κύριοι, ἐξηκολούθησεν, ὅτι χθὲς κατεδικάσθη ὁ Κτήσιππος;» «Μάλιστα, ὑπέλαβεν ἕτερος, ἢ κάλλιον ὁ πατὴρ του, διὰ μηδαμινὰ πράγματα εἰς πρόστιμον δύο χιλιάδων δραχμῶν.» «Ποῖος Κτήσιππος;» ἠρώτησεν ὁ Χαρικλῆς, πολλοὶ δὲ μὴ μαθόντες εἰσέτι τὸ πρᾶγμα ἐπλησίασαν. «Ὁ υἱὸς τοῦ Κτησίου, ἀπεκρίθη ὁ πρῶτος· γνωρίζετε τὴν ἑταιρίαν τῶν νέων, οἵτινες ἕνεκα τῆς ἀναιδοῦς διαγωγῆς των καὶ τῶν συχῶν ἐρίδων ὠνομάσθησαν Τριβαλλοί; ἐκεῖνος ὁ Κτήσιππος.» «Καὶ διατὶ κατεδικάσθη;» ἠρώτησε πάλιν ὁ Χαρικλῆς. «Δι' ἀπλοῦν ἀστεῖσμόν, ἀπεκρίθη ὁ δεύτερος, δι' ἀστεῖσμόν, ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπεται εἰς νέους πιδόντας ὀλίγον.» «Ὁχι, φίλε, ὑπέλαβεν ἄλλος, τὰ τοιαῦτα δὲν λέγονται ἀστεῖσμός· γνωρίζω τὸ συμβάν, καὶ εἶδον ἰδίως ὀφθαλμοῖς τὴν ἐνώπιον τοῦ διαιτητοῦ ἀπρεπῆ συμπεριφορὰν τῶν ἀναιδῶν ἐκείνων νέων· ἂν τοιαῦτα ἐγκλήματα ἔμειναν ἀτιμώρητα, οὐδεμία ἀσφάλεια πλέον ἔθελεν ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις.» «Διηγῆθητε, λοιπὸν, εἶπεν ὁ Κτησιφῶν, τίς ὁ ἐνάγων καὶ ὁποῖου εἶδους τὸ ἐγκλημα;»

«Ὁ ἐνάγων, ἐξηκολούθησεν ὁ νέος, εἶναι φιλήσυχός τις πολίτης, Ἀριστοφῶν ὀνομαζόμενος, καθ' οὗ ἐμνησιμάκει ὁ Κτήσιππος μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, διότι ὅτε ἦσαν φρουροὶ ἐν Πανάκτῳ τοὺς ἐνήγαγεν εἰς τὸν στρατηγὸν διὰ τὴν ἀναιδῆ καὶ βράναυσον πρὸς αὐτὸν διαγωγὴν των καὶ ἐτιμωρήθησαν. Πρὸ μὲν δὲ λοιπὸν ἐνῶ ὁ Ἀριστοφῶν ἐπεριπάτει πρὸς τὸ ἐσπέρας εἰς τὴν ἀγορὰν μετὰ Φανοστράτου τοῦ Κηρισιεύς (ἴσως τὸν γνωρίζετε), τοὺς ἀπαντᾷ ὁ Κτήσιππος οἰνοβαρῆς, καὶ πλησίασας

(9). Ἀλκίφρ. Ἐπιστολ. 3, 54 «καὶ οἱ μὲν πῦξ ἔπαιον, οἱ δὲ διέσχίζον τὸ ἱμάτιον· ἐγὼ δὲ ἐπὶ εἰχόμην τῶν κερμάτων, ἀποθανεῖν πρότερον ἢ προσεῖσαι τι ἐκείνοις τῶν ἐμοὶ πεπορισμένων αἰρούμενος· καὶ δὴ μέχρι τινὸς ἀντέστην γενναίως καὶ τὰς φορὰς τῶν πληγῶν ὑπομένων καὶ τὰς ἐκτροφὰς τῶν δακτύλων ἀνεχόμενος καὶ ἤμην οἷός τις Σπαρτιάτης ἀνὴρ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὀρθίας τυπτόμενος.»

αὐτοὺς ἐπρόφερον ἀκαταλήπτους τινὰς ὕβρεις, εἶτα ἀπεμακρύνθη κατευθυνόμενος, ὡς ὕστερον ἀπεδείχθη, εἰς Μελίτην, ὅπου ὁ πατὴρ καὶ πολλοὶ τῶν τῆς ἑταιρίας εἶχον συμπόσιον παρὰ τῷ κναφεῖ Παμφίλῳ· φθάσας ἐκεῖ, διηγείται ὅτι ἀπῆντησε τὸν Ἀριστοφῶντα, καὶ τοὺς προτρέπει νὰ τὸν ἐκδικηθῶσι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην· ἡ προτροπὴ του εἰσακούεται καὶ πάντες ἐγείρονται ὅπως εὕρωσι τὸν Ἀριστοφῶντα, ὃν καὶ ἀπαντῶσι περὶ τὸ Λεωκόριον ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ περιπάτου· ἀμέσως εἰς τῶν τῆς συνοδίας ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ Φανοστράτου καὶ τὸν κρατεῖ, ἐν ᾧ ὁ Κτήσιππος, ὁ πατὴρ του καὶ ἄλλοι τινες, ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ Ἀριστοφῶντος, τὸν ἐκδύουσι τὰ ἱμάτιά του, τὸν ῥίπτουσιν ἐν τῷ βορβόρῳ καὶ τὸν κτυπῶσιν ἀνηλεῶς μὲ χεῖρας καὶ πόδας ὑβρίζοντες ἀναιδέστατα· ὅτε δὲ ὁ δυστυχὴς ἔκειτο χαμαὶ ὡς ἀναισθητός, ὁ Κτήσιππος ἔκραζεν ὡς ἀλέκτωρ, οἱ δὲ σὺν αὐτῷ τὸν παρεκέλευον νὰ κτυπᾷ ἀντὶ πτερυγῶν τὰς πλευράς μὲ τοὺς ἀγκῶνας ὡς οἱ νικῆσαντες ἀλέκτορες. Μετὰ ταῦτα λαβόντες τὰ ἐνδύματα τοῦ δυστυχοῦς ἀνεχώρησαν ἀφήσαντες αὐτὸν ἡμιθανῆ ἐν τῷ βορβόρῳ· κατὰ τύχην συγγενεῖς τινες καὶ φίλοι διαβαίνοντες ἀνεγνώρισαν αὐτὸν καὶ ἀφ' οὗ τὸν ἔφερον εἰς τὸν λουτρὸν, διὰ νὰ τὸν καθαρῶσι, προσεκάλεσαν ἰατρὸν, ὅστις ὠμολόγησεν ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἀσθενοῦς ἦν λίαν ἐπικίνδυνος καὶ ὅτι θὰ ἀπέθνησκεν ἂν δὲν ἐπήρχετο αὐτόματος κάθαρσις αἵματος.» (1).

«Γιφόντι, ἔκραζεν ὁ Χαρικλῆς, ὠραῖος ἀστεῖσμός!» «Καλὲ τί λέγεις; ὑπέλαβεν ὁ νέος, ὅστις πρὸ ὀλίγου ὑπερησπίζετο τὸν Κτήσιππον, πρέπει νὰ συλλογισθῶμεν ὅτι ὁ Κτήσιππος ἦν οἰνοβαρῆς, κατ' εὐτυχίαν δὲ δὲν ζῶμεν ἐν Μιτυλήνῃ, ὅπου κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Πιττακοῦ ἐπαυξάνει τὴν ἐνοχλὴν ἢ μέθη (2). γνωρίζω πολλοὺς καλῶν οἰκογενειῶν υἱοὺς, οἵτινες συγχρότατα περὶ ἑταίρας ἢ τινος τοιούτου καὶ ἔλαβον καὶ ἔδωκαν πληγὰς· αὐτὰ ἔχει ἡ νεότης· ὡς πρὸς τὰς ὕβρεις δὲ, πόσους θέλετε νὰ σᾶς δείξω, οἵτινες ἀστεῖζόμενοι ὀνομάζουσιν ἀλλήλους Ἰθυφάλλους καὶ Αὐτοληκῦθους (3) καὶ ἄλλα παρόμοια;»

(1). Πάντα ταῦτα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ κατὰ Κόνωνος λόγου τοῦ Δημοσθένους μετὰ τινων μεταβολῶν τῶν ὀνομάτων.

(2). Ἀριστοτέλ. Παλ. 9, 2, 12, 1274, 18· «ἐγένετο δὲ καὶ Πιττακὸς νόμων δημιουργός. . . νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ τὸ τοὺς μεθύοντας, ἂν τύπτωσιν, πλείω ζημίαν ἀποτίειν τῶν νηφόντων.»

(3). Δημοσθ. κ. Κόνωνος 14 αἰεῖσιν ἐν τῇ πόλει πολλοὶ καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν υἱεῖς, οἱ παίζοντες, οἱσι ἀνθρωποὶ νέοι, σφίσι αὐτοῖς ἐπωνυμίας πεποίηται καὶ καλοῦσι τοὺς μὲν Ἰθυφάλλους, τοὺς δὲ αὐτοληκῦθους, ἐρῶσι δ' ἐκ τούτων ἑταιρῶν τινες· καὶ δὴ καὶ τὸν υἱὸν τὸν ἑαυτοῦ εἶναι τούτων ἕνα καὶ πολλὰς περὶ ἑταίρας καὶ εἰληφέναι καὶ δεδωκέναι πληγὰς, καὶ ταῦτ' εἶναι νέων ἀνθρώπων.» Περὶ καὶ Λυσίου κατὰ Σίμ. § 43.

«Ζήτημα είναι ἂν οἱ τοιοῦτοι εἰσὶν ἐπαίνου μᾶλλον ἢ φόγου ἄξιοι, ἐξηκολούθησεν ὁ διηγούμενος· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ μέθη δύνανται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλαφρυντικὴ περίπτωση, ἢ μετέπειτα ὅμως διαγωγῆ τῶν ἐνόχων ὑπερέβη πάντα ἀναιδεΐας καὶ αἰσχρότητος ὄρον. Οἴκοθεν ἐγνωεῖται ὅτι ὁ Ἀριστοφῶν ἐκίνησε κατ' αὐτῶν ἀγωγὴν ἐξαιτούμενος ἀποζημιῶσιν καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ὑβριστῶν του· ἐν καιρῷ τῆς διαδικασίας ἔτυχε νὰ ἦμαι καὶ ἐγὼ παρὼν καὶ σὰς βεβαιῶ ἔφριξα διὰ τὴν διαγωγὴν των· πρῶτον ἠνάγκασαν τὸ δικαστὴν νὰ τοὺς περιμένῃ ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους· μόλις δὲ πρὸς τὸ ἑσπέρας ἦλθον πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ τινες τῶν τῆς ἐταιρίας, ὅχι ὅμως διὰ νὰ δικασθῶσι, ἀλλὰ διὰ νὰ σκώψωσι τὴν ἱερότητα τοῦ δικαστηρίου, διότι δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς γραμματεῖς ν' ἀναγνώσωσι τὰ ἐγγράφα, οὔτε ἤθελον νὰ δώσωσι μαρτυρίας, ἀλλ' ἐζήτησαν διὰ βαναύσων ἀστεϊσμῶν νὰ μᾶς περιπαίξωσιν ὅλους, φέροντες τοὺς παρεστῶτας ἕνα πρὸς ἕνα εἰς τὸν βωμὸν καὶ ἀναγκάζοντες αὐτοὺς νὰ ὀρκισθῶσι περὶ πραγμάτων οὐδεμίαν μετὰ τῆς ὑποθέσεως σχέσιν ἐχόντων καὶ ἄλλα παρόμοια. Κρίνατε λοιπὸν, φίλοι μου, δὲν ἔπρεπε οἱ τοιοῦτοι νὰ τιμωρηθῶσι;» «Ἐχει δίκαιον, φίλτατε, ἀπήντησεν ὠραῖος καὶ λαμπρῶς ἐνδεδυμένος νεανίας· καὶ ἐγὼ ἀγαπῶ τὰς διασκεδάσεις, καὶ μικρὰν τινα περὶ καλῆς ἐταιρίας ἐριδα δὲν θεωρῶ μέγα πρᾶγμα, ἀλλ' ὅμως μετὸς ἑπιβαλλοῦς ἐκείνους οὐδέποτε ἀναμιγνύομαι· γνωρίζω τὸν Κτήσιππον ἀπὸ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας· εἴμεθα συμμαθηταί· ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἕνεκα τῆς αὐθαδεΐας καὶ ἀναιδεΐας του πολλάκις ἐδοκίμασε τὸ βούνευρον τοῦ διδασκάλου μας Ἑρμίππου.»

Ὁ Χαρικλῆς ἀκούσας τὸ ὄνομα Ἑρμίππου ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν λαλοῦντα· «Μὰ τὸν κύνα! ἔκραξεν, εἶναι ὁ Λυσιμένης;» καὶ ὤρμησε πρὸς τὸν νεανίαν. «Χαρίκλειε, ἔκραξεν ἐκεῖνος, σὺ ἐδῶ; πότε ἦλθες;» «Ἐπανήλθον χθὲς ἐκ Συρακουσῶν,» ἀπήντησεν ὁ νεανίας. «Χαῖρε λοιπὸν, φίλτατε, ὑπέλαβεν ὁ Λυσιμένης· θὰ ἐορτάσωμεν τὴν ἐπάνοδόν σου· σήμερον εἶσαι ξένος μου.»

«Εὐχαριστῶ, φίλτατε, ἀπεκρίθη ὁ Χαρικλῆς, ἀλλὰ λυποῦμαι διότι δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἔλθω, καθ' ὃ ὑποσχεθεῖς εἰς τὸν εὐγενῆ φίλον, παρ' ᾧ ξενίζομαι, νὰ συγγεματίσω μετ' ἐκείνου.»

«Ἀὔριον ὅμως, ἐξηκολούθησεν ὁ Λυσιμένης, θὰ σὲ περιμένω, καὶ πρὸς πλειοτέραν βεβαιότητα δός μοι τὴν χεῖρά σου.» «Εὐχαρίστως, ὑπέλαβεν ὁ Χαρικλῆς σφίγγων τὴν δεξιάν του ἐκ παίδων φίλου· ἀλλὰ ποῦ;»

«Εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἐν τῷ Κεραμεικῷ· τὴν γνωρίζεις· ἦλθες πολλάκις συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ σου διὰ νὰ παιζόμεν· θὰ ἦμεθα ὅλως ἀνενόηλοι, καὶ οὐδεὶς φόβος μὴ γέρων καὶ ὑποχονδριακὸς πατὴρ

ἀποδιώξῃ τοὺς εὐθύμους συμπότας (1)· ἐκεῖ θὰ ἐπανίδῃς πολλοὺς τῶν παιδικῶν σου χρόνων φίλους.» Ἦθελε δὲ νὰ τῷ ἀποτείνῃ πολλὰς ἀκόμη ἐρωτήσεις, ἀλλ' ὁ Χαρικλῆς τὸν παρεκάλεσε νὰ τὰς ἀναβάλῃ διὰ τὴν αὖριον, καθ' ὅσον ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπου τὸν περιέμενεν ὁ Μάνης.

Ἡ πρώτη μετὰ μεσημβρίαν ὥρα εἶχε παρέλθει, αἱ κύριαί τῆς ἡμέρας ὑποθέσεις ἐπερατώθησαν, ἡ ἀγορὰ ἦν σχεδὸν ἔρημος καὶ σιωπηλὴ, καὶ μόνον ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τῶν τεχνιτῶν ἐξηκολούθει ἡ κίνησις καὶ ὁ θόρυβος. Τὸ πρὸ μικροῦ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως συνηθροισμένον πλῆθος πάσης τάξεως πολιτῶν διεσκορπίσθη κατὰ μικρὸν, ἢ ἐνεργὸς ζωὴ ἀναχωρήσασα ἐκείθεν μετέβη εἰς τὰ ἐκτὸς τῆς πόλεως γυμνάσια καὶ ἄλλα καθιδρύματα ὁμοίου εἶδους· αἱ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Λύκειον καὶ τὸ Κυνόσαργες ἄγουσαι ὁδοὶ ἦσαν πλήρεις. Οἱ ἐλεύθεροι ἄστοι, οὐς οὐδεμίαν βανάυσος ἐργασία ἠνάγκαζε νὰ μένωσιν οἴκοι ἢ ἐν ἐργαστηρίοις, ἔσπευδον ἐκαστοτε πρὸς τὰ μέρη ταῦτα ὅπως διὰ σωμαστικῆς ψυχρᾶς ἢ θερμοῦ λουτροῦ, ἢ διαρκοῦς ἐν τῷ δρόμῳ τοῦ Γυμνασίου περιπάτου, προετοιμάσσοι τὸν στόμαχον πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ δείπνου, ἢ μόνον ὅπως ἴδωσι τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ εὐκαμψίαν τῶν γυμναζομένων καὶ θαυμάσσοι τὴν συμμετρίαν καὶ ὠραιότητα τῶν γυμνῶν σωμάτων, ἢ τέλος ὅπως εὕρωσι πνευματικὴν διασκέδασιν ἀκροώμενοι τῶν διαλέξεων τῶν ἐκεῖ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην συναθροισμένων φιλοσόφων.

Καὶ ὁ Χαρικλῆς δὲ, ἀφ' οὗ ἠγόρασε τινα τῶν εἰς τὸν οἶκόν του ἀναγκαιούντων ἐπίπλων, διηυθύνθη πρὸς τὸ Γυμνάσιον, ὅπως, ἀπολαύσας τῆς ἡδονῆς τῆς γυμναστικῆς, ἥς ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἕνεκα τοῦ ταξιδίου ἔστηρήθη, καὶ λουσθεὶς, μεταβῇ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φορίωνος· ὁ πατὴρ του ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὸν συνείθισεν εἰς τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας· ἡ διδασκαλία τοῦ παιδοτρίβου ἐφαίνετο εἰς τὸν ἀληθῆ ἐκεῖνον Ἕλληνα τόσον σπουδαία ὅσον καὶ ἡ εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησις· ὅτε δὲ ὁ παῖς ἐγένετο ἔφηβος τὸν παρότρυνεν εἰς τὰς δυσκολωτέρας τῆς παλαιστρας ἀσκήσεις· ὅσον ἀπεστρέφετο τὸ μονομερὲς τῆς ἐξασκήσεως τῶν ἀθλητῶν, τοσοῦτον ἐπῆγει καὶ ἐνόμιζεν ἄξια ἐλευθέρου ἀνδρὸς τὴν νοήμονα γυμναστικὴν, τὴν ἱππασίαν, τὸ κολύμβημα καὶ τὸ κυνήγιον παρὰ τὴν συναναστροφὴν μετ' ἐπιστημόνων. «Ἐκ τῆς ἐνασχολήσεως (2), ἔλεγε πολλάκις πρὸς τὸν υἱόν του,

(1). Πλάτ. Πολίτ. 8. 569 «ὡσπερ πατὴρ υἱὸν μετὰ ὀχληρῶν συμποτῶν ἐξελαύνων.»

(2). Δημοσθ. Ὀλ. 3. 32 «ἔστι δ' οὐδέποτε, οἶμαι, μέγα καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν μικρὰ καὶ φαῦλα πράττοντας· ὅποι' ἄττα γὰρ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν ἀνθρώπων ἢ, τοιοῦτον ἀνάγκη καὶ τὸ φρόνημ' ἔχειν.» Ξενοφ. Ἀπομν. 4, 2, 22 «οἱ γὰρ πλείστοι τῶν γε τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων (χαλκεῦσιν, τεκταίνεσθαι, σκυ-

ἐξαρτᾶται καὶ τὸ φρόνημα· τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ρυθμίζεται ἀναλόγως τῶν ἐνασχολήσεών του· ὁ εἰς μικρὰ καὶ φαῦλα καταγιγνώμενος ἀδύνατον ν' ἀποβῆ γυναιόφρων!» Διὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ Χαρικλῆς ἦν ἄριστα ἐξησκημένος εἰς τὰ πλείστα τῶν γυμνασμάτων εἶδη, μοναδικὸς εἰς τὸν δρόμον καὶ ἄριστος εἰς τὸ πῆδημα· μετ' ἐπιδειξιότητα ἔρριπτε τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον, μετ' ἐπιτηδειότητα τὴν σφαῖραν, ἐν δὲ Συρακούσαις ἐθεωρεῖτο ὡς εἰς τῶν πρώτων παλαιστῶν. Μόνον τὴν πυγμὴν καὶ τὸ παγκράτιον δὲν ὑπέφερον ὁ πατήρ του, ἐπαινῶν τοὺς Σπαρτιατικοὺς νόμους, τοὺς τὰ τοιαῦτα τῶν ἀγῶνων εἶδη ἀπαγορεύοντας.

Ὁ νεανίας ἐν εὐαρέστῳ παρελθόντων χρόνων ἀναμνήσει βεβουθισμένους διῆλθε τὴν πύλην τοῦ Διοχάρους καὶ ὀδεύων διὰ τῶν κήπων ἔφθασεν εἰς τὸ Λύκειον. Τὸ Γυμνάσιον ἦν πλήρες πάσης πολιτῶν ἡλικίας καὶ τάξεως· ἐν ταῖς περὶ τὸ περιστύλιον στοαῖς ἦσαν συνηθροισμένοι νέοι καὶ γέροντες ζωηρῶς συνδιαλεγόμενοι· ἐδῶ ἐδίδασκε φιλόσοφος πρὸ μικροῦ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας, περιπατῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν συνωθόντων ἀλλήλους ἀκρατῶν του, τῶν ὁποίων πολλοὶ τὸν ἠκολούθησαν ἐξ ἄλλης πόλεως· ἦν δὲ περιεργον νὰ βλέπῃ τις αὐτοὺς πῶς ἐνῶ ἠκροάζοντο μετὰ προσοχῆς τοὺς λόγους του προσεῖχον μὴ τὸν στενοχωρήσωσι, καὶ ὁσάκις ἔστρεφον ὀπισθοχώρου ἀμφοτέρωθεν ὅπως ἀκολουθήσωσιν ἔπειτα πάλιν τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν του⁽¹⁾. Ἐκεῖ νέοι τινὲς περιστοιχίζον πολὺ πειρον γέροντα συνομιλοῦντες μετ' αὐτοῦ περὶ σπουδαίων ἀντικειμένων⁽²⁾. Παρέκει ἄλλοι καθήμενοι συνδιελέγοντο περὶ τῶν μεγάλων ἐν Ἀσίᾳ συμβάντων· τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχον φθάσει νεώτεροι περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ στρατοῦ εἰδήσεις ἀγγέλλουσαι τὴν πρόοδον τῆς πολιτορκίας τῆς Τύρου· πολλοὶ λοιπὸν θέλοντες νὰ ἐπιδείξωσι τὰς τοπογραφικὰς γνῶσεις των ἐχάρασσον ἐπὶ τῆς ἄμμου τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν ῥάβδων τῶν τὸ σχέδιον τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου καὶ τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχε τὸ Μακεδονικὸν στρατόπεδον. Εἰς τὰ ὑπαίθρια τοῦ γυμνασίου μέρη ἄλλοι κατεγίνοντο εἰς σωμαστικὰς, ἄλλοι ἔσπευδον πρὸς τὰ θερμὸν ἢ τὸ ψυχρὸν λουτρὸν καὶ ἄλλοι ἠλείφοντο μετ' αὐτῶν ἐλαιον ἐν τῷ ἐλαιοθεσίῳ.

Ὁ Χαρικλῆς διελθὼν τὰς στοὰς ἦλθεν εἰς τὰ ἐν τῷ ὑπαίθριῳ γυμναστήρια. Ἐκεῖ ἠγωνίζοντο πολλοὶ εἰς τὸν δρόμον ὑπὸ τοὺς ζωηροὺς παρα-

τεύειν) ἀνδραποδώδεις εἰσίν. » Πρὸς. καὶ Οἶκον. 4, 2 καὶ Ἀριστοτέλ. Πολιτ. 8, 2. 1337 ἔκδοσις Βέκκερ.

(1). Πρὸς. Πλάτωνος Πρωταγόραν 315.

(2). Σημ. τοῦ Μεταφρ. Ἐνταῦθα ἠναγκάσθημεν μετὰ λύπης νὰ παραλείψωμεν διήγησιν τινὰ λίαν χαρακτηριστικὴν, ἐκ τοῦ Χαριλίδου (σελ. 155) καὶ Εὐθυδήμου (274) τοῦ Πλάτωνος ἀρυσθεῖσαν, φοβούμενοι μὴ ἐρεθίσωμεν καὶ πάλιν κατὰ τῆς Ἐπταλόφου τοὺς ἄγαν αὐτῆς φιλοῦντας.

μελευσμούς τῶν θεατῶν ἀλληλοδιαδόχως πάντας ἐνθαρρυνόντων⁽¹⁾, ἄλλοι ἠτοιμάζοντο νὰ πηδήσωσι κρατοῦντες τοὺς σιδηροὺς ἀλτήρας. Πλησίον τοῦ ξυστοῦ πολλοὶ συναιθροισμένοι ἐβλεπον δύο παλαίοντας. «Αὐτὸς εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ Κτησιφῶν,» ἔκραξέ τις πλησίον τοῦ Χαρικλέους, ὅστις ἐπλησίασε, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν θεατῶν νὰ ἴδῃ τοὺς ἀγωνιζομένους. «Εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ Γυμνασίου,» ἔκραξεν ἄλλος. Ὁ νεανίας τότε ὑψωθείς ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν εἶδε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐνὸς τῶν παλαιόντων· ἦν πράγματι ὁ Κτησιφῶν, ἀγωνιζόμενος πρὸς τινὰ ἰσχυρὸν κατὰ τὸ φαινόμενον εἰς τὴν πάλιν· ἦδη ὅμως ὁ ἀγὼν ἔληγεν· ὁ Κτησιφῶν ὑποσκελίσας τὸν ἀντίπαλον ἔρριψεν αὐτὸν κάτω· ἐπευφημίας πανταχόθεν ἠκούσθησαν, ἀνοιχθέντος δὲ τοῦ περι τοὺς παλαίοντας κύκλου, ὁ Χαρικλῆς ἐχαιρέτισε τὸν φίλον, ὅστις ἀσμένως ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν νὰ παλαίσῃ καὶ μετ' ἐκείνου.

Ὁ Κτησιφῶν ἦν ὁμολογουμένως πολλῶ τοῦ Χαρικλέους ἰσχυρότερος· ἀλλὰ καὶ ὁ Χαρικλῆς ἐπάλαυε μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπωφελοῦμενος πάσης περιστάσεως ὅπως νικήσῃ τὸν ἀντίπαλόν του, ὥστε ὁ ἀγὼν διήρκεσεν ἐπὶ πολλὴν ὥραν, καὶ ὅτε τέλος ἐνίκησεν ὁ Κτησιφῶν οἱ παρεστῶτες ἐπήνεσαν τὸν Χαρικλῆ ὡς ἐπιδέξιον παλαιστὴν καὶ ἄριστα γεγυμνασμένον.

Οἱ φίλοι κρατούμενοι ἐκ τῶν χειρῶν μετέβησαν εἰς τὸ λουτρὸν, μετ' ὃ ὁ Χαρικλῆς ἔσπευσεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φοριῶνος.

(1). Ἰσοκρ. Εὐαγ. 79 (καὶ ποιῶ καὶ ποιήσω ταῦτόν, ὅπερ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἀγῶσιν οἱ θεαταί, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι παρακλεῖνται τῶν δρομέων οὐ τοῖς ἀπολειμμένοις, ἀλλὰ τοῖς περὶ τὴν νίκην ἀμιλλωμένοις.» Πρὸς. καὶ Δίωνα Χρυσόστ. 28, 4.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΡΝΕΣΤΟΥ

ΔΟΥΚΟΣ ΤΗΣ ΓΟΤΘΑΣ.

Τὸ δουκάτον τῆς Γότθας ἐκυβερνήθη ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον μέχρι τοῦ 1826. Οἱ μητρὸθεν πρόγονοί μου ὑπῆρξαν ἢ δαιμόνια μεγαλεπήβολα πνεύματα ἢ ὅλως ἀσήμαντοι καὶ ἀφανεῖς. Ἄπαντες ἔσχον τὰ δύο ἐπόμενα ἰδιώματα· οὐδέποτε μὲν ἠσυχολήθησαν πολλοὶ εἰς τὰ τῆς Κυβερνήσεως· οὐδέποτε δὲ ἔπραξαν ἀδικόν τι, ὥστε νὰ συμπαράλάβωσιν εἰς τὸν ἴδιον τάφον τὰς τῶν ὑπηκόων ἀράς. Αὐστηρὰ δικαιοσύνη καὶ ἠθικότης διέκρινεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς νοθρότητος καὶ διαφθορᾶς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος· καθὼς δὲ ἠγάπων ἐν παντὶ πράγματι τὴν ἀπλότητα, οὕτως ἐτήρουν καὶ ἀπλουστάτην τινὰ αὐλήν, ἐν ἣ ἐφιλοξενούντο ἄνδρες εὐφύεστατοι καὶ ἐπιφανεῖς, οἳοι ὁ Βολταῖρος, ὁ Γρίμμιος, ὁ Διδερῶτος κλ.

Τούτων ἕνεκεν ἡ πόλις ἔτυχε μικρᾶς τινος μορφώσεως, ἣτις σώζεται μέχρι σήμερον.

Τὰς ὑποθέσεις τῆς κυβερνήσεως παρέδιδον οἱ Δούκες ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς χεῖρας ἰσχυρᾶς τινος γραφειοκρατίας, τῆς ὁποίας αἱ χρυσοφόροι θέσεις κατεῖχοντο ὑπὸ μόνης τῆς πολυαριθμοῦ τάξεως τῶν εὐγενῶν.

Παρὰ τὴν γραφειοκρατίαν ταύτην ὑπῆρχε καὶ τις πρὸ πολλοῦ πεπαιωμένη ἀντιπροσωπεῖα λαοῦ. Τὸ σύνταγμα ἠρεῖδετο ἐπὶ παραδόσεων ἐγγράφων τε καὶ στοματικῶν. Σφοδραὶ ἔριδες συνέβαινον σπανιώτατα ἕνεκα τῆς ἀγαθῆς συνεννοήσεως τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ κυβερνήσις ἦτο ἀνεκάθεν πατριαρχικὴ, ἐπὶ μακρὸν διαρκέσασα ἕνεκα μόνης τῆς ἰδιορρύθμου φύσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Τὰ τρία περίπου τεταρτημόρια τοῦ πληθυσμοῦ αποτελοῦσιν οἱ κάτοικοι τῆς πεδινῆς χώρας· λαὸς μετρίως εὐπορῶν, ἐργατικὸς, νηφάλιος καὶ εὐφυής, ὅστις ἡρέμα καὶ βαθμηδὸν ἐκτῆσατο ὑλικὴν τινὰ καὶ πνευματικὴν ἀνεξαρτησίαν ἀπέναντι τῶν πλουσίων καὶ εὐγενῶν κτηματιῶν, οἵτινες, ὑπηρετοῦντες ὡς αὐλικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, ὀλίγον ἐφρόντιζον ἵνα οἰκονομῶσιν αὐτοὶ τὰ ἴδια ἀγαθὰ. Τὸ ἕτερον τε-

τάρτημόριον ἀπετέλουν οἱ ὄρειοι, ἐπιμελεῖς μὲν, ἤττον δὲ παιδείας καὶ μορφώσεως δεκτικοί, τῶν ὁποίων τὸ ἄτομον καὶ τὰ συμφέροντα ἐξήρτηντο ἀπὸ τῶν κτημάτων· — τελευταῖον δὲ οἱ τῶν πόλεων κάτοικοι. Ἔνεκα τοῦ καταναγκασμοῦ τῶν συντεχνιῶν, τοῦ ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα καὶ ἐπέκεινα ἐπικρατήσαντος, τὰ μὲν ὑλικά συμφέροντα τῆς τῶν πολιτῶν τάξεως ἔλαβον ὀλίγην ἐπίδοσιν, μετὰ βίας δὲ ἀνεπτύχθησαν τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, καὶ μέχρι τῆς σήμερον δὲ δυσκόλως δύνανται οἱ χειροτέχναι τῶν ἐν Θυριγγίᾳ μητροπόλεων νὰ ἀνακύψωσιν ἀπὸ τῶν ἐκ παραδόσεως νενομισμένων.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις τῶν πνευμάτων καὶ τῶν πραγμάτων διέμεινεν ἡ αὐτὴ καὶ μεθ' ὅλην τὴν τε γαλλικὴν κυριαρχίαν, καὶ τοὺς, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πολέμους καὶ μεθ' ὅλας τὰς λοιπὰς μεγάλας μεταπολιτεύσεις.

Ἔνεκα τῆς ἰδιοφυοῦς συστάσεώς του λοιπὸν τὸ δουκάτον τῆς Γότθας προώριστο νὰ μείνῃ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐποχῇ κράτος μόνιμον καὶ πατριαρχικὸν ὑπὸ κυβέρνησιν εὐμενῆ, ὀλίγον μὲν ἐλευθεροφρόνα ἀλλ' ἐντῆμον.

Ἐκλιπούσης τῆς γοτθαϊκῆς δυναστείας, ἡ μικρὰ αὐτὴ καὶ εὐτυχῆς χώρα περιῆλθεν εἰς τὴν ἐμὴν οἰκογένειαν τῷ ἔτει 1826.

Μετὰ μακρὰς διχονοίας ἔλαβεν ὁ πατήρ μου τὸ ἀπὸ τοῦ Ἀλτεμβούργου χωρισθὲν δουκάτον τῆς Γότθας. Ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἐνθουσιασμὸς ὑπῆρξε καὶ τότε ἤδη ἢ ὀλίγος ἢ οὐδεὶς. Ἡ παντοδύναμος γοτθαϊκὴ γραφειοκρατία, ἡ ὑπερήφανος τάξις τῶν εὐγενῶν καὶ οἱ παρὰ τῆς αὐλῆς διεφθαρμένοι πολλῶν βαρέως ἔφερον τὴν ἀνάρρησιν ἡγεμόνος, ὅστις, συνειθίσας νὰ κυβερνᾷ αὐτὸς, καὶ τὰ πάντα ἀκριβῶς νὰ διορᾷ, ἐμελλε μετὰ δραστηριότητος ἅμα καὶ συνέσεως νὰ θέσῃ τέρμα εἰς πολλὰς καταχρήσεις. Ἐφοβοῦντο πρὸς τούτοις μὴ ἀποβῆ ἡ Γότθα πόλις ἀπλῶς ἐπαρχιακὴ· μέχρι δὲ τῆς ὥρας ταύτης οἱ αὐτόθι δημόται καὶ οἱ μικροὶ ὑπάλληλοι δυσφοροῦσιν ὅτι δὲν εἶναι ἡ Γότθα ἢ μόνη τῆς κυβερνήσεως ἕδρα.

Ὁ πατήρ μου ἦτο εἰς ἐκ τῶν ὀλίγων ἀνθρώπων, οἵτινες μετὰ τῆς οὐχὶ τυχούσης ὀξυνοίας, τῆς κυβερνητικῆς ἱκανότητος καὶ τῆς δραστηριότητος συνδυάζουσι τὸ τοῦ χαρακτῆρος ἀξιαγάπητον, ὅπερ προσεφελκίεται τὰς καρδίας ἀπάντων. Ἀπέναντι τοιοῦτου ἀτόμου πᾶσα διαρκὴς ἀντιπολιτευσίς ἀπέβαινεν ἀδύνατος. Ὁ σπάνιος ἐκεῖνος καὶ πάντων τῶν τότε ἡγεμόνων διαπρέπων ἀνὴρ κατεπάλασε τὰ πανταχόθεν αὐτῷ παρεμβληθέντα προσκόμματα, ἐπὶ σκοπῷ ἵνα, τηρῶν ἀνέπαφον τὴν ἀρχαίαν τοῦ συντάγματος οὐσίαν, καὶ τὰ παλαιὰ ἔθιμα, εἰσαγάγῃ νέον καὶ ἀκμάζοντα βίον εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς κυβερνήσεως. Αὐτὸς κατέβαλε τὸν θεμέλιον λίθον παντὸς ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ, ἐφ' οὗ ἔμελλον ἐγὼ ὕστερον

νά εποικοδομήσω· εἰς αὐτὸν δὲ κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται καὶ ἡ τῶριν ἡ πῆς χώρας ὑλικὴ εὐημερία. Ἐγὼ τὸν τρόπον πῶς νὰ εὕρισκῃ ἀνθρώπους καὶ πῶς νὰ ἐπωφεληθῶ αὐτούς, πῶς νὰ ἀνθίσταται διὰ σιδηρᾶς θελήσεως ἐναντίον ἀντιπολιτεύσεως ἀνοικείου, συγχρόνως δι' εὐαισθήτου καρδίας νὰ κήδηται περὶ τῶν ὑποθέσεων καὶ τοῦ ἐσχάτου τῶν ἑαυτοῦ ὑπηκόων.

Ἀνεδείχθη τῷ ὄντι ὁ πατὴρ τοῦ λαοῦ του· τὸ δὲ δουκάτον τῆς Γότθας ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς μικρὸν πρότυπον κράτους πατριαρχικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνην ἡγεμῶν φίλα αὐτῷ φρονῶν καὶ εὐφυστάτος.

Ἄλλὰ μεθ' ὅσῃν ὁ πατὴρ μου ἐκέκτητο γινῶσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἐγεννήθη ὅμως ἐν καιροῖς, καθ' οὓς τὰ πάντα ἐκείντο ἐν ἐρείπιοις. Τὴν νεότητα αὐτοῦ διήλθε τὸ πλεῖστον στρατεύων ἐν τοῖς πολέμοις· οὐδέποτε ἐφοίτησεν εἰς πανεπιστήμιον· ἐπομένως ἦτο ἄμοιρος τῶν καθ' ἡμᾶς ἐλευθερίων ἰδεῶν, τῶν νεωτέρων θεωριῶν καὶ τῆς φιλοσοφικῆς περὶ τε τοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν κρίσεως καὶ μελέτης. Πρακτικὸς ὢν ἐν πλήρει τοῦ ὄρου ἐννοίᾳ, ἀπεστρέφετο τὴν θεωρίαν ἐν παντὶ πράγματι. Οὐχ ἦττον δὲ, πρῶτος τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων παρεχώρησε τῷ 1821 εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν (Κοβουργσάαφελδ) ἐλευθερίαν τι ὁπωσοῦν καὶ συνταγματικὸν πολιτεύματος εἶδος. Τὰς συνεπειὰς τούτου ἠγνῶει καὶ αὐτὸς οὗτος, τὸ δὲ ἐπευφημοῦν τότε πλῆθος μάλιστα ἐπίστευεν ὅτι τὸ ἐκατέρωθεν ἤκιστα ἐννοούμενον καὶ μὴ ὀρθῶς ἐφαρμοσθὲν σύνταγμα ἔμελλε νὰ φέρῃ αὐτοῖς τοσοῦτον ὀλίγας ὑλικὰς ὠφελείας καὶ ὅλως νὰ τοὺς ἀπαλλοτριώσῃ ἀπὸ τοῦ πρώην προσφιλοῦς, βαρυτίμου καὶ εὐδοκίμου αὐτῶν δουκός. Ἐν Κοβούργῳ κατηργήθη ἡ πατριαρχικὴ κυβέρνησις· τὸ δημόσιον ἐνόμιζεν ἀπλῶς ὅτι εἰσῆχθησαν νέοι τύποι, ἐν ᾧ διὰ τούτων συμμετεβλήθη τό τε σπέρμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς προγενεστέρας κυβερνήσεως. Οὐδεὶς συνταγματικοῦ βίου σπινθὴρ εἰσέδου οὔτε εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἡγεμόνος, οὔτε εἰς τὴν τῶν πλείστων ὑπηκόων του. Ἐντεῦθεν τὸ αἷτιον καὶ ἡ ἀρχὴ πολλῶν σήμερον κακῶς ἐχόντων.

Ἐν τῷ δουκάτῳ τοῦ Κοβούργου ὁ πατὴρ μου περιήρχετο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος εἰς μείζονας μετὰ τῶν νέων ἀντιπροσώπων διαπληκτισμούς. Ἐξ ἐκατέρων τῶν μερῶν, τῆς τε κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀντιπροσώπων, ἐπράχθησαν μεγάλα λάθη· ὡμὴ δὲ τις δημοκρατία ἀνεβλάστησεν ὡς ζιζάνιον ἀπὸ τοῦ κακῶς γεωργηθέντος ἐδάφους. Ἄπασαι μὲν αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις ἐσαλεύθησαν, τὰ δὲ πατριαρχικὰ αἰσθήματα ὑπέκυψαν εἰς τὰς νεωτέρας τῶν φιλελευθέρων ἀρχάς.

Ἐν τῷ δουκάτῳ τῆς Γότθας τὸναντίον, ἐνθα ἐτηρήθησαν οἱ ἀρχαῖοι τύποι καὶ ἡ κυβέρνησις ἐκῆδετο συνετῶς περὶ τῶν ἀληθῶν τῶν ὑπηκόων ἀναγκῶν, τὰ πράγματα ἔβαινον ἀείποτε ἐπὶ τὸ αἰσιώτερον. Εἰς τὸ δου-

κάτον τοῦτο ἀφιέρωσεν ὁ πατὴρ μου πᾶσαν ἀγάπην τε καὶ συμπάθειαν, τὴν δὲ πέραν τοῦ θυριγγίου δάσους ἀποτυχίαν τῆς κυβερνήσεώς του ἀπέδωκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ συνταγματικὸν σύστημα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀρχαῖον πατριαρχικὸν εἶδος τῆς κυβερνήσεως.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τῷ 1842 μετὰ ἐξαετῆ ἀπουσίαν, ἐνδοῦς εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός μου, ἀποκατεστάθην πάλιν ἐν τῇ πατρίδι.

Ἐπειδὴ σπανίως ὑπῆρξε σχέσις πατρός καὶ υἱοῦ κανονικωτέρα καὶ ὠραιότερα τῆς σχέσεως ἐμοῦ καὶ τοῦ πατρός μου, ἐρειδομένη ἐπὶ ἐνδομύχου ἀμοιβαίας ἀγάπης, ἐπὶ ἴσης προθυμίας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ παραγωγὴν παντός ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ, καὶ ἐπὶ ἴσης συμπαθείας καὶ κλίσεως πρὸς τε τὴν τέχνην καὶ πρὸς τὴν φύσιν, οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι ἀμέσως ἔλαβον ἔδραν καὶ ψῆφον ἐν τῷ ὑπουργείῳ, καίτοι πολλοὶ οὐδαμῶς ἐχάρησαν ἐπὶ τῷ διορισμῷ μου. Αὐτὸς ἐνεργὸς ὢν καὶ μεμνημένος τὰ πράγματα ἀκριβῶς, πρὸς δὲ τούτοις ξένος τοῖς πλείστοις διατελῶν, εὐκόλως ἠδυνήθην νὰ καταμάθω καὶ δεόντως ἐκτιμῆσω τὴν τε ἰσχὺν καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς τότε κυβερνήσεως.

Καὶ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐνεκολπωσάμην ὀρμεμφύτως πῶς ἀρχὰς δημοκρατικὰς ἤμην πραγματικῶς τὸ τέκνον τῆς ἐποχῆς μου.

Κατὰ τὴν πολύμηνον διατριβὴν ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐν Παρισίοις, ἐν Λονδίνῳ, ἰδίως δὲ ἐν Βρυξέλλαις, ἐνθα συνεσπουδάσαμεν, ἐξεπαιδεύθημεν διὰ τῆς πνευματικῆς συνομιλίας μετὰ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, οἵτινες δὲν ὑπῆρξαν ἅπαντες, ὡς ὁ Κουτελετ, διδάσκαλοι ἡμῶν· λ.χ. μετ' ἀμφοτέρων τῶν Βρουκέρων, μετὰ τοῦ Γερλαχίου, μετὰ τῶν ἀδελφῶν Βούλβερ, τοῦ Ἀριβαθίνου, τοῦ Βεργέρου, τοῦ κόμητος Ἀρμονάτου κλ.

Νηπιόθεν ἠσθάνθημεν ἀμφοτέροι οἱ ἀδελφοὶ κλίσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ πρὸς τὸν μέγαν πολιτικὸν βίον· εἰς ταῦτα λοιπὸν ἀφοσιωθεὶς ἐσχημάτισα κατ' ἑμαυτὸν σαφεῖς καὶ ἀκριβεῖς περὶ τούτων ἰδέας καὶ πεποιθήσεις, πρὶν ἔτι ὑπάγω εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ πανεπιστήμιον. Ἐνταῦθα δὲ καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἀντιδημοκρατικὰς ἀφηγήσεις καὶ παραδόσεις τῶν ἀριστοκρατῶν καθηγητῶν, ἐρριζώθη στερεώτερον ἐν τῇ ψυχῇ μου ἡ ἰδεώδης ἐκείνη τάσις διὰ τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐννοεῖται δὴ οἴκοθεν, ὅτι, ἀναλαβὼν τὰ κοινὰ ἐν τῇ πατρίδι, ὄφειλον νὰ ἀντιπαραταχθῶ πρὸς τὰς ἀνελευθέρους θεωρίας τῆς πρὸς τὸ φαινόμενον φιλελευθέρου ὁμάδος τῶν ὑπαλλήλων· ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδυνάμην νὰ ἔλθω εἰς τελείαν μετὰ τῶν τοιούτων στοιχείων ῥῆξιν, χωρὶς νὰ δυσαρεστήσω τὸν προσφιλῆ μου πατέρα, πρόδηλον γίνεσθαι διατὶ ὀλίγον ὑπ' αὐτῶν ἡγαπώμην.

Κατὰ τὴν τότε ἐποχὴν ὀλίγοι ἦσαν ἐν τῇ πατρίδι μου ἄνδρες ἐπίσημοι καὶ τὰ αὐτὰ φρονούντες ὡς ἐγώ. Ὑπὸ ταύτην ἐπομένως τὴν ὄψιν διετέλουν ἀπομεμονωμένοι· κακῶς συνειθίσας εἰς τὴν διδακτικωτάτην καὶ λιαν προτρεπτικὴν μετὰ τῶν ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσιν ἐπιφανῶν συνομιλιαν, ἐδείχθη ἴσως ὀλίγον τι ἀδιάφορος πρὸς τινὰς ἐν τῇ πατρίδι κυρίου, οἵτινες ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς ὡς μεγάλους καὶ οἵτινες ἔκτοτε οὐδαμῶς ἐλησμόνησαν ὅτι δὲν προσηνέχθη πρὸς αὐτοὺς καθὼς αὐτοὶ προσεδόκων καὶ ἐπεθύμουν.

Τὰ δύο εὐτυχῆ ἔτη ἀπὸ τοῦ γάμου μου μέχρι τῆς ἀπροσδοκίτου τελευτῆς τοῦ πατρὸς μου διήλθον ὅτε μὲν διαμένων ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῆς οἰκογενείας μου, ὅτε δὲ περιηγούμενος. Μετὰ διακαιῶς ζήλου παρεσκευαζόμενος εἰς τὸν μέλλοντα προορισμόν μου, χωρὶς νὰ μετέλθω ἀντιπολίτευσιν, ἐξ ἧς ἐνεδέχετο νὰ προκύψῃ ὕστερον κίνδυνός τις.

Τὴν 29 ἰανουαρίου 1844 ἀνέλαβον αὐτὸς τὴν κυβέρνησιν.

Καθὼς οὐδέποτε οὐδὲν ἐπραξά ἐν τῷ βίῳ μου μάταιον, οὕτω καὶ τώρα ὄρισα τὸν κύριον τῆς κυβερνήσεώς μου σκοπὸν. Πρὸ παντὸς ἄλλου ἀπέβλεπον εἰς τὴν εἰρήνευσιν τοῦ δουκάτου Κοβούργου, ἐπιθυμῶν νὰ παύσω τὰς ἀγόνους ἐριδας μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων, νὰ κρατύνω τὸν συνταγματικὸν βίον, νὰ καταργήσω τὰ παλαιὰ καὶ νὰ συνθηκολογήσω ἐφ' ἅπαξ μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ δουκάτου. Οἱ καιροὶ ἦσαν δυσχερεῖς· Ἐντούτοις κατῴρωσα τὰ πάντα καὶ ἐπὶ τέλους εἰσήγαγον συνταγματικούς θεσμοὺς, οἵτινες διαπλεύσαντες σῶσι καὶ αὐτοὺς τοὺς κλύδωνας τοῦ 1848, τηροῦνται ἔγκυροι καὶ τὴν σήμερον.

Ἄλλ' ἡδύνατο ἄρα γε νὰ πραχθῆ τοῦτο ἀνευ δονήσεων καὶ ἀγώνων; Οὐχί! Ἦναγκάσθη νὰ ἀλλάξω τὸ ὑπουργεῖον καὶ οὕτως ἤλθον εἰς τελειαν ῥῆξιν μετὰ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ καὶ γραφειοκρατικοῦ μέρους τῆς κοινωνίας.

Εἶναι δὲ προφανές, ὅτι ἐν κράτει σμικρῷ πᾶσα ἀνωθεν εἰσαγομένη μεταπολίτευσις ἀποβαίνει προσωπικῶς μάλιστα ἐπαισθητή. Πολλοὶ οἰκογένεια, μὴ θελήσασαι νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ἔνεκα αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐγὼ δὲν ἡδυνάμην νὰ πράξω ἄλλως πως, ἐνόμισαν ὅτι ἐγὼ ἐλάμβανον ἀπλῶς μέτρα προσωπικά. Μέχρι δὲ τῆς ὥρας ταύτης γίνονται δίχα αἱ γνώμαι καὶ τηροῦνται αἱ ἐριδες παρὰ διαφοροῖς μέλεσιν ἐκείνων τῶν οἰκογενειῶν.

Καίτοι τὸ πλῆθος ἀνεγνώρισε μετ' εὐγνωμοσύνης τὰς προσπάθειάς μου ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς μεταπολιτεύσεως, ὀλίγιστοι ὅμως ἐπεκρότουν ἐνδομύχως καὶ ἐν εἰλικρινείᾳ εἰς τὰ πεπραγμένα μοι. Ἐν τῷ πρὸς τὴν προτέραν κυβέρνησιν ἀγῶνι ἢ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ματαιοφροσύνη προσέβη μεχρι τοῦ γελοίου. Ὑστερον ἐπηκολούθησεν εἰρήνη.

Οἱ λεγόμενοι ἄνδρες τοῦ λαοῦ ἐπανῆλθον ἐν ἡσυχίᾳ εἰς τὰς ἀρχαίας

θέσεις τῶν, ἐξελεγχθέντες τοσούτῳ μᾶλλον μάταιοι καὶ ἀσήμαντοι, ὅση οὐδεμίαν ἐγὼ ἔδιδον αὐτοῖς ἀφορμὴν ὅπως μετέλθωσιν ἐπιδεικτικὴν τινα ἀγυρτίαν. Τούτου ἔνεκα ἅπαντες μετ' ὀλίγον ἀπέβησαν ἀπεχθεῖς πρὸς τὸν συνταγματικὸν δούκα. Σημειούσθω δὲ ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀντιπολιτευόμενοι, οἵτινες ἐπέτυχον ἐν ταῖς ἐκλογαῖς, διότι ὑπέσχοντο τῷ πλῆθει πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ ἀνέφικτα, ἐγένοντο αὐτοὶ οὔτοι βαθμηδὸν καὶ λεληθότως πως ὑπουργικοὶ, καὶ οὕτω δὲν ἐξεπλήρωσαν τὰς μεγάλας πρὸς τοὺς μικροὺς ὑποσχέσεις των.

Ἴνα δὲ μὴ ἀποβάλωσι τελείως τὴν παρὰ τῷ κατωτέρῳ πλῆθει δημοτικότητα αὐτῶν, ἐπειράθησαν λιαν ἐπιδειξίως νὰ ἀμαυρώσωσι τὴν σχέσιν τοῦ δουκὸς μετὰ τῶν ὑπηκόων του. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον πολλοὶ ἐκ τῆς ἀπαιδεύτου καὶ πτωχῆς τάξεως τῶν χωρικῶν καὶ τῶν ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσι χειρωνακτῶν ἠλάττωσαν τὴν πρὸς ἐμὲ συμπάθειαν καὶ ἀγάπην, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅση βεβαιότερον ἐγίνωσκον ὅτι ἐγὼ ἐσκοπέυον νὰ ἀντενεργήσω δραστηρίως πρὸς πᾶσαν ἀναρχικὴν ἀπειροκαλίαν.

Ἄλλος λόγος, δι' ἃν ἰδίως οἱ χωρικοὶ ἐκάκιζόν με ὡς κηδόμενον περὶ αὐτῶν ὀλιγώτερον ἢ ὁ πατήρ μου, ἦτο καὶ ὁ ἐξῆς. Μὴ ἀναπτυχθέντος εἰσέτι τοῦ συνταγματικοῦ βίου ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ πατρὸς μου, ὁ ἡγεμὼν ἡδύνατο ἀκωλύτως νὰ διαθέσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὰς προσόδους, ἐπαρκῶν εἰς τῶν χωρικῶν τὰς ἀνάγκας καὶ διανεμῶν αὐτοῖς χρήματα, ξύλα, σίτον κ. λ. Ἀφ' οὗτο ὅμως ἀπηλλοτριώθησαν μὲν τὰ ἡγεμονικὰ κτήματα, εἰσῆχθη δὲ ἡ βουλευτικὴ ἐξέλεξις τοῦ εἰσοδήματος αὐτῶν, συνεστήθη δὲ καὶ ὑπουργεῖον ὑπεύθυνον, ἔκτοτε ἐπαύθησαν τὰ τοῦ ἡγεμόνος ἐκούσια δῶρα, τὰ πάντα ἐκανονίσθησαν ἐπὶ τὸ φυσικώτερον, τὰ τοῦ κράτους ἀναλώματα ἠϋξήθησαν, καὶ ὀλίγιστα ὑπελείφθησαν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ χρήματα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν χωρικῶν. Τὸ μὲν πατριαρχικὸν κράτος εἶχε καταργηθῆ, οἱ δὲ μικροὶ πολῖται δὲν ἐκαρπώθησαν ἀμέσως ἐκ τῆς νέας τῶν πραγμάτων τάξεως πραγματικῆν τινα, ἀλλ' ἀπλῶς ἰδεώδη ὠφέλειαν. Τὸ ὄντι ἕκαστον μικρὸν κράτος εὐδαιμονεῖ ὑπὸ τὸ πατριαρχικὸν σύστημα, ἀρκεῖ ὅμως νὰ ἀρχῇ αὐτοῦ ἡγεμὼν δραστήριος καὶ φιλόφρων.

Ἐν τῷ δουκάτῳ τῆς Γότθας τὰ πράγματα ἐτηρήθησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὅπως ἐγὼ εὔρον αὐτὰ ἐν τῇ ἀρχῇ. Συνεῖδον ὅμως, ὅτι οὐδαμῶς ἡδυνάμην ἐν μὲν τῷ ἐνὶ δουκάτῳ νὰ κυβερνῶ κατὰ τὸ νεώτερον σύστημα, ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ κατὰ τὸ παλαιόν. Διακαιῶς ζήλος καὶ σταθερὰ ἀπόφασις προέτρεπόν με νὰ μεταποιήσω τὰ ἐν τῇ Γότθα κατὰ τὸ νεώτερον πολιτικὸν δίκαιον. Ἄλλ' ἐνταῦθα εὔρον συμπαγῆ ἀντιπολίτευσιν οὐ μόνον παρὰ τοῖς κόμησι καὶ τοῖς εὐγενέσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις ὑπαλλήλοις καὶ τοῖς πλείστοις πολίταις τῆς πόλεως Γότθας. Οἱ εὐγενεῖς, ὑπολαβόντες με ὡς ἐπικίνδυνον ἑαυτῶν ἐχθρὸν, ἐμυκτήριζόν με ἀστείως

πως, λέγοντες ότι αό Δουξ ἦτο ὁ μόνος δημοκράτης ἐν τῷ δουκάτῳ τῆς Γότθας». Οὐδόλως ὑπ' αὐτῶν πτοηθεῖς, ἐδήλωσα τῷ 1846 ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ μου τὸν ὅποιον προεθέμην σκοπὸν περὶ μεταβολῆς τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν. Ὁ σάλος ὑπῆρξε γενικός· κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν δὲν κατώρθωσα νὰ πράξω τι μέγα.

Μετὰ λύπης ἅμα καὶ μερίμνης ἔστρεφον τὰ βλέμματα πρὸς τὸ μέλλον. Ἐργασθεῖς ἄλλοτε μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πολιτικῶν τῆς Γερμανίας, πραγμάτων, καὶ γνοὺς ἀκριβέστερον τὸ ἀείποτε ἐπὶ τὰ πρόσω βαῖνον πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, προέβλεπον τὸν ἐπικείμενον χειμῶνα, ὅστις ὅσον οὐπω ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ μὲν πᾶν λείψανον τοῦ μέσου αἰῶνος, νὰ ἐπηρεάσῃ δὲ εἰδικῶς καὶ εἰς τὰ τῆς Γότθας. Εἰς μάτην ἐσπούδασα νὰ καταπέισω μικροὺς καὶ μεγάλους, ὅτι ἐν μόνη τῇ εἰρηρικῇ ἐποχῇ δύναται τις νὰ εἰσαγάγῃ αἰσίας καὶ ἐπωφελεῖς μεταρρυθμίσεις. Οἱ μὲν λόγοι μου παρενοήθησαν, οἱ δὲ ἀντίπαλοί μου ἐπλεόνασαν.

Ἐπίσης καὶ ὑπὸ πολιτικὴν ὄψιν ἐνόμισα, ὅτι ἐπάναγκες ἦτο νὰ ἀναρρίψω τὸν σπινθῆρα τοῦ πνευματικοῦ στοιχείου ἐν τῇ πόλει τῆς Γότθας, διὰ τὴν ἐνταῦθα δυστυχῶς αἰ τοῦ σώματος ἤδοναί εἶχον φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον. Αἱ προσπάθειάί μου ἐπέτυχον ἐν μέρει· πολλοὶ μάλιστα δυσηρεστήθησαν, ὅτι ἐν τινι δημοσίᾳ ὀμηγύρει, ἔνθα συνήθως ἀνεγίνωσκε καθ' ἑβδομάδα ὁ βουλούμενος ἐπιστημονικὴν τινα διατριβὴν, θελήσας ἐγὼ νὰ δώσω πρῶτος τὸ παράδειγμα, ἀνέγνων μακρὰν διατριβὴν περὶ ψυχολογίας καὶ ἀνθρωπολογίας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἀπὸ ἰανουαρίου 1844 μέχρι μαρτίου 1848.

Ἡ συγκάλεις τῶν ἠνωμένων Βουλῶν ἐν Βερολίῳ καὶ ἡ νέα ἐποχὴ, ἣν ἐπηγγέλατο ὁ μακαρίτης βασιλεὺς Φριδερίκος Γουλιέλμος Δ', προσεκάλεσέ με τὸν ἰανουάριον 1848 εἰς Βερολίνον, ὁπόθεν δι' ἄλλους οἰκογενειακοὺς λόγους ἐπορεύθην εἰς Λονδίνον. Τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἐθεώρησα βέβαιον, ἀφ' ὅτου συνωμίλησα περὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων μετὰ τῶν μεγίστων πολιτικῶν ἀνδρῶν.

Ἦμην εἰσέτι ἐν Λονδίῳ, ὅτε ἔπεσεν ἡ γαλλικὴ κυριαρχία· ἀμέσως ὑπέστειψα εἰς Γερμανίαν καὶ ἦλθον εἰς Γότθαν ἐν καιρῷ, ὅπως ἐν τῇ αὐτῇ τῆς ἀφίξέως μου νυκτὶ προλάβω διὰ προκηρύξεων καὶ προγραμμάτων τὸν ὀρμητικὸν λαόν, ὅστις ἐν τῇ μέθῃ τῆς ἐπαναστάσεως ἐνόμιζεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκδιᾶσῃ ἐκεῖνας τὰς μεταρρυθμίσεις, ὅσας ἐγὼ εἰς μάτην ἠγωνιζόμην ἐπὶ τετραετίαν νὰ εἰσαγάγω ἐν χρόνοις εἰρητικοῖς. Τὸ δουκάτον τῆς Γότθας ἔσωσα ἀπὸ φρικαλέων σκηνῶν καὶ ἀναστατώσεων, ἐξ ὧν ἐπήγασαν πολλὰ δυστυχήματα καὶ ἔρρευσεν τοσοῦτον αἷμα ἐν ταῖς γείτοσι χώραις. Τέκνον ὦν τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, ἐνεκολπώθη τὸ κίνημα μετὰ χαρᾶς. Οὐχ ἦσσαν δὲ ἐπῆλθον βαρεῖαί τινες ἡμέραι καὶ ἐν τῇ ἑμαυτοῦ χώρᾳ. Ἡ

ἔνοια καὶ ἡ μανία τινῶν θελησάντων δι' ἀναρχικῶν μέσων νὰ εἰσαγάγῃσι παρανόμους τινὰς μεταβολὰς εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν, ἐξεδηλώθη διὰ πολλῶν τοῦ λαοῦ ἐπιδείξεων· ἠναγκάσθη νὰ μετέλθω ὅλην μου τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν ὅπως διεκφύγω μὲν τοὺς παρόντας κινδύνους, προλάβω δὲ ἄλλους μεζύονας ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἤμην ὅλως ἀπομεμονωμένος. Ἡ τῶν ὑπαλλήλων τάξις ἀπέβαλε πᾶν θάρρος· οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν ἀγαθὰ φρονούντων, εἰς οὓς ἠδυνάμην νὰ ἐμπιστευθῶ, ἀποδειλιάσαντες ἀπεκρύβησαν. Αὐτὸς ἐγὼ διεπραγματευόμην μετὰ τοῦ πλήθους· εἰς αὐτὴν δὲ κυρίως τὴν προσωπικὴν καὶ φιλόφρονα διαγωγὴν μου ἀποδίδω τὴν ἀπόλυτον πίστιν καὶ τὴν θαυμάσιαν ὑπακοήν, ἧς ἀπήλαυον ἐκεῖ, ἔνθα ἀνελάμβανον ἐγὼ τὴν τῶν πραγμάτων διεύθυνσιν. Μετὰ χαρᾶς ἀναπολῶ εἰς τὸν νοῦν τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, διότι οὐδέποτε πλέον ἔτυχον τηλικαύτης παρὰ τοῦ πλήθους εὐγνωμοσύνης. Ἡ ἐν τῷ δουκάτῳ τῆς Γότθας ἐπαναστάσις ἔληξεν, οὕτως εἶπεῖν, εἰς χαρὰν, ἀγαλλίασιν καὶ πανηγύρεις. Ἡ ἀπρόληπτος καὶ ἀληθῶς εἰλικρινὴς τῶν χωρικῶν ἀμεριμνία προέβη ἐπὶ τοσοῦτο, ὥστε πολλοὶ κοινότητες αὐτῶν προσεκάλεσάν με νὰ παρευρεθῶ εἰς τὰ κινήγια, τῶν ὁποίων ἐγὼ ἤμην ἕως τότε ὁ μόνος νόμιμος κάτοχος, καὶ τὰ ὅποια εἶχον παραχωρήσει διὰ τοῦ νέου νόμου. Ἦλθον ὅπως δεῖξω αὐτοῖς, ὅτι ἀσμένως ἐπήκουον εἰς τὰς τῆς νέας ἐποχῆς ἀπαιτήσεις.

Μέχρι τῆς ὥρας ταύτης, ἀπολαύω τῆς ἀγάπης τῶν φιλοπόνων τούτων καὶ πάντῃ ἀξίων χωρικῶν.

Ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ ἰδίως ἐν Γότθα, ἡ νέα ἐποχὴ καὶ τὰ νέα καθεστῶτα ἐπήγαγον μεγάλας μεταβολὰς. Ἡ πρὸς πάντα πολιτικὸν βίον πρότερα ἀπάθεια ὑπεχώρησεν εἰς πολιτικὴν παραφορὰν. Ὁ ἐγκύπτων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νέου τῆς Γότθας συντάγματος, θὰ ἴδῃ ὅτι τὸ ἄλλοτε τοσοῦτον ἰσχυρὸν ἐν τῇ χώρᾳ ἀριστοκρατικὸν στοιχεῖον ἀπεχώρησεν ὀλοσχερῶς εἰς τὰ ὀπίσω. Οἱ εὐποροὶ τῆς χώρας εὐγενεῖς ἐνέδωσαν εἰς πάντα, ἐχωρίσθησαν μετ' ἀγανακτικῆς ἀπό τε τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ λαοῦ, παρητήθησαν ἐκουσίως τῶν θέσεων αὐτῶν καὶ ἀφῆκαν τὴν σύνταξιν τῶν νέων πολιτικῶν θεσμῶν εἰς συντακτικὴν συνέλευσιν δημοκρατικῶν.

Ὀλίγους μόνον μῆνας διήρκεσεν ὁ ἐνθουσιασμός τῶν κυρίως πολιτῶν καὶ ἡ μετοχὴ αὐτῶν εἰς τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγ. Παύλου διαπραγματεύσεις. Αἰφνης ἔλαβον τὴν ὑπεροχὴν τὰ ἰδιωτικὰ καὶ ἐπαρχιακὰ συμφέροντα. Ὁ ἐνθουσιασμός περὶ τῶν καθόλου γερμανικῶν πραγμάτων ἠλαττώθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μετὰ τινος μῆνας μόνος ἐγὼ μετ' ὀλίγων ὁμοφρόνων μου ἀπελείφθη ἐν τῇ πόλει τῆς Γότθας ἐργαζόμενος ὡς ἀληθῆς καὶ φιλόπατρις Γερμανός.

Ἡ αὐτὴ ἔλλειψις τοῦ ἐνθουσιασμοῦ παρετηρήθη καὶ ἐν τῷ δημοτικῷ

τάτῳ πολέμῳ τοῦ Σλεσβίου. Ἐν ᾧ πανταχοῦ ὁ ἀπερχόμενος ἢ ὁ ἐπα-
νερχόμενος στρατὸς ἐχαιρετίζετο ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ,
ὁ στρατὸς ὁ ἡμέτερος ἔτυχε δεξιόσεως λίαν ψυχρᾶς. Εἰς τὴν αὐτὴν τύ-
χην ὑπέκυψα καὶ ἐγὼ, ὅστις ἐν τούτοις παρετήρουν πόσον ἐντίμως προέ-
πεμπον ἡμᾶς ἄλλαι πόλεις, διὰ τῶν ὁποίων ἠλαύνομεν.

Ἡ πρὸς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς μεγάλης ἡμῶν πατρίδος περιεργος
αὕτη ἀδιαφορία διαρκεῖ δυστυχῶς μέχρι τῆς ὥρας ταύτης παρὰ πᾶσιν,
ὀλίγων τινῶν ἀτόμων ἐξαιρουμένων.

Ἀπὸ τοῦ 1850 ἠσχολήθην κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ τῆς Γερμανίας. Παρα-
σιωπῶ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ τὰ γεγονότα, ὅσα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ
ἥττον συνδέονται μετὰ τοῦ ὀνόματός μου. Ὁμολογῶ ἀπροκαλύπτως, ὅτι,
ἐὰν ἡ πόλις τῆς Γότθας διέτρεφεν ἄλλα πρὸς ἐμὲ αἰσθήματα, πανταχοῦ
θὰ ἐτύγγανον βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης. Αἱ πράξεις μου ἐπεκρίθησαν λίαν
ἐπιπολαίως ἢ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς μιᾶς κοινῆς πατρίδος προσπά-
θειά μου κατέστησε δυσχερεστέραν τὴν ἐν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ κυβέρνη-
σίν μου.

Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Γότθας διαιρεῖται εἰς
τρεῖς κυρίας κλάσεις· 1) εἰς εὐγενεῖς, ἀρχαίους ὑπαλλήλους, συνταξιού-
χους κ. λ. 2) εἰς τὴν εὐποροῦσαν τῶν πολιτῶν τάξιν, συμπεριλαμβανο-
μένης καὶ τῆς γραφειοκρατίας· 3) εἰς τοὺς μικροὺς χειροτέχνας, οἴτινες,
ὡς πανταχοῦ ἄλλοι, μὴ στέργοντες εἰς τὴν ἑαυτῶν τύχην, ζῶσιν ἀνα-
ρῶς καὶ ἀπὸ ἐγωῖσμοῦ διάκεινται ἐχθρικῶς πρὸς τὸ λοιπὸν μέρος τῆς κοι-
νωνίας.

Οἱ τρεῖς οὗτοι ἐν τῇ πόλει τῆς Γότθας ὄμιλοι κατ' οὐδὲν διαφέρουσι
τῶν ἀλλαχοῦ πολιτικῶν τάξεων· διατελοῦσιν ὅμως εἰς ἀλλόκοτόν τινα
πρὸς ἐμὲ σχέσιν, διότι αὐτὸς ἐγὼ συνέστησα κυβέρνησιν φιλελεύθερον,
νόμιμον καὶ συνταγματικὴν.

Ὁ πρῶτος ὄμιλος ὑπολαμβάνει τὸ ἐμὸν ἄτομον ὡς τὴν ἀληθῆ ἐνσάρ-
κωσιν τῶν ἐπαναστατικῶν τάσεων τοῦ 1848. Πολλὰ κακὰ, τῶν ὁποίων
αὐτοὶ οἱ εὐγενεῖς εἶναι αἰτίαι, ἀποδίδουσιν οὗτοι εἰς ἐμὲ. Δὲν δύνανται
νὰ λησμονήσωσιν, ὅτι, εἰσαγαγὼν ἐγὼ τὸ σύνταγμα, δὲν ὑπεστήριξα τὴν
προνομιουῶχον αὐτῶν τάξιν· ὅτι κατήργησα πάντας τοὺς μεσαιωνικοὺς
ὑπαλλήλους· ὅτι ἀνοίγω τὰς θύρας τοῦ οἴκου μου εἰς πάντα, ὅντινα ἂν
εὖρω ἄξιον, ἠθικὸν καὶ εὐφυῆ, εἰ καὶ μὴ ἐξ εὐγενῶν ἔλκοντα τὴν κατα-
γωγὴν. Ἡ μὲν ἰδέα τοῦ ἀρχαίου ἐν Γερμανίᾳ αὐλικοῦ συστήματος ἐξίσα-
νίσθη μετ' αὐτῆς δὲ συναπωλέσθη καὶ ἡ ἠθικὴ δύναμις τῶν εὐγενῶν. Θε-
λήσας νὰ χαρακτηρίσω τὴν πρὸς τὴν χώραν θέσιν μου, διέταξα νὰ
μὴ γράφηται τοῦ λοιποῦ ἐν κεφαλίδι τῶν προκηρῦξεών μου τὸ «Ἐλέφ
Θεοῦ». Ἡ κατάργησις ἀρχαιοτάτου ἐθίμου, καὶ ἡ προφανῆς αὕτη ιδεώ-

δης ρῆξις μετὰ τῆς λεγομένης «Θείῃ ἐλέει ἡγενομίας» ἐκακίσθη ὡς μέγα
κακούργημα. Τούτου ἕνεκα ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ὄμιλος δὲν ἠθέλησε μήτε τὴν
ἐξωτερικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν μου νὰ ἐπαινέσῃ, μήτε εἰς τὴν
κυβέρνησίν μου νὰ μὲ διευκολύνῃ.

Ἡ δευτέρα τάξις περιλαμβάνει τοὺς λεγομένους νεωτέρους φιλελευθέ-
ρους, δυστυχῶς δὲ καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἄνδρας περιβεβλημένους
μὲν χιτῶνα φαινομένης φιλελευθερίας, ἀλλὰ μηδαμῶς κεκτημένους καὶ
τὴν ἀπαραίτητον αὐταπάρησιν. Ἡ κλάσις αὕτη ὄφειλε νὰ ᾔηαι τὸ πρῶ-
τιστόν μου ὑποστήριγμα· ἐν αὐτῇ ταύτῃ ὄφειλον νὰ βλέπω ἐγκατοπτρι-
ζόμενα τὰ ἐμὰ φρονήματα καὶ αἰσθήματα. Εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν
ἀποδοτέον, ἐὰν μὴ ἔχη τὸ πρᾶγμα οὕτως.

Ὁ πατριαρχικὸς δοῦξ, ὁ ἄλλοτε δεσποτικῶς μοναρχῶν, ἐγένετο ἄφρα-
τος· τοῦτον δὲ ἀντικατέστησεν ὁ δοῦξ ὁ συνταγματικὸς. Οἱ ἄνδρες οἱ
ἐκεῖνον ἐκπορίζομενοι πρότερον χάριν τῶν ἰδίων σκοπῶν, στρέφονται ἤδη
πρὸς τὸ ὑπεύθυνον ὑπουργεῖον.

Ἄλλοτε εἶχε μόνος ὁ δοῦξ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπονέμειν τὰ ἀξιώματα·
ἤτο λοιπὸν ἀναγκαιος. Σήμερον ὅμως ἔχει καὶ αὐτὸς ἀνάγκην τῆς ὑπο-
γραφῆς τῶν ὑπουργῶν του. Εἰς τοὺς ἄνδρας τοὺς ἔχοντας χρεῖαν τῶν
ὑπουργῶν δὲν συμφέρει νὰ ἔλθωσιν ἀφ' ἑτέρου εἰς ῥῆξιν μετὰ τοῦ δουκός.
Ἐὰν ὁ δοῦξ κατέλιπε τὴν κυβέρνησιν τῶν πραγμάτων εἰς μόνον τὸ ὑπουρ-
γεῖον, ἢ θέσις του πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος τάξιν θὰ ἦτο σαφεστέρα καὶ
εὐαρεστοτέρα. Τεθέντος δὲ τοῦ ἐναντίου, ἢ πλήρωσις ἰδιωτικῶν εὐχῶν
καὶ οἰκογενειακῶν ἀπαιτήσεων θὰ ἦτο ἔτι δυσκολωτέρα. Ἐὰν δὲ ὁ δοῦξ
φανῆ ὅλως ἀμερόληπτος καὶ ἐξετάσῃ τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ, εἶναι
πάντῃ ἀδύνατον νὰ ἀγαπηθῇ ὡς ἀνὴρ δημοτικὸς, τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσα
ἐν τῇ Γότθᾳ, ὡς ἐν ταῖς πλείσταις τῶν μικρῶν μητροπόλεων, αἱ τῶν ῥα-
διοῦργων συμμορίαὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἀκμῇ των.

Ἐκ τῆς ἐιδικῆς ταύτης σχέσεως προκύπτει ἡ ἡρέμα προβαίνουσα ἀντι-
πολίτευσις πρὸς πᾶσαν νέαν μεταβολὴν, ἀνωθεν ἐπιχειρουμένην.

Τελευταῖον ἡ σχέσις τοῦ τρίτου ὀμίλου τῆς κοινωνίας πρὸς τὸν ἑαυτῆς
δοῦκα εἶναι ὅλως ἰδιάζουσα. Ὁ ὄμιλος οὗτος, ὢν πάντῃ ἀντίθετος πρὸς
τοὺς δύο ἀνωτέρους, καταπολεμεῖ αὐτοὺς ἀναφανδὸν καὶ ἀδιακόπως ἐν
πάσῃ τῇ εὐθυμίᾳ. Θεωρεῖ με, οὕτως εἰπεῖν, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν φατρίαν
αὐτοῦ, ἐὰν μὴ δι' ἄλλην αἰτίαν, τοῦλάχιστον διότι δὲν ἀπολαύω μεγά-
λης δημοτικότητος παρὰ τοῖς δύο ἄλλοις σωροῖς. Πολλὰ ὅμως ἔχει καὶ
οὗτος κατ' ἐμοῦ παράπονα, ὅτι μεθ' ὅλην τὴν φιλελευθερίαν καὶ δικαιοσύ-
νην μου ἀπέναντι τῆς εὐθύμου ταύτης δημοκρατίας, δὲν ἀφίνω ἀτιμώρη-
τον τὴν παράβασιν τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν.

Ὅσα ἢ ἐν τοῖς ἡμετέροις πολιχνίοις δημοκρατία ἀποστρέφεται τοὺς

εὐγενεῖς καὶ τὴν λεπτοτέραν κοινωνικὴν διάπλασιν, τοσούτῳ ὀλιγώτερον δύναται ἀφ' ἑτέρου νὰ πεισθῆ, ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἰδεῶν καὶ μεθ' ὅλους τοὺς δημοκρατικούς θεσμούς, πρέπει νὰ σεβασθῆ τοὺς νόμους καὶ νὰ τηρήσῃ μετριοπάθειαν καὶ ἠθικότητα ἐν τῇ γραπτῇ ἐκδηλώσει τῶν φρονημάτων. Πολλοὶ τοῦ τρίτου τούτου σωροῦ ἐπεθύμουν ἐλευθερίαν ἐπιτρέπουσαν αὐτοῖς νὰ ἐπιπίπτωσι σφοδρῶς λόγῳ τε καὶ ἔργῳ κατὰ τοῦ πλησίον καὶ νὰ ἐκδικῶνται ἀτιμωρητῆ ἰδιαίτερα πάθη. Πρὸς τοιαύτην τάσιν ἀντεπάλαισα ἀείποτε παντὶ σθένει· ἐπιτεύθειν πολλὰ ἐπικρίσεις, αἵτινες διεδόθησαν καὶ ἀλλαγῶσε.

Ταῦτα δὲ ὁμολογῶν οὐδαμῶς διανοοῦμαι νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι καὶ ἐν τοῖς τρισὶ σωροῖς οὐδένα κέκτημαι οὔτε φίλον οὔτε ὀπαδόν, ἢ ὅτι ἐγὼ διαίκεμαι δῆθεν ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς ὑπηκόους μου, διότι ἄλλοι μὲν παρενόησάν με, ἄλλοι δὲ ἐπίτηδες ἐπέκρινάν με οὐχὶ ὀρθῶς. Ἀπ' ἐναντίας διακηρύττω εὐγνωμόνως ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς τρισὶ σωροῖς ὑπάρχουσιν ἄνδρες ἄριστοι καὶ τιμιώτατοι, ὑποστηρίζοντες πιστῶς πᾶσάν μου προσπάθειαν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς μεγάλης καθόλου, καὶ τῆς μικρᾶς μου ἰδίᾳ πατρίδος. Ἄλλ' οἱ ἄνδρες οὗτοι διατελοῦσιν ἀπομεμονωμένοι· δὲν συνιστῶσι πυκνὴν τινα καὶ συμπαγῆ φάλαγγα, καταστρέφουσιν πᾶσαν κατ' ἐμοῦ ἢ κατ' ἐκείνων ἀδικον ἐπίθεσιν· οἱ μὲν τούτων ἀπὸ εὐλόγου ἐπάρσεως, οἱ δὲ ἀπὸ ῥαστώνης ἀνέχονται, πᾶσαν ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον διαστροφὴν τοῦ ἀληθοῦς αἰτίου τῶν ἡμετέρων πράξεων. Ἐνὶ λόγῳ ἀποφεύγουσι τὰς ἐν τῷ κοινῷ βίῳ συνήθειας μικρᾶς συγκρούσεις.

Ἴδου ἡ κυρία ἀφορμὴ τῆς ἐν τῇ πόλει τῆς Γότθας ἀμετρολογίας καὶ φλυαρίας, ἐξ ἧς ἐπήγασαν μείζονες δυσαρέσκαιαι. Εἰ καὶ μὴ δυνάμενος νὰ καυχήθῳ, ὅτι εἶμαι ἀνώτερος πασῶν τούτων τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν, αἵτινες κατ' ἐξοχὴν χαρακτηρίζουσι τοὺς ἀγαθοὺς ἡμῶν Γερμανοὺς, πιστεύω ὅμως, ὅτι ἀποχρώντως ἀνίχνευσα τὸν βίον τοῦ λαοῦ κατὰ πάσας αὐτοῦ τὰς ὀψεις, καὶ ἐπομένως δύναμαι νὰ διακρίνω τὸ εὐγενὲς καὶ φιλόπατρι πνεῦμα τοῦ ἀληθοῦς πολίτου ἀπὸ τῆς κενῆς καὶ ἀκριτομύθου ἀγορεύσεως τῶν ἐν τοῖς ξενοδοχείοις καὶ ζυθοπωλείοις ἠρώων.

Διαπρυσίως κηρύττω, ὅτι ὡς πρῶτιστον ἐλαττήριον πράξεων ἀγαθῶν ὑπολαμβάνω τὴν ἀδιάκοπον ζήτησιν τῆς ἀληθείας· ὅτι εὐπρόσδεκτος ἀείποτε μοι εἶναι πᾶς ὁ θέλων νὰ μὲ ὑποστηρίξῃ εἰς τὴν ζήτησιν ταύτην· καὶ ὅτι σέβομαι καὶ τιμῶ ἐνὸς ἐκάστου τὴν γνώμην, ὅταν συνειδῶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ βᾶσιμον αὐτῆς. Πρὸς δὲ τὰς ἀδικαιολογήτους ἐπικρίσεις, πρὸς τὰς ψευδολόγους ἀποφάνσεις καὶ προσβλητικὰς ἐκδηλώσεις, θὰ ἐφαρμόσω τοὺς νόμους, οἵτινες εἶναι τὸ κοινὸν πάντων καταφύγιον καὶ ἡ ἄμυνα.

Καὶ ὅμως ὅποια καὶ ὅποια συκοφαντία, τὴν τοῦ κοινῷ γνώμην δια-

φθεῖρουσαι καὶ διαστρέφουσαι, δὲν ὑπεκφεύγουσι τὴν νόμιμον τιμωρίαν· εἰς ταύτας ἐγὼ συναριθμῶ τὴν πολλαχόσε διασκεδασθεῖσαν φήμην, ὅτι ἡ Βουλὴ τοῦ τῆς Γότθας δουκάτου συνεστήθη τεχνηέντως πῶς ὑπὸ ἀτόμων ἐχόντων λόγους ἱκανοὺς ἵνα ὑπερασπίζωσιν ἐν πάσῃ περιπτώσει τὴν κυβέρνησιν. Αὐτὰ τὰ πράγματα σήμερον μαρτυροῦσι τὸ ἐναντίον. Ἀληθεύει μὲν, ὅτι πολλοὶ ἔχουσι λόγους νὰ δυσαρεστῶνται κατὰ τῶν πράξεων τῶν τῆς Γότθας βουλῶν· ἀλλὰ τίς ἄλλος ἔχει πλείονας τούτου λόγους ἢ αὐτὴ ἡ κυβέρνησις;

Ἄς ἀντιπαραβληθῶσι στατιστικοὶ κατάλογοι τῶν ἀντιπροσώπων διαφόρων Βουλῶν, ἄς σημειωθῶσιν οἱ τὰ τῆς κυβερνήσεως φρονούντες, ἄς ἀναγνωσθῶσι μετὰ προσοχῆς καὶ ἄς δοκιμασθῶσι τὰ τοῦ ὑπουργείου νομοσχέδια καὶ αἱ τῶν Βουλῶν ἀπαντήσεις. Βεβαίως ὁ ταῦτα ποιήσας θὰ συλλάβῃ περὶ τῶν πραγμάτων ἰδέαν πάντῃ ἐναντίαν εἰς τὴν ἀνωτέρω. Ἡ πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα ἀμεριμνία καὶ ἡ δυσαρέσκεια τοῦ ἀποσπᾶσθαι ἀπὸ τοῦ συνήθους βίου εἶναι τὸ μόνον αἷτιον, δι' ὃ τὸ δημόσιον ὀλίγον μετέχει τῶν ἐκλογῶν, καὶ δι' ὃ ἐπομένως ἐκλέγονται ἄνδρες ἥμισυ ἱκανοὶ νὰ συντελέσωσιν εἰς τῆς χώρας τὴν ἀληθῆ εὐημερίαν. Τὸ δημόσιον συναισθάνεται μὲν τὸ προφανὲς τοῦτο ἐλάττωμα, δὲν φροντίζει ὅμως νὰ ἀνεύρῃ τὰς πραγματικὰς αὐτοῦ αἰτίας.

Ἴσως θὰ συμπεράνῃ τις ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι ἀπὸ τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς τῶν περὶ τῆς πατρίδος μου πραγμάτων ἠθέλησα νὰ ἐξαιρέσω ἐμαυτὸν. Πολὺ ἀπέχω νὰ χωρίσω ἐμαυτὸν ἀπὸ τοῦ λαοῦ, εἰς ὃν μάλιστα ἀνήκω, καὶ μεθ' οὗ τὰ αὐτὰ συναισθάνομαι. Ἐπειδὴ μάλιστα ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας κατώρθωσα νὰ παραιτήσω τὴν ἀρχὴν, ἐξ ἧς ὀρμώμενοι οἱ πλείστοι τῶν ὁμοφύλων μου ἔκρινον τὸν λαόν, αὐτὸ τοῦτο ἤδη τὸ ὑψηλότερον καὶ εὐγενέστερον προτέρημα ἀπαιτῶ καὶ ἐγὼ παρὰ τῆς ὀλότητος.

Τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ ὁμοιάζει πρὸς τὰ βροχθοῦντα κύματα ὀρμητικώτατου χειμάρρου. Εἰς μάτην πονεῖ ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἀποχώσῃ τοῦτον ἢ νὰ τὸν ἀναχαίτισῃ· τὰ κύματα, ἐξογκούμενα καὶ δεινροειδῶς ἀνυψούμενα, συναρπάζουσι πᾶν πρόσκομμα. Τούτου ἕνεκα, φιλοπάτριδες πολῖται καὶ βασιλεῖς ἄς προσπαθῶσι νὰ διατηρῶσι καθαρὸν καὶ νὰ διευθύνωσι παρὰ τὰς ὄχθας τὸ ρεῦμα ἐπὶ τὰ πρόσω χωροῦν.

Εἰς ἐπίτευξιν τούτου ὅμως ἀνάγκη πᾶσα νὰ συμμετάσχη τοῦ ἔργου σύμπας ὁ λαός. Δὲν πρέπει νὰ ἀπαλλοτριούται ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐκ φύσεως προωρίσθησαν εἰς τὸ κυβερνᾶν.

Χαμερπὲς τῇ ἀληθείᾳ εἶναι τὸ ἐπιδιώκειν δημοτικότητα ἐν τῇ συνήθει αὐτῆς σημασία καὶ τὸ θυμιάζειν τὸν προτεθέντα σκοπὸν χάριν τοιαύτης ἐπιτετηδευμένης δημοτικότητος. Ἐπίσης σφαλερὸν ὅμως εἶναι καὶ τὸ πιστεύειν, ὅτι ἄνευ τῆς θερμῆς τοῦ λαοῦ συμπαθείας, τουτέστιν ἄνευ δη-

μοτικότητος ἐν τῇ ὀρθῇ αὐτῆς σημασίᾳ, δύνανται ἄνδρες φιλοπάτριδες νὰ ἄγωσιν αἰσίως τὰ πλήθη.

Ὁ λαὸς πρέπει νὰ νομίζῃ ἱερά τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν του· πρέπει αὐτὸς νὰ τὰ προστατεύῃ ἀπὸ πάσης διαβολῆς· καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ ἀμοιβαίας καὶ ἡπίου ἀνοχῆς.

Εὐχομαι νὰ ἐντυπώσωσιν εἰς τὸν νοῦν τοὺς λόγους τούτους οἱ ἐμοὶ ὁμόφρονες, εἰς οἰονδήποτε καὶ ἂν ἀνήκωσι κόμμα!

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ ΠΑΠΩΝ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ.

ΥΠΟ ΑΝΑΡΘΗΚΟΥ Κ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Πάπα Πίου Θ', συνήλθε πρὸ ἔτους ἐν Ρώμῃ ἐκ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης ἑσμὸς ἐπισκόπων τοῦ λατινικοῦ δόγματος, ἵνα, ἐναντίον τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ λογικοῦ, νομοθετήσωσι τὴν ἀναμαρτησίαν τοῦ Πάπα, καθυποβάλλουσι δ' ἀναθέματι πάντα τὸν μὴ ἀναδεχόμενον τὸ κακόδοξον καὶ παράλογον τοῦτο δόγμα. Οἱ ἅγιοι καὶ θεοφόροι Πατέρες τῆς Ρώμης ἀπογομνοῦσι τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ, τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐκ τῶν χαρισμάτων, δι' ὧν ἐστόλισεν αὐτὴν ὁ νυμφίος αὐτῆς Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἐνδύουσι δι' αὐτῶν ἐλεεινὸν τινα γέροντα. Ἀρπάζουσι τὴν ἀναμαρτησίαν ἐκ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν δίδουσι εἰς τὸν Πάπαν, ἄνθρωπον πολλάκις οὐτιδανὸν καὶ κακοήθη. Ἄλλ' αὖ ὅτι δὲ ἀδύνατον τὸν Πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων, τοῦτο δὴ καὶ ὑπὲρ τὴν τοῦ Πέτρου διαδοχὴν, λέγει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Νεῖλος ὁ Καβάσιλας. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ προσέκρουσε, καίτοιγε σφόδρα διατεινόμενος μὴ τοῦτο παθεῖν. Ἐρωτῶ δὲ καὶ τοῦτο. Δύνανται ὁ Πάπας ψεύδους, φιλοχρηματίας, κενῆς δόξης καὶ τῶν ἄλλων ἀπειρημένων ἥττων ὀφθῆναι, ἢ καὶ τούτων ἀνώτερος; Εἰ μὲν δὴ κάκεινων κρείττων, εἰπάτωσαν· εἰ δὲ τοῦτο οὐδὲν λέγειν ἐστί· σφάλλεται γὰρ κάκεινος πολλὰ περὶ τὴν συνείδησιν, ἄνθρωπος ὧν· δῆλον ὡς περὶ ταῦτα ἀμαρτάνων, ἐνδέχεται καὶ περὶ τὴν πίστιν ναυάγιον ὑποστῆναι. Τοῦτο καὶ ὁ μακάριός φησι Παῦλος Τιμοθέῳ γράφων· *Ἐχὼν πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἦντινες ἀποσάμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν.* Ὅρα ὡς τὸν περὶ συνείδησιν οὐχ ὑγιαίνοντα ἐνδέχεται καὶ περὶ τὴν πίστιν ἀσθενῆσαι; Εἰ δὲ ὁ Πάπας οὐ πάντη τὰ περὶ τὴν συνείδησιν ὑγιής, τῷ δὲ τοιούτῳ καὶ ἀσθενῆσαι περὶ τὴν πίστιν ἐνδέχεται. Ψεῦδος λοιπὸν ὡς ἀδύνατον τὸν Πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων. Αὐτὸ δὲ τὸ περὶ τὴν συνείδησιν ἀμαρτάνειν οὐκ εἶδος ἀθείας ἐστὶ; Θεὸν γὰρ, φησὶν ὁ Παῦλος, τοῖς μὲν λόγοις ὁμολογοῦσι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται. Πῶς οὖν ἔργοις μὲν ἐνδέχεται τὸν Πάπαν ἀρνεῖσθαι Θεόν, λόγοις

δὲ οὐδαμῶς;» Τὸ ὀρθὸν τῶν λόγων τοῦ Καθάσιλα μαρτυρεῖ αὐτῇ τῶν Παπῶν ἡ ἱστορία. Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ὑπῆρξαν φιλόδοξοι, φιλόδοξοι, πλεονέκται. Σκοπὸς ἡμῶν ἐνταῦθα δὲν εἶναι ν' ἀριθμίσωμεν πάντα τὰ παπικὰ αἵσχη' ἀναφέροντες μόνον δύο τρεῖς τῶν κακοηθεστέρων Παπῶν πρὸς βεβαίωσιν τῶν λεγομένων ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ αἰοδίου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως παραλαβόντες.

Ἰωάννης ὁ Β', ὁ πρότερον Ὀκταβιανὸς Σπόρκος (ἤτοι βρωμερὸς) ὀνομαζόμενος, ἐγένετο Πάπας Ῥώμης καὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου διάδοχος καὶ τοῦ Χριστοῦ τοποτηρητῆς ἐν ἔτει 956. Οὗτος εἰς μὲν τὴν νεότητά του (κατὰ Πλάτιαν) εἶχε καταμανθῆ μετὰ πᾶν εἶδος αἰσχροουργίας· ἐγένετο δὲ Πάπας (κατὰ τὸν καρδινάλιον Βαρώνιον) δωδεκαέτης ἢ τὸ πολὺ ὀκτωκαιδεκαέτης. Ἦτο δὲ φύσει ὀπλιτομάχος, τυραννικὸς, βίαιος, προώλης καὶ ἐξώλης· ἐπιλοχός, ἀκάθαρτος, ἀκόλαστος καὶ θηλυδρίας· ἀμετανόητος υἱὸς τῆς ἀπωλείας, θεόθεν ἐγκαταλειμμένος, τῷ διαβόλῳ παραδεδομένος καὶ κακῶς τὸ ζῆν καταστρέψας μίαν νύκτα ἐπὶ τῆς παρανόμου αὐτοῦ κοίτης, ὅτε συνελήφθη μοιχεύων τὴν γυναῖκα ἀγαθοῦ τινος ἀνθρώπου, ὡς ἱστορεῖ ὁ καρδινάλιος Βαρώνιος ἐν τοῖς χρονικοῖς 963, 964, καὶ ὁ Ναύκληρος καὶ ὁ Τριθέμιος καὶ ὁ Πλάτινας καὶ οἱ ἱστορικοὶ ἐφεξῆς ἅπαντες.

Ἀλέξανδρος Γ', Ἰσπανὸς τὸ γένος, ἐγένετο Πάπας Ῥώμης καὶ τοῦ Χριστοῦ τοποτηρητῆς ἐν ἔτει 1492. Μόλις ἐκλεχθεὶς, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς ἐκλέξαντας καρδινάλιους τὰ χαριστήρια, τοὺς μὲν ἐξορίστους, τοὺς δὲ ἐν ζοφερᾷ εἰρκτῇ κατακλείσας, τοὺς δὲ καὶ βιαίῳ παραδοῦς θανάτῳ. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἐγκρίτων πολιτῶν τῆς Ῥώμης συχνούς διώλεσε καὶ κατέφθειρεν. Ἀνὴρ ἄπιστος πρὸς τοὺς βασιλεῖς μετ' ὧν συνωμολόγει συνθήκας, υπερέφανος πρὸς ἅπαντας τῆς γῆς τοὺς δυνάστας, εἰς τὴν ἀπῆνειαν καὶ σκληρότητα θηριώδης, εἰς τὰ ἀφροδίσια ἐπιβροπέστατος, εἰς τὴν φιλαργυρίαν ἄπληστος καὶ ἀκόρεστος· ὅθεν τὸ δίστιχον

*Vendit Alexander claves, altaria, Chistum;
Emerat ille prius; vendere sure potest,*

ὅπερ ἐστὶ μεθερμηνεύμενον

Κλεῖδες Ἀλεξάνδρῳ, τεμένη, Θεὸς, ὦνια πάντα.
Ἐνδίκῃ πιπράσκει, ἅττα καὶ ἐπρίατο.

Τὴν δ' αὐτοῦ ἀκολασίαν ἐμφαίνει τὸ περὶ αὐτοῦ εἰρημένον, *ὅτι ἐνέπλησε τὴν μὲν Ἰσπανίαν πορνῶν, τὴν δὲ Ῥώμην νόθων.* Ἐξ τούτων εἰ δῆλοι ἀριθμοῦνται, υἱοὶ τέσσαρες καὶ θυγατέρες δύο. Ὅθεν καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς πρότερον μὲν οὔσης ἐν χρεῖσει, ὕστερον δὲ κατ' ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀκυρωθείσης κοπροκαθέδρας, ἐφ' ἧς συνείθιζον ψηφισθέντας νὰ καθίζουν τοὺς Πάπας, ἐπλεξαν περὶ αὐτοῦ τὸ ἐξῆς ἠρωελεγεῖον·

*Curigitur nostro, mos hic nunc tempore cessat?
Ante probat quod se quilibet esse marem.*

Τουτέστι·

Τίπτε κατηργήθη ἔθος ἧρῃ κείνο τὸ πρῆν;
Πρὶν γὰρ ἅπας ἔργῳ δείκνυται ἀνδρσάθων.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἐπιτύμβιον τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς Λουκρητίας παρασταίνει ὅσα ἢ τοῦ ἀνθρώπου ἀσέλγεια ἔφθασεν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω·

*Conditur hoc tumulto Lucretia nomine, sed res
Thais, Pontificis filia, sponsa, Nurus.*

Ὅπερ σημαίνει·

Ἐνθάδε Λουκρητίη κεῖτ' οὔνομα· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα,
Μαχλοτάτη Θάϊς. Ἦν γὰρ Παππιάς ἡδ' ἅμα πάντα.
Πρόσθε φίλη θυγάτηρ· μετὰ δ' εὐνέτις· ἐννυὸς εἶτα.

Τοιοῦτοι Πάπαι ἐξωλέστατοι καὶ κεκατηρησμένοι τὴν συνειδησιν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐκπέσωσι καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων; Ὅταν γὰρ ἡ βίος ἀπεργασμένος, καὶ δόγμα τίκεται τοιοῦτο. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλλως ταῦτα. Νῦν δὲ ἀναφέροντες καὶ τινὰς αἵρετικούς Πάπας πρὸς γνώσιν τῶν εἰδόντων ἐκ τῶν ἡμετέρων.

Ζεφυρίνος διεδέξατο τὸν Βίκτωρα ἐν ἔτει 202, ἀμφὶ τὸ ἔνατον τῆς τοῦ Σεβήρου βασιλείας ἔτος, ὅλοις ὀκτωκαιδέκα διακατασχῶν ἔτει τὴν λειτουργίαν, ὡς ὁ Εὐσέβιος λέγει. Ὁ Ζεφυρίνος ὑπῆρξε Μοντανιστῆς, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Τερτυλλιανὸς ἐν τῷ κατὰ Πραξέου βιβλίῳ. Οἱ δὲ Μοντανισταὶ ἐδυσφήμουν περὶ τὸν τῶν ὅλων Πατέρα, αὐτὸν εἶναι γῆν καὶ Πατέρα λέγοντες, ὄρατὸν καὶ ἀόρατον, γεννητὸν καὶ ἀγέννητον, θνητὸν καὶ ἀθάνατον. Ὁ δὲ τῷ Ζεφυρίῳ συγχρονήσας ἅγιος Ἰππόλυτος ἐπίσκοπος Πόρτου λέγει· ἈΓεγέννηται τις ὀνόματι Νοητός, τῷ γένει Συμωναῖος. Οὗτος εἰσηγήσατο αἵρεσιν ἐκ τῶν Ἡρακλείτου δογμάτων· οὗ διάκονος καὶ μαθητῆς γίνεται Ἐπίγονός τις τοῦνομα, ὃς τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημήσας ἐπέσπειρε τὴν ἄθεον γνώμην· ἧ μαθητεύσας Κλεομένης, καὶ βίῳ καὶ τρόπῳ ἀλλότριος τῆς Ἐκκλησίας, ἐκράτυνε τὸ δόγμα, κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ζεφυρίνου διέπειν νομίζοντος τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνδρὸς ἰδιώτου καὶ αἰσχροκερδοῦς· ὃς τῷ κέρδει προσφερομένην πειθόμενος συνεχῶρει τοῖς προσιούσι τῷ Κλεομένει μαθητεύσασθαι, καὶ αὐτὸς ὑποσυρόμενος τῷ χρόνῳ ἐπὶ τὰ αὐτὰ ὄρμητο, συμβούλου καὶ συναγωνιστοῦ τῶν κακῶν ὄντος αὐτῷ Καλλίστου, οὗ τὸν βίον καὶ τὴν ἐφευρεθείσαν αἵρεσιν μετ' οὐ πολὺ ἐκλήσομαι. Τούτων κατὰ διαδοχὴν διέμεινε τὸ διδασκαλεῖον κρατυνόμενον καὶ ἐπαυζὼν διὰ τὸ συναίρεσθαι αὐτοῖς τὸν Ζεφυρίνον καὶ τὸν Κάλλιστον, καὶ τοῖς ἡμῶν μηδέποτε συγχωρησάντων, ἀλλὰ πλειστάκις ἀντικαθεστώτων πρὸς αὐτοὺς καὶ διελεγχάντων καὶ ἄκοντας βιασαμένων τὴν ἀλήθειαν ὁμολογεῖν· οἱ

πρὸς μὲν ὄραν αἰδούμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἀληθείας συναγόμενοι ὡμολόγουν, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐπὶ τὸν αὐτὸν βόρβορον ἀνεκυλίοντο.»

Κάλλιστος διεδέξατο τὸν Ζεφυρίνον ἐν ἔτει 220. Πρότερον ἐτύγγανεν οἰκέτης Καρποφόρου τινός, ὃς κατεπίστευσεν αὐτῷ πολλὰ χρήματα· ἀλλ' ὁ καλὸς Κάλλιστος κατασπαταλήσας ταῦτά τε καὶ πολλὰς παρακαταθήκας χερῶν καὶ ὀρφανῶν ἀπέδρα. Συλληφθεὶς δὲ ἐμαστιγώθη ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου τῆς Ῥώμης καὶ ἐστάλη ἐξόριστος εἰς τὸ μεταλλεῖον τῆς Σαρδηνίας. Ὁ Ἰππόλυτος λέγει περὶ τούτου τάδε· «Ταύτην τὴν αἴρεσιν (τοῦ Νοητοῦ καὶ Κλεομένου) ἐκράτουν Κάλλιστος, ἀνὴρ ἐν κακίᾳ πανούργος καὶ ποικίλος πρὸς πλάνην, θηρώμενος τὸν τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον. Τὸν Ζεφυρίνον ἄνδρα ἰδιώτην καὶ ἀγράμματον καὶ ἄπειρον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὄρων, ὃν πείθων δόμασι καὶ ἀπαιτήσεσιν ἀπειρημέναις ἤγειν εἰς ὃ ἐβούλετο, ὄντα δωρολήπτην καὶ φυλάργυρον, ἔπειθεν ἅει στάσεις ἐμβαλεῖν ἀναμέσον τῶν ἀδελφῶν. . . Ἐν γὰρ τῷ ὑφ' ἡμῶν παραινεῖσθαι οὐκ ἐσκληρύνετο, ἡνίκα δὲ σὺν τῷ Καλλίστῳ ἐμόναζεν, ὑπ' αὐτοῦ ἀνεσεῖετο πρὸς τὸ δόγμα τοῦ Κλεομένου βέπειν, φάσκοντος τὰ ὅμοια φρονεῖν. Αὐτὸν δὲ τὸν Ζεφυρίνον προάγων δημοσίᾳ ἔπειθε λέγειν· Ἐγὼ οἶδα ἓνα Θεὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ πλὴν αὐτοῦ ἕτερον οὐδένα γενητὸν καὶ παθητὸν· ποτὲ δὲ λέγων· Οὐχ ὁ Πατὴρ ἀπέθανεν, ἀλλὰ ὁ Υἱός· οὕτως ἄπαυστον τὴν στάσιν ἐν τῷ λαῷ διετήρησεν· οὐ τὰ νοήματα γινόντες ἡμεῖς οὐ συνεχωροῦμεν, ἐλέγχοντες καὶ ἀντικαθιστάμενοι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας· ὃς εἰς ἀπόνοιαν χωρῶν ἀπεκάλει ἡμᾶς διθέους, ἐξεμῶν παρὰ βίαν τὸν ἐνδομυχοῦντα αὐτῷ ἰόν. . . Οὕτω μετὰ τὴν τοῦ Ζεφυρίνου τελευτὴν νομιζῶν τετυχηκέναι οὐ ἐθηράτο τὸν Σαβέλλιον, ἀπέωσεν ὡς μὴ φρονούντα ὀρθῶς, δεδοικῶς ἐμὲ καὶ νομιζῶν οὕτω δύνασθαι ἀποτρίψασθαι τὴν πρὸς τὰς ἐκκλησίας κατηγορίαν, ὡς μὴ ἄλλοτρίως φρονῶν. Ἦν οὖν γόης καὶ πανούργος καὶ ἐπὶ χρόνῳ συνήρπασε πολλούς. Ἐχων δὲ καὶ τὸν ἰὸν ἐγκείμενον ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ εὐθέως μηδὲν φρονῶν, ἅμα δὲ καὶ αἰδούμενος τὰ ἀληθῆ λέγειν, διὰ τὸ δημοσίᾳ ἡμῖν ὀνειδίζοντα εἰπεῖν· διθεοὶ ἐστε, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Σαβέλλiou συχρῶς κατηγορεῖσθαι ὡς παραβάντα τὴν πρώτην πίστιν, ἐφεῦρεν αἴρεσιν τοιάνδε, λέγων τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι υἷόν, αὐτὸν καὶ πατέρα ὀνόματι καλούμενον, ἐν δὲ ὃν τὸ πνεῦμα ἀδιαίρετον· οὐκ ἄλλο εἶναι πατέρα, ἄλλο δὲ υἷόν, ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ ὑπάρχειν· καὶ τὰ πάντα γέμειν θεοῦ πνεύματος τὰ τε ἄνω καὶ κάτω· καὶ εἶναι τὸ ἐν τῇ παρθένῳ σαρκωθὲν πνεῦμα οὐχ ἕτερον παρὰ τὸν πατέρα, ἀλλὰ ἐν καὶ τὸ αὐτό. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ εἰρημένον. Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί; Τὸ μὲν γὰρ βλεπόμενον, ὅπερ ἐστὶν ἄνθρωπος, τοῦτο εἶναι τὸν υἷόν, τὸ δὲ ἐν τῷ υἱῷ χωρηθὲν πνεῦμα τοῦτο εἶναι τὸν Πατέρα· οὐ γὰρ, φησὶν, ἔρῳ δύο θεοὺς Πατέρα καὶ Υἷόν, ἀλλ' ἓνα. Ὁ γὰρ

ἐν αὐτῷ γενόμενος Πατὴρ προσλαβόμενος τὴν σάρκα θεοποίησεν ἐνώσας ἑαυτῷ, καὶ ἐποίησεν ἐν, ὡς καλεῖσθαι Πατέρα καὶ Υἷόν ἓνα Θεόν, καὶ τοῦτο ἐν ὃν πρόσωπον μὴ δύνασθαι εἶναι δύο, καὶ οὕτω τὸν Πατέρα συμπεπονθέναι τῷ Υἱῷ· οὐ γὰρ θέλει λέγειν τὸν Πατέρα πεπονθέναι καὶ ἐν εἶναι πρόσωπον. . . ἐκφυγεῖν τὴν εἰς τὸν Πατέρα βλασφημίαν ὁ ἀνόητος καὶ ποικίλος, ὁ ἄνω καὶ κάτω σκεδάζων βλασφημίας, ἵνα μόνον κατὰ τῆς ἀληθείας λέγειν δοκῆ, ποτὲ μὲν εἰς τὸ Σαβέλλiou δόγμα ἐμπίπτων, ποτὲ δὲ εἰς τὸ Θεοδότου οὐκ αἰδεῖται. Ταῦτα ὁ γόης τολμήσας συνεστήσατο διδασκαλεῖον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας οὕτω διδάξας, καὶ πρῶτος τὰ πρὸς τὰς ἡδονὰς τοῖς ἀνθρώποις συγχωρεῖν ἐπεινήσσε, λέγων πᾶσιν ὑπ' αὐτοῦ ἀφίεσθαι ἁμαρτίας. Ὁ γὰρ παρ' ἑτέρῳ τινὶ συναγόμενος καὶ λεγόμενος χριστιανὸς εἴ τι ἂν ἁμάρτη, φασὶν, οὐ λογίζεται αὐτῷ ἡ ἁμαρτία, εἰ προσδράμοι τῇ τοῦ Καλλίστου στολῇ. . . Οὗτος ἐδογματίσεν ὅπως εἰ ἐπίσκοπος ἁμάρτοι τι, εἰ καὶ πρὸς θάνατον, μὴ δεῖν κατατίθεσθαι. Ἐπὶ τούτου ἤρξαντο ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι δίγαμοι καὶ τρίγαμοι καθίστασθαι εἰς κλήρους· εἰ δὲ καὶ τις ἐν κλήρῳ ὢν γαμοίη, μένειν τὸν τοιοῦτον ἐν τῷ κλήρῳ ὡς μὴ ἡμαρτηκότα. . . Καὶ γὰρ καὶ γυναῖξιν ἐπέτρεψεν, εἰ ἄναδροι εἶεν, καὶ ἡλικία γε ἐκκαίοντο ἀναξία, ἢ ἑαυτῶν ἀξίαν μὴ βούλονται καθαιρεῖν διὰ τὸ νομίμως γαμηθῆναι, ἔχειν ἓνα, ὃν ἂν αἰρήσωνται, σύγκοιτον, εἴτε οἰκέτην, εἴτε ἐλεύθερον, καὶ τοῦτον κρίνειν ἀντὶ ἀνδρός μὴ νόμῳ γεγαμημένην. Ἐνθεν ἤρξαντο ἐπιχειρεῖν πισταὶ λεγόμενοι ἀτοκίαις φαρμάκοις καὶ περιδεσμεῖσθαι πρὸς τὸ τὰ συλλαμβανόμενα καταβάλλειν. Ὁρᾷτε εἰς ὅσην ἀσέβειαν ἐχώρησεν ὁ ἄνομος μοιχείαν καὶ φόνον ἐν τῷ αὐτῷ διδάσκων; Τί λέγουσι περὶ τούτων οἱ ἐν Ῥώμῃ συνελθόντες Πατέρες; Ὁ ἀνακηρύξωσιν ἄρά γε καὶ τὸν δυσσεβῆ τοῦτον Πάπαν ἀναμάρτητον;

Μαρκελλίνος ἐγένετο Πάπας ἐν ἔτει 296· οὗτος ἔθυσσε τοῖς εἰδώλοις τῆς Ἰσιδος καὶ τῆς Ἑστίας, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Δομινικανὸς Βαρθολομαῖος Καραντζᾶς, ὁ Βαρλέτιος καὶ ἄλλοι. Ὁ τοποτηρητῆς λοιπὸν τοῦ Χριστοῦ ἀνεγνώρισεν τὰ εἰδῶλα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων ὡς θεοὺς ἀληθεῖς. Ἄτερος ἀναμάρτητος!

Φήλιξ ὁ Β'. Οὗτος ἀποδεξάμενος τὸν ἀρειανισμόν ἐγένετο Πάπας ἐν ἔτει 366, τὸν ἐξορισθέντα Λιβέριον διαδεξάμενος, ὡς μαρτυροῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης λέγων· «Καὶ πρῶτος μὲν Λιβέριος ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος παραιτησάμενος ἐκείνη τῇ πίστει συνθέσθαι, ἐξόριστος γίνεται, τῶν περὶ Οὐρσάκιον εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ καταστησάντων Φήλικα, ὃς διάκονος ὢν τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίας, καὶ τῇ Ἀρειανῇ δόξῃ προστιθεὶς, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη.»

Λιβέριος, τοῦ Ἰουλίου διάδοχος γενόμενος τῇ 22 μαΐου τοῦ ἔτους

352, υπέγραψε τὴν ἀρειανικὴν ὁμολογίαν ἕνα διὰ τοῦ μέσου τούτου λάβῃ αὐθις τὸν θρόνον τὸν παπικόν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἰερώνυμος ἐν τῷ χρονικῷ, ὁ Ἰλάριος, ὁ Καραντζᾶς καὶ ἄλλοι. Ὁ δὲ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος λέγει: «Ὁ Λιβέριος ἀφ' οὗ ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἐξορίαν ἐγγράφως ἐσυγκοινώ- νησεν εἰς τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκτεθεῖσαν πίστιν, κατὰ μέρος δὲ καὶ ὁμολο- γίαν ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὸν ὁ Βασίλειος Ἀγκύρας καὶ Εὐστάθιος Σεβαστείας καὶ Ἐλεύσιος (οἱ αἰρετικοὶ) ἀποκηρύττουσαν τοὺς μὴ κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν λέγοντας, καὶ ἔγιγε φανερός Ἀρειανός.»

Ζώσιμος, ἐν ἔτει 417 Πάπας γενόμενος, ἐπέτιμψε διὰ γράμματος τοῖς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόποις, οἵτινες κατέκρινον τοὺς αἰρετικούς Πελάγιον καὶ Κε- λέστιον· αὐτὸς δὲ κηρύττει, λέγει, ὀρθοδόξους τὸν τε Πελάγιον καὶ Και- λέστιον, ὡς πιστεύοντας ὅσα πρέπει νὰ πιστεύωσι, καὶ ἀπορρίπτοντας τὰ ἀπορρίψεως ἄξια. Ἀλλ' οἱ Ἀφρικανοὶ ἐπίσκοποι, 214 τὸν ἀριθμὸν, συνε- κρότησαν τῷ 418 ἔτει ἐν Καρχηδόνι σύνοδον, ἐν ἣ κατέκριναν τοῦ Πελα- γίου καὶ Καιλεστιίου τὰ αἰρετικὰ δόγματα. Ἡ σταθερότης τῶν τῆς Ἀφρι- κῆς ἐπισκόπων ἠνάγκασε τὸν ἀναμάρτητον Πάπαν Ζώσιμον νὰ παλινο- δῆσῃ καὶ νὰ κατακρίνῃ δι' ἐπιστολῆς ὡς αἰρετικούς τὸν Πελάγιον καὶ Καιλέστιον, οὗς πρότερον δι' ἐτέρας ἐπιστολῆς ὠνόμαζεν ὀρθοδόξους.

Ὁνῶριος Α', τὸν Βονιφάτιον ἐν ἔτει 625 διαδεχόμενος, ἀναθέματι καθυπεβλήθη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 280 ἔτει συγκροτηθεί- σης οἰκουμενικῆς Συνόδου ὡς αἰρετικός· ἔλεγε γὰρ μετὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν εἶχε μετὰ τὴν σάρκωσιν· ἦτο δηλ. αἰρετικός μονοθελήτης. Ἡ Σύνοδος αὕτη ἐν τῷ Α' αὐτῆς κανόνι λέγει: «Τοὺς τὸ εὐθὺ τῆς ἀληθείας δόγμα παραχαράξαντας καὶ ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ ἐνός Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοὺς λαοὺς ἐκδιδάξαντος τῆ τῆς εὐσεβείας ψήφῳ καταδικάσασα» φημὲν Θεόδωρον τὸν τῆς Φαρόν, Κύρον τὸν Ἀλε- ξανδρείας, Ὁνῶριον τὸν Ῥώμης κτλ. Καὶ ἐν τῷ προσφωνητικῷ λόγῳ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον.» Τὰς δὲ περιττὰς αὐτῶν κενοφω- νίας καὶ τοὺς τούτων ἐφευρετὰς πόρρω που τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιβό- λων ἐκβάλλομεν, καὶ τῷ ἀναθέματι δικαίως καθυποβάλλομεν· φημὲν δὲ Θεόδωρον τὸν Φαρόν, Σέργιον τε καὶ Παῦλον . . . καὶ σὺν αὐτοῖς Ὁ- νῶριον τὸν τῆς Ῥώμης γενόμενον πρόεδρος, κτλ. Εἰ δὲ καὶ ὁ Ὁνῶ- ριος Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐστίν, ἔστι δὲ καὶ αἰρετικός, δυνατὸν ἄρα τὸν Πά- παν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων, ἐπιπροστίθῃσι ὁ Καθάσιλας. Ὁ δὲ Πάπας Λέων ἀποδεχόμενος τὰ δογματισθέντα ἐν τῇ ἕκτῃ οἰκουμ. Συνόδῳ γράφει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε: «Ὡσαύτως ἀναθεματίζομεν τοὺς ἐφευρετὰς τῆς νέας πλάνης, τουτέστι Θεό- δωρον τὸν τῆς Φαρόν ἐπίσκοπον, Κύρον τε Ἀλεξανδρείας... οὐ μὴν ἀλλὰ

καὶ Ὁνῶριον, ὅστις ταύτην τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν οὐκ ἐνεχείρησε διδασκαλίᾳ ἀποστολικῆς παραδόσεως ἀγνῶσαι, ἀλλὰ τῇ βεβήλῳ προδο- σίᾳ τὴν ἀσπίλον παρεχώρησε.» Καὶ ἡ ἐβδόμη οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀνε- θεμάτισε τὸν Πάπαν Ὁνῶριον ὡς αἰρετικὸν μονοθελήτην ἐν τῇ ἕκτῃ καὶ ἐβδόμῃ πράξει αὐτῆς. «Ταύτας τὰς οἰκουμενικὰς Συνόδους, λέγει ἐν τῇ ἕκτῃ πράξει, ἐδέξαντο Σέργιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, Κύρος ὁ Ἀλεξαν- δρείας, Ὁνῶριος ὁ Ῥώμης καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς μονοθελήται λεγόμενοι· ἀλλ' ὡς αἰρετικοὶ ἀναθεματίζονται παρὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.» Ὁ ἐν ἔτει 867 εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἀναβὰς Ἀδριανὸς Β' συνεκρότησεν ἐν Ῥώμῃ σύνοδον κατὰ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου τοῦ πάνυ. Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ λέγει ὁ ἀλάνθαστος Πάπας Ἀδριανός: «Καὶ γὰρ εἰ καὶ ἀνάθεμα ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν κατὰ τοῦ Ὁνωρίου ἐξεφωνήθη, ἀλλὰ πρόδηλόν ἐστίν ὅτι ἐπὶ αἰρέσει κατηγορήθη.» Ἄν λοιπὸν ὁ Ὁνώ- ριος ἦτο αἰρετικός, ὡς ἀπεδείχθη, ἰδοὺ Πάπας ἀμαρτήσας περὶ τὴν πίστιν· ἂν δὲ δὲν ἦτο αἰρετικός, τότε ἡμάρτον περὶ τὴν πίστιν οἱ Πάπαι Λέων καὶ Ἀδριανός, ἀδικῶς αὐτὸν ὡς αἰρετικὸν κατακρίναντες καὶ ἀναθεματί- σαντες. Ἄρα οἱ Πάπαι δὲν εἶναι ἀναμάρτητοι, εἴτε ὁ Ὁνῶριος ἡμάρτησεν εἴτε ὁ Λέων καὶ Ἀδριανός.

Βονιφάτιος ὁ Η' (τῷ 1294), ὃν ὁ περίφημος ἰταλὸς ποιητὴς Δάντης ἡγεμόνα τῶν νέων Φαρισαίων ὀνομάζει, ἔλεγεν ὅτι τὰ ζῶα ἔχουσι ψυχὴν οἴαν καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἐστὶ μωρὸν νὰ πιστεύῃ τις εἰς ἕνα τριαδικὸν Θε- ὸν, ὅτι τὰ μυστήρια εἰσὶ φλυαρία, καὶ ὅτι οὐκ ἐστὶ μέλλουσα ζωὴ. Ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐφλυάρει καὶ ὁ τοποτηρητὴς οὗτος τοῦ Χριστοῦ.

Λέων ὁ Γ' (τῷ 1513) κατακρίνεται ὡς καταφρονητὴς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Λέγεται δηλ. ὅτι ὁ ἀναμάρτητος οὗτος Πάπας εἶπε τῷ Καρ- δινάλιῳ Βάμβῳ τὰ ἑξῆς: «Γνωστόν ἐστὶ τοῖς πᾶσι πόσα κέρδη παρέσχεν ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἡμετέροις ὁ περὶ τοῦ Χριστοῦ μῦθος.» Καὶ ὁ αἰοίδι- μος Εὐγένιος ὁ Βουλγαρὸς λέγει περὶ τοῦ Λέοντος ὅτι «ἦτον ἀμελής εἰς τὸ εἶδος τῆς ἱερᾶς καὶ ἐκκλησιαστικῆς μαθήσεως. Φαυλίζεταί ὡς κα- ταφρονητὴς τοῦ χριστιανικοῦ σεβάσμου, τὸ ὅποιον ἔδωκεν ἰποφίλιαν, ὅ- τι μόνον κατ' ἐμπορίαν ὑπεκρίνετο πολιτικενόμενος. Ἄνηρ εἰς τὸ νὰ θη- σαυρίζῃ ποριμώτατος, εἰς τὸ νὰ ἀργυρολογῇ δραστηκότητα, εἰς τὸ νὰ κα- ταδαπανᾷ καὶ νὰ κατεξοδεύῃ τὰ συναθροιζόμενα προθυμώτατος. Μεγαλοπρε- πῆς εἰς πάντα, καθ' ὑπερβολὴν ἠδονικός, τρυφηλός, σπαταλώδης. Τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἐπεβουλεύθησάν ποτε δύο Καρδινάλιοι δι' ἐνὸς χειροῦργου, ὅστις ἐθεράπευε κρυφίαν τινα πληγὴν του, ἀλλὰ φωραθέντες καὶ ὁμολογήσαντες, ὁ μὲν ἐπλήρωσε τὸ σφάλμα μετὰ τὴν ἀγχόνην, ὁ δὲ ἐξηγόρασε τὸ κατὰ κρίμα μετὰ τοὺς ἰδίους θυσαυρούς· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα. Ὅταν ἦ βλος ἀπεγνω- σμένος, καὶ δόγμα τίκτεται τοιοῦτο.»

Ἰωάννης ὁ ΚΔ' (τῷ 1410) κατεκρίθη ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντίας, ἥτις συνεκροτήθη τῷ 1415 ἔτει, ὡς μιαιώτατος αἰρετικός, καὶ καθρέθη. Ἐν τῇ ἐβδόμῃ, δεκάτῃ καὶ ἐνδεκάτῃ πράξει κατεκρίθη ὡς ἄρνητῆς τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς ἐσχάτης ἀνταποδόσεως, θνητόψυχος, σιμωνιακός, ψεύτης, ἐπίορκος, φονεὺς, κτλ.

Πολλοὺς ἠδυνάμεθα ἔτι ν' ἀριθμήσωμεν Πάπας τῆς Ῥώμης αἰρετικούς καὶ πεπλανημένους, ἀλλ' ἀρκοῦσι πρὸς παράδειγμα οἱ ἀριθμηθέντες. Ἐξ αὐτῶν γίνεται κατὰ δῆλον ὅτι καὶ οἱ Πάπαι τῆς Ῥώμης εἶναι ἄνθρωποι ἁμαρτωλοὶ καὶ δύνανται νὰ πλανηθῶσι περὶ τὴν πίστιν καὶ δόγματα νὰ διδάξωσιν αἰρετικά· οἱ δὲ ἐν Ῥώμῃ συνελθόντες, ἵνα τὸν Πάπαν ἀναμάρτημον νομοθετήσωσι, παραλογίζονται. Δόξη αὐτοῖς ὁ Κύριος εὐρεῖν ἔλεος παρὰ Κυρίου, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διὰ τὰ νέα ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παρ' αὐτῶν ἐμβαλλόμενα σκάνδαλα καὶ καινότομα δόγματα, ἐξ ὧν ἔριδες καὶ διχοστασίαι καὶ φθόνοι, ζητήσεις τε καὶ λογομαχίαι συμβαίνουσι πρὸς βλάβην τοῦ χριστιανισμοῦ. «Δι' ὑμᾶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν,» ὦ παραδογματισταί!

